

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

MOLDOSCOPIE
(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ)

Nr.4 (LI), 2010

REVISTĂ ȘTIINȚIFICĂ TRIMESTRIALĂ

CHIȘINĂU – 2010
CEP USM

***MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). – nr.4
(LI), 2010. - Chișinău: CEP USM, 2010. – 245 p.***

COLEGIUL DE REDACȚIE:
prof. Valeriu Moșneaga (redactor-șef);
prof. Victor Saca (redactor-șef adjunct)
dr. Rodica Rusu (secretar);
conf. Vasile Cujbă;
prof. Vladimir Gutorov (Rusia);
prof. Cristian Haerpfer (Regatul Unit);
prof. Anatoliy Kruglașov (Ucraina);
prof. Constantin Marin;
prof. Victor Moraru;
prof. Joao Peixoto (Portugalia);
prof. Serghey Reșetnikov (Belarus);
prof. Adrian Pop (România);
prof. Gheorghe Rusnac;
conf. Aurel Sâmboteanu;
prof. Constantin Solomon;
prof. Georg Sootla (Estonia)
conf. Vasile Tabară (România);
prof. Valentina Teosa

Ideile și opiniile expuse în materialele prezentate aparțin autorilor
și nu reflectă neapărat punctul de vedere al colegiului de redacție

Articolele apar în redacția autorilor, sunt recenzate

versiunea electronică:
<http://www.usm.md/?mode=437>

S U M A R

<i>Compartimentul GVERNAREA POLITICĂ ȘI ADMINISTRAREA PUBLICĂ</i>		7
<i>Alexandru D., Vancea Iu.</i>	<i>Administrația publică modernă, organizație birocratică supusă principiului uniformității</i>	7
<i>Stamatîn R.</i>	<i>Rolul internalității / externalității în optimizarea relațiilor șef-subaltern în administrația publică locală</i>	20
<i>Varzari P.</i>	<i>Sfidarile birocratiei în condițiile societății contemporane</i>	33
<i>Compartimentul SOCIOLOGIA POLITICĂ</i>		42
<i>Авксентьев В., Аксюмов Б.</i>	<i>Через кризис идентичности к диалогу цивилизаций: политический вызов, исторический ответ</i>	42
<i>Ачкасов В.</i>	<i>Факторы подъема национал-популизма в посткоммунистических странах Центральной и Восточной Европы</i>	56
<i>Киструга И., Киструга В.</i>	<i>Институциональное разнообразие в процессе европейской интеграции</i>	67
<i>Craciun Iu. C.</i>	<i>Morală, educație și responsabilitate civică în România postcomunistă</i>	74
<i>Гаврилуца В.</i>	<i>Место ромов в политических процессах в Молдове</i>	80
<i>Gorincioi Iu.</i>	<i>Democrația în dimensiunea cronogeopolitică</i>	92
<i>Миронова С.</i>	<i>Политическое интегрирование гагаузов – перспектива оптимизации политических отношений в Республике Молдова</i>	105
<i>Moraru V., Mosneaga V.</i>	<i>Italia: noi paradigme migrationale</i>	112
<i>Putină N.</i>	<i>Particularitățile procesului electoral din Unitatea Teritorială Autonomă Gagauzia</i>	123

<i>Rusu R.</i>	<i>Aspecte ale dilemei civilizationale ale tineretului din Republica Moldova</i>	136
<i>Saca V.</i>	<i>Interesul național ca mecanism al politicii externe a statului în transformare</i>	144
<i>Solomon C.</i>	<i>Managementul politic în Republica Moldova: aspecte teoretico-practice</i>	152
<i>Турко Т., Светличный Р.</i>	<i>Имидж Республики Молдова в средствах массовой информации</i>	164
<i>Vasiu V.</i>	<i>Referendumul din Republica Moldova reflectat în presa românească</i>	182
<i>Compartimentul RELAȚII INTERNAȚIONALE</i>		188
<i>Bencheci D.</i>	<i>The danger of the transnistrian conflict toward the european security</i>	188
<i>Fleischer H., Piersinaru A.</i>	<i>Modele ale ale diplomatiei culturale. Importanta implicării tinerilor în procesul de democratizare</i>	194
<i>Ejova C.</i>	<i>Republica Moldova în contextul interacțiunii tarilor CSI în combaterea terorismului internațional</i>	207
<i>Круглашов А.</i>	<i>Европейская политика Киева: смена векторов</i>	214
<i>Moraru P.</i>	<i>Consecințe ale aplicării principiului „capitulării necondiționate” în timpul celui de-al Doilea Război Mondial</i>	225
<i>Teosa V., Dolghii E.</i>	<i>Dimensiunea internațională a guvernării politice: aspecte teoretico-metodologice</i>	235

SUMMARY

CHAPTER: POLITICAL GOVERNING AND PUBLIC ADMINISTRATION		7
<i>Alexandru D., Vancea Iu.</i>	<i>The modern public administration, bureaucratic organization under the principle of uniformity</i>	7
<i>Stamatin R.</i>	<i>The role of the Internality / Externality in the improvement of the leader-subordinate relation in the public local administration</i>	20
<i>Varzari P.</i>	<i>The bureaucracy's challenges in the context of the contemporary society</i>	33
CHAPTER: POLITICAL SOCIOLOGY		42
<i>Avksentiev V., Aksyumov B.</i>	<i>Through identity crisis to the dialog of civilizations: political challenge, historiosophical replay</i>	42
<i>Achkasov V.</i>	<i>The factors of the increasing of national populism in the postcommunist countries from Central and Eastern Europe</i>	56
<i>Chistruga I., Chistruga V.</i>	<i>The institutional diversity in the process of European integration</i>	67
<i>Craciun Iu. C.</i>	<i>The morality, education and civic responsibility in the postcommunist Roumania</i>	74
<i>Gavrilutsa V.</i>	<i>The locus of the Roma people in the political processes of the Republic of Moldova</i>	80
<i>Gorincioi Iu.</i>	<i>Democracy in the chronogeopolitical dimension</i>	92
<i>Mironova S.</i>	<i>The political integration of gagauzians – the perspectives of the improvement of the political relations in Republic of Moldova</i>	105
<i>Moraru V., Mosneaga V.</i>	<i>Italy: new migrational paradigms</i>	112

<i>Putină N.</i>	<i>The peculiarities of the electoral process in the Territorial Autonomous Unity Gagauzia</i>	123
<i>Rusu R.</i>	<i>The aspects of the youths's civilizational dilemma in the Republic of Moldova</i>	136
<i>Saca V.</i>	<i>The national interest as a mechanism of the external policy of the state in transition</i>	144
<i>Solomon C.</i>	<i>The political management in Republic of Moldova: theoretical and practical aspects</i>	152
<i>Turco T., Svetlicinâi R.</i>	<i>The image of the Republic of Moldova in the mass-media</i>	164
<i>Vasiu V.</i>	<i>The referendum from the Republic of Moldova reflected in the Romanian media</i>	182
CHAPTER: RELAȚII INTERNAȚIONALE		188
<i>Bencheci D.</i>	<i>The danger of the transnistrian conflict toward the european security</i>	188
<i>Fleischer H., Piersinaru A.</i>	<i>The models of the cultural diplomacy. The relevance of the youths's implication in the democratization process</i>	194
<i>Ejova C.</i>	<i>The Republic of Moldova in the context of the international terrorism combating in the CIS area</i>	207
<i>Kruglasov A.</i>	<i>European policy of Kyiv, a change of vectors</i>	214
<i>Moraru P.</i>	<i>The aftermaths of the use of the „unconditional surrender” principle during the second world war</i>	225
<i>Teosa V., Dolghii E.</i>	<i>The international dimension of the political governance: theoretical-methodological aspects</i>	235

**COMPARTIMENTUL
GUVERNAREA POLITICĂ
ȘI ADMINISTRAREA PUBLICĂ**

**ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ MODERNĂ, ORGANIZAȚIE
BIROCRATICĂ SUPUSĂ PRINCIPIULUI UNIFORMITĂȚII**

Dana ALEXANDRU

Romania, Sibiu, Universitatea "Lucian Blaga", Facultatea de Științe Politice,
Relații Internaționale și Studii Europene
Preparator, doctorand

Iustin VANCEA

Romania, Sibiu, Universitatea "Lucian Blaga", Facultatea de Științe Politice,
Relații Internaționale și Studii Europene
Asistent

Birocrația în sectorul public se manifestă ca o organizație care prin gestionarea afacerilor administrative este / devine putere în statul modern. Prin acest material ne propunem analiza fenomenului birocratic plecând de la teoria weberiană (modelul ideal) și glisând înspre alte alternative care opun birocrația managementului comercial.

Puterea birocratică apare ca un fenomen inevitabil, ținând seama de elementele generale ale exercitării puterii în societățile moderne și de trăsăturile caracteristice ale sistemelor administrative pe care le generează.

Funcționarea unei administrații publice moderne, flexibile și eficiente constituie o condiție esențială a transformării structurale a societății, a realizării unei reforme profunde în toate domeniile vieții social-economice, a creșterii rolului cetățeanului în luarea deciziilor.

The bureaucracy in the public sector becomes an organization which manage the administrative business, becoming a power in the modern state. In this paper we are analyzing the phenomena of bureaucracy starting with theory of M.Weber, the „perfect model” and glissading trough others alternatives which opposed the bureaucracy to commercial management.

The power of bureaucracy appears like an unavoidable phenomena, taking in account the generals elements of exercise the power in a modern society and the characteristics of the administrative systems.

The performance of the modern public administration, flexible and efficient means an essential condition to change structure of the society, accomplishing a deep reform in all sectors of economics and social life, growing the importance of the citizen in the mechanism of taking public decisions.

Birocrația supusă principiului uniformității.

Teoriile birocrăției arată clar cum analiza fenomenului birocratic conduce la o problematică organizațională. Birocrația poate fi considerată un caz particular de raționalizare aplicată la organizarea umană.

Problemele de organizare sunt abordate de către marxisti prin traversarea unui joc de opoziții între birocrația capitalistă / administrația socialistă și aparatul de stat / organizarea muncitorească.

Literatura de specialitate [9, 67] apreciază ca moment de referință în structurarea unei teorii explicite sociologice a birocratiei îl reprezintă M. Weber. El a inaugurat, totodată, o nouă linie de conceptualizare, susținută de două idei fundamentale:

1. fără a respinge relevanța conceptului pentru structurile administrative ale imperiilor preindustriale, Weber l-a curățat de conotațiile sale peiorative, subliniind *indispensabilitatea birocratiei pentru raționalizarea procedurilor de atingere a obiectivelor* în orice tip de organizație specifică societății industriale. Prototip al unei organizații raționale, ea este suportul major al raționalizării lumii moderne;

2. *birocratia nu este o putere autonomă*, ci doar un aparat, centralizat competent și eficient, dar în general subordonat unei puteri publice sau de altă natură.

Sociologul german [14] insistă asupra eficienței și funcționalității birocratiei întrucât:

1. instituie o administrație cu ajutorul **experților**, deci bazată pe exercițiul competenței;

2. impune **arii fixe de jurisdicție**, delimitate pe baze raționale și legale, iar în interiorul acestor arii instituie ierarhii funcționale;

3. introduce o **codificare riguroasă** prin care se conferă coerență unui ansamblu, altminteri proliferant și confuz, de reglementări, legi, decrete etc.;

4. constituie o „**putere rațional-legală**” ce tinde să înlăture liberul arbitru și imixtiunile subiective, emoționale etc. din practica administrativă;

5. **substituie improvizația cu modelul**, metodele greoaie, empirice cu proceduri impersonale, prestabilite și rutinizate.

În calitate de corp social cu o compoziție și structuri interne specifice, birocratia modernă se distinge prin următoarele **trăsături importante** [9, 23]:

- funcționarii sînt **liberi** din punct de vedere personal (în contrast cu statutul dependent al funcționarilor publici din vechile imperii);
- sînt încadrați într-o **ierarhie** de statusuri și funcții;
- respectă **competențele prestabilite**, pe de o parte în funcție de capacitatea de a le exercita, iar pe de alta în funcție de însărcinarea explicită din partea autorității ierarhice care îi recrutează și supraveghează;
 - lucrează pe baza unui **contract** încheiat în urma unei selecții deschise;
 - recrutarea lor se face pe **criterii universaliste**: diplomă sau concurs, deci în funcție de aptitudini recunoscute public;
 - sînt plătiți cu **salarii fixe**;
 - urmează o **carieră profesională**, iar avansarea lor depinde de aprecierea superiorului (în principiu formulată după o serie de reguli stricte);
 - **funcția** nu constituie obiectul unei aproprieri private (spre deosebire de regimurile absolutiste în care era larg răspîndit sistemul proprietății asupra funcțiilor publice);
 - sunt supuși unei discipline stricte și unui control riguros.

Aceste trăsături presupun: diviziunea muncii și a autorității în vederea realizării obiectivelor organizaționale; o **ierarhie a autorității** în vederea coordonării activităților specializate și a integrării lor într-o autoritate juridică; o **structură a carierei** în care angajații individuali ai organizației să treacă prin diferite specializări și niveluri; o **structură birocratică ce tinde să fie permanentă**.

Weber a enumerat **elementele organizării birocratice**, prin identificarea următoarelor principii: competența prin separarea deciziei de acțiune; principiul **ierarhiei funcțiilor** și diferitele niveluri de autoritate care susțin un sistem bine pus la punct de ordonare și subordonare, în care se exercită un control al nivelurilor inferioare de către nivelurile superioare; **separarea intereselor private de cele publice; superioritatea regulii asupra relațiilor interpersonale**.

Conceptul weberian de birocrație are însă un statut epistemologic particular. El reprezintă un „**tip ideal**”, cu alte cuvinte o construcție raționalizată, o normă teoretică prin care este descrisă esența unei structuri de relații în raport cu care fenomenologia lor concretă înregistrează abateri inevitabile.

Așadar, conform caracteristicilor [9, 23] structurale și procedurale atribuite, birocrația este:

1. **impersonală**, presupunând o implicare emoțională “irațională” minimă a individului birocraț;
2. **formală**, toată activitatea birocratică fiind supusă unor reguli prestabilite și îmbrăcând forma scrisă;

3. **legală**, procedura de lucru și competențele organizației birocratice fiind stabilite prin lege;

4. **ordonată** - nerespectarea regulilor birocratice este sancționată, urmărindu-se astfel asigurarea caracterului impersonal și susținerea autorității ierarhice;

5. **eficientă**, acționând în timp util, continuu și în mod concret, cu minimă implicare emoțională în realizarea obiectivelor sale;

6. **puternică**, datorită faptului că nu poate fi controlată de cei din exteriorul organizației, tinzând să devină cea mai mare forță din cadrul unei societăți;

7. **în expansiune**, sarcinile specifice structurilor birocratice fiind în creștere.

În tradiția weberiană, unii sociologi moderni continuă să considere birocratia un mod de organizare neutru (A.Touraine). Altă linie teoretică - nu întotdeauna străină de critica marxistă a statului - insistă asupra funcției politice a birocratiei, și a relației sale cu clasele dominante sau chiar tendinței de a se constitui ea însăși în clasă dominantă (S.Rizzi, M.Djilas, W.H.Wite, J.K.Galbraith ș.a.).

În sfârșit, o mare parte a sociologilor, departe de a fi atât de categorici încât să considere birocratia „o putere gigantică mînuită de pigmei” (Balzac), a încercat să pună **în evidență anumite disfuncționalități și „efecte perverse” ale funcționării birocratiei** (manifestări de hiperconformism, rigiditate, ineficiență etc.).

Încă la începutul secolului, Th.Veblen observa că specializarea îngustă și compartimentarea organizațională conduc la ceea ce el a numit „incompetența calificată” (Theory of Business Enterprise, 1904). Capacitatea redusă de inovație și ajustare în raport cu cerințele unor noi situații a fost ulterior subliniată și de M.Crozier, pentru care birocracia constituie „o organizație ce nu își poate corecta comportamentul învățând din propriile erori” (Le phenomene bureaucratique, 1964).

Un lanț indestructibil de reglementări, rutină și ritualuri care mimează spontaneitatea relațiilor interpersonale - iată o imagine vehiculată de mulți critici ai birocratiei. Pentru R.K.Merton rigiditatea, ritualismul și apariția unor dificultăți în relațiile cu publicul sînt generate de presiunile interne spre conformarea strictă față de reglementările specifice organizării birocratice (Bureaucratic Structure and Personality, 1952).

Un interes major a stîrnit problema **dilatării organizațiilor** [11]. Pe măsură ce acestea devin tot mai mari, baza piramidei ierarhice se lărgeste, nivelurile intermediare se multiplică, ceea ce duce la depășirea limitelor tolerabile ale unei funcționări eficiente.

Dincolo de o anumită masă critică, formalizarea riguroasă a statusurilor, segmentarea și stratificarea lor minuțioasă, multiplicarea garanțiilor acordate diferitelor straturi și titularilor acestora fac nu numai indisponibile, dar extrem de dificile activitățile de coordonare și control. M.Crozier denumeste „cerc vicios

al birocratiei" acest mecanism de control care devine din ce în ce mai greoi pe măsură ce se extinde, și tot mai puțin eficace pe măsură ce devine indispensabil.

Nu a fost trecut cu vederea nici faptul că organizațiile birocratice sînt în general caracterizate printr-un nivel scăzut al implicării personale și al participării membrilor. Riscul pasivității („retreatism" în terminologia lui Merton) și al refuzului în strategii de securitate personală este greu de contracarat.

În ultimă instanță, M.Crozier este de părere că, în ciuda temerilor formulate de numeroși „umaniști și profeți ai catastrofei", în viitor ne așteaptă mai degrabă promisiunea **unei liberalizări crescînde a organizațiilor decît menținerea unei standardizări strivitoare**. Cei mai optimiști întrevăd chiar posibilitatea ca procesul dezvoltării să impună necesitatea unui nou tip de birocrație, a cărei premiză fascinantă ar fi faptul că descentralizarea procesului de luare a deciziilor, încurajarea gîndirii și a soluțiilor creative, personalizarea relațiilor, destandardizarea procedurilor și reglementărilor etc. devin trăsături indispensabile structurilor organizaționale ce vor prevala în viitor (R.Townsend, *Up the Organisation*, 1970).

Se constată [9, 67] că, în prezent, noțiunea de birocrație are trei sensuri principale, semnificînd: puterea sau activitatea birocratică; **categoria socială a birocraților; modul de organizare birocratic**.

Birocrație vs. management

Mises propune o alternativă austriacă versiunii weberiane, prin publicarea în 1994 a studiului său „Birocrație". Definiția pe care el o propune cu privire la birocrație decurge din opoziția existentă între sistemul de management comercial și birocratic: „organizarea birocratică este metoda aplicată conduitei afacerilor administrative, al căror rezultat nu este apreciat în bani pe piață", mai mult insistă asupra împrejurării că „organizarea birocratică este conduita afacerilor care scapă de controlul calculului economic".

Caracteristica esențială este deci, absența unui sistem de prețuri pentru alocarea resurselor la fel de bine în sfera administrativă, ca și în sfera întreprinderilor.

Ca sumă, birocrația nu este numai o figură organică cu rol de a pune în aplicare intervențiile statului. Ea generează un fenomen mult mai larg, în sensul că reprezintă ansamblul activităților care nu fac obiectul unei evaluări pe piață, anumite funcțiuni existînd în interiorul întreprinderilor, aspect ce relevă faptul că intervenționismul statal reprezintă expresia birocrației cu același titlu ca existența agenților administrativi. Există deasemenea o convergență între Mises și Weber în formele pe care le poate lua birocrația, dar argumentele sunt diferite.

Pentru Mises, birocrația nu constituie decît simptomele „unui rău foarte important" și traduce în fapt o așteptare profundă a funcționării libere a unei

economii de piață. Birocrația este produsul intervențiilor multiple ale statului în afacerile indivizilor. Eliminarea efectelor nocive ale birocratiei nu trece printr-un control al agenților administrativi, ci se află sub presiunea intervențiilor statului. Mises subliniază de asemenea caracterul dinamic al extensiunii birocratice. Obiectivele inițiale ale intervenționismului ne putând fi atinse, ele legitimează noi intervenții pe piață și influențază din ce în ce mai mult conduita în afacerilor indivizilor. Extensia birocratiei se hrănește din propriile eșecuri. Incapacitatea sa de a satisface promisiunile și de a atinge obiectivele fixate se explica prin calculul economic.

Care sunt consecințele imixtiunii birocratice? Consecințele economice rezultă din imposibilitatea de a proceda la un calcul economic și deci de a alocă resurse pentru nevoile cele mai urgente. La proasta alocare a resurselor se adaugă în mare măsură și imposibilitatea de a detecta erorile și de a corecta în așa manieră încât să se evite un efect brutal la nivelul societății. Intervenția statului are ca efect modificarea politicii de recrutare a întreprinderilor, împrejurare care ar determina o serie inconveniente, plecând de la protecția pieșelor la eliminarea concurenței sau chiar la forme de corupție.

Consecințele politice și sociale sunt identificate printr-o bulversare a relațiilor între indivizi și birocrați. Atunci când consumatorul dictează întreprinzătorului ceea ce el trebuie să producă, preponderența statului întoarce acest avantaj în favoarea lui. Statul devine protectorul „egoismului”, acela de la care așteptăm mult și apoi îi impune propriile priorități. Lumea de afaceri și cetățenii trebuie să se supună directivelor acestei autorități. Suveranitatea reală a consumatorului se substituie o suveranitate politică limitată. Consecințele psihologice subliniază pericolul asociat cu o intervenție a statului care devine din ce în ce mai omniprezentă. Conservatorismul este mijlocul de ordine stabilit ca prioritate. Cei care inovează sau modifică situația existentă sunt sancționați, îndepărtați și judecați ca și cum ar fi periculoși.

Societatea pierde progresiv capacitatea sa de a inova și este într-un declin progresiv. Generalizarea intervenției birocratice conduce la un declin al societății. Analiza austriacă procedează și la o abordare socială și tranșează cu celelate analize care percep birocrația numai ca un fenomen organizațional. Abordarea lui Mises este o cercetare care nu a fost dezvoltată anterior de curentul austriac. De aici și paradoxul că forma birocratică a devenit o componentă preponderentă în societățile noastre contemporane legată de dezvoltarea generalizată a intervenționismului statal.

Conceptul de autoritate birocratică a fost întotdeauna în prim plan pentru analiza organizației formale. Autoritatea [4, 17] birocratică se deosebește de alte tipuri de relații de putere prin faptul că se bazează pe birouri, nu pe persoane. Este o autoritate care își are legitimitatea în norme abstracte și

reglementări mai degrabă decât în simplele dorințe ale unui superior. Autoritatea birocratică furnizează baza pentru coordonarea dintre mai multe părți dispersate într-o organizație mare.

Tocmai prin intermediul acestor relații de putere se traduc scopurile organizației în directive pentru acțiune, apoi sunt transmise ierarhic către birourile inferioare.

Ipotezele [12] ce urmează a fi testate pot fi rezumate astfel:

- diferențierea ierarhică - proliferarea nivelelor de supraveghere într-o organizație – este asociată cu descentralizarea autorității în luarea deciziilor
- diferențierea funcțională - proliferarea subunităților este asociată cu centralizarea autorității de luare a deciziilor;
- diferențierea ierarhică este asociată cu reguli formale și cu reguli ce determină decizii în avans;
- diferențierea funcțională este asociată cu lipsa unor reguli formale sau cu reguli și practici ce permit multă discreție pentru managerii de top în luarea deciziilor.

Această distincție între birocrăți seamană cu ideea lui Duverger pentru legăturile pe verticală și orizontală în cadrul unei organizații politice. În modelul lui Duverger, relațiile pe verticală conectează unitățile superioare de cele subordonate și cele pe orizontală unesc unitățile la același nivel. Unii își pot imagina organigrama unei organizații cu legături pe verticală ca fiind înaltă și îngustă. Prin contrast, o organizație cu relații pe orizontală poate părea mică și lată, pe organigramă. Forma unei organizații pe verticală, mai apoi seamană cu cea a birocrăției diferențiate ierarhic, iar cea pe orizontală seamană cu o organizație diferențiată funcțional. Totuși există o diferență fundamentală între cele două noțiuni de legatură a lui Duverger și cele două modele de diviziune a muncii descrise aici: cel puțin din punct de vedere formal, nu există legături pe orizontală sau linii de autoritate în birocrății (deși comunicarea pe orizontala informală este des întâlnită); dar liniile de autoritate pe verticală sunt menținute în permanență.

Într-o organizație, politica și legăturile pe orizontală ajută la menținerea coordonării prin intermediul interdependențelor create între unitățile specializate. Din moment ce legăturile pe orizontală nu sunt permise în organizația formală a unei birocrății, unii ar putea specula că proliferarea nivelelor de supraveghere – diferențierea ierarhică - reprezintă o încercare de a încuraja o rată mai înaltă de interacțiune între muncitori și în același timp o menținere a unui “lanț de comenzi” coerent.

Structurile de autoritate ale departamentelor au fost descrise ca având două tipuri de diviziune a muncii, diferențierea funcțională și cea ierarhică - respectiv proliferarea subunităților și a nivelelor de supraveghere. Aceste

două variabile au în general consecințe opuse pentru alte variabile ce descriu relațiile de putere în birocrăție.

Diferențierea ierarhică crește delegarea de luarea a deciziilor către nivelele mai joase ale organizației; diferențierea funcțională crește centralizarea autorității de luare a deciziilor către vârful departamentelor.

Diferențierea ierarhică crește importanța regulilor care elimină luarea deciziilor în ierarhia managerială. Diferențierea funcțională crește importanța regulilor și practicilor care permit ca autoritatea să revină managerilor de top. În încheiere, diferențierea ierarhică crește măsura până la care regulile sunt accesibile tuturor muncitorilor unei organizații.

Aceste constatări indică faptul că cele două structuri de autoritate sunt asociate cu două tipuri diferite de autoritate birocratică. Diferențierea funcțională este ceea ce am putea numi model de autoritate centralizată. În modelul acesta, managerul sau managerii de top sunt importanți pentru operațiunile obișnuite ale birocrăției.

Nu numai că managementul de top face politică acolo unde autoritatea este centralizată ci și traduce generalitățile politicii în comenzi specifice. Astfel organizația devine tot mai sensibilă la directivele șefului și o mare parte din comunicare vine spre și dinspre el.

Autoritatea centralizată face o birocrăție foarte receptivă la dorințele liderului sau / și foarte flexibilă în operațiunile sale. Dar într-o organizație, aceasta poate de asemenea face operațiunile foarte neregulate, prevenind astfel coerența acestora, ceea ce este esențial conform modelului de birocrăție al lui Weber.

Prin contrast, diferențierea ierarhică într-o birocrăție este simultană cu autoritatea raționalizată, unde managerii de la un nivel mai mic iau decizii în mod rațional în conformitate cu principii elaborate de superiorii lor. Acolo unde autoritatea raționalizată predomină, există o separare clară între cei care decid, scopurile organizației și cei care le traduc în comenzi pentru acțiune.

Mai puține mesaje sunt transmise prin ierarhie decât acolo unde autoritatea centralizată predomină; organizația se bazează pe specialiști competenți să primească politici de sus și să le transmită către subordonații lor sub forma unor instrucțiuni specifice. Autoritatea raționalizată este îndreptată spre perfecțiune tehnică, în operațiunile unei birocrății. Poate fi un lucru foarte dificil dar este totodată o formă foarte eficientă de administrare prin faptul că operațiunile rămân constante de la o zi la alta și nu depind de persoana sau de conducerea organizației.

Constatările prezentate sunt relevante pentru mai multe probleme generale de natură sociologică. Modelul birocrăției tipic-ideal al lui Weber a fost pus la îndoială în mai multe studii empirice.

Udy și Stinchcombe, în studii separate, au evidențiat că nu toate organizațiile raționale se potrivesc modelului birocratic. Aceștia au observat că unele atribute birocratice ale organizației - o ierarhie a autorității și un personal administrativ - au fost statistic independente de anumite caracteristici raționale - competențe, specializare în rândul muncitorilor și recompense sub forma de contribuții făcute pentru organizație.

Aceste constatări nu au impact direct asupra acestei discuții, deoarece organizațiile avute în vedere au fost toate birocratice.

Departamentele sunt unități administrative sau mai adecvat spus agenții superioare, de guvern. Operațiunile lor depind de nivelurile clasificate de autoritate și de regulamentele precise de lucru. Indirect, constatările prezentate sunt relevante pentru lucrările lui Udy și Stinchcombe, deoarece ele se adaugă la amendamentele și criticile aduse noțiunilor susținute de Weber la adresa birocratiei. Datele arată că există importante variații de structură între organizațiile birocratice. Nu trebuie să se facă distincția doar între tipurile de organizare formală - birocratică și rațională, ci trebuie să se țină cont și de diferitele tipuri de structuri birocratice. În această lucrare s-a făcut distincția dintre birocratia diferențiată ierarhic și cea diferențiată funcțional.

De asemenea, datele arată că există variații importante în modelele de autoritate birocratică. Opinia lui Weber, potrivit căreia autoritatea birocratică constă numai în autoritatea de birou pare inadecvată având în vedere cele constatate.

Regulamentele scrise precum și convențiile mai puțin formale sunt surse ale autorității birocratice și constituie alternative la autoritatea de birou. În cele din urmă și cel mai important, cele constatate indică o relație între structura raționalizată și autoritatea birocratică.

Structurile diferențiate ierarhic sunt mai compatibile cu autoritatea raționalizată - descentralizarea de luare a deciziilor este cuplată cu reglementările care ghidează deciziile, iar organizațiile diferențiate funcțional tind să mențină modele de autoritate extrem de centralizată.

Cunoașterea câtorva lucruri despre structura unei organizații - numărul de subunități și numărul de nivele ierarhice din cadrul ei, poate face posibilă o anticipare asupra tipurilor de relații de autoritate dintre membrii organizației.

Puterea birocratiei în statul modern

Puterea birocratică [4, 19] apare ca un fenomen inevitabil, ținând seama de elementele generale ale exercitării puterii în societățile moderne și de trăsăturile caracteristice ale sistemelor administrative pe care le generează. Astfel, pentru a îndeplini în mod eficient sarcinile care îi sunt repartizate, orice organizare birocratică a administrației urmează să-și dezvolte trăsăturile caracteristice care favorizează manifestarea propriei puteri.

O dată ce este instituționalizată, administrația stabilește cu mediul în care acționează relații care îi amplifică autonomia și îi conferă o competență de inițiativă și legitimitate proprie, independentă de aceea pe care o are puterea politică.

De asemenea, perenitatea organizării birocratice a administrației se explică prin necesitatea unei *structuri ierarhice în societate*. Factorii organizaționali operează în două moduri: într-un mod pozitiv, ei asigură superioritatea relativă a serviciilor administrative asupra autorităților politice care urmează să le controleze activitatea; într-un mod negativ, ei tind să scoată administrația de sub orice influență exterioară, astfel încât să prevaleze propriile scopuri ale acesteia. Observăm că unul dintre elementele raționalității, organizate de lege, se concretizează în faptul că sistemul de dominare este asigurat de către profesioniști stabili și nu de amatori.

Birocrații mai mult decât a fi simpli agenți ai guvernului, sunt mai degrabă văzuți ca având o influență autonomă asupra activităților acestuia. Cea mai frecventă explicație a acestei capacități de influențare a deciziilor în guvern, a fost expertiza sau cunoștințele de specialitate ale unor birocrati. Birocratul este angajat pentru expertiză și primește o pregătire suplimentară pentru a mări expertiza. Aceasta servește la mărirea capacității profesionale prin furnizarea experienței în multe domenii. Acești factori le permit birocratilor să pretindă că ei cunosc mai bine decât oficialii politici cursul corect al unei acțiuni, în orice situație. Unei asemenea cereri oficialii politici nu prea au un răspuns, mai ales în cazul în care domeniul problemei este tehnic. Chiar și în probleme mai puțin complicate, expertiza oferită de birocrat poate fi deficil de realizat de către oamenii obișnuiți, care s-au întâmplat să fie aleși în birou. Birocrații strâng informații referitoare la modul în care se desfășoară activitățile și le transmit într-o manieră mai mult sau mai puțin distorsionată către cei care iau decizii politice. Din acest punct de vedere birocrații sunt extensii analitice și perceptive ale celor care decid și nu actori separați cu anumite preferințe care pot fi diferite față de aceștia lor politici și probabil care au o influență politică autonomă. Acest model naiv de expertiză birocratică este pe larg dezbătut de doctrină, însă constituie o dimensiune a puterii birocratilor. De pildă, birocrații opun rezistență și luptă cu orice intenție a organizației (ex. parlamentul) de a acumula cunoștințe / informații prin experți externi... birocrații salută în mod firesc, natural un lider slab informat și prin urmare „un parlament fără putere”.

Ne vom referi în continuare la puterea oficialilor [13] (birocrații lideri) care se comportă ca agenți.

Evaluarea pozitivă a unui birou ridică probleme pentru un birocrat. Interesul său pentru “bunul mers” al organizației devine subordonat preocupării sale pentru probleme ce vin de menținerea propriului post. Acest lucru nu este

același cu tentativa de a ține de o guvernare oficială, în acest caz, postul este în primul rând o sursă a prestigiului social și a puterii. În multe cazuri, liderii pot obține poziții financiare mai bune în alt domeniu. În literatura de specialitate s-a ridicat întrebarea de ce un lider caută să-și mențină poziția? Motivele sunt evidente: statusurile sunt plăcute, întoarcerea la “magazin” este umilitoare, oficialul tinde să devină mai puțin eficient la fostul lui loc de munca. În plus, există motive conectate cu ceea ce aceștia consideră a fi bine pentru organizație. Aceștia cred că ei sunt mai buni (mai competenți, au o politică mai bună) decât contra candidații și că au dat mai mult pentru organizație și astfel merită să rămână la putere. Aceasta este adesea o evaluare corectă, destul de sinceră și obiectivă.

Pentru scopurile noastre acest fapt nu schimbă nimic; fie onest sau corupt, tendința la lideri este de a folosi aceleași proceduri generale pentru a-și păstra puterea. Nu trebuie să ne surprindă, dacă întrebarea asupra dominației organizaționale în sine devine directivă în acțiune și dacă mijloacele disponibile sunt limitate. Este de așteptat ca trăsăturile procedurilor să se orienteze spre un tip comun, neînându-se cont de motivele finale pentru dorința dominării.

De exemplu delegarea de funcții introduce o relație de dependență. Acest fapt depinde direct și este întărit pe baza profesionalizării muncii oficialului. Posibilitățile de înlocuire a conducerii sunt limitate până la dobândirea abilităților și cunoștințelor necesare. Existența organizației însăși devine dependentă de funcționarea continuă a conducerii. Acest lucru nu are nimic de a face cu existența unor proceduri formale (de exemplu, constituționale) de a înlocui liderii; procedurile continuă să existe dar uneori sunt relativ inofensive pentru lideri din cauza lipsei funcționalității lor și consecințelor utilizării acestora.

Pentru a avea siguranță pe propria poziție, birocratul lider trebuie să lupte pentru a fi independent față de celelalte funcții. El trebuie să caute o putere de bază care să nu fie controlată de celelalte funcții. Birocratul lider va încerca să-și atragă puterea dintr-un electorat mai general decât un partid sau apartenența la un sindicat. Astfel acesta va putea să urmărească politici independente susținând că are o responsabilitate față de baza mai largă decât acele categorii ale partidului, iar categoriile nu se pot descurca fără influența lui asupra grupurilor externe. Într-o națiune, un politician independent tinde să cultive astfel de forțe ca grupurile economice fruntașe, care controlează instrumentele ce modelează opinia masei precum și majoritatea electorală, dar care nu sunt controlate de către masa populației.

Este un principiu politic bine stabilit faptul că un politician reacționează cel mai sensibil la acele forțe cărora le datorează menținerea statusului. Liderul birocrat trebuie să caute o bază personală în cadrul grupului: un

mecanism pe care să se bazeze în mod direct și căruia îi este devotat sau în alianță cu care poate fi utilizat pentru a menține barierele sale organizaționale.

Din cauza acestor probleme, cărora birocrații trebuie să le facă față, acțiunea lui în numele grupului - însemnând activitatea dusă mai departe decât scopurile profesionale, ajunge să aibă o relevanță internă din ce în ce mai importantă.

O organizație devenită sindicat, activitatea unui partid, acțiunea legislativă, chiar și "programul de activități" al unui club, toate se orientează spre problema menținerii status-quo-ului, înaintea unor posibile "măceluri" față de membri. Factorii de "morală" - condiția care categoriile sprijină leadershipul - devin dominanți.

Birocratizarea este într-un fel acel proces de transformare al unui set de proceduri care reprezintă un aspect minor al organizației, într-un instrument care modifică și exacerbează major comportamentul conducerii.

Divergențele dintr-un grup tind să devină exclusiv diferențe între lideri. Masele joacă rolul de arme manipulative în conflictul dintre grupurile principale. Lupta pentru control, dintre inițiatori și agenți-oficiali este o problemă foarte complexă. Categoriile și fișierele ca și grup (și într-o mare măsură liderul, deoarece el trebuie să realizeze aparatul) nu pot exercita un control direct. Chiar și o luptă împotriva unei conduceri convingătoare trebuie purtată prin intermediari. Când se formează o fracțiune, în același timp devenind și o organizație, relațiile care au operat pentru organizație ca un întreg devin efective în cadrul fracțiunii. Liderii fracțiunii susțin dominația lor asupra grupurilor și ajung la "trânta" unii cu ceilalți ca lideri a căror putere este măsurată prin forțe pe care nu le pot disloca.

Aceste scenarii sunt frecvente în viața cotidiană a organizației, cu consecințe adesea umilitoare pentru cei care speră la ameliorarea situației. Problema este că puterea birocraților exercită într-o manieră contrară interesului public afectează toate registrele: economic, social, politic și psihologic. Apreciem că eradicarea puterii birocraților și folosirea birocrației pentru deservirea interesului public rămâne un deziderat!

Modul de organizare birocratic este o condiție a autonomiei statului însuși, asigură tradiția în domeniul funcției publice și întărește disciplina reglementată de actele normative. Față de un personal politic schimbător, instituțiile administrației ar trebui să reprezinte continuitatea, permanența și stabilitatea, astfel încât ea să își sporească influența asupra societății. Organizarea birocratică are o legitimitate proprie, și în consecință ar trebui să apere interesul general față de interesele oamenilor politici.

Concluzii

Peste tot în lume, sectorul public începe să preia tehnicile și practicile managementului modern utilizate în sectorul privat. Acest proces, transferarea tehnicilor din sfera privată în cea publică, presupune schimbarea unor structuri și metode consacrate în timp.

Administrația clasică, guvernată de un set de acte normative specifice nu mai este adecvată pentru acest scop.

Funcționarea unei administrații publice moderne, flexibile și eficiente constituie o condiție esențială a transformării structurale a societății românești, a realizării unei reforme profunde în toate domeniile vieții social-economice, a creșterii rolului cetățeanului în luarea deciziilor.

De asemenea, realizarea acestor schimbări profunde trebuie să se înscrie pe coordonatele impuse de procesul de integrare în Uniunea Europeană, ceea ce presupune atingerea – la termenele stabilite – a unor standarde de funcționare caracteristice statelor membre.

Bibliografie:

1. Alexandru I. Tratat de administrație publică. - București, Editura Universul juridic, 2008.
2. Alexandru I., Cărăușan M., Bucur S. Drept administrativ, ediția a III-a revizuită și adăugită. - București, Editura Universul Juridic, 2009.
3. Androniceanu A. Noutăți în managementul public. - București, Editura Universitară, 2008.
4. Bălan E. Procedura administrativă. - București, Editura Universitară, 2005.
5. Bălan E. Instituții de drept public. - București, Editura All Beck, 2003.
6. Bălan E. Drept administrativ și procedură administrativă. - București, Ed. Universitară, 2002.
7. Chevallier J. Sciences administratives. - Paris, P.U.F., 2007.
8. Matei A. Analiza sistemelor administrației publice. - București, Editura Economică, 2003.
9. Matei L. Management public. - București, Editura Economică, 2006.
10. Profiroiu A. Sistemul administrației. - București, Editura Economică, 2007.
11. Selznick Ph. An Approach to a Theory of Bureaucracy. // American Sociological Review, Vol.8, No.1 (February, 1943), pp.47-54 (<http://www.jstor.org/stable/2085448>).
12. Thompson V.A. Administrative Objectives for Development Administration. // Administrative Science Quarterly, Vol.9, No.1 (January, 1964), pp.91-108 (<http://www.jstor.org/stable/2391523>).
13. Wiltse Ch.M. The Representative Function of Bureaucracy. // The American Political Science Review, Vol.35, No.3 (January, 1941), pp.510-516 (<http://www.jstor.org/stable/1948766>)

14. Weber M. Economie et Societe. - Paris, Plon, 1971

Prezentat la redactie
la 20 noiembrie 2010

ROLUL INTERNALITĂȚII / EXTERNALITĂȚII ÎN OPTIMIZAREA RELAȚIILOR ȘEF-SUBALTERN ÎN ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ LOCALĂ

Radu STAMATIN

Republica Moldova, Chisinau, Academia Administrării Publice pe lângă Președintele Republicii Moldova

Doctorand

The paper presents the research of internal-external locus of local public administration officers with leadership functions for different spheres: general Internality (Ig); success Internality (Is); unsucess Internality (I-ins); Internalty in the sphere of family inter-relations (Ifam); Internality in the sphere of service relationships (Iser); interpersonal relationships Internality (Iri); health and illness Internality (Isăn).

A higher level of internality has been determined in the spheres of success, interpersonal relationships, family inter-relations and health.

Competența unui funcționar public pe post de conducere poate fi analizată pe mai multe secvențe. Una dintre ele este competența de a percepe și interpreta fenomenele sociale în mod adecvat.

Încă în primii decenii ale secolului trecut, A.Fayol a formulat 14 principii ale unei conducerii eficiente, adică 14 cerinți pe care conducătorul trebuie să le respecte nepărat, dacă dorește să obțină rezultate onorabile. În viziunea noastră, următoarele principii au tangență directă cu obiectul de studii efectuat de noi:

- *Autoritate și responsabilitate.* Acest principiu prevede că puterea de a da ordine trebuie să fie contrabalansată de responsabilitatea conducătorului pentru modul ei de execuție. Putem considera că deja în acest principiu este generată ideea că conducătorul nu trebuie să fie înclinat să caute cauza celor ce se întâmplă în interacțiunea lui cu subalternii preponderent, în soartă, împrejurări, în alții. Ideea necesității responsabilității conducătorului de tot ce se întâmplă în structură condusă de el a fost în mod special dezvoltată și realizată cu succes în managementul japonez, care a asigurat unei țări fără resurse naturale importante locul doi printre economiile lumii;

- *Disciplină și competență.* Autorul consideră că disciplină, înțeleasă ca „supunere, sîrguință, energie și respect”, trebuie asociată cu conducerea competentă și corectă. Corectă nu doar sub aspect juridic-financiar etc., dar și sociuman – competență de percepere și înțelegere adecvată a persoanelor cu care interacționează;

• *Echitate*. În viziunea lui Fayol, pentru instaurarea unui spirit de echitate este necesar ca managerii să-și trateze subordonații cu amabilitate și imparțialitate.

În accepțiunea noastră aceste principii sunt strâns legate între ele. Primele două pot fi considerate ca condiții necesare pentru instaurarea în colectivele de muncă a unui spirit echitabil. Este evident că pentru a fi imparțial nu e suficient să-ți dorești acest lucru. Multiple cercetări în domeniul psihologiei sociale (R. Baron și D. Byrne) au demonstrat că percepția altor oameni este subiectivă. În percepția bazată doar pe bunul simț și nu pe cunoașterea și respectarea legilor percepției, predomină judecățile simplificate care corespund unor opinii modale într-un grup, care deformează modul de gândire personal, impunându-se ca un fel de “adevăr obiectiv”. Aceste prejudecăți provin din conștiința colectivă, sunt preluate de individ de la grupul de apartenență și se exprimă apoi în reprezentări și aprecieri personale. Definite ca opinii modale simplificate, ele comportă la origine o parte de adevăr, dar pot fi și integral o eroare, iluzie [1].

În aceasta ordinea de idei e necesar de menționat că înțelegerea comportamentului social nu se poate dispensa de explicarea modului în care omul obișnuit în existența cotidiană cunoaște realitatea, dă sens evenimentelor cu care vine în contact, este capabil să facă predicții, dispune de un control relativ asupra mediului său. Pentru a-și construi viziunea asupra realității prin interpretarea ei, oamenii caută cauze ce ar putea oferi explicații, da sens celor percepute. Ei încearcă să detașeze structuri cauzale invizibile, permanente, stabile. Acest proces de a da sens lucrurilor se numește proces de atribuire. Cercetările efectuate de Kelley, Jones și McGillis, Buss și alții au constatat că procesul de autoatribuire diferă de procesele de heteroatribuire. Atribuind sens comportamentului propriu, indivizii caută justificări, în timp ce dând sens comportamentului altor persoane ei tind să-l explice (nu să justifice) în termeni de cauză și / sau motive.

S-a stabilit de asemenea, că unele persoane caută cauza la cele ce se întâmplă în exterior (în soartă, circumstanțe și în alte persoane); aceștia fac atribuire externă. Alții văd cauza la cele ce se întâmplă în sine și în persoanele implicate în interacțiune. Din această perspectivă se poate vorbi de un stil atribuțional individual, ca mod de a utiliza diferite tipuri de inferență, atribuirii cauzale pentru situații și momente determinante (Paterson, Seligman), dar și de un stil atribuțional specific anumitei culturi. Pettigrew a remarcat într-un experiment cu subiecți, studenți americani și chinezi, că același eveniment – un accident de circulație – este pus de studenții chinezi mai frecvent pe seama șoferului (atribuire internă) și pe seama circumstanțelor (atribuirea externă) de către studenții americani.

S-a stabilit deasemenea tendința de a favoriza grupul propriu și de a-i evalua în mod favorabil caracteristicile. Aceasta tendința se manifestă prin atribuirii de tip intern pentru conduite dezirabile ale membrilor propriului grup și pentru co-

nduitele indezirabile ale membrilor grupului străin. Respectiv acțiunile indezirabile, nereușitele membrilor propriului grup, sunt puse pe seama unor cauze externe ca și reușitele membrilor grupului exterior. Aceste cercetări o dată în plus scot la iveală necesitatea respectării de către conducător a echității, care poate fi obținută și prin aceea că conducătorul nu îi împarte pe subalterni în „ai săi” și „străini”. Un conducător care dorește să obțină percepții reciproce ale membrilor colectivului, evită în mod adecvat situațiile în care colectivul ar putea fi dezbinat în „noi” și „ei”, fapt ce distorsionează autopercepția și percepția altora.

Concomitent cu dezvoltarea teoriilor atribuirii s-a dezvoltat și o teorie cu privire la locusul controlului (LOC), adică la locusul cauzalității – Rotter, Bandura, Dubois, etc. La început cercetările cu privire la LOC se dezvoltă independent de teoria atribuirii. Pe parcurs LOC devine centrul unei direcții de cercetare integrate teoriei atribuirii. Integrarea lor a permis să se înțeleagă mai profund mecanismele atribuirii și să poată fi explicate sursele, cauzele succesului și eșecului.

Detășarea dimensiunii internalitate/externalitate și utilizarea ei în clasificarea indivizilor a permis descoperirea a ceea ce poate fi numit normă de internalitate. Tendința de a se pune pe sine drept cauză chiar și în condițiile unor evenimente obiectiv incontrollable (boală incurabilă a oamenilor apropiați, cutremur etc.) poate avea urmări patologice.

În cercetările ce au urmat (Berkovetz; Bass [5]) s-a constatat că internalitatea / externalitatea prezintă trăsături de personalitate care se manifestă în particularitățile modului de percepere și interpretare a diferitor situații sociale, în particular, în specificul modului de a primi informația și de a utiliza anumite mecanisme de explicații cauzale. Internalii caută mai activ informația și, de obicei, sunt mai bine informați de situații ca externalii. Cercetările efectuate în acest domeniu au demonstrat că internalitatea / externalitatea influențează relațiile interpersonale. Internalii sunt mai populari, mai binevoitori, mai încrezuți în sine, mai toleranți. Ei sunt mai puțin înclinați să se supună presiunii din afară, mai frecvent se opun încercărilor de a fi manipulați, reacționează mai puternic la limitarea gradului lor de libertate. Internalii preferă metode nedirective. Acest indiciu ne indică gradul în care persoană se simte subiect activ al propriei activități sau obiect pasiv al acțiunii altor oameni și împrejurări. S-a constatat, de asemenea, că internalitatea corelează și cu alte trăsături de personalitate. Externalii s-au arătat a fi mai puțin stabili emoțional, sunt înclinați mai puțin să respecte regulile, sunt mai puțin insistenți și prompti.

Studiul autoaprecierii oamenilor cu diferite tipuri de control subiectiv a arătat că oamenii cu nivel jos al controlului subiectiv se caracterizează pe sine ca egoiști, neechitabili, dușmănoși, neîncrezuți în sine, nesinceri, irascibili, neindepenenți și invers – cei cu nivelul controlului subiectiv înalt se consideră oameni buni, independenți, cu dreptate, iubitori de oameni etc. În așa mod, nivelul

controlului subiectiv este în strânsă legetură cu senzațiile proprii forțe a omului, a demnității, a responsabilității, a autostimei, maturității și independenței lui.

Din cele expuse putem conchide că internalitatea dezvoltată la nivel optim constituie una din condițiile semnificative ale conducerii eficiente.

Cu regret, în Republica Moldova s-au făcut extrem de puține cercetări în domeniul studiului internalității / externalității conducătorilor și formării la ei a responsabilității, a aptitudinilor, a atribuirii interne.

Scopul cercetării noastre a fost de a determina gradul de internalitate / externalitate a șefilor, a șefilor adjuncți de direcții, secții și servicii din autoritățile administrației publice locale.

Începând cercetarea, am reieșit din presupunerea că sistemul totalitar, bazat pe căutarea dușmanului și pe represii, a contribuit la diminuarea responsabilității conducătorilor de propriile lor acțiuni și la promovarea comportamentului external. Ca urmare, în prezent, internalitatea funcționarilor publici pe posturi de conducere este slab dezvoltată.

Au fost supuși cercetării 60 de persoane din rândurile șefilor, șefilor adjuncți de direcții, secții, servicii din autoritățile administrației publice locale din diferite raioane ale Republicii Moldova, ce și-au făcut studiile postuniversitare în Academia de Administrare Publică (18 din ei cu vârsta cuprinsă între 25-35 ani, 12 – 35-45 ani, 30 – peste 45 ani).

Pentru evidențierea gradului de internalitate / externalitate a funcționarilor publici pe posturi de conducere din administrația publică locală (APL) am utilizat testul Rotter în varianta adaptată la Institutul de Cercetări Științifice în numele lui Behterev din Sankt-Peterburg [9].

Autorul acestui test a elaborat o scară de atitudini, care permite depistarea persoanelor ce consideră că urmările acțiunilor lor sunt dependente de propriul lor comportament (control intern), de cele ce consideră că aceste urmări depind de factori situați dincolo de propriu comportament, de forțele externe (control extern). Acest instrument de cercetare permite și depistarea nivelului de internalitate optim.

Testul include 44 de afirmații. El are menirea să măsoare gradul de manifestare a internalității / externalității în diferite sfere de activitate și situații vitale: Internalitatea generală (Ig); Internalitatea în domeniul succesului (Is); Internalitate în domeniul insuccesului (I-ins); Internalitatea în domeniul interrelațiilor familiale (Ifam); Internalitatea în domeniul relațiilor de serviciu (Iser); Internalitatea în domeniul relațiilor interpersonale (Iri); Internalitate în domeniul sănătății și bolii (Isăn).

- *Internalitatea generală.* Indici înalți la aceasta scară ne indică un grad înalt de control subiectiv în toate situațiile vitale. Așa oameni consideră că majoritatea evenimentelor semnificative din viața lor au apărut ca rezultat al acțiunilor lor proprii, că ei își pot monitoriza acțiunile și în așa mod ei simt propria

responsabilitatea de aceste evenimente și de modul cum decurge viața lor în întregime. Indicii mici la aceasta scală corespund nivelului jos de control subiectiv. Așa persoane nu văd legătura dintre propriile acțiuni și evenimentele semnificative din viața lor, nu se consideră pe sine ași de a controla evoluția lor, consideră că majoritatea acestor evenimente sunt rezultatul unor întâmplări sau acțiunilor altor oameni.

- *Internalitatea în domeniul succesului.* Indicii înalți la aceasta scală corespund unui nivel înalt de control subiectiv al situațiilor și evenimentelor însoțite de emoții pozitive. Așa persoane consideră că ei singuri au obținut tot ce a fost și este bun în viața lor și că ei sunt capabili cu succes să-și realizeze scopuri în viitor. Indicii joși la aceasta scală mărturisesc faptul că omul își atribuie succesele, realizările și bucuriile proprii împrejurărilor externe – hazardului, norocului, unei soarte norocoase.

- *Internalitate în domeniul insuccesului.* Indicii înalți la aceasta scala vorbesc despre sentimentul controlului subiectiv în raport cu evenimentele și situațiile negative din viață înalt. Așa persoane manifestă tendința de a se autoinvinui în diferite eșecuri, neplăceri și suferințe. Indicii joși marturisesc despre aceea că subiectul supus cercetării atribuie responsabilitate de așa evenimente altor oameni sau prin aceea că lui nu-i merge.

- *Internalitatea în domeniul interrelațiilor familiale.* Indicii înalți la aceasta scală înseamnă că omul se consideră pe sine responsabil de evenimentele ce au loc în viața lui familială. Indicii joși indică că subiectul nu se consideră pe sine drept cauză a situațiilor semnificative ce au loc în familie, dar pe partenerii săi.

- *Internalitatea în domeniul relațiilor de serviciu.* Indicii înalți la aceasta scală mărturisesc că omul consideră acțiunile sale drept factor important pentru organizarea activității proprii de producere, pentru stabilirea relațiilor cu membrii colectivului și pentru promovarea sa. Indicii mici indică faptul că persoana supusă cercetării este înclinată să atribuie o semnificație mult mai mare împrejurărilor externe, baștei și lipsei ei.

- *Internalitatea în domeniul relațiilor interpersonale.* Indicii înalți semnifică că omul se consideră pe sine apt să-și controleze relațiile formale și neformale cu alți oameni, să provoace stima și respect față de sine și invers, indicii joși indică faptul că omul nu este în stare să-și formeze activ cercul lui de comunicare și este înclinat să considere relațiile sale interpersonale drept rezultat al activității partenerilor.

- *Internalitate în domeniul sănătății și bolii.* Indicii înalți marturisesc despre aceea că omul se consideră pe sine în mare măsură responsabil pentru sănătatea sa: dacă îi bolnav se învinuiește pe sine și crede că însănătoșirea în mare măsură depinde de acțiunile lui. Omul cu indicii mici în acest domeniu consideră că sănătate și boală constituie rezultatul întâmplării și speră că însănătoșirea va veni în rezultatul acțiunilor altor oameni și în primul rând al medicilor.

Persoanele supuse experimentului trebuiau să răspundă la fiecare item, utilizând o scară cu șase trepte (-3, -2, -1, +1, +2, +3), în care răspunsul +3 însemna „sunt complet de acord”, iar răspunsul -3 „dezacord complet”. Datele brute au fost transformate în cote standarde sau scoruri, prezentate pe o scară cu 10 baluri, care permite să comparăm rezultatele diferitor cercetări. Scorul ce caracterizează norma constituie 5,5 baluri. Abaterile în dreapta (mai mare de 5,5 baluri) indică tipul de control intern în situațiile respective. Abaterile în stînga de la normă (mai mic de 5,5 baluri) mărturisesc despre tipul de control subiectiv extern.

În cele ce urmează vom prezenta și analiza rezultatele obținute.

Pentru a evidenția tendințele manifestărilor comportamentului intern / extern al funcționarilor publici în funcții de conducere în APL, am calculat scorurile medii la fiecare din situațiile din viață și activitate, enumerate mai sus (internalitate generală, internalitate în domeniul succesului, internalitate în domeniul insuccesului, etc. - tabelul 1).

Observăm că indicii internalității medii sunt destul de mici. Internalitatea generală atinge doar scorul de 4,15, ceea ce indică o tendință vădită spre externalitate. Indici puțin mai mari ca 5,5 s-au constatat doar la scara internalitate în relațiile interpersonale (5,75). Aproape de normă sunt indicii cu referire la internalitatea în domeniul succesului (5,4) și sănătății (5,4). Cel mai mic (3,55) s-a arătat a fi indicele cu referire la internalitatea în domeniul insuccesului, fapt ce ne vorbește despre aceea că funcționarii studiați își atribuie succesele cu o mai mare plăcere decît insuccesele. Drept consecințe în așa situații la subalterni ar putea apărea sentimentul nedreptății, obidei că nu sunt apreciați la justa lor valoare sau, mai mult ca atît, sunt invinuiți fără teme.

O analiză definențiată a datelor obținute (tabelul 2) ne indică faptul că printre funcționarii publici cu funcții de conducere din APL totuși există și un număr considerabil de persoane care, în anumite domenii, manifestă comportament intern. Din tabelul 2 vedem că în domeniul sănătății fac atribuție internă 50% din persoanele studiate, iar în relațiile interpersonale – chiar 60%. Deci, în această sferă, ele consideră că pot realiza controlul în ceea ce se întîmplă cu ele. Considerînd că aici ar putea avea succes, aceste persoane își concentrează atenția pe stabilirea relațiilor interpersonale și nu și pe cele de serviciu. Drept dovadă, că funcționarii studiați consideră că ceea ce se întîmplă la serviciu puțin depinde de ei, ne servesc cotele foarte scăzute ale internalității în acest domeniul (doar 15%). Aceste cote ne permit să presupunem implicarea lor slabă în soluționarea problemelor de producere.

Nu poate să nu ne atragă atenția și faptul că 45% din persoanele studiate își atribuie succesul sie, și doar 20%, adică de 2,25 ori mai puțini – insuccesul. Asta înseamnă că 80% din cei studiați, în situații de insucces își includ mecanismele de apărare, dau vina pe alții, nu analizează obiectiv starea lucrurilor și nu

sunt apti de a face concluzii cu referire la cauzele reale a insuccesului și la modalitățile de a-l preveni pe viitor. Din situațiile critice ei nu fac încheierile convenite care ar putea conduce la dezvoltarea personalității lor. În loc să iasă din aceste împrejurări mai puternici, mai învățați, ei se descalifică și vor perpetua greșelile.

Dacă generalizăm datele obținute, observăm că numărul persoanelor externe depășește numărul persoanelor interne în toate domeniile, cu excepția domeniului de relații interpersonale, fapt ce nu poate să nu trezească neliniște.

Mai sus am menționat că internalitatea care se răsfrânge și la cazurile când, în mod real, nu depinde nimic de om, poate avea consecințe negative (în particular poate duce chiar și la nevroză). Internalitatea extremă poate conduce la aceea, că situațiile, care în realitate nu depind de persoană, sunt percepute de aceasta ca eșec. Eșecul repetat sau supunerea îndelungată la situații resemțite ca eșec, duc la dezvoltarea de către individ a credinței în neputință, în incapacitatea sa de a influența mersul lucrurilor. Este vorba de fenomenul neajutorării dobândite, în care, la limită, individul abandonează orice încercare de a acționa chiar în orice fel (Overmier, Seligman [1]). În aceasta ordine de idei prezintă interes și persoanele cu cote foarte înalte, atât la parametrii internalității, cât și la cel al externalității.

Datele obținute se reflectă în tabelul 3. Aceste rezultate sunt clasificate conform scării internalitate / externalitate medie – înaltă – extremă.

Din tabel vedem că cazuri de manifestare a internalității extreme și înalte se întâlnesc destul de rar. Internalitatea extremă a fost stabilită doar în domeniul relațiilor interpersonale și la un număr foarte mic de persoane (10%). Internalitate înaltă au manifestat 20% din persoanele studiate în domeniul succesului, 10% în domeniul relațiilor familiale, 5% în domeniul situațiilor interpersonale și 5% în domeniul sănătății.

În ce privește externalitatea înaltă și extremă, constatăm că ea se manifestă practic în toate domeniile. Cea mai înaltă cotă de comportament external extrem s-a constatat în domeniile insuccesului (25%) și relațiilor familiale (20%). În toate celelalte domenii externalitatea extremă s-a manifestat în 10% cazuri. În ce privește externalitatea înaltă, în mod deosebit ea s-a manifestat în domeniul insuccesului (55%), serviciului (45%), sănătății și familiei (câte 35%). Ne pare semnificativ faptul că externalitatea înaltă și extremă are cote înalte atât în domeniul insuccesului (80%) cât și în domeniul succesului (35%). Acești indici ar putea să ne vorbească că persoanele date cred că de ei nu depinde nimic. Nu ocazional externalitatea generală înaltă și extremă constituie 70%.

În procesul cercetării au fost constatate și unele diferențe de vârstă. Datele cu privire la internalitate / externalitate, în dependență de vârstă, sunt prezentate în tabelul 4. Analizând internalitatea / externalitatea persoanelor de 25-35 ani observăm, că cele mai înalte cote de internalitate se referă la domeniile: succes,

relații familiale și relații interpersonale (cotele fiind la fiecare din ele de 66,67%). Acest lucru ne vorbește despre aceea, că mai mult de jumătate din conducătorii tineri cred în forțele proprii și că succesul, relațiile familiale și relațiile interpersonale depind de propriul lor comportament. În același timp nu putem să nu atragem atenția la faptul că tot ei nu consideră că ar putea influența relațiile de serviciu. Ei nu percep propriile acțiuni ca factori semnificativi ai organizației, activității sale de producere, a înaintării în post.

În acest domeniu nici unul nu s-a arătat a fi inernal. E posibil că ei socot că vârsta încă nu le permite să poată influența relațiile de producere și avansarea lor în post. Posibil că astfel putem explica și faptul că doar 16,67% din ei își atribuie responsabilitatea pentru propriul lor insucces. În așa mod, la această vârstă, tinerii își atribuie frecvent responsabilitatea doar pentru succesul pe care îl obțin și pentru relațiile personale.

Gradul internalității scade brusc la 35-45 ani. La această vârstă, nu am depistat nici o persoană cu internalitate personală și internalitate în domeniul serviciului. Reiese că aceste persoane se simt dezamăgite, nu cred că ei ar putea face ceva pentru a schimba lucrurile spre bine. În schimb, jumătate din ei, 50%, consideră că pot influența starea sănătății proprii și relațiile interpersonale.

Din cele expuse am putea conchide că funcționarii publici cu funcție de conducere, de vârstă 35-45 ani, sunt preocupați mai mult de propria sănătate și de relații.

La vârsta mai mare de 45 ani, cei mai mari indici, de asemenea, au fost constatați pentru domeniul sănătate și relații interpersonale (60% în ambele cazuri). 50% din ei consideră că pot influența propriul succes și 40% - relațiile în familie. Studiul comparativ al internalității / externalității în diferite domenii și la diferite vârste ne arată că toate persoanele studiate, cu excepția tinerilor de 25-35 ani au manifestat cote înalte la domeniul sănătate: 50% conducători de 35-45 ani și 60% mai mult de 45 ani.

Funcționarii publici în funcții de conducere de toate vârstele se văd responsabili de relațiile interpersonale: 66,67% - 25-35 ani, 50% de 35-45 ani și 60% - mai mult de 45 ani. Observăm că cel mai mult se văd responsabili de relațiile interpersonale tinerii de 25-35 ani, după care urmează cei cu vârsta mai mare de 45 ani. Tinerii manifestă și cele mai înalte cote la internalitatea generală (38,33%), contra 0% la 35-45 ani și 30% pentru mai mult de 45 ani. Tot ei se văd responsabili și de succesul pe care îl obțin (66,67%), fiind urmați de persoanele cu vârsta mai mare de 45 ani (50%). Același lucru se referă și la domeniul relații familiale, indicii respectivi fiind de 66,67% și 40%.

Generalizând cele expuse, constatăm că majoritatea funcționarilor publici sunt externali, trei pătrimi din ei atribuind cauzele și, prin urmare, și responsabilitatea de cele ce se întâmplă cu ei soartei, baftei, împrejurărilor sau altor oameni. Internalitatea generală fiind stabilită doar la 25% din persoanele studiate.

Au manifestat internalitate în domeniul relații interpersonale 60% din subiecții supuși experimentului. 50% din ei s-au arătat a fi internali în domeniul sănătate și 45% în domeniul relații familiale. Cel mai puțin responsabil acești funcționari s-au considerat de organizarea propriilor activități, de relațiile de serviciu și de avansarea lor în post (85%).

În ce privește vârsta, constatăm că internalitate generală manifestă doar tinerii de 25-35 ani (33,33%), care mai au încă speranțe că vor putea influența starea lucrurilor și persoanele cu vârsta mai mare de 45 ani (30%), experiența cărora le permite să creadă că greutățile totuși pot fi înfruntate și că mult depinde de fiecare.

Conducătorii de 35-45 de ani ne dau impresia că sunt dezamăgiți, dezorientați, deoarece, printre ei nu s-a constatat nici o persoană cu internalitate generală, aceasta fiind manifestată doar în relațiile interpersonale și în domeniul sănătății (câte 50%). În același timp menționăm că anume la această vârstă fiecare al patrulea își asumă responsabilitatea de cele ce se întâmplă în domeniul serviciului; procentul celor tineri la acest parametru fiind de 0%, iar la cei cu vârsta mai mare de 45 de ani – de 20%. Cele din urmă, credem noi, ar putea servi ca dovadă că ei își asumă responsabilitate la serviciu, dar nu cred în forțele proprii, în posibilitatea de a schimba starea lucrurilor.

Din cele expuse mai sus devine evidentă necesitatea schimbării modului de pregătire, perfecționare și recalificare a specialiștilor în domeniul APL. Se impune și necesitatea creării la serviciu a condițiilor, în care oamenii și-ar schimba opinia despre posibilitățile lor, imaginea lor de sine și în care aceștia și-ar dori și ar putea să-și realizeze potențialul. Formarea internalității va contribui la o mai bună cunoaștere și înțelegere a subalternilor, la un comportament echitabil față de ei și la optimizarea relațiilor șef-subaltern.

Bibliografie

1. Radu I., Pliuț P., Maftai L. Psihologie Socială. - Cluj-Napoca, Exe SRL, 1994
2. Cutrona C.E., Russell D., Jones R.D. Cross-situational consistency in causal attributions: Does attributional style exist? // Journal of Personality and Social Psychology, 1985, №2.
3. Райгородский Д.Я. Практическая диагностика. – Москва, ”Бахрах-М”, 2008.
4. Duttweiler P.C. The Internal Control Index: A Newly Developed Measure of Locus of Control. // Educational and Psychological Measurement, 1984, №44, 209-221
5. Муздыбаев К. Локус контроля в исследованиях массовой коммуникации. - Таллин, 1983.

6. Lefcourt H.M. Internal versus external control of reinforcement: A review. // *Psychological Bulletin*, 1966, №65, pp.206-20.
7. Lefcourt H.M. *Locus of Control: Current Trends in Theory and Research* New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 1976.
8. Vârlan M. Locusul Controlului și influența lui asupra generării comportamentului agresiv. // *Probleme ale științelor socioumane și modernizării învățământului. Conferința științifică anuală a UPS "Ion Creangă", 24-25 februarie, 2009, volumul 1. - Chișinău, 2009, pp.354-361.*
9. Rotter J.B. Some problems and misconceptions related to the construct of internal versus external control of reinforcement. // *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1975, №43, 56-67.
10. Xenikou A., Furnham A., McCarrey M. Attributional style for negative events: A proposition for a more valid and reliable measure of attributional style. // *British Journal of Psychology*, 1997, №88, pp.53-69.

Prezentat la redactie
la 7 iulie 2010

Recenzent – **Igor BUCATARU**, doctor in științe politice, conferențiar

ANEXE

Tabelul 1. Mediile indicilor manifestărilor comportamentului internal / external în diferite sfere de viață și activitate.

	<i>Sferele de activitate</i>						
	<i>I g</i>	<i>I s</i>	<i>I ins</i>	<i>I fam</i>	<i>I ser</i>	<i>I r i</i>	<i>I săn</i>
<i>Cote medii:</i>	4,15	5,4	3,55	4,65	4,05	5,75	5,4

Tabelul 2. Caracteristica internalității și externalității în diferite sfere de viață și activitate.

<i>Domenii:</i>	<i>internali</i>		<i>externali</i>	
	<i>Nr. persoane</i>	<i>%</i>	<i>Nr. persoane</i>	<i>%</i>
<i>Internalitate generală</i>	15	25	45	75
<i>de succes</i>	27	45	33	55
<i>de insucces</i>	12	20	48	80
<i>familiale</i>	27	45	33	55
<i>serviciu</i>	9	15	51	85
<i>relații interpersonale</i>	36	60	24	40
<i>sănătate</i>	30	50	30	50

Tabelul 3. Caracteristica gradului de manifestare a internalității/externalității în diverse domenii

	<i>Situații</i>													
	<i>In general</i>		<i>De succes</i>		<i>De insucces</i>		<i>În situații familiale</i>		<i>De serviciu</i>		<i>Relații interpersonale</i>		<i>Sănătate</i>	
	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%
<i>Internalitatea medie</i>	15	25	15	25	12	20	21	35	9	15	27	45	15	25
<i>Internalitatea înaltă</i>	0	0	12	20	0	0	6	10	0	0	3	5	15	25
<i>Internalitatea extremă</i>	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6	10	0	0
<i>Externalitatea medie</i>	3	5	12	20	0	0	0	0	21	35	6	10	3	5
<i>Externalitatea înaltă</i>	36	60	15	25	33	55	21	35	24	40	12	20	21	35
<i>Externalitatea extremă</i>	6	10	6	10	15	25	12	20	6	10	6	10	6	10

Tabelul 4. Gradul internalității / externalității la diferite vârste

	25-35				35-45				45+			
	<i>int.</i>		<i>ext.</i>		<i>int.</i>		<i>ext.</i>		<i>int.</i>		<i>ext.</i>	
	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%
<i>Internalitatea generala</i>	6	33,33	12	66,67	0	0	12	100	9	30	21	70
<i>Internalitatea succes</i>	12	66,67	6	33,33	0	0	12	100	15	50	15	50
<i>Internalitatea insucces</i>	3	16,67	15	83,33	3	25	9	75	3	10	27	90
<i>Internalitatea familia</i>	12	66,67	6	33,33	3	25	9	75	12	40	18	60
<i>Seviciul</i>	0	0	18	100	3	25	9	75	6	20	24	80
<i>Relațiile interpersonale</i>	12	66,67	6	33,33	6	50	6	50	18	60	12	40
<i>Sănătatea</i>	6	33,33	12	66,67	6	50	6	50	18	60	12	40

SFIDĂRILE BIROCRĂȚIEI ÎN CONDIȚIILE SOCIETĂȚII CONTEMPORANE

Pantelimon VARZARI

Republica Moldova, Chișinău, Academia de Științe a Moldovei, Institutul Integ-
rare Europeană și Științe Politice,
Șef-sector, doctor în filosofie, conferentiar

The present article analyzes the place and the role of bureaucracy in the political system of contemporaneous society, considered alongside the political elite, political party, pressure group and other political actors, one of the important mechanisms in achieving the political power. The author is undertaking a brief but a relevant analysis for the concept of bureaucracy proposed by sociologists, economists and political scientists, mentioning that the main issue under discussion by representatives of political science lies in the question if bureaucracy is compatible with democracy. It pays attention to the Weberian as well as to the contemporary concept and the phenomenon of bureaucracy, emphasizing that bureaucracy, for some reasons, has undertaken several transformations and is being seen as a dysfunctional and disruptive factor in the social mechanism. It shows that the phenomenon of bureaucracy and adjacent processes (human rights and free press, corruption and organized crime, human trafficking and labor migration, etc.) has included the entire social body, paralysis the activity of the state power vertically and horizontally, including the Republic of Moldova. Some recommendations and suggestions are proposed to optimize the administrative body which remains a major challenge for the upcoming years, which elite should address in the context of future administrative reforms.

În sistemul politic al societății contemporane un rol important îl ocupă birocrăția, considerată, alături de elita politică, partidul politic, grupul de presiune și alți subiecți politici, unul din mecanismele însemnate în realizarea puterii politice. În acest sens, este de remarcat că locul birocrăției în sistemul relațiilor de putere poate fi determinat ca fiind unul intermediar între elita puterii (guvernanți) și mase (guvernați), pentru că aparatul birocratic, sistemul administrativ, are drept menire de a aplica și verifica realizarea politicilor adoptate de către elita politică în procesul de luare a deciziilor.

Unii sociologi și politologi divizează concepțiile despre birocrăție în două părți: idei preweberiene (specifice și astăzi conștiinței cotidiene – birocratul este persoana care tergiversează rezolvarea unei probleme) și concepții weberiene, sau științifice (în modelul ideal al birocrăției, conform terminologiei lui M. Weber, este vorba despre un sistem optimal al diviziunii muncii în sfera administrării) [23]. Sociologul german a subliniat faptul că birocrăția întruchipează domi-

nația legii și nu a oamenilor, iar administrația birocratică înseamnă exercitarea controlului pe bază de cunoștințe, ceea ce determină ca această administrație să devină o organizație, un sistem rațional de conducere, de gestionare a treburilor publice.

În plan social, conceptul de birocrăție are în vedere modul de organizare a administrației moderne, considerându-se că statului îi este necesar, efectiv, un aparat eficient care să asigure relații funcționale între guvernanți și guvernați. De fapt, aici este concentrată concepția expusă de M. Weber, care susține că orice organizare socială modernă, pentru a funcționa performant, trebuie să se bazeze pe un sistem ierarhic, pe relații bine determinate (norme fixe și raționale) între componentele individuale și colective, birocrăția permițând precizie, calculul rezultatului și subordonare logică.

Birocrații sau funcționarii publici, fiind un corp de administratori de profesie și considerat un grup social distinct, este interpretat diferit de reprezentanții științelor umaniste. Astfel, sociologii sînt interesați de birocrăție ca de o categorie socială reprezentativă, membrii căreia sînt uniți prin anumite interese de grup și orientări valorice. Economisții, însă, văd în birocrăție un contrast fundamental între principiile acesteia și cele ale pieței, căci piața reprezintă sfera concurenței, a dinamismului și a libertății de opinie, pe cînd birocrăția înseamnă monopol, stagnare și constrîngere în activitatea agenților economici.

Însă principala problemă pusă în discuție de către politologi o constituie locul și rolul birocrăției în sistemul politic democratic al societății contemporane, cu alte cuvinte: dacă birocrăția este compatibilă cu democrația. De aici apare o întrebare deloc retorică: reprezintă oare birocrăția ca atare o amenințare pentru principiile democratice ale unei guvernări deschise și responsabile? Problema este dacă funcțiile de control (pe care le au birocrății în virtutea împuternicirilor deținute) și stabilitatea funcționarilor publici în sistemul ierarhic le conferă puterea de a-i frustra sau manipula pe politicieni (despre care se crede că ei „determină decizia politică”, însă realitatea, de fapt, demonstrează viceversa) și de a „cocheta” cu publicul (precum că administrația birocratică „are grijă” de binele societății sau, cel puțin, de anumite grupuri social vulnerabile). Cum nu ar fi, un lucru pare a fi clar: politicienii produc decizii propuse de birocrați și tot aceștia, birocrații, le administrează. Organismele birocratice publice sînt acele structuri care conduc esențialmente guvernele, luînd majoritatea covîrșitoare a deciziilor atribuite președinților, prim-miniștrilor și altor oameni politici, astfel încît aceștia întîmpină unele dificultăți din partea birocraților privind realizarea anumitor proiecte, strategii sau programe de dezvoltare a societății.

Departate de a fi simplificate, efectele funeste ale birocratizării excesive s-au amplificat considerabil în societatea contemporană, problemă care nu a dispărut nu numai din vizorul discuțiilor politice și din programele partidelor, dar chiar și din dezbaterile academice. Însăși inventatorul termenul „birocrație” fiziocratul și

liberalul francez J.C.M.V. de Gournay (1712-1759) a avertizat în repetate rânduri asupra invaziei birocrăției și a funcționarilor, a căror afirmare se producea nu atât pentru interesul public, cât „interesul public” părea să fi fost inventat pentru ca funcțiile publice să poată exista. Teza precum că „un aparat administrativ extins constituie una din caracteristicile esențiale ale statului modern” o putem găsi la mai mulți cercetători contemporani [8, 297-298; 4, 33-35; 6, 158, 165, 168], pentru că acest tip de ocupații funcționărești a proliferat și în mașinăriile guvernamentale, care au devenit extrem de birocratizate și supărătoare, pe măsură ce gradul de modernizare a statului a avansat. Probabil, nu întâmplător, termenul „birocrație” este utilizat, de regulă, în accepție peiorativă, indicând viciile caracteristice ale unei administrații birocratice: rutina, insensibilitatea, inerția, ineficiența, secreto-mania, îngîmfarea, agresivitatea, interesul personal și alte neajunsuri care compo-rtă o încărcătură emoțională, asociate criticării aspre a unei administrări și/sau unei guvernări necalificate și agenților ei. Nuanțele peiorative sînt obișnuite și în utilizarea cotidiană a termenului, inclusiv și în referiri ironice, astfel cunoscîndu-se și mulți critici ai birocrăției (istoricul și scriitorul englez C.N.Parkinson [18], psihologul social american W.Bennis [2] ș.a.).

M.Weber, considerînd difuzia și deci extinderea birocrăției drept un pericol valorilor democratice, a descris-o și conceput-o ca un instrument necesar organizației raționale și funcționării eficiente a societății moderne, fenomen care s-a transformat în timp (mai mult din motive obiective: complexitatea procesului de guvernare, necesitatea unei gestionări mai eficiente a treburilor publice de către specialiști profesioniști ș.a.) într-un factor disfuncțional și perturbator al mecanismului social. De altfel, majoritatea autorilor după Weber consacrați în problematica dată constată că în toate sistemele politice bazate pe organizații sociale și proceduri birocratice se înregistrează o tendință constantă spre autonomizarea corpului de funcționari publici și spre transformarea acestuia într-o categorie distinctă, „într-o birocrăție de partid”, numit și „partidul invizibil al birocrăției” (după A.Toffler), care tinde să-și reproducă și să-și impună propriile interese prin intermediul exercițiului puterii și nu a discursului politic, cum o fac actorii politici.

Mergînd pe urmele cunoscutului politolog român I.Mitran [14, 97-98], este de menționat că termenul „birocrație”, din perspectiva politică, nu se referă doar la sensul de hipertrofiere a aparatului funcționăresc sau de tergiversare ori împiedicare a rezolvării unor probleme, ci la translarea puterii executive în mâinile funcționarilor. De fapt, se are în vedere concentrarea puterii de către executiv, prin diminuarea funcției legislativului, iar în cadrul executivului birocratizarea semnifică trecerea deciziei de la oamenii politici la înalții funcționari. Una din cauzele acestei tendințe este explicată prin faptul că funcționarii și demnitarii „apolitici” au o anumită continuitate, dețin o bogată experiență administrativă, absentă, de regulă, la oamenii politici, care se află

în „bătăia vînturilor electorale”, dar au nevoie de aparate administrative profesioniste pentru a-și aplica politicile.

În accepția weberiană, statul modern, pentru a face față problemelor de administrație, are nevoie de un aparat plasat între guvernanți și restul populației, guvernați. Sociologul german califică birocrația drept un tip de organizare socială, al cărui scop este să facă ca statul să funcționeze la fel de eficient ca o întreprindere economică. Într-o democrație funcțională problema esențială în raport cu existența birocrației este de a exercita un control eficace asupra activității sale, de a-i face pe funcționarii guvernamentali responsabili în fața legii, precum și de a supune instituția administrativă, la un anumit interval de timp, unor reforme administrative menite să raționalizeze aparatul administrativ (cazul Republicii Moldova și altor „noi” democrații din spațiul post-sovietic). Dorința societății de a depăși diverse manifestări ale administrației birocratice este permanentă ca și aspirația clasei conducătoare de a perfecționa sistemul de guvernare în general, de a face sistemul de administrare mai eficient, fără defecte și mai receptiv la nevoile societății contemporane.

Altfel spus, într-o democrație funcțională problema esențială în raport cu existența birocrației este de a exercita un control eficace asupra activității sale, de a-i face pe funcționarii guvernamentali responsabili în fața legii, precum și de a supune instituția administrativă, la un anumit interval de timp, unor reforme administrative menite să raționalizeze aparatul administrativ. În acest context, vom arăta că dacă procesul democratizării societății noastre se află la un început de cale de două decenii, iar, de fapt, „în fașă”, cu toate problemele și dificultățile lui, atunci birocrația statală, dimpotrivă, nu cedează pozițiile sale vechi. Probabil, principala problemă în derularea reformelor democratice și a birocrațizării procesului administrativ [7] consta în faptul că clasa politică moldovenească este preocupată în principal de democratizarea societății și mai puțin de reconstrucția instituțiilor politico-administrative și deci a aparatului administrativ. Prin urmare, efectele dorite în relația dintre putere și societate depind în cea mai mare măsură atât de funcționalitatea elitei politice, cât și de eficacitatea birocrației și de eficiența utilizării principiilor realizării puterii în societate.

Unele date oficiale atestă faptul că numărul funcționarilor de stat din țara noastră angajați în cadrul autorităților publice centrale era alcătuit, la 1 octombrie 2008, de peste 12 mii de persoane, iar numărul total al corpului funcționaresc constituia în anul 2009 circa 25 mii de persoane. Dacă în Republica Moldova un funcționar revine la 140 de cetățeni, în alte țări est-europene se poate observa o situație nu mai puțin optimală. Costul de întreținere a acestora este o povară grea pentru bugetul țării, pentru care se cheltuiesc bani publici fără vreun randament vizibil. Numai în anul 2009 acest cost a constituit 2,4% din PIB-ul țării (1,4 mld lei) sau o cincime din cheltuielile bugetare pentru întreținerea tuturor lucrătorilor din sfera bugetară. Rațional ar fi, consideră unii experți, ca fo-

ndul de salarii să nu depășească 10% din PIB, dar nu 12,1% cum era în 2009 în țara noastră. I.Munteanu mai arată că aparatul birocratic de stat este nu numai masiv prin numărul angajaților, dar și unul politizat după procedurile sale de recrutare a noilor cadre și după evaluarea aprecierilor serviciilor realizate de către funcționari [7, 20]. Mai mult chiar, circa 80% din aceștia, după datele neoficiale, nu-și dau seama care sînt cu adevărat funcțiile lor și care este politica organului de stat în care ei lucrează. Cu probleme asemănătoare se confruntă atît țările din spațiul CSI [5; 12; 13], cît și din cadrul UE [17; 3; 1; 10].

Avînd în vedere cele menționate, poate că nu întîmplător puterea politică a țării noastre a adoptat o serie de măsuri importante pentru a eficientiza activitatea și a optimiza personalul de conducere la toate nivelurile, de la structurile guvernamentale și pînă la cele locale. În acest context, în ultimii ani Parlamentul țării a adoptat anumite acte și norme legislative („Planul de implementare al Strategiei de reformă a Administrației Publice Centrale” pe anii 2006-2008, „Legea despre Strategia Națională de Dezvoltare” pe anii 2008-2011, „Codul de conduită a funcționarului public”, „Legea cu privire la serviciul public”, „Legea privind controlul public asupra activității de stat”, „Concepția politicii de personal în serviciul public”, „Legea privind descentralizarea administrativă”, „Legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public” ș.a.) pentru a contribui la asigurarea unei administrări mai bune în realizarea interesului public, în scopul prevenirii birocratizării excesive a aparatului administrativ și eliminării corupției din administrația publică centrală și locală. Însă problema raționalizării activității sistemului administrativ național din Republica Moldova necesită din partea clasei politice o abordare mai complexă, pentru că fenomenul birocrațismului și procesele lui adiacente (respectarea drepturilor omului și a presei libere, corupția și crima organizată, „nănașismul” și „cumătrismul”, traficul de ființe umane și migrația forței de muncă, etc.) au cuprins întregul organism social, paralizînd astfel activitatea puterii de stat pe verticală și orizontală (de altfel, Conform Registrului de Stat al Actelor Juridice al Republicii Moldova, la CEDO în anii 2004-2010 au fost depuse circa 200 de dosare contra Republicii Moldova [11]).

Prin urmare, optimizarea aparatului administrativ rămîne o provocare majoră și în continuare, pe care elita guvernantă trebuie să o soluționeze în cadrul reformelor administrative curente și de perspectivă. Conform Legii pentru modificarea Legii nr.64-XII din 31 mai 1990 cu privire la Guvern (art.24 „Organele centrale de specialitate ale administrației publice”), Executivul țării este compus actualmente din 16 ministere și 5 servicii, birouri și agenții [15, 5]. La sfîrșitul anului 2009, pentru prima dată în perioada existenței puterii publice în Republica Moldova, au fost elaborate planuri instituțional-strategice de dezvoltare a ministerelor Guvernului pentru următorii 3 ani de zile. Planurile în cauză includ, printre altele, și aplicarea secțiilor de audit intern. Doar pentru anul 2010 se pre-

vede micșorarea cu 5,0% a funcționarilor publici. În același timp, în Programul de guvernare al Alianței pentru Integrare Europeană (AIE) pentru anii 2009-2013 „Integrarea europeană: libertate, democrație, bunăstare” la compartimentul „Administrație responsabilă și eficientă” sînt specificate obiectivele de guvernare și acțiunile referitoare la reforma administrației publice centrale, inclusiv modernizarea serviciilor publice prin reducerea birocrăției, și la descentralizarea puterii și asigurarea autonomiei locale [19]. Aceste și alte activități ale Alianței reiese din prioritatea națională a guvernării liberal-democrate: „descentralizarea puterii și asigurarea autonomiei locale prin demontarea „verticalei puterii” și aplicarea principiilor și normelor europene în domeniul administrației publice”.

Întru realizarea Programului de activitate a Guvernului pentru anii 2009-2013 și ținînd cont de profunzimea crizei economice actuale a țării, Programul de stabilizare și relansare economică a Republicii Moldova pe anii 2009-2011, adoptat de Executiv la sfîrșitul anului 2009, enumeră și anumite acțiuni referitoare la capitolul administrație publică, inclusiv: restructurarea ministerelor, agențiilor și altor instituții subordonate Guvernului în vederea lichidării autorităților publice cu un grad redus de eficiență, optimizării activităților funcționale și reducerii cheltuielilor administrative; înghețarea angajărilor în sectorul public și reducerea treptată a funcțiilor permanent vacante în cadrul organelor centrale de specialitate ale administrației publice; optimizarea structurii autorităților publice supreme ale statului (aparatele Președinției, Parlamentului, Procuraturii Generale, Curții de Conturi etc.); reorganizarea instituțiilor subordonate organelor centrale de specialitate și optimizarea numărului funcționarilor publici din instituțiile subordonate ministerelor; elaborarea și implementarea noului sistem de salarizare a funcționarilor publici ș.a. [16, 20].

Este de remarcă și faptul că Programul de guvernare al AIE la capitolul tehnologiilor informaționale și de comunicații (TIC) prevede mai multe acțiuni importante, inclusiv revederea Strategiei naționale Moldova Electronică („e-Moldova”) și crearea Centrului e-guvernare pentru dezvoltarea societății informaționale [19], ultima fiind o prioritate a Uniunii Europene. În condițiile societății informaționale, care reprezintă un nou mod de viață calitativ superior, birocrăția este capabilă de a crește flexibilitatea întregului sistem de administrare și, în același timp, de a reduce depersonalizarea, de a înlătura răspunderea personală în procesul de interacțiune cu structurile ierarhice respective. Odată cu dezvoltarea de noi mijloace de comunicare se poate schimba atitudinea întregului corp de administratori față de structura ierarhia strictă. În special, noile tehnologii informaționale încalcă regula subordonării și a modalităților de răspundere și raportare a funcționarului, a conduitei profesionale și deci a normelor deontologice, oferind astfel posibilitatea fiecăruia din birou de a contacta orice membru al structurii administrative ocolind ierarhia stabilită. Este important să specificăm că trecerea la o administrație modernă prin realizarea unei infrastructuri perfor-

mante oferite de *e-government* (guvernarea electronică) poate știrbi din prioritatea ierarhiilor prevăzută de varianta birocratică clasică.

Desigur, aceste și alte probleme legate de funcționalitatea sistemului administrativ, în general, și a aparatului birocratic, în special, nu pot afecta în ansamblu avantajele și reușitele experiențe de utilizare a tehnologiei pentru eficientizarea și transformarea guvernării din diferite țări, fapt menționat la lucrările Conferinței internaționale „Moldova e-Gov Summit 2010” cu genericul „Tehnologiile Informaționale și Comunicații pentru o mai bună guvernare”, care a avut loc la Chișinău, în perioada 18-19 mai 2010 [9]. Noua „revoluție managerială”, aflându-se sub impactul noilor tehnologii informaționale asupra societății și susținută de țările membre ale UE și de țările membre ale Comisiei Economice a ONU pentru Europa (UN/ECE), va conduce neapărat în „noile” democrații la o funcționalitate mai bună a autorităților politice și administrației publice centrale și a celei locale, la impulsionearea vieții în orice sector al unei societăți (administrație publică, sectorul privat sau societate civilă).

Desigur, Republica Moldova a înregistrat anumite progrese în modernizarea instituțiilor democratice în conformitate cu standardele europene, fapt confirmat și de oficialitățile europene cu diferite ocazii. Totuși modernizarea societății în ansamblu nu a putut, în mod obiectiv, să fie sincronizată cu modernizarea rapidă a instituțiilor publice. Cauza este că instituțiile publice și cele ale societății civile au fost modernizate în baza unor modele și standarde de împrumut pentru a se ancora într-un context european, care și-au demonstrat eficiența în mediul autohton cu o cultură politică corespunzătoare. Astăzi, însă, societatea noastră demonstrează preponderent o cultură politică arhaică sau parohială (termen apud G.Almond și S.Verba), opunînd modernizării o mare rezistență. La acestea se mai adaugă și prezența unor probleme nerezolvate de mai mult timp (criza identitară și cea a irendentismului, criza economică și cea politică, etc.). Nivelul actual de dezvoltare a țării noastre, problemele indicate mai sus care nu amîină rezolvarea lor, inclusiv proliferarea birocrăției ca administrație publică, determină un nivel redus al calității guvernării societății noastre și, în special, al stabilității și eficienței activității instituțiilor politico-administrative ale statului [20; 21; 22].

Concluzionînd, vom arăta că lupta împotriva birocrăției și efectelor lui nefaste nu înseamnă o luptă cu însuși corpul de administratori. Fără un aparat de profesioniști nu poate exista guvernarea ca un atribut esențial al oricărei societăți. În același timp, birocrăția, ca grup social imanent societății contemporane, are tendința să-și extindă funcțiile sale de conducere a comunităților umane care se află sub impactul globalizării economiilor statelor lumii și informatizării vieții sociale. De aceea diminuarea efectelor negative ale procesului birocratic necesită o activitate de îmbunătățire, de perfecționare și de pregătire profesională a funcționarilor aparatului administrativ. Putem vorbi despre o adevărată adminis-

trație doar atunci, cînd toate sectoarele vieții sociale sînt organizate și administrate astfel, încît acestea să asigure populației un trai decent și servicii de calitate. O astfel de administrație se creează prin efortul comun al puterii politice, care adoptă anumite reglementări administrative, și al puterii executive, care înfăptuiește administrația prin corpul de funcționari publici de o poziție profesională și de o ținută deontologică adecvată, capabili să răspundă nevoilor societății printr-un comportament potrivit situației. Toate acestea conjugate cu creșterea tehnologiilor administrative, depolitizarea gestionării cadrelor publice, utilizarea sistemului bazat pe merit și a carierei profesionale a funcționarilor publici vor consolida guvernarea și capacitatea administrativă a sistemului de guvernare în „noile” societăți democratice.

Bibliografie:

1. Альтнер Б. Европарламент сам себя сократил. // http://www.europespb.org/modules.php?name=News&file=view&news_id=3985 (citată 05.02.2010);
2. Bennis W., Nanus B. Liderii. – București, 1999 // <http://images.google.com/images?q=warren+bennis&gbv=2&svnum=10&hl=sl&start=20&sa=N&ndsp=20> (citată 01.06.2009).
3. CE solicită în justiție salarii mărite pentru „eurobirocrati”. // <http://www.gandul.info/international/ce-solicita-in-justitie-salarii-marite-pentru-eurobirocrati-5276336> (citată 05.02.2010)
4. Chirot D. Societăți în schimbare. – București, 1996.
5. Doljenkov O. Nomenclatura în perioada transformării post-totalitare (cazul Belarusei și Ucrainei). // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Revistă științifică trimestrială, 2005, nr.1 (XXVIII), p.34-44
6. Dunleavy P., O’Leary B. Teoriile statului. Politica democrației liberale. – Chișinău, 2002.
7. Гилан А. Молдавские чиновники на грани вымирания. // Business Class, 2010, nr.2 (41), p.14-20.
8. Fisichella D. Știința politică: probleme, concepție, teorii. – Iași, 2007.
9. <http://www.moldovaegovsummit.md/index.php/ro/home> (citată 21.08.2010).
10. <http://www.rosbalt.ru/2007/10/01/418552.html> (citată 05.02.2010).
11. Lista hotărîrilor Curții Europene *versus* Moldova (ordine cronologică). // http://justice.md/md/cedo_hot_md_c/ (citată 20.08.2010).
12. Как сократить чиновников? // <http://slon.ru/articles/259005/> (citată 08.02.2010).
13. Количество бюрократов в России. // <http://finam.info/currency/news213BF00001/default.asp> (citată 02.02.2010)
14. Mitrăn I. Politologia în fața secolului XXI. – București, 1997.

15. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.149 (3482) din 22 septembrie 2009. – Chișinău, 2009.
16. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.174-176 (3507-3509) din 4 decembrie 2009. – Chișinău, 2009.
17. Nazare V. Paradoxuri sociale și politice. // Sfera politicii, 2007, nr.128, p.20-31
18. Полное собрание законов Мерфи. / Пер. с англ.; 3-е изд. – Минск, 2007.
19. Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova „Integrarea europeană: libertate, democrație, bunăstare”, 2009-2013. // <http://www.gov.md/> (citată 13.11.2009).
20. Varzari P. Elita politică din Republica Moldova: realități și perspective. – Chișinău, 2008, p.108-128.
21. Varzari P. Democrația și birocrăția: problema corelației. // Revista de filozofie, sociologie și științe politice, 2009, nr.2, p.97-109.
22. Варзарь П. Демократія і бюрократія: проблема сумісності. // Політичний менеджмент, Київ, 2010, nr.1(40), p.76-87.
23. Weber M. Teorie și metodă în științele culturii. – Iași, 2001.

Prezentat la redacție
la 15 octombrie 2010

Compartimentul
SOCIOLOGIA POLITICĂ

**ЧЕРЕЗ КРИЗИС ИДЕНТИЧНОСТИ К ДИАЛОГУ
ЦИВИЛИЗАЦИЙ: ПОЛИТИЧЕСКИЙ ВЫЗОВ,
ИСТОРИОСОФСКИЙ ОТВЕТ**

Виктор АВКСЕНТЬЕВ

Россия, Ставрополь, Южный Научный Центр Российской Академии Наук,
отдел политологии и конфликтологии
доктор философских наук, заведующий отделом

Борис АКЦИУМОВ

Россия, Ставрополь, Ставропольский государственный университет, кафе-
дра социальной философии и этнологии
доктор философских наук, доцент

В статье отмечается, что кризис идентичности – главная черта духовной жизни постсоветского мира. Распад старой устоявшейся системы жизнеустройства и несформированность новой обуславливают актуализацию проблемы цивилизационного выбора, поиска новых ориентиров социокультурного развития. Данные процессы, коснувшиеся в той или иной степени абсолютно всех стран бывшего Советского Союза, с достаточной силой проявляют себя в России и Молдове. Поиск новых цивилизационных ориентиров в обоих государствах связан в первую очередь с выработкой отношения к Западу – цивилизационному центру, который традиционно представляет большой интерес как для Молдовы, так и для России.

В статье подчеркивается, что цивилизационные искания постсоветских государств проходят в принципиально изменившихся общемировых условиях. Мир после «холодной войны» не стал стабильным и управляемым, тем более не стал однополярным. Вместо «конца истории» наступил «конфликт цивилизаций», определивший глобальную турбулентность и неустойчивость современного мира.

В статье утверждается, что в связи с универсалистскими устремлениями западной цивилизации и ответной реакцией незападных культурно-цивилизационных систем предельно актуализировался вопрос о единстве и многообразии мировой истории. Культурно-цивилизационное многообразие мира, теоретически санкционированное в цивилизационном подходе, обеспечивает возможность конструктивного и равноправного межцивилизационного диалога, предельную поливариантность исторической тра-

нсформации, которая исключает возможность существования единой цели исторического развития, провоцирующей и обуславливающей универсалистские и унификаторские проекты и действия.

The identity crisis is shown in the paper as the main feature of the spiritual life of the post-Soviet countries. The situation when the old system has collapsed and the new one is unformed determines the actualization of the problem of civilizational choice and the search for new goals of social and cultural development. These processes are common for all countries of the former Soviet Union in different degrees and are very important for present-day Russia and Moldova. The search for new civilizational landmarks in the two countries primarily stems from the constructing of the relation to the West as the center of modern civilization.

The attention is drawn in the paper that the civilizational choice takes place in a radically changed global environment. The post-Cold War world did not become stable and controllable, especially did not become unipolar. "Clash of civilizations" that defines the global turbulence and instability of the modern world has come instead of "end of history".

The authors argue that the question of the unity and diversity of the world history is ultimately actualized in connection with the universalist aspirations of the Western civilization and the response of non-Western cultural and civilizational systems. Theoretically sanctioned by the civilizational approach cultural and civilizational diversity of the world provides an opportunity for constructive and equal dialogue between civilizations, the ultimate multiplicity of historical transformation which eliminates the possibility of the existence of a common goal of historical development, provoking and causing universalist and unification projects and activities.

Кризис идентичности в постсоветском мире

Развитие постсоветского мира, как и всего человечества в целом невозможно адекватно анализировать, абстрагируясь от «величайшей геополитической катастрофы XX века» – крушения Советского Союза. В данном случае мы употребляем понятие «геополитическая катастрофа» безоценочно и подразумеваем под ней необратимый распад крупной социально-политической системы, вызвавший долговременные деструктивные следствия трансрегионального характера. Почти два десятилетия, которые прошли с тех пор, не смогли в полной мере заполнить системный вакуум, образовавшийся в результате гибели великой империи, исчезновения социалистического лагеря.

Россия, в течение одного столетия пережившая уже второй коренной социокультурный перелом, оказалась в ситуации острейшего социокультурного и цивилизационного кризиса. Не меньший цивилизационный кризис

распад СССР вызвал в бывших его республиках: даже те из них, которые стали членами ЕС и НАТО, оказались на глубокой периферии западной цивилизационной системы. Другие, переживая серию «цветных революций», втянуты в геополитические разломы, переживают глубокие кризисы идентичности. Кризис идентичности – главная черта духовной жизни постсоветского мира.

Что касается России, идейная апатия, идеологическая пустота, фактический отказ от амбиций в масштабах мировой истории обусловили не только трудноразрешимые проблемы в формировании общероссийской гражданской идентичности, но и существенный разрыв с историей. Символом данного разрыва, болезненно отразившемся на менталитете нации, стала утрата определенной части исторического ареала российской (советской) цивилизации. Ностальгия о прошлом и мечты о модернизационном прорыве в будущее, разрушение старых механизмов социокультурной жизнедеятельности и «эмбриональность» новых – вот только некоторые линии противоречий и проблем, раздражающих российский социум на «идеологические лоскутки».

В российском обществе, включенном в противоречивые и взаимообусловленные процессы глобализации и регионализации, разрешение конфликтов идентичностей становится важнейшей составляющей системы национальной и региональной безопасности. Этнополитическая конкуренция как основной фактор конфликтов идентичностей в российских регионах принимает характер конструирования новых ценностно-идеологических пространств, выдвижения альтернативных проектов традиционализма в форме периферийного этнонационализма и строительства конфликтных фундаменталистских и этнополитических идентичностей [1, 137].

Молдавское общество сегодня, по мнению исследователей, можно рассматривать как локальную цивилизацию. «Особенностью собственно локальной молдавской цивилизации является тот факт, что, находясь на стыке двух мощных цивилизационных центров, в ее содержании на протяжении примерно 600 лет происходили существенные изменения... Особенно серьезные цивилизационные изменения происходили в последнее два столетия под влиянием двух цивилизаций: российской (славянской) и западной (латинской). Эти изменения приводили в прошлом и приводят в настоящее время к культурной, политической и в конечном итоге экономической нестабильности в данном регионе» [6, 24-25].

В этом накаленном до предела мировоззренческом космосе с новой силой вспыхнули традиционные дебаты о цивилизационном выборе, вышла на авансцену вечная дилемма «Запад-Восток», в России в полный голос заявили о себе последователи западников, славянофилов и евразийцев. В очередной раз в своей истории Россия оказалась на культурно-цивилиза-

ционном распутье, долго задерживаться на котором губительно по причине наличия острейшей международной конкуренции, необходимости так или иначе вписываться в мейнстримные тенденции развития современного мира.

Что касается постсоветских трансформаций, становление новых государств изначально определялись существованием двух геополитических и цивилизационных полюсов – России и Запада. «Фрагментарность, конфликтность и общая дезориентация, свойственные общественным системам бывших советских республик, были обусловлены в том числе и необходимостью выбора между западным и российскими векторами развития. Дихотомия Россия – Запад с особой остротой проявилась в рамках государственного строительства и общественной жизни Республики Молдова, являющейся многонациональным и мультикультурным обществом. Проблема национальной, культурной и цивилизационной самоидентификации особенно болезненно сказалась на молодом поколении, личностное, профессиональное и гражданское становление которого во многом определялось конкурирующими между собой российской и западной моделями развития» [2, 72].

Глобальная турбулентность и конфликт цивилизаций

На переконфигурацию контуров глобальной мировой политики крушение Советского Союза оказало влияние не меньшее, чем на внутривосточные процессы. Коренное изменение баланса сил, совпавшее с набирающими обороты глобализационными процессами, открыло новые возможности перед победителем в «холодной войне» – Западом. Возможности эти мыслились столь безграничными, что рассуждения о «конце истории», о тотальной универсализации западных норм и стандартов, о формировании однополярного мира вовсе не казались преувеличением. На определенный момент возникло ощущение преодоленности всех конфликтов, противостояний, противоречий, новый мир обещал быть устойчивым и стабильным. Однако эти иллюзорные представления достаточно быстро развеялись, стало очевидно, что главной характеристикой мира после «холодной войны» является то, что можно назвать «глобальной турбулентностью».

Принципиальная неустойчивость нового мирового порядка, обнаружившаяся в возникновении целого ряда конфликтов и противостояний, свидетельствует о его несформированности, о его «беспорядочности» и хаотичности. Возможности западной цивилизации во главе с США на самом деле оказались весьма ограниченными, однополярный мир не состоялся. В то же время амбиции Запада, в полной мере проявившиеся в проведении военных операций в бывшей Югославии, Афганистане и Ираке, вместо того, чтобы элиминировать источники реальных и потенциальных

конфликтов, в действительности сделали эти конфликтные противоречия еще более острыми. Большое распространение получила концепция «конфликта цивилизаций», трактуемая о принципиальной культурной несовместимости различных социокультурных практик и цивилизационных проектов. Несостоявшееся мировое господство Запада обернулось острой конкурентной борьбой культурно-цивилизационных систем мира за определение траекторий мирового развития, за приоритет своих ценностей, идей и принципов.

Локальные и региональные проявления конфликта цивилизаций фиксируются во многих странах. Политологи нередко редуцируют их до уровня рациональной борьбы за ресурсы, но это далеко не всегда приемлемое объяснение. Карикатурный скандал 2005-2006 годов распространился на большую часть западного и мусульманского мира. Не вызывает сомнений, что авторы карикатур готовили грандиозный скандал – он был вполне предсказуем. Зачем? Продемонстрировать свободу слова? Вызвать мощную реакцию со стороны мусульман в Европе и всем мире? Но это и есть ценностный конфликт.

Карикатурный скандал был одним из самых крупных эмпирически фиксируемых региональных проявлений конфликта цивилизаций за прошедшее десятилетие. Более частные сюжеты поставляются средствами массовой информации постоянно. Власти Бельгии рассматривают возможность запрета на ношение паранджи. За нарушение правила женщине может грозить до одного года тюрьмы. Во Франции частичный запрет на женское мусульманское одеяние действует с 2004 года: тогда запретили ношение хиджаба в государственных школах. Президент Франции Н.Саркози неоднократно заявлял, что ношение паранджи не имеет ничего общего с тем, как достоинство женщины понимается во Франции. Это не мешает продолжать европейским политикам и интеллектуалам «продвигать» идеи мультикультурализма, трудно совместимые с политическими приоритетами.

В современной Европе, вобравшей в себя, но не поглотившей разного рода этнические меньшинства, ориентирующиеся на традиционалистские ценности, подобные конфликты стали неотъемлемой частью повседневной жизни, и все больше выясняется, какая именно сторона имеет очевидные преимущества. Директор Института философских исследований Болгарской Академии Наук В.Проданов отмечает, что «традиционно христианская Европа стоит перед вызовом исламизации, более быстрой, чем в любом другом регионе в мире» [8, 12].

События во Франции, Бельгии, Швейцарии наглядно показали, что мультикультурализм приемлем до тех пор, пока он не угрожает национальной и цивилизационной идентичности. Культурные меньшинства могут рассчитывать на благосклонное отношение либерального общества до

тех пор, пока они остаются меньшинствами и их культурное присутствие имеет характер экзотики. Когда же меньшинства увеличиваются численно, они утрачивают потребность в скорейшей интеграции в принимающее общество, ставя последнее перед альтернативой: либо национальная переидентификация, либо конфликт.

Судя по всему, западное общество готово к конфликту и к расставанию со многими идеологическими конструктами. Законы, законопроекты, другие решения, принятые в странах Западной Европы, регулярные скандалы с этнорасовым и этноконфессиональным подтекстами свидетельствуют о том, что идеологическая целомудренность Запада дрогнула перед потенциальным конфликтом цивилизаций. Х.Бонненберг, один из инициаторов создания общественной организации «Европа больше, чем ЕС», ставящей целью способствовать обретению европейцами собственной идентичности чтобы выстоять в конкурентной борьбе цивилизаций, определяет следующие идеалы, лежащие в основе европейской идентичности: разделение властей, равный удельный вес свободы и ответственности, третий путь между капитализмом и коммунизмом, социальная справедливость, осознание необходимости прогресса, отделение церкви от государства, репрезентативная демократия, равноправие женщин, равноправие меньшинств, свобода прессы, ... преодоление национализма, преодоление антисемитизма, ... сосуществование христианства, ислама и иудаизма» [3].

Нетрудно видеть, что реально становление европейской идентичности идет скорее через противостояние альтернативным цивилизациям, носители которых из меньшинств превращаются во все более значимый сегмент населения европейского континента. В этой связи возникает вопрос: является ли современный всплеск культурно-цивилизационных конфликтов в Западной Европе признаком агонии старой европейской идентичности и рождения новой или же это только начало грядущих конфликтов идентичностей? Вслед за этническим возрождением 1980-х – 1990-х годов, которое иногда называют этнической революцией, мир вовлекается в новую революцию – революцию идентичностей.

Все эти сюжеты свидетельствуют об имеющихся ценностных расколах в современном мире. Именно такие расколы, а отнюдь не вооруженные столкновения мы понимаем под конфликтом цивилизаций.

Конфликт цивилизаций: философский дискурс

Динамика развития современных глобализационных процессов, неуклонная эскалация глобального межцивилизационного конфликта предельно актуализировали вопрос о единстве и многообразии мировой истории. Существование в современном мире разнонаправленных тенденций к унификации, универсализации, с одной стороны, и плюрализации, с другой

позволяет трактовать мировое глобальное развитие как с точки зрения монистической картины истории, так и в соответствии с принципом плюральности мирового исторического бытия. На наш взгляд, только идея многообразия мировой истории может выступить в качестве онтологического обоснования диалога культур и цивилизаций.

Идея многообразия, плюралистичности мировой истории, многовариантности реализации исторических смыслов и идеалов, множественности путей исторической трансформации является основополагающей идеей цивилизационного подхода к рассмотрению истории. В лице своих ярчайших представителей – Н.Данилевского, О.Шпенглера, А.Тойнби, К.Ясперса и др. – данный подход представил молекулярную плюралистичную картину истории, которая выступает сегодня реальной альтернативой монистической тоталитарной картине истории, нарисованной в универсалистских историософских концепциях.

Цивилизационный подход, выдвигая принцип онтологического плюрализма, убедительно обосновывает культурно-цивилизационное многообразие исторического бытия, из которого, в свою очередь, логически вытекает идея межцивилизационного диалога, построенного на признании цивилизациями друг друга в качестве равнозначимых участников коммуникации. Идея онтологического плюрализма исторического процесса предполагает, таким образом, мирное сосуществование цивилизаций в едином социокультурном пространстве. В данном отношении не имеют особого значения конкретно-исторические условия такого сосуществования – идет ли речь о тех эпохах, когда цивилизации по сути ничего не знали друг о друге, практически не соприкасались между собой, или о современном периоде, когда глобализация за сравнительно короткий промежуток времени приблизила цивилизации настолько близко друг к другу, что, образно говоря, они явственно слышат, как бьются их сердца. Было бы ошибкой полагать, что межцивилизационная конфликтогенность в малой степени проявлялась раньше только из-за того, что цивилизации находились на большом удалении друг от друга, так же как было бы ошибкой думать, что сегодня эта конфликтогенность резко повысилась лишь благодаря глобализации самой по себе, безотносительно от агрессивной политики некоторых государств.

Ошибочность такой позиции объясняется тем обстоятельством, что цивилизациям, как нам представляется, *трансцендентально не свойственно* вступать друг с другом в конфликт. Конфликтное межцивилизационное взаимодействие – это неестественное состояние истории настолько же, насколько диалог является естественным ее состоянием. Межцивилизационная конфликтогенность детерминирована неверным, универсалистским, истолкованием трансцендентальных основ исторического бытия, когда

плюрализм подменяется монизмом, а множественность исторических целей – одной единственной целью, для достижения которой хороши все средства.

По словам министра иностранных дел Российской Федерации С.В.Лаврова, «в условиях глобализации конфронтация не имеет никаких объективных оснований». Далее следует весьма ценное добавление: «Разумеется, если оставить за скобками попытки внедрения идеологии в международные отношения и их ремилитаризации». В целом же «с выходом глобализационных процессов за рамки западной цивилизации конкуренция приобрела подлинно всеобщий характер. Убежден, что именно в этом заключается смена парадигмы международных отношений. Ценностные ориентиры и модели развития теперь тоже стали предметом конкуренции. И она должна быть честной. Это – фундаментальный вызов для всех» [5, 11-12].

Здесь следует подчеркнуть, что конкуренция в данном случае не исключает, а наоборот, непосредственно предполагает диалог, поскольку сама по себе конкуренция отображает тот цивилизационный плюрализм, который на эмпирическом уровне соответствует трансцендентальному плюрализму исторического процесса.

На связь между культурно-цивилизационным многообразием и диалогом цивилизаций обращает внимание в частности М.Санаи. По его мнению, «требование исламской революции, настаивающей на том, чтобы международные отношения строились на более глубоком понимании различий в ценностях, созвучно концепции диалога цивилизаций, подразумевающей, что международное сообщество учитывает разнообразие ценностей, принципов и культур. В соответствии с концепцией диалога (в отличие от теории столкновения цивилизаций С.Хантингтона) общие принципы и фундаментальные основы мировых цивилизаций настолько переплетены и взаимосвязаны, что конфликт между ними невозможен. Источником же происходящих столкновений или имеющихся разногласий являются доминирующий ныне порядок и попытки добиться мирового господства со стороны некоторых держав. Таким образом, – делает вывод автор, – если разнообразные ценности и существующие полюса влияния получат признание, не будет и повода для столкновения цивилизаций. Если освободить человечество от оков группировок, если повысить уровень знаний об исторических корнях и культурных особенностях других наций и если добиться взаимопонимания, то почва для большинства конфликтов просто исчезнет» [9, 31].

Мы полностью согласны с данной позицией, если не считать той метафизической базы, на которой она основана. Выводы верны, однако делаются они из неверных, на наш взгляд, предпосылок. В анализируемом высказывании, которое достаточно типично для современной научной лите-

ратуры, межкультурный диалог проистекает из момента тесного переплетения и взаимосвязи фундаментальных основ мировых цивилизаций. Более того, из этого обстоятельства следует также теоретическая невозможность конфликтного взаимодействия между цивилизациями, а эмпирически все же происходящие межкультурные конфликты обусловлены стремлением «некоторых держав» к мировому господству, стремлением, которое как бы искусственно конфликтует само по себе бесконфликтное транскультурное пространство.

Живем в общей, но не в единой истории

Как уже отмечалось выше, действительно, межкультурная конфликтность неестественна по своей природе, поскольку она не имманентна историческому процессу, не включена в его трансцендентальные основания. Однако теоретическая невозможность конфликтного взаимодействия цивилизаций обусловлена не близостью их фундаментальных основ, а, наоборот, их существенной гетерогенностью. Гетерогенность культурных принципов (в смысле первооснов) обусловлена, в свою очередь, трансцендентальной плюралистичностью исторического процесса, онтологической полифонией исторических ипостасей. Предельное переплетение культурных корней, о котором говорит М.Санаи, вообще невозможно, в противном случае речь будет идти уже об онтологическом монизме исторического процесса, исключающем всякие различия и многообразие, по крайней мере, делающим их только лишь акцидентальными, а не атрибутивными признаками культурно-культурных систем. Это будет означать, что имеется принципиальная возможность преодоления культурного многообразия, а значит, и унифицирующей универсализации ценностей какой-либо одной культурной системы. В этом смысле представляется необходимым не столько указывать на фактическое культурное и культурное многообразие, сколько обосновывать его с исторической точки зрения. Только в этом случае многообразие представит в своем подлинном облике – в качестве атрибутивной характеристики мирового исторического процесса, трансцендентально санкционированной онтологическим плюрализмом истории.

Кроме того, нельзя согласиться с утверждением о том, что тесное переплетение и взаимосвязь фундаментальных основ культур, по существу указывающее на их общий онтологический корень, соответствует концепции диалога культур. Такая позиция в большей степени созвучна не идее исторического многообразия, которую М.Санаи пытается (не слишком удачно) отстаивать, а достаточно прочно укоренившемуся в современной социогуманитарной науке мнению о том, что только при наличии универсальных транскультурных принципов теоретически и практи-

чески возможен межцивилизационный диалог. Более того, иногда речь в данном контексте идет о необходимости понимания мировой истории в качестве единой, обладающей едиными для всех целью и смыслом. В данном отношении типична, например, позиция А.Пигалева, согласно которой «только в рамках представления о единой, общечеловеческой истории возможно превращение конфликта в диалог» [7, 11].

По нашему мнению, рождение конфликта цивилизаций из духа единства мировой истории вполне очевидно, и вышеозвученную позицию можно объяснить тем, что существенное значение имеют стародавние романтические иллюзии и грезы по поводу объединения человечества в единое целое, объединения, в котором якобы сольются в величественной, исполненной торжества добра и справедливости гармонии все конфликты, противоречия, непонимания, разногласия, в результате чего разноголосый хор самобытных цивилизационных систем уступит место общечеловеческому солу. Возможно, сама по себе подобная мечта и привлекательна, однако она коренным образом противоречит метафизическим основаниям исторического бытия и потому любые попытки ее реализации априори обречены на провал. К тому же абсолютная искусственность данной идеи, ее трансцендентальная неимманентность истории непосредственно сказывается на конкретно-исторических попытках универсализации, которые выступают в гротескных формах глобального насилия. Уродливая калька с романтической мечты о едином человечестве представлена, например, в современном американском ультралиберализме.

В этом отношении настала пора окончательно отказаться от иллюзий по поводу объединения человечества, тем более, если подобное объединение обосновывается с точки зрения универсалистской историософской парадигмы. Разумеется, человечество в каком-то смысле представляет собой единое целое, мы все живем на одной планете, дышим одним и тем же воздухом, питаемся аналогичными продуктами, испытываем схожие эмоциональные состояния. Часто можно проследить очевидные культурные параллели, существенную близость сюжетов и смыслов художественных произведений, идентичность проблем, решаемых в философских текстах. Большое значение имеет также «эффект глобализации», особенно это касается универсализации информационного пространства, когда люди, принадлежащие к разным культурно-цивилизационным мирам, следят за одними и теми же событиями, переживают за одних и тех же спортсменов, смотрят одну и ту же рекламу. Во время грандиозных событий без преувеличения весь мир концентрируется на одном предмете, например, открытие Олимпийских Игр в Пекине одновременно смотрело почти все человечество. Подобных примеров можно привести сколько угодно, современная история человечества переполнена ими.

Однако все это ни в коей мере не может выступать доказательством трансцендентального единства человеческой истории. Глобализация и соответствующий ей процесс интеграции, помимо того, что они сопровождаются параллельным процессом увеличения разнообразия (прежде всего культурного), лишь создают ситуационные поводы для одномоментного объединения, но никак не могут выступать глубинными фундаментальными причинами для существенного исторического объединения человечества и преодоления плюралистичности онтологических оснований исторического процесса. То обстоятельство, что некоторые идеологи универсализма (в первую очередь в его ультралибералистской редакции) используют сегодня идею о единстве человечества и мировой истории в гегемонистских целях, в качестве обоснования необходимости реализации проекта по построению некоей общемировой цивилизации, и заставляет нас заявить о целесообразности отказа от восприятия «единого человечества» в качестве реально осуществимой идеи.

Подобный отказ не означает, однако, перманентного отрицания общечеловеческого как такового. Как совершенно справедливо отмечает О.Шкаратан, «признание параллельного развития стран разной цивилизационной принадлежности не означает отрицания универсальности технологий жизни в самом широком смысле этого понятия» [11, 16]. Иными словами, мы все живем в *общей*, но не в *единой* истории.

Через многообразие – к диалогу

Бытие в общем, но не в едином историческом пространстве предполагает диалог, сотрудничество или конкуренцию сосуществующих моделей развития, каждая из которых трансцендентально санкционирована онтологическим плюрализмом исторического процесса и потому сама по себе обладает абсолютной ценностью и абсолютным правом на историческую самореализацию. В этом смысле ценность каждой уникальной культурно-цивилизационной системы можно сравнить с ценностью каждой отдельной человеческой жизни. Подобно тому, как человеку жизнь дается природой или Богом и именно на этом основании считается священной и неприкосновенной, а лишение жизни является тягчайшим преступлением, так и культурно-цивилизационные системы, существующие в силу трансцендентального принципа онтологического плюрализма, обретают тем самым самоценность собственного бытия, и насильственное их разрушение должно приравниваться к убийству человеческого существа.

Те, кто в современном мире занимаются подобным разрушением, совершают двойное преступление – они убивают и людей, и саму цивилизацию, к которой эти люди принадлежат. В сущности это борьба не столько с многообразием исторического бытия, сколько с самим этим бытием, ко-

торое может существовать только в соответствии со своими метафизическими принципами, а значит, только в форме многообразия. Как человек может существовать только при наличии необходимых для жизни естественных органов, так и история способна бытийствовать лишь при сохранении своего естественного устройства, главным атрибутом которого выступает многообразие. В этом отношении любые универалистские проекты истории подобны технологическим попыткам современной цивилизации по замене естественного искусственным, и если предположить, что данные процессы развиваются синхронно, то история станет универсальной тогда, когда человека заменит робот или еще какая-нибудь машина. Вряд ли подобная перспектива кому-то может показаться заманчивой.

***Плюралистичность цивилизационных миров
– фундамент самой истории***

Утверждение принципов плюралистичности исторического процесса и тех цивилизационных миров, которые его конституируют, означает утверждение бытия самой истории, этого общего вместилища для всего человечества. Только в рамках подобного понимания сущности исторического можно рассуждать о разного рода коммуникационных процедурах между цивилизациями – диалоге, сотрудничестве, сотворчестве, даже в каком-то смысле интеграции (разумеется, в предельно противоположном от унификации истолковании). Так, по мнению В.Толстых, «будущее человечества в долгосрочной перспективе будет определяться успехами в поиске нового типа цивилизационного развития, который... возможен как творческое взаимодействие двух исторически сложившихся и доминирующих сейчас в сознании и социальной практике цивилизационных парадигм – техногенной и традиционалистской. Решение этой поистине всемирно-исторической задачи возможно и посильно лишь при условии сохранения плюрализма цивилизаций на путях общепланетарного сотворчества» [10, 159].

Безоговорочное признание необходимости принципа плюрализма цивилизаций для любых форм конструктивного межцивилизационного взаимодействия позволяет данному автору, не впадая в типичный для таких случаев пафос универсализма, предположить, «что в ходе постиндустриального развития и глобализации мирового сообщества произойдет своеобразная конвергенция цивилизаций и возникнет своего рода конфедерация цивилизаций, взаимоотношение которых будут регулироваться совместно выработанными правовыми нормами и общепризнанными этическими принципами» [10, 161].

Подобная конвергенция цивилизаций, совместная выработка общезначимых правовых норм и этических стандартов является насущной необходимостью в условиях объективного процесса глобализации и дальнейшего

развития технологий, когда весь мир попадает в зависимость от поведения одной-единственной цивилизационной системы. Наличие технологий массового уничтожения ставит мировое сообщество в ситуацию, когда оно все время вынуждено ходить по краю пропасти, и любое неверное движение может привести к катастрофическим последствиям. В этих условиях приоритетным направлением межцивилизационного диалога должно стать недопущение глобальной мировой катастрофы. В то же время сама возможность такой катастрофы не должна рассматриваться как достаточное основание для унифицирования культурно-цивилизационного многообразия с целью ее предотвращения. Как справедливо отмечает Н.Козин, «нет никакой связи между решением общих проблем, стоящих перед современным человечеством, и необходимостью преодоления локального многообразия его цивилизаций и культур» [4, 78].

Таким образом, подводя итог, следует отметить, что плюралистичная историософская парадигма утверждает идею многообразия исторического бытия вообще и культурно-цивилизационного бытия в частности. Утверждение трансцендентального принципа онтологического плюрализма исторического процесса позволяет метафизически обосновать реально-историческое культурное и цивилизационное многообразие, подвести философско-мировоззренческую базу под важнейшую политическо-идеологическую доктрину, трактующую о многополярности современного мира. Значение данной доктрины обусловлено в первую очередь тем, что она составляет сегодня реальную мировоззренческую конкуренцию американскому ультралиберализму и, в отличие от последнего, ратует за конструктивный и равноправный межцивилизационный диалог. Подобный диалог возможен только при сохранении современной многоукладности мира, когда любые стороны, ведущие межцивилизационный диалог, признаются его равнозначимыми участниками. Утверждение плюралистичной историософской парадигмы способствует развитию цивилизационного мышления, становлению цивилизационного самосознания, укреплению идентификационных основ различных культурно-цивилизационных систем. Более того, в условиях противодействия процессам насильственной универсализации, унификации, американизации, глобализации, приводящим ко все большей актуализации межцивилизационного конфликта, именно цивилизационный подход к осмыслению исторического бытия с его идеей имманентной множественности исторических культурно-цивилизационных миров может рассматриваться сегодня как чуть ли не единственная конкурентоспособная теория, обосновывающая необходимость элиминирования конфликта цивилизаций, мирного сосуществования всех со всеми. В этом заключается его не только сугубо философско-мировоззренческое значение, но и агро-

мный потенциал по практическому решению мировых глобальных проблем, реальному торжеству мира во всем мире.

Библиография

1. Авксентьев В.А., Попов М.Е. Конфликты идентичностей как вызовы безопасности: к концептуализации "парадигмального конфликта". // Вестник Ставропольского государственного университета. Вып. 64 (5). – Ставрополь, 2009.
2. Горбан А. Специфика представлений молдавского студенчества о России и Западе в контексте цивилизационных и миграционных ориентаций. // Молодежь перед цивилизационным выбором: на материалах Республики Молдова и Юга России. Вып. 1. – Ставрополь-Кишинев, 2009.
3. «Известия», 2009, 15 апреля.
4. Козин Н.Г. Универсалистский проект цивилизационной идентичности России. // Философия и общество, 2008, №4.
5. Лавров С.В. Сдерживание России: назад в будущее? // Россия в глобальной политике, 2007, №4.
6. Мошняга В., Цуркан В., Руснак Г. Цивилизационные ориентации студенческой молодежи Республики Молдова (по материалам социологических исследований). // Молодежь перед цивилизационным выбором: на материалах Республики Молдова и Юга России. Вып. 1. – Ставрополь-Кишинев, 2009.
7. Пигалев А.И. История как предмет межкультурного диалога // Межкультурный диалог в историческом контексте. – Москва, 2003.
8. Проданов В. Европа и столкновение цивилизаций. // Региональные конфликты в контексте глобализации и становления культуры мира. – Москва-Ставрополь, 2006.
9. Санаи М. Внешняя политика Ирана: между историей и религией. // Россия в глобальной политике, 2006, №1.
10. Толстых В.И. Будущее цивилизации в контексте диалога культур. // Диалог культур в глобализирующемся мире: мировоззренческие аспекты. – Москва, 2005.
11. Шкаратан О.И. К сравнительному анализу влияния цивилизационных различий на социальные процессы в посткоммунистическом мире. // СОЦИС, 2007, №10.

Поступила в редакцию
3 сентября 2010 года

ФАКТОРЫ ПОДЪЕМА НАЦИОНАЛ-ПОПУЛИЗМА В ПОСТКОММУНИСТИЧЕСКИХ СТРАНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЙ И ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ

Валерий АЧКАСОВ

Россия, Санкт-Петербург, Санкт-Петербургский университет, факультет политологии, кафедра международных политических процессов
Доктор политических наук, профессор, заведующий кафедрой

В начале нового века происходит смещение оси конфликтности из социально-классовой сферы в сторону этнонациональных и этноконфессиональных отношений и появляются новые правопопулистские партии «третьей силы» не только в странах «ядра» Евросоюза, но и в европейских посткоммунистических странах. Они также стремятся занять свою нишу в политической жизни и борются за власть - как с традиционными левыми, так и с традиционными правыми. Причины подъема волны правого популизма в посткоммунистических странах, в целом, понятны. Некоторые из них являются общими и для Запада и для Востока Европы, некоторые характерны только для посткоммунистических стран.

Общее, что определяет электоральные успехи правых популистов в странах ЕС, по мнению ряда исследователей, состоит в том, что избиратели голосуют за них потому, что они неудовлетворены экономическими изменениями, происходящими в их странах. Соответственно, избиратели голосуют за правые популистские партии не потому, что их экономическая или социальная политика имеет для них особую привлекательность. Напротив, они голосуют за правых популистов – оппозиционную партию *par excellence* - чтобы выразить недовольство экономической ситуацией в стране – как знак протеста [5, 293-316; 4, 537-573].

Из этого логически следует еще одна общая черта – практически все правопопулистские партии стран ЕС, являются противниками европейской интеграции, которая интерпретируется как управляемый элитой антинациональный проект, искаженный дефицитом демократии и коррупцией. Параллельно углублению и расширению интеграции, правительства всё больше вовлекаются в международную кооперацию, которая, по мнению правых популистов, уничтожает подотчетность политической власти перед народом на национальном уровне. Однако евроскептицизм правых популистов на Западе и Востоке Европы наряду со сходством причин имеет серьезные различия.

В Центральной и Восточной Европе, по словам немецкого журналиста К.-О.Ланге, «сегодня растет новое нетерпение. После столь значительных жертв в прошлом люди наконец-то хотели бы пользоваться плодами эко-

номического роста» [13, 18]. Предложенная в начале 1990-х гг. новыми политическими элитами стран ЦВЕ цель – «возвращения в Европу» получила массовую поддержку. «Западный проект» оказался для населения стран ЦВЕ крайне привлекательным уже потому, что имел серьезное преимущество перед коммунистическим – идеал, на который он нацелен, вполне осязаем. Однако его реализация требует больших усилий и жертв, что сегодня начинают осознавать граждане постсоциалистических стран, вступивших в 2004 и 2007 гг. в Европейский Союз. До сих пор удавалось поддерживать легитимность «проекта» за счет ожиданий лучшего будущего. Но все зависело от готовности Запада подкреплять свою гегемонию в Восточной Европе реальными материальными ресурсами. Однако ожидаемой «манны небесной» не пролилось. Массовые категории населения стран региона столкнулись с суровыми реалиями адаптации к жестким стандартам ЕС, что и породило волну разочарования в проекте «возвращения в Европу». Именно это во многом определяет рост электоральных успехов правых популистов на Востоке континента. В то же время в предвыборной риторике правых популистов Западной Европы расширение ЕС на восток интерпретировалось как ложный шаг, приведший к увеличению числа «нахлебников», с которыми чиновники ЕС заставляют делиться.

Кроме того, во всех государствах региона, конечно же, есть выигравшие от системных трансформаций 1990-х гг., но «в течение уже 20 лет в обществе углубляется раскол между выигравшими и проигравшими от реформ. Во всех странах региона к выигравшим от экономических трансформаций относятся политики, но далеко не всегда – избиратели. Постоянные случаи коррупции демонстрируют избирателю этот разрыв» [20, 32], что ведет к отчуждению проигравших от государства. В посткоммунистических обществах «не все граждане способны ценить основные ценности либеральной демократии, к которым относятся основные свободы личности, плюрализм образа жизни и убеждений, взаимная терпимость и готовность к компромиссу, уважение демократического порядка. Как только на горизонте появляется кризис, немало граждан с готовностью оставляет позиции свободы и попадает в руки правых популистских и фундаменталистских движений», - отмечает немецкий исследователь К.Беллестрем [3, 269].

Таким образом, усиление политического влияния в странах ЦВЕ национал-популистов, противников европейской интеграции это и плата «за слишком быстрое продвижение, за иногда возникающие уродливые формы интеграции, за отрыв политических элит от своих народов, которые лишь частично идентифицируют себя с пока еще абстрактным европейским целым и по-прежнему мыслят национальными, а иногда и националистическими категориями» [8, 24].

Россиянам феномен национал-популизма знаком, с момента политиче-

ского успеха партии В.Жириновского в декабре 1993 года. Однако и в других европейских посткоммунистических странах также есть свои ЛДПР и свои политические лидеры - популисты. «Термин «популизм», - пишет Ю.И.Игрицкий, - в современном научном лексиконе относится, как правило, ко всем политическим идеологиям и стратегиям сил, апеллирующих к народу с разных трибун... и обещающих осуществить основные массовые требования – либо путем исправления последствий непопулярных решений существующей (предшествующей) власти в рамках традиционной социально-политической системы, либо посредством изменения системы» [11,5].

К числу современных разновидностей популизма исследователи относят – популизм протеста (или социальный) и популизм идентичности (националистический).

Популизм протеста – это критика элит, сочетающаяся с прославлением народа, понимаемого как «простые люди», «обычные граждане». Данная разновидность популизма означает «гипердемократизм», призыв к непосредственной демократии и отрицание общепринятых демократических процедур.

Популизм идентичности также как и популизм протеста, направлен против элит, против демократического государства как института, но главное внимание уделяется протесту против «чужих», «иностранцев». Элиты осуждаются, прежде всего, потому, что они не национальны, а космополитичны [11, 59-60]. Популизм идентичности для стран ЦВЕ сегодня – это и «инструмент символического преодоления пропасти, между победителями и проигравшими (в результате радикальных социальных трансформаций – прим. авт.), связанный с предубеждениями которые разделяют обе группы: национальные мифы, скепсис в отношении ЕС и тому подобное» [20, 33]. Поэтому в странах Центральной и Восточной Европы сегодня политические дивиденды получает именно «популизм идентичности». Идеология правых популистских партий региона – это комбинация нативизма (смесь национализма и ксенофобии) и авторитаризма. Главными вопросами в предвыборных программах являются проблемы утраты национального суверенитета, преступности, коррупции и негативных последствий членства Европейском Союзе.

В Венгрии 1990-х гг. это «Партия венгерской справедливости и жизни», руководимая писателем Й.Чуркой. Это крайне-радикальная, ультраправая партия с программой, направленной на весьма экзотическую цель «Восстановления Венгрии в довоенных границах». Она не попала в парламент в 1994 г. (набрав всего 2% вместо необходимых 5% голосов), но затем в 1998 году перешагнула этот барьер. Более того, она вошла в правящую коалицию с партией премьер-министра В.Орбана «Федерация моло-

дых демократов» и «Партией мелких собственников» Ж.Торгиана. Идеология этой партии – антикоммунизм, антисемитизм, обещание лучшей жизни (после прихода ее к власти). Она выступает и против политических и экономических идеалов объединения Европы, которые рассматриваются как угроза венгерской нации, поэтому требует выхода Венгрии из состава ЕС [6]. Электорат партии – 150-200 тыс. человек, и для Венгрии это не так уж и мало.

Сегодня партия имеет малый вес на политической арене Венгрии. Однако в 2005 году она вошла союз с еще одной крайне-правой группировкой «Движение за лучшую Венгрию» - Jobbik, появившейся на политической арене Венгрии после поражения правых сил на выборах в парламент 2002 года. Основная цель новой партии, провозглашенная в программе – это «защита ценностей и интересов нации и противостояние любым стремлениям, направленным на подрыв основ нации и государства. Основной задачей партии является защита, воспроизводство и приумножение венгерской нации, национальное единство и солидарность, передовое сельское хозяйство, защита окружающей среды, развитие транспортной, энергетической и информационной инфраструктур» [22].

«Движение за лучшую Венгрию» является твердым идеологическим евроскептиком: «Партия убеждена в том, что присоединение к ЕС не лучший выход для Венгрии. Правительство, при вступлении приняло невыгодные условия, отдав Венгрию в руки брюссельских бюрократов. «Йоббик» отвергает Лиссабонский Договор, который был принят всеми партиями венгерского парламента» [22]. Партия активно выступает против цыган, евреев и некоторых других меньшинств страны, а на митингах ее ораторы отличаются весьма резкой риторикой.

Неожиданно высокие результаты партии на выборах в Европейский парламент 2009 года и на национальных парламентских выборах 2010 года позволяют говорить о появлении нового и достаточно влиятельного игрока на крайне-правом фланге венгерского политического пространства. Успех партии, вызван, по мнению многих аналитиков, провалом социальной политики правительства социал-демократов [14; 15].

На данный момент Йоббик имеет представительство в ЕП (3 депутата и 14% голосов на выборах 2009 года) и занимает третье место в парламенте Венгрии (47 мест и 16%).

На парламентских выборах в апреле 2010 года убедительную победу одержала правоконсервативная партия Виктора Орбана ФИДЕС – Венгерский гражданский союз, завоевав конституционное большинство в парламенте. Социалисты, до этого находившиеся у власти, получили по партийным спискам всего 19%. И лишь на 3% меньше заработала националистическая праворадикальная партия «Йоббик».

По ряду вопросов ФИДЕС также занимает правопопулистскую позицию. Так, по мнению экспертов, партия В.Орбана планирует выполнить один из ключевых пунктов своей программы, предоставив гражданство и право участвовать в венгерских выборах сотням тысяч этнических венгров, проживающих на территории Словакии, Румынии и Сербии. В результате соседние государства теперь подозревают венгерских правых в желании пересмотреть итоги Второй мировой войны и реализовать проект «Великой Венгрии», осуществляя «ползучую аннексию части их территории» [12, 9].

В Словакии правопопулистскую жестко евроскептическую позицию занимает «Словацкая национальная партия». В её программе провозглашается, что «целью SNS является объединение словаков дома и за границей, сбережение природной репродукции словацкого народа, а также охрана и сбережение народного достояния как духовного, так и экологического (среды обитания)»; «SNS за сбережение национальной обособленности европейских государств и культур и за усиление славянской взаимности и взаимопомощи в Европе» [23].

Словацкая национальная партия также прямо выступает против формирования централизованного наднационального европейского супергосударства или европейской федерации, затрагивающей национальный суверенитет Словакии.

Партия демонстрирует значительный рост поддержки населения. Если на выборах в национальный парламент 2002 партия получила 3,32% голосов, не пройдя в него, то в 2009 году ей удалось набрать 11,6% голосов. На выборах в Европейский парламент 2004 года партия не преодолела 5% барьер, однако смогла делегировать одного своего представителя в ЕП-2009, набрав 5,9% голосов словацких избирателей.

Популярности среди избирателей право-радикальной «Словацкой национальной партии» (вошедшей после выборов 2006 г. в правящую коалицию), несомненно, способствовала ксенофобская античешская, антицыганская и антивенгерская риторика но, прежде всего, разгромная критика «Партии венгерской коалиции», представляющей, по разным оценкам, от 500 до 600 тыс. этнических венгров, проживающих в Словакии – основного национального меньшинства в стране с населением чуть более 5 млн. человек.

В Польше давно действует правоконсервативная «Конфедерация независимой Польши», правда не столь громко и скандально проявляющая себя как названные выше партии. Однако во время парламентских выборов осенью 2005 года на политической сцене Польши самыми влиятельными оказались две партии, ведущие происхождение от антикоммунистической оппозиции и «Солидарности»: «Право и справедливость» (ПиС) братьев

Качиньских (Лех Качиньский – президент Польши до своей трагической гибели в авиакатастрофе под Смоленском в 2010 г., а Ярослав – был премьер-министром до осени 2007 г.) и «Гражданская платформа» (ГП), лидеры которой Дональд Туск и Ян Рокита. Если ГП – партия либерально-консервативной направленности, то ПиС радикальная консервативная партия, в которой очень сильны элементы популизма и национализма. При этом партия братьев Качиньских вместе с двумя другими небольшими партиями – популистской «Самообороной Речи Посполитой» А.Леппера¹ и правой националистской, католической и антисемитской «Лигой польских семей» Р.Гиртыча² – составляли до недавнего времени правящую коалицию Польши. Как резонно отметил А.Смоляр: «Победа братьев Качиньских – это счет, выставленный польской «перестройке» той частью общества, которая понесла наиболее серьезный ущерб и которая менее других была го-

¹ Самооборона Польской Речи Посполитой – это партия, завоевывающая избирателей среди людей, критически настроенных к тем социально-политическим и экономическим преобразованиям, которые произошли в Польше после 1989 г. (за Самооборону голосовали, в основном, жители сельской местности и провинции, безработные, бывшие колхозники, неквалифицированные рабочие). Самооборона является правопопулистской партией, провозглашающей лозунги, призывающие к радикальному изменению существующего порядка. Немецкий журнал «Der Spiegel» называет лидера Самообороны А.Леппера «человеком, возглавляющим целую армию разгневанных фермеров, готовых по его команде перекрывать улицы и заводить всю страну в тупик».

² ЛПС одна из тех польских политических группировок, которые являются ярыми противниками интеграции Польши в Европейский Союз. Деятели ЛПС высказываются за активное вмешательство государства в сферу экономики. Одновременно главными задачами своей партии они считают защиту таких традиционных ценностей, как: семья, патриотизм, религия, свобода и собственность»[24]

Лига Польских Семей получила 7.9% голосов во время парламентских выборов в 2001 года, что позволило ей занять 38 мест в Сейме. На выборах 2004 г. в Европейский парламент ЛПС получила 16 % голосов, которые дали ей 15 из 54 мест, зарезервированных для Польши в Европейском парламенте. Партия стала третьей по популярности польской партией, уступая первенство лишь «Гражданской платформе» и правящей в то время партии «Право и справедливость». На выборах 2005 г. партия получила те же 8 % голосов. В 2006-2007 гг. члены Лиги входили в правящую коалицию (правительство Я.Качиньского). Однако в 2007 году ЛПС получила на досрочных выборах лишь 1.5 % голосов и в Сейм не попала. Также партия не смогла попасть в Европарламент по результатам выборов 2009 года. Анализ электоральной географии выборов в Европарламент 2004 года и парламентских выборов 2001 и 2005 годов, позволяет говорить, что распределение голосов по регионам Польши у партии неравномерное. Партия имеет наибольшую поддержку на территориях Восточной Польши с преобладающим сельским населением, низкой степенью урбанизации и низкой плотностью населения. Низкую поддержку партии оказывают урбанистические и промышленные регионы западной и поморской Польши. В октябре 2007 года «Лига польских семей» в очередной раз была обвинена в антисемитизме. Причиной стала политическая кампания, организованная партией и проходившая под лозунгом: «Польские жизни губят в Ираке в угоду еврейским и американским интересам».

това к свободе» [17, 95].

Национально-консервативные силы страны, интересы которых отражают эти партии, опасаются, что «интеграция Польши в Европейский Союз, переплетение польской экономики с мировым рынком, а также растущее влияние западной культуры и образа жизни могут размыть национальную идентичность и тесную связь граждан с польской историей» [18, 65]. Для того чтобы этого не допустить была провозглашена цель – создание «Четвертой республики», которая должна заменить возникшую после 1989 года «Третью республику».

Как заметил другой польский исследователь А.Рыхард: «Возможно, польское общество пребывает в преддверии формирования новой модели демократии, включающей в себя элементы популизма, авторитаризма и демократии большинства» [16, 34]. Однако пока можно констатировать снижение уровня правопопулистских, евроскептических настроений в Польше в после 2005 года, что вполне соотносится со снижением уровня безработицы в стране (2004 г. – 20,6% безработных, в 2007 г. – 15,1% [21]) и с постепенным улучшением отношения польского населения к ЕС.

В Чехии «правопопулистскую нишу» занимает Республиканская Партия Чехии, являющаяся также жестким стратегическим евроскептиком, она решительно настроена против объединения Европы, которое рисуется как контролируемая немцами распродажа чешской собственности, без каких-либо дивидендов для чешского народа [9, 306]. В принципе, подобная позиция свойственна для большинства маргинальных партий рассматриваемого региона. Республиканская партия сегодня в полном смысле маргинальна, она не представлена в чешском парламенте с 2002 года.

Неразрешенность или недостаточная решенность социально-экономических проблем, эйфория, а затем постепенное разочарование в стратегии «возвращения в Европу» обусловили движение «по спирали» политических предпочтений восточноевропейского электората на протяжении двух десятилетий истории региона «после коммунизма»: «сначала взяв резко вправо (эра апологетов быстрой декоммунизации, либерализации и приватизации по образцам США и Великобритании), затем пошло влево (приход к власти «партий преемниц» - сторонников европейского социального государства), затем снова вправо, но уже со скорректированным курсом, на знамени которого значились правопопулистские и национальные лозунги.

Конечно же, эти лозунги смотрелись на разных знаменах по-разному: они были вышиты мелким бисером в одних странах (Чехия, Словения) и наклеены огромными буквам в других (Венгрия, Словакия, Румыния, Болгария, Сербия, Польша). Объяснение этого различия кроется, прежде все-

го, в степени остроты социальных и особенно национальных проблем в разных странах» [11, 10].

Отмеченный С.Хантингтоном парадокс новых демократий заключается в том, что демократические «правила игры» облегчают приход к власти политическим объединениям апеллирующим, прежде всего, к групповым лояльностям – этнической, конфессиональной либо классовой, и одновременно отбрасывающим ценности и образцы западной либеральной демократии [19, 6]. Поэтому, если активность национал-популистских партий в целом не очень опасна для стабильных старых демократий, то в новых демократиях при определенных условиях она может стать причиной их падения. По мнению польского политолога Е.Налевайко «странам Центральной и Восточной Европы присуща некая внутренняя, имманентная предрасположенность к популизму идентичности (националистическому – В.А.): для большинства популистских партий региона характерны видение государства как собственности доминирующей этнической группы, неприятие гражданского общества, уверенность в необходимости гос-подства присущего большинству народа вероисповедания, недоверие к соседям и институтам либеральной демократии» [10, 57]. В прочем, это верно и для постсоветских государств.

После вступления стран Восточной и Центральной Европы в Европейский Союз, многие граждане европейских государств и на Востоке, и на Западе континента испытывают все большее разочарования от экономических и политических последствий членства в «Единой Европе». «Идея единой Европы перестала играть роль вдохновляющего и мобилизующего девиза, как это было в течение длительного времени – с середины 40-х по середину 90-х годов минувшего столетия. Теперь это не столько ценностный ориентир, выстраданный предыдущим трагическим опытом и наполненный богатейшим историко-филологическим содержанием, сколько прагматическая задача, определяемая экономическими и геополитическими интересами европейских государств» [8, 35]. Или как писал в 2005 г. К.Аллегр: «Европейцы уже больше не хотят расширения Европы, пока им не разъяснят, в чем заключается ее функция и цели» [1]. В этой связи исследователи предсказывают рост электоральных успехов националистов, последовательно выступающих против процессов европейской интеграции и глобализации не только на Востоке Европы, но и на Западе. Поэтому одной из насущных проблем для большинства стран Европы становится проблема маргинализации и вытеснения с политической арены националистических идеологий и партий, исповедующих евроскептицизм, презрительное отношении к «чуждым» этническим общностям и отрицающих саму возможность предоставления демократических и гражданских прав всем группам населения своей страны. Поскольку политиче-

ская мобилизация большого числа групп, объединенных по этническому, расовому, религиозному или какому-либо другому приписываемому негативному критерию, будет скорее подрывать, а не создавать основу для европейских демократий.

Болгарский исследователь И.Крастев считает, что рост популярности популистских партий в странах, недавно вошедших в ЕС, «обусловлен приоритетом строительства капитализма и отодвигания на второй план проблем строительства демократии, ... фактическим исключением принятия решений в вопросах экономики из демократического процесса». По его мнению, рост популизма отражает новую структуру конфликтов в современной европейской политике: на смену противостояния между левыми и правыми пришло «структурное столкновение ... между элитами, которые становятся все более подозрительными по отношению к демократии» и массами, которые, протестуя против политиков технократов, все более поддерживают политиков антилиберальных [7].

В 1950-х годах прошлого века за радикалами и экстремистами правого толка закрепился ярлык «вечно вчерашние». Он оказался недостаточно адекватным современным политическим процессам в Европе, история показывает, что эти политические силы способны к изменениям и саморефлексии, которая обеспечивает им сегодня заметный политический успех.

Таким образом, в условиях, когда значение классовой идентичности и идеологии снизилось, и традиционные европейские партии, как и партии стран Центральной и Восточной Европы стали все более зависимыми от социо-культурных характеристик избирателей, правые популистские и этно-региональные партии продемонстрировали способность привлекать поддержку ряда социальных и региональных групп, сделав ставку на одну из самых выигрышных стратегий – ксенофобию, политизацию этничности и расизм.

Однако следует специально отметить, что те же факторы, которые дают крайне правым популистам возможность добиваться серьезных электоральных успехов сегодня, могут вскоре обернуться против них, поскольку «третий путь» и «простые решения» сложных проблем, стоящих перед Европой, которые они предлагают, вполне иллюзорны. Они не способны практически удовлетворить электоральный «спрос», однако почти неизбежно их деятельность способна породить новые проблемы и конфликты. Правый популизм, несомненно, опасен для демократии, особенно на востоке Европы, так как он апеллирует к неконтролируемой мобилизации масс, причем не во имя созидания, а во имя разрушения. Используя утопии, массовые иллюзии и затаенные страхи избирателей, популизм акцентирует существующее различие между умозрительным демократическим идеалом и реально существующей несовершенной демократией. Как отме-

тил известный британский социолог З.Бауман, «популизм предлагает не-реальные методы решения реальных проблем. Опасность популизма в пренебрежении правилами демократической игры, сведении политики к борьбе добра со злом» [2, 211].

Таким образом, популизм растет и на Западе и на Востоке Европы, «самое ясное объяснение этих параллелей то, что в обоих регионах ... политические и экономические системы попали под давление процесса глобализации и находятся в стадии изменений. Только в Центральной и Восточной Европе именно на волне отказа от социалистического прошлого сопротивление этим тенденциям было (ранее) меньше, чем в западноевропейских обществах с их традициями социального государства и институализированного классового компромисса», – считает немецкий исследователь Д.Зегерт [20, 40].

Однако успех правопопулистских партий зависит не только от их способности выразить недовольство и опасения избирателей в связи с происходящими радикальными экономическими и социальными изменениями и мобилизовать поддержку, но и от политико-культурных традиций страны, особенностей политической среды и взаимоотношений с ведущими политическими силами.

Библиография

1. Аллегр К. Европа не просто идея. // Русская Европа. - Санкт-Петербург, 2005, №7 (11).
2. Бауман З. Текущая современность. - Санкт-Петербург, Питер, 2008.
3. Беллестрем К. Сколько плюрализма может вынести человек? (к вопросу о вызове коммунитаристов либерализму). // Глобализация и столкновение идентичностей. Международная Интернет-конференция 24 февраля – 14 марта 2003 / Сб. материалов; под ред. А.Журавского, К.Костюка. - Москва, КноРус, 2003.
4. Brug W., van der, Fennema M., Tillie J. Why Some Antiimmigrant Parties Fail and Others Succeed: A Two-Step Model of Aggregate Electoral Support. // Comparative Political Studies, 38, 2005, pp.537-573.
5. Esping-Andersen G. Politics without Class: Postindustrial Cleavages in Europe and America. // Kitschelt H., Lange P., Marks G., Stephens J.D. (eds.) Continuity and Change in Contemporary Capitalism. – Cambridge, Cambridge University Press, 1999, pp.293-316
6. Justice and Life Party Opposes War and EU Entry. // Europe Intelligence Wire 2003, February 14 http://www.accessmylibrary.com/coms2/summary_0286-22449311_ITM
7. Крастев И. Странная смерть либеральной Центральной Европы. // Прогнозис, 2007, №3.

8. Кризис ЕС: Последствия и перспективы. // Современная Европа, 2005, №4.
9. Kopecky P. Cas Mudde: The Two sides of euroscepticism: Party positions on European Integration in East Central Europe. // European Union Politics, 2002, №3
10. Nalewajko E. Populizm a demokracja. - Warszawa, 2004.
11. Национализм и популизм в Восточной Европе. Сб. науч. трудов. / Редкол.: Игрицкий Ю.И. (отв. ред.) и др. – Москва, ИНИОН, 2007.
12. «Однако», №14 (30), 2010, 19 апреля.
13. Орлов Б.С. Срачивание Западной и Восточной Европы: Культурно-исторические аспекты проблемы. // Актуальные проблемы Европы: Сб. науч. тр. №4: Две Европы: Процесс интеграции / Ред. сост. Ю.А.Гусаров. – Москва, ИНИОН, 2007.
14. Русская служба BBC. На выборах в Венгрии ожидают победу правых. http://www.bbc.co.uk/russian/international/2010/04/100411_hungary_elections.shtml,
15. Русская служба BBC. Венгрия сменила виноватых на правых. <http://digester.ru/Cluster.aspx?uid=2010041315&id=78>
16. Рыхард А. Посткоммунизм: Институциональный порядок или хаос? (реф.) // Системные изменения и общественное сознание в странах Восточной Европы / Редкол.: Шаншиева Л.Н. (отв. ред.) и др. – Москва, ИНИОН, 2008.
17. Смоляр А. Польские радикалы у власти. // Pro et Contra. Журнал российской внутренней и внешней политики, 2006, №5-6 (34).
18. Феттер Р. Прошлое как фишка в большой игре. Братья Качиньские хотят насадить национал-консервативное видение истории. // Intern. Politik. – Москва, 2006, №5.
19. Huntington S. Democracy for the Long Haul. // Journal of Democracy. 1996. Vol.7 (2).
20. Зегерт Д. Трансформация и развитие партий в Восточной Европе после завершения переходного десятилетия. // Политическая конкуренция и партии в государствах постсоветского пространства. Сб. статей. / Ред. сост. Мелешкина Е.Ю., Михайлова Г.М. – Москва, ИНИОН, 2009.
21. http://www.cbos.pl/spiskom.pol.2007/k_007.08.pdf.
22. <http://www.jobbik.com/russian.html>
23. <http://www.sns.sk/dokumenty/program-strany/>
24. <http://www.poland.gov.pl>

Поступила в редакцию
10 октября 2010 года

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЕ РАЗНООБРАЗИЕ В ПРОЦЕССЕ ЕВРОПЕЙСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ

Илларион КИСТРУГА

Республика Молдова, Кишинев, Экономическая Академия Молдовы, кафедра философии и политологии
Доктор политических наук, доцент

Владислав КИСТРУГА

Геомания, Тюбинген, Университет «Eberhard Karls» факультет философии и истории
Студент

Не первый раз, мечтая о свободе, мы строим новую тюрьму
В. Хлебников

This work represents an attempt of use of methodological potential of the hierarchic compensations law for the analysis of contemporary integration processes. Ignoring this methodology makes it difficult to jeopardize our fairness from Europe. Contemporan period should be understood as a challenge, its demand consists in impossibility to abandon the problem of European integration. Freedom in condition of Contemporan period would consist in finding new possibilities to be together in different ways.

Невзирая на триумфальное шествие новой институциональной экономической теории (НИЭТ), достижения которой были уже трижды отмечены Нобелевскими премиями по экономике - в 1991 г. (Р. Коуз), 1993 г. (Д. Норт), 2009 г. (О. Уильямсон, Э. Остром), методология этого направления, по мнению некоторых экономистов, остается практически не разработанной. Это объясняется отсутствием единой теории, методологическим разнообразием. Предмет исследования и применяемые методы существенно различаются в теории транзакционных издержек, эволюционной экономической теории, контрактной теории и новой экономической истории. Объединение этих течений в одном учебном курсе под названием «Институциональная экономика» считается едва ли не уникальным достижением российских экономистов. Нам же кажется, что как раз недостатком методологического разнообразия, выходящего за рамки непосредственно экономической теории, объясняются проблемы данного подхода. Подчеркнем, в этой связи, что Э.Остром - профессор политологии Университета штата Индиана.

Задача настоящей статьи — проанализировать методологический потенциал НИЭТ, исходя из необходимости пересмотра взаимодействия по-

литической и экономической теорий в наших национальных условиях. В этой связи обратимся к методологии QWERTY-эффектов и path dependency. Данная методология используется в сфере институциональной экономики и исследует зависимость технических стандартов и институтов от пути их развития. К примеру, общепринятая раскладка клавиатур печатающих устройств (QWERTY) стала результатом победы менее рационального стандарта над более рациональным. Установлено, что выбор определялся, в первую очередь, случайными обстоятельствами момента выбора. Впоследствии, изменение этого стандарта стало невозможным из-за очень больших затрат [11]. Примечательно, что многие экономисты восприняли наличие QWERTY-эффектов как опровержение фундаментального тезиса классической экономики об эффективности конкуренции в процессе отбора вариантов экономического развития, и даже как аргумент в пользу централизованной государственной экономики. Концепция path dependency [10; 13] распространяет зависимость от пройденного пути на более широкий класс явлений - экономические институты, понимаемые как правила игры в общества, ограничительные рамки, которые организуют отношения между людьми [5]. Обе концепции подчеркивают живучесть неэффективных стандартов и институтов и сложность (подчас невозможность) их изменения. При этом в специальной литературе, подчеркивается случайность выбора и высокая стоимость его изменения; в работах, посвященных институтам, внимание акцентируется на связи нового выбора с историей, национальной идентичностью, взаимозависимостью институтов (path dependency и path determinacy). Выбор вариантов развития имеет черты так называемого марковского процесса. Историческая ситуация, в которой производится выбор альтернатив развития, определяется всей предшествующей историей, но сам выбор в меньшей степени зависит от предыдущих состояний, чем от «случайных» обстоятельств момента принятия решения. Особо подчеркнем здесь качество политического класса, степень взаимодействия политической теории и политической практики и уровень институционализации этого взаимодействия. Таким образом, далеко не всегда осознаётся, что институциональная конкурентоспособность не в последнюю очередь, зависит от исторической памяти политического актора, политической власти. Отсутствует понимание и того факта, что предшествующая история институциональных изменений не только определяет положение в данный момент, но она также оказывает и существенное влияние на каждый последующий выбор. Вот почему «короткая память» политического актора неизбежно сокращает поле поиска будущих альтернатив развития. Претензии некоторых политических акторов деидеологизировать этот процесс, артикулировать и внедрять некую историческую правду, неизбежно сужает поле этого поиска.

Интеграционные процессы Современности неизбежно затрагивают структуру современного институционального дизайна. Необходимость ответа на исторические вызовы современности, неизбежно требует переопределение роли способов взаимодействия политической теории и политической практики в качестве детерминанты современного институционального пространства. На наш взгляд, многие наши проблемы определяются невысокой методологической культурой уровня принимающего политическое или экономическое решение. Вот почему, может статься, что, стремясь преодолеть своё институциональное отставание, мы можем оказаться в очередной институциональной ловушке.

Методологическим подспорьем в анализе возможных вариантов институционального развития, является применение закона Седова, или закона иерархических компенсаций. Он относится, в первую очередь, к общей теории систем и сыграл важную роль в становлении концепции path dependency [14]. Этот закон, развивает и уточняет формулировку известного кибернетического закона Эшби [9] о необходимом разнообразии [7]. Экономические размерности закона Эшби развиты в работах С.Вири [2]. В формулировке А.Назаретяна, вышеупомянутый закон выглядит следующим образом: "В сложной иерархической системе рост разнообразия на верхнем уровне обеспечивается ограничением разнообразия на предыдущих уровнях, и, наоборот, рост разнообразия на нижнем уровне (иерархии) разрушает верхний уровень организации" [4, 225].

Процесс европейской интеграции, как нам представляется, порождает определённые проблемы, связанные с игнорированием этого закона. Ведь унификация политических и экономических институтов происходит тогда, когда разнообразие, как на уровнях, где происходит конкуренция, так и на более высоких, опирающихся на эти институты, становится избыточным.

Разрушение же единого стандарта и рост разнообразия на нижних уровнях происходит тогда, когда разнообразие верхнего уровня оказывается недостаточным (в соответствии с законом Эшби) для функционирования системы. Качество интеграционной политики Европейского Союза, призывает уточнить одно важное обстоятельство: сила сопротивления переменам увеличивается при исчезновении разнообразия на нижнем уровне и возрастании его на верхних уровнях. Сопротивление снижается, когда на нижнем уровне еще сохранились альтернативные стандарты, но разнообразие на верхних уровнях не получило большого развития. Игнорирование институционального (в первую очередь политического) разнообразия деформирует интеграционные процессы в современной Европе. Учет действия этого закона заостряет интерес к вопросу о том, на каком уровне политической иерархии, произойдёт рост разнообразия и где будет найден выход из создавшегося положения. По всей вероятности оптимальный ва-

риант преодоления такой ситуации, должен находиться на том уровне, где была сделана ошибка выбора. Однако, если допустить, что этот уровень задан именно господствующей философией европейской интеграции, становится ясными «перспективы» исправления ошибки выбора. Поэтому, на уровне реальной политики, этот уровень никому достоверно неизвестен, а попытки его определить дорогого стоят.

Вот почему, исходя из наличествующего политического и экономического потенциала, мы не можем себе позволить «дешёвый» (эпигонский) институт. Ответственная интеграционная политика нашего государства должна учитывать неоднозначную роль Современности в интеграционных процессах. Даже поверхностный анализ обнаруживает следующую антиномию. С одной стороны, современность устойчиво ассоциируется со свободой – суждений, самостоятельного выбора идентификационных технологий, от безоговорочного авторитета традиции и от диктата. Динамизм, мобильность, предприимчивость и все остальное, что полагается неотъемлемыми чертами современности, в конечном счете, вытекает из этой свободы. С другой стороны, современность предъявляет совокупность жестких институциональных стандартов – несоблюдение которых карается отлучением от неё и поражением в статусе, переводом в положении парии и ретрограда. В этой связи возникает вопрос о разумности этих (к примеру – образовательных) стандартов – императивов. Принудительность современности в том, что такой естественный ход событий, предполагаемый самим духом присущей ей свободы, становится крайне проблематичным. Молдавия формирует тот или иной демократический институт, потому что во всех цивилизованных современных странах они есть, а не потому, что общество признало их необходимыми телеологическими средствами для своего процветания. А если это так, то свобода становится бессмысленной, ибо она не допускает возможность быть иным. Допускает ли свобода современности право и возможность быть несовременным в сфере институционального дизайна без последствий, превращающих свободу в познанную и карающую необходимость? Но, если принудительность современности не допускает альтернативность, и это оказывается не просто конъюнктурным политическим лозунгом, а выражением её сущности, то это значит, что в современности не дано свободы.

Такая постановка вопроса приобретает особую значимость, ибо задача институциональной модернизации стало жизненной проблемой миллионов. Правомерно ли а priori приписать некое позитивное содержание современности, не обладание которым делает нас несовременными в современности? Означает ли это выпадение из процессов европейской интеграции? На этот счёт существуют большие сомнения. Современность скорее нужно понимать как проблему и вызов, успешной реакцией на которые

могут быть содержательно самые разные институты и технологии, питаемые разнообразными национальными традициями. Если допустить правомерность такого подхода, то принудительность современности состоит в невозможности ухода от вызова европейской интеграции. Однако её свобода и была бы ответом на них и заключалась бы она именно в нахождении способов быть вместе по-разному.

Для социал-либерализма характерна следующая постановка вопроса: если свобода остается приоритетом, чем ее можно обеспечить? Как следует трансформировать социальные, политические, экономические условия жизни, чтобы были свободны люди, которые по планке, установленной обществом, несвободны. Именно поэтому в фокусе его внимания сразу оказался рабочий класс. Именно в этом социал-либерализм показывает свою интеллектуальную серьезность и политическую трезвость.

По другому обстоит дело в современном неолиберализме. Политическая философия неолиберализма парализует остатки этой свободы. Отчасти, это объяснимо, потому что, культура нового времени формируется как культура рационалистическая. Это культура монологическая, культура одного голоса-разума. Разум и только он знает, Истину, или, по крайней мере, путь к ней. Отсюда доминантная роль просветителя, отсюда и феномен высокомерия «просвещённых». Отметим, что либерально-демократический проект Современности вырос именно на этой почве. Политическая культура, институциональный дизайн, логика современных интеграционных процессов и современной конкурентной борьбы - всё это и многое другое во многом определяется духом и менталитетом этого проекта.

Однако на уровне ответственной политики настоятельно требуется понимание того, что современный мир давно потерял своё «онтологическое единство». Распад этого единства означает, что разум утрачивает свою самодостаточность, признавая свою принадлежность к определённому историческому контексту. Разум, рожденный Просвещением, по выражению Б. Капустина, становится недостаточно современным разумом. Здесь обнаруживается несостоятельность претензий на универсальность либерально-демократического проекта. Выдающиеся успехи этого способа миропонимания и мирозидания не отменяет его историческую ограниченность и необходимость поиска его исторических границ. Адекватный ответ современным вызовам актуализирует необходимость институционализации этого поиска. Идентификационный кризис, испытываемый сегодня постсоветским пространством, неизбежно затрагивает общеевропейскую судьбу. Сама по себе возросшая степень маргинализации части европейского населения – не способна породить новое качество потребления современных ценностей, тот конструктивный протест, который мог бы привести к каким-то осязаемым качественным сдвигам в современной структуре ценно-

стей. Сложившаяся на Западе представительная демократия сама является очень важным амортизатором эффективных протестов против сложившегося положения, в том числе, в силу тех иллюзий, которые она порождает у масс в отношении способов воздействия на правящие элиты. Нам представляется, что феномен, который Хабермас когда-то назвал "истощением утопических энергий", обусловлен тем, что западное политическое мышление, образно выражаясь, замкнулось в наличном бытии, и не всегда адекватно оценивает культурный потенциал Восточной Европы. Современной системе потребления, во многом, удалось погасить очаги антисистемного сопротивления и дискредитировать идеологические альтернативы. В результате возникает ощущение, что западной системе ценностей, удалось подчинить себе современность, в структуре и логике которой она, конечно, всегда играет огромную роль, но которая не редуцируется к ней, ибо в ней всегда были, есть и будут и другие составляющие. Вот почему, нам представляется, что интеграционистская политика того или иного государства, должна учитывать потребность новой методологической культуры.

Скептицизм, определяемый, современным идентификационным кризисом, может быть преодолен, в том числе, ответственным поиском и реконструкции того, что называют *lieux-de-memoire* определённой нации, в процессе строительства общеевропейского дома. Этот поиск, неизбежно актуализирует проблему «достаточного европейского разнообразия» в национальной памяти разных народов.

Таким образом, создались бы реальные возможности оптимизации процесса использования потенциала *soft power* Республики Молдовы в процессе европейской интеграции.

Библиография

1. Ахиезер А.С. Россия: критика исторического опыта. В 3 томах. Т.1, 2. - Москва, 1991.
2. Вир С. Мозг фирмы. - Москва, 1993.
3. Клейнер Г.Б. Эволюция институциональных систем. - Москва, 2004.
4. Назаретян А.П. Цивилизационные кризисы в контексте универсальной истории. - Москва, 2004.
5. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики. - Москва, 1997.
6. Нуреев Р., Латов Ю. Что такое *path dependence* и как ее изучают российские экономисты. // *Общественные науки и современность*. 2006. №2.
7. Седов Е.А. Информационно-энтропийные свойства социальных систем. // *Общественные науки и современность*. 1995. №3.

8. Цирель С. QWERTY-эффекты, path dependency и закон Седова. // Общественные науки и современность. 2005. №5.
9. Эшби У. Введение в кибернетику. - Москва, 1959.
10. Arthur W.B. Increasing Returns and Path Dependence in the Economy. - Ann Arbor, 1994.
11. David PA. Clio and the Economics of QWERTY // American Economic Review. 1985. Vol.75. №3
12. Lardner J. Fast Forward. - New York, 1987.
13. Liebowitz S.J. Rethinking the Network Economy. - New York, 2002.
14. Margolis S.E., Liebowitz S.J. Path Dependence // The New Palgrave Dictionary of Economics and Law. - London, 1998.
15. Puffert D.J. The Standardization of Track Gauge on North American Railways, 1830-1890. // Journal of Economic History. 2000. Vol.60.

Поступила в редакцию
30 октября 2010 года

MORALĂ, EDUCAȚIE ȘI RESPONSABILITATE CIVICĂ ÎN ROMÂNIA POSTCOMUNISTĂ

Iulia Cătălina CRĂCIUN

Romania, Sibiu, Universitatea Lucian Blaga, Facultatea de Științe Politice, Relații Internaționale și Studii Europene,
Lector, doctor

This paper aims to capture the interconnection among morals, education and democracy, the role that an educated citizen, guided by moral norms and values plays in accomplishing the foundation of a democratic society. We try to demonstrate that in Romania, it is necessary to use education and moral beliefs in promoting a democratic society based on civic responsibility, direct social contact, personal responsibility, sense of community, civic engagement, trust and social justice. Both schools and religious institutions can better prepare for active citizenship and a strong civil society, regarded as the bedrock of a democratic state.

Key words: moral, education, democracy, civil society

No one is born to be a democrat.

It is a matter of education

Anne Sliwka

1989 a fost anul revoluționar ce prevestea transformarea treptată a situației politice mondiale în favoarea democrației și proclama în locul „Marii nopți” – zorile unui regat etern al libertății. Victoria democrației în fața sistemului opresiv comunist care și-a dovedit incapacitatea, l-a determinat pe F.Fukuyama – director adjunct al Departamentului de Stat SUA, să declare „Sfârșitul istoriei”. În opinia autorului s-a atins deja „punctul final al evoluției ideologice a omenirii și universalizarea democrației liberale occidentale ca formă finală de guvernare umană” [21].

În țările foste comuniste starea de spirit era una euforică existând speranțe că nașterea instituțiilor democratice, inclusiv a parlamentelor și partidelor politice, va avea loc fără convulsii, aproape ca un proces natural, comunismul fiind urmat în mod necesar de forme democratice de organizare politică și socială ce o să aducă cetățenilor fericirea și împlinirea mult râvnită și visată cu ochii ațintiti pe societățile vestice înfloritoare.

Din păcate, însă, abdicarea regimurilor comuniste nu a însemnat colapsul imediat al culturilor politice comuniste. Toate obiceiurile, mentalitățile, atitudinile, simbolurile și valorile care pătrunseseră de decenii în viața socială făceau greu de imaginat reconstrucția pe aceste ruine a unei societăți normale, democ-

rate, moderne de către oameni lipsiți de resurse materiale, de cunoștințe economice și pregătire politică [22, 20].

Entuziasmul a început să pălească în momentul în care masele populare și-au dat seama că sfârșitul monopolului partidului comunist asupra puterii nu înseamnă în mod automat sfârșitul comunismului și nașterea democrației, aceasta contribuind la apariția unei discrepanțe, mereu amplificate, între speranțele în creștere ale populației și limitele sistemului existent [23, 213]. Cu toate acestea tendința generală era aceea de a substitui acțiunii pe care trebuia să o întreprindem credința că toate greutățile vor dispărea de la sine.

Au trecut 20 de ani de la caderea comunismului, iar cetățenii sunt, se pare, din ce în ce mai dezamăgiți, mai lipsiți de încredere în clasa politică și din ce în ce mai absenți la urnele de vot.

Acest lucru nu trebuia să se întâmple. Starea de spirit din România vine în contradicție cu regula acceptată de toți: națiunile democratice sunt fericite, sau altfel spus, drumul spre fericire națională este pavat cu democrație. „Această abordare este atrăgătoare și ne sugerează că avem o rezolvare rapidă pentru majoritatea problemelor din lume: adoptăm o constituție democratică și trăim fericiți până la adânci bătrâneți”, spune R.Ingelhart, profesor la Centrul de Studii Politice al Universității din Michigan. Există o singură problemă continuă autorul. Nu este adevărat. Cu alte cuvinte, oamenii bine intenționați care vor să construiască democrații au înțeles totul pe dos. Nu democrația este cea care face oamenii mai fericiți, ci oamenii fericiți construiesc democrații [20, 73].

În anii '80 fericirea și democrația erau niște concepte strâns legate între ele, astfel că teoria potrivit căreia democrația echivalează cu fericirea a pătruns adânc în mentalitatea politicianilor, cercetătorilor, oamenilor de știință și chiar a cetățenilor. Apoi a venit așa-zisul „al treilea val al democratizării” unde democrații aflate la început, născute din cenușa fostului bloc sovietic nu s-au bucurat de la început de mult căutată și promisa fericire ci, mai mult decât atât, cetățenii lor dezamăgiți, sunt uneori mai nefericiți decât în vremurile comuniste. Toate acestea sună deprimant și te duc cu gândul la întrebarea: De ce s-a ajuns în situația aceasta, de ce noi nu putem avea parte de fericirea pe care o societate democratică o oferă cetățenilor ei? Unde greșim?

Un răspuns imediat și foarte comod ar fi: clasa politică imorală, coruptă, preocupată doar de interesul propriu și deloc de binele public, dominată de politicieni incapabili, oportuniști și slab pregătiți. Toate acestea au devenit din ce în ce mai evidente, experiența dovedind că între conducători și conduși se sapă o prăpastie din ce în ce mai mare mergând până la o opoziție fătășă de interese, mascată uneori de sintagma „rațiuni de stat” o sintagma ambiguă, în spatele căreia se ascund mai curând egoismul și interesele de grup ale celor aflați la putere [19].

Desigur, ar fi ideal ca cei ce ne conduc să fie preocupați, înainte de orice, de binele supușilor, dar acest lucru s-a dovedit prea arareori adevărat. Si totuși există democrații prospere, cu cetățeni mulțumiți, fericiți, cu convingeri democratice adânc înrădăcinate. Noi de ce nu reușim?

Poate pentru că privirile ni se îndreaptă prea des pe guvernanți și nu spre guvernați? Poate că așteptăm totul de la cei ce ne conduc fără ca noi să oferim prea mult societății? Poate că vorbim prea mult de lipsa de moralitate a oamenilor politici și prea puțin sau deloc despre ce înseamnă să fim buni cetățeni?

Buni cetățeni, pentru că succesul cu care reușim să ne adaptăm într-o astfel de societate depinde de aceasta. Cum ar trebui să se manifeste un bun cetățean într-o societate democratică? Putem spune că este nevoie să se implice activ în viața comunității din care face parte, să dorească și a fie în măsură să influențeze în mod competent decizia politică luată la diferite niveluri, să poată trăi alături de celelalte persoane pe baza unor atitudini precum respectul, toleranța, deschiderea către opiniile celorlalți. Acel individ care pe lângă obligațiile legale se manifesta și în baza unor datorii morale (fără morală legea e doar constrangere). Cel care își urmărește doar propriul interes nu este un cetățean adevărat deci nu poate construi o societate democratică. Cel care înțelege toate aceste aspecte și acționează în spiritul lor, care chiar dacă nu iubește binele măcar îl respectă aceia cred că reușește să construiască o societate democratică.

Da, am lamurit acest aspect, e clar că trebuie să avem un anumit tip de comportament, o anumită atitudine care ne ajuta în consolidarea timidei noastre democrații însă întrebarea ce decurge de aici este: Cine ne învață să fim buni cetățeni, cine ne educă în spiritul democratic?

Primul răspuns care ne vine în minte și pe care adepții democrației au pus întotdeauna mare preț este educația civică. Aceasta necesită nu doar scolarizare, ci și discuții publice, deliberari, dezbateri, polemici, disponibilitatea promptă a unor informații demne de încredere, precum și alte instituții ale unei societăți liberale [8, 77].

Țările democratice mai vechi au creat multe căi spre înțelegerea politică, și anume, cei mai mulți cetățeni primesc un nivel de educație suficient pentru a asigura alfabetizarea. Școala îi învață pe elevi despre politică și despre rolul lor în procesul democratic, le oferă informații despre instituțiile și relațiile politice ajutând la modelarea atitudinilor față de sistemul politic, de regulile jocului politic, de rolul adecvat al cetățeanului și de așteptările legate de guvernare. Școala accentuează, de obicei, atașamentul față de sistemul politic și evidentiază anumite simboluri comune, cum ar fi drapelul sau obligația de a fi loial, ceea ce încurajază atașamentul față de sistem. Atunci când apare o nouă națiune, sau când un regim revoluționar vine la putere într-o națiune mai veche, atenția se îndreaptă imediat către școli, ca modalitate de înlocuire a valorilor cu altele noi, mai congruente cu noua ideologie. Educația influențează, de asemenea, abilitățile și

resursele politice. Oamenii educați sunt mai conștienți de impactul guvernării asupra vieții lor și acordă o mai mare atenție politicii [2].

În perioada interbelică și îndeosebi postbelică, studierea politologiei în SUA, în Europa apuseană și nordică, Canada și Japonia s-a generalizat, atât ca știință cât și ca obiect de învățământ. Astăzi în lumea civilizată și democratică nimeni nu mai poate concepe realizarea și funcționarea sistemului politic, a omului modern fără o cultură politică înfăptuită pe calea instituționalizată. În România, nici în perioada interbelică și cu atât mai puțin postbelică, politologia nu a existat nici ca disciplină de studiu și nici ca știință de cercetare a fenomenului politic. În perioada interbelică politicul era investigat din perspectiva istorică sau sociologică în strânsă interacțiune cu acestea. În perioada dominației comuniste, ceea ce se realiza în domeniul politicului era în realitate o îndoctrinare a oamenilor cu ideologia totalitară comunistă. Astăzi în condițiile refacerii vieții și sistemului politic democratic, a necesității formării și pregătirii cetățenilor, a racordării învățământului românesc la cel european și universal, studiul științei politice ar trebui să devină o necesitate.

Instituțiile religioase au de asemenea un impact hotărâtor în ceea ce privește învățarea cetățeniei democratice. Religiiile lumii sunt purtătoare ale unor valori culturale și morale care au de obicei implicații politice. În majoritatea țărilor există unele legături formale între religia dominantă și guvernare. În aceste cazuri, valorile religioase și politica se întrepatrund. Instituțiile religioase din toate timpurile oferă îndrumare morală valoroasă de care indivizii au atâta nevoie pentru opțiunile lor, într-o societate complexă.

Realizarea educației civice angajează inclusiv formarea morală a personalității individului intrucât civismul este o valoare aflată într-o relație nemijlocită cu valorile morale ale societății: libertatea, dreptatea, solidaritatea, echitatea, etc.

Cunoașterea politică este intensificată mai departe de disponibilitatea largă a informațiilor relevante, pe care cetățenii le pot obține la costuri scăzute din media. Libertatea de exprimare – în special a presei – garantează participarea populară în deciziile și acțiunile guvernului, iar participarea politică este esența democrației. Concurența politică între căutătorii de funcții, organizați în partide politice, se adaugă ofertei, pe măsura ce partidele și candidații sunt dornici să ofere informații alegătorilor cu privire la performanțele și intențiile lor. De asemenea, mulți cetățeni aparțin asociațiilor organizate pentru a le proteja și promova preocupările specifice – grupuri de interese, organizații de lobby și grupuri de presiune. Resursele, abilitățile politice și cunoștințele de specialitate disponibile grupurilor de interes organizate furnizează cetățenilor o manieră specială de reprezentare în viață politică, de obicei foarte eficientă. Cu alte cuvinte, cetățenia într-un stat democratic se învață ea fiind un proces educațional de durată care începe de la vârste foarte mici și continuă pe tot parcursul vieții [2].

Dar dacă instituțiile pentru formarea cetățenilor competenți sunt fragile și în consecință mulți dintre aceștia nu știu îndeajuns de bine să își protejeze valorile și interesele fundamentale, ce trebuie să facem? Rămâne o singură soluție satisfacatoare. Dacă instituțiile pentru educație civică sunt fragile, trebuie întărite. Cei care cred în scopurile democratice, sunt obligați să caute metode prin care cetățenii pot dobândi competența de care au nevoie [8, 77].

În aceste condiții concluzia ce se desprinde de aici este că acei ce au convingeri democratice trebuie pe de o parte să semnaleze carențele din cadrul instituțiilor pentru educație civică, fragilitatea lor iar pe de altă parte necesitatea îmbunătățirii acestora cu metode de educație în vederea înțelegerii importanței participării politice, informării și deliberării, care să se inspire în mod creator din modelele oferite de democrațiile consolidate. În caz contrar, dacă instituțiile democratice nu sunt strâns legate de norme comune precum încredere politică, toleranță, voința de a ajunge la un compromis și mai mult decât atât credința în legitimitatea democrației, acele instituții vor fi vulnerabile și predispuse la colaps în momente de criză iar România poate risca un eșec în ceea ce privește consolidarea democrației.

Bibliografie:

1. Almond G.A., Verba S. Cultura civică. - București, Ed. Du Style, 1996
2. Almond, G.A., et all. Politica comparata astazi. - Iași, Institutul european, 2009
3. Biesta G. Beyond learning: Democratic education for a human future. – Boulder, Paradigm, 2006
4. Biesta G., Lawy R. From teaching citizenship to learning democracy. Overcoming individualism in research, policy and practice. // Cambridge Journal of Education, #36, 2006, pp.63-79
5. Biesta G. Education and the democratic pearson: Towards a political understanding of democratic education. // Teachers College Record, #109, 2007, pp.740-769
6. Crick B. Citizens: Towards a Citizenship Culture. - Wiley-Blackwell, 2001
7. Carr W., Hartnett A. Education and the Struggle for Democracy. - Open University Press, 1996
8. Dahl R. Despre democrație. - Iași, Institutul european, 2003
9. Dawey J. Democracy and education. - New York, The Free Press, 1966
10. Durkheim E. Moral Education. - New York, Dover, 2002
11. Freire P. Pedagogy of freedom: Ethics, democracy and civic courage. – Lanham, md: continuum, 1998
12. Gutmann A. Democratic education. - Princeton University Press, 1999
13. Hampshire S. Morality and conflict. - Cambridge, MA: Harvard University Press

14. Jacoby B. Civic Engagement in Higher Education Concepts and Practices. - San Francisco, Calif.: Jossey-Bass, 2009
15. Kelly A.V. Education and Democracy: Principles and practices. - Paul Chapman Publishers, 1995
16. Ochoa-Becker A.S. Democratic Education for Social Studies. An Issues-Centered Decision Making Curriculum. - Information Age Pub Inc, 2007
17. Putnam R.D. Cum funcționează democrația. - Iași, Polirom, 2001
18. Sartori G. Teoria democrației reinterpretată. - Iași, Polirom, 1999
19. Boari V. Creștinismul și noua paradigmă etico-politică. // Studii politice, Presa Universitară Clujeană, CN, 2002
20. Sagheman M. Te va face democrația mai fericit? // Roreing Polcy, România, aprilie/mai 2008
21. Fukuyama F. The end of history? // National Interes, 1989, nr.16, pp.3-18
22. Revel J.-F. Revirimentul democrației, Humanitas, 1992,
23. Tismăneanu V. Reinventarea politicului, Europa Răsăriteană de la Stalin la Havel, - Iași, Polirom, 1997

Prezentat la redacție
la 20 noiembrie 2010

МЕСТО РОМОВ В ПОЛИТИЧЕСКИХ ПРОЦЕССАХ В МОЛДОВЕ

Валерий ГАВРИЛУЦА

Republica Moldova, Chisinau, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Catedra Științe Politice
Magistru in politologie, doctorand.

The present article represents theoretic-analytical analysis of aspects of political rights and place of roma in Moldavian political system. Until 1991, the Roma have been out of political and social life of Soviet society. The main reason for the political problems of national minorities is the lack of representation in the institution of political power structures both at the national level: executive, legislative and judiciary; and local: councils of villages, communes, municipalities and districts.

Ромы до сегодняшнего дня являются самой уязвимой этнической группой в Европе, в которой насилие, на основе расовой и этнической дискриминации в области трудовой занятости, образования, здравоохранения, правосудия, участия в политической и экономической жизни общества распространены повсеместно [7, 62].

В Молдове данная проблема так же является одной из самых социально значимых, потому что ромы составляют по официальным данным 0,4% [11] (по неофициальным данным до 5% [3, 12]) из всего населения республики. Данная отсталость продиктована вовсе не желанием самого этноса, а руководством нашего государства, которое игнорирует проблемы ромов. Показателем данного игнорирования является постановление Правительства за №1453 от 21.12.2006 «Об утверждении Плана действий по поддержке цыган/ромов Республики Молдова на 2007-2010 годы» [11], носящий декларативный характер, данный план действий содержит лишь меры по развитию ромов, которые уже ассимилированы, либо начали интеграцию самостоятельно.

Начиная с 1956 года Постановлением Верховного Совета СССР [12] – ромы (именуемые в то время - «цыгане») стали обязаны вести осёдлый образ жизни. Недвижимость, повозки и лошади – были коллективизированы.

До 1991 года ромы были вне политической и социальной жизни советского общества, им была отведена лишь скромная роль в культуре – театр «Ромэн» в городе Москва, Российская Федерация.

В европейских странах процесс интеграции ромов в политическую жизнь общества, проходил иными путями, в результате обобщённого анализа государственных политик различных стран Центральной и Восточной

Европы, можно установить, что используются системы квотирования, представительства и положительной дискриминации.

В Республике Молдова ситуация кардинально противоположная - «положительная дискриминация» отсутствует. Правительство Республики Молдова не занимается ромской проблематикой – издавая постановления и другие нормативные акты, которые применять на практике не представляется возможным, в связи с тем, что они носят декларативный характер [11]. Местные органы самоуправления отказываются сотрудничать с ромскими поселениями.

Пропорциональная избирательная система прихода к власти и формирование государственных структур власти парламентским большинством исключает, какой либо доступ национальных меньшинств в государственные органы.

Основная причина политических проблем национальных меньшинств это отсутствие института представительства в политических структурах власти как на национальном уровне: законодательной, исполнительной и судебной власти; так и на местном: советы сел, коммун, муниципиев и районов.

Правительство, которое представлено национальным большинством, занято решением и исполнением проблем большинства, без учёта интересов национальных меньшинств в целом, и ромов в частности. А, один из основополагающих принципов демократии: «принятие решения на основе мнения большинства, но с учётом мнения меньшинства» игнорируется.

На первый взгляд, конституция Республики Молдова обязуется соблюдать и защищать права человека, в соответствии со ст.1 Европейской Конвенции Прав Человека и Основных Свобод [1]. Но поскольку те, кто должен исполнять вышеуказанные нормы права, так же представляют национальное большинство. То, следовательно, нет гарантий соблюдения упомянутых прав из-за отсутствия доступа к исполнительной власти у национальных меньшинств.

Отсутствие собственного государства у ромов, которое могло бы повлиять на их политическое положение в других странах, а так же гарантировать соблюдение прав и свобод ромов, порождает дискриминацию по этническому признаку в отношении ромов. Если ромы не будут представлены во всех структурах власти не по политическому, а по национальному признаку, то они не смогут влиять на национальном уровне на жизненно важные процессы в жизни ромского сообщества Молдовы.

Система представительства должна быть заложена не только в соглашениях и стратегиях между НПО и государствами, но и в избирательное законодательство Республики Молдова, поскольку механизм исполнения закона является наиболее эффективным способом реализации прав ромов.

Для того чтобы законодательная база в отношении прав ромов реализовывалась, в неё должны быть заложены не только права и свободы ромов, но и механизм их исполнения.

В разработке законопроектов о внесении изменений в национальное законодательство Республики Молдова, источником права могло бы послужить прецедентное право США в отношении афроамериканского населения, основанное на многочисленных решениях суда по делам о расовой дискриминации [6, 1].

Предоставление права путём положительной дискриминации по этническому признаку прихода к власти, и возможность быть представленными в обязательном порядке во всех формах институтов власти явилось бы своего рода интеграцией ромов в жизнь общества, и это должно стать одним из приоритетов государственной политики. Тем, самым молдавское общество продемонстрировало бы свою толерантность по отношению к ромам. Система квотирования даёт возможность влиять на процесс принятия решения по важным вопросам, затрагивающим проблемы ромов, так как отсутствие ромов в структурах власти приводит к абсентеизму в политических процессах в государстве.

Проблемы занятости и интеграции ромов в жизнь общества напрямую зависят от политики государства, проводимой в области экономики и образования, представленных государством возможностей для занятия определенными видами деятельности, получения образования.

Ромы не могут осуществить свои законные права и свободы, они вынуждены терпеть гонения в местах постоянного проживания, в результате чего они не могут рассчитывать на какие-либо возможности интеграции в жизнь общества и находятся в положении изгоев [7].

Пробуждение национального самосознания в странах Восточной Европы породило волну национального экстремизма и нетерпимости к национальным меньшинствам. Это результат государственной, национальной политики и идеологии, влияющей на формирование общественного мнения и сознания национального большинства по отношению к ромам.

Это ставит самую уязвимую часть ромов – кочевников и путешественников в условия риска и опасности быть подвергнутыми массовым преследованиям и репрессиям. У кочевников нет механизма защиты их прав и свобод. Внешнее отличие от основного большинства вызывает неприятие, и боязнь национального большинства, что порождает противоречия между ромами и этим большинством. Противоречия и конфликты между обеими сторонами это результат отсутствия нормы права, регулирующей отношения между ромами и национальным большинством.

Ромы, кочевавшие в странах СНГ до 1956 года, могли пользоваться правами, существовавшими и действующими для всех граждан в местах

их временного проживания. Так у молдавских ромов, рожденных до 1956 года, место рождения в выданных документах значится вся бывшая карта Советского Союза. И даже если ребенок родился в лесу или под обозом родители могли получить свидетельство об его рождении в ближайшем учреждении актов гражданского состояния.

Учитывая это, среди основных проблем ромов Молдовы можно отметить такие как:

➤ Социальные – трудности в получении социального пособия, т.к. отсутствуют соответствующие документы по причине полной безграмотности, и отсутствия соответствующей информации [8].

➤ Политические – ни один электоральный конкурент на выборах республиканского значения, начиная с 1994 г., в своей предвыборной платформе не упомянул ромов как своих избирателей. Большинство электоральных конкурентов в отношении этнических меньшинств проводит шаблонную политику, т.е. одинаковые обещания, отсутствие механизмов гарантирующих реализацию прав и свобод, либо использование определённого этноса/нации в своих политических целях.

➤ Юридическо-правовые – отсутствуют такие элементарные и жизненно необходимые документы, как свидетельство о рождении, удостоверение личности, свидетельства о смерти умерших родственников, домовая книга – отсутствие данных документов продиктовано всё тем же фактором: неграмотность ромского этноса в Молдове.

➤ Медицинские – отсутствуют медицинские страховые полисы, на все категории ромов обладают финансовыми возможностями приобрести полис медицинского страхования, а так же по причине не обладания информацией - большинство ромов не знают каким образом приобретаются полисы медицинского страхования;

➤ Культурные – ромские вокально-инструментальные ансамбли песен и плясок не получают дотаций от государства через Министерство Культуры (в отличие от других национальных ансамблей), они вынуждены сами содержать себя за счёт концертов. Им не дают возможности записывать альбомы.

➤ Образовательные – процент грамотных ромов немного увеличился по сравнению с прошлыми годами, возросло количество выпускников ВУ-Зов. На данный момент точное количество студентов ромов в Молдове не известно, оно варьирует от 85 до 110 человек по различным неофициальным данным. Но сто десять человек на 10 тысяч ромов (и это лишь официальная цифра), это ничтожное соотношение, составляющее 1,1%, или, же 0,005 от неофициальной цифры (200 000 ромов). В Государственном Университете Молдовы существуют бюджетные места для ромов-студентов. На ежегодной студенческой конференции ромов Молдовы проводился оп-

рос среди участников. Никто из 38 студентов не учится на бюджете по этническому признаку [9].

➤ Права человека – самые сложные и громкие проблемы ромов: МВД Республики Молдова применяет по отношению к ромам беспрецедентные способы уголовного преследования, такие как:

А. В случае если подозреваемый скрывается: производится взятие в заложники родственников предполагаемого подозреваемого. И требуют выдачи подозреваемого в обмен на взятых в заложники двух либо трёх родственников [4] – «безотказный способ уголовного преследования» [2];

Б. Главным доказательством по делу вины подозреваемого является его этническая принадлежность [3, 6-14], которая указывается в ориентировке. И лишь на основе этнической принадлежности производится задержание с последующим арестом, и предъявлением обвинения, не смотря на главное доказательство не виновности – алиби. Отсутствие, каких-либо вообще доказательств вины, во внимание не берётся. Следственный процесс выстраивается из расчёта на чистосердечное признание вне зависимости от того, виновен человек, или нет;

В. Нарушение права на справедливое судебное разбирательство, во время судебного процесса и уголовного преследования заседания ведутся без переводчиков, протоколы допросов подписываются без ознакомления по причине неграмотности.

И, это не смотря на то, что развитие ромского этноса со стороны государства – привлечёт иностранное финансирование, т.к. будут инвестиции в создание ромского телерадиовещания, создание рабочих мест для ромов со всеми вытекающими из этого благами для государства в виде: налогов, снижение уровня безработицы, снижение уровня преступности, увеличение процента грамотного населения.

У ромов в Молдове существует лишь два способа участия в политической жизни общества:

I способ – НПО как часть гражданского общества может влиять, сотрудничая с политическими акторами. Но данное сотрудничество является латентной формой влияния и неэффективным способом лоббирования интересов ромов.

II способ – личное участие в политической жизни как избирателя или как сторонника или состоящего в рядах того или иного политического формирования. В данной ситуации ромы предоставлены сами себе и должны сами «прокладывать» себе путь в политическую жизнь молдавского общества.

Хотя, есть опыт Румынии, Сербии, Хорватии, Македонии, Венгрии, Чехии и Словакии по обладанию ромами полноценных политических

прав и возможностью выдвигать своих кандидатов в законодательные собрания всех уровней власти.

У многих может появиться мнение: «А почему нужно давать дополнительные права ромам, ведь у нас и так хватает проблем в социальной сфере, зачем выделять ромов из общей массы?»

Проблема незаконной дискриминации ромов это проблема, признанная международным сообществом [14].

Дополнительные финансово-денежные вливания в молдавскую экономику, позволят облегчить ситуацию ромов:

- снизить уровень безработицы за счёт создания новых рабочих мест;
- увеличить ВВП на душу населения, за счёт заработных плат для трудящихся;
- увеличить поступления в бюджет в виде налогов от работников и новых предприятий;

Увеличение экономических показателей будет незначительным, но даже небольшой положительный рост, в период финансового кризиса является помощью всему государству в целом. Кроме этого решение социально-экономических, правовых и образовательных проблем ромов Молдовы это одно из требований процесса европейской интеграции.

Отсутствие механизмов, способных обеспечить реальное представительство ромов в органах власти, фактически сводит к нулю гарантии, предусмотренные законодательством.

Обязательство местных органов власти по соблюдению принципа – «консультирования с населением», прописанного в статье 7 Закона о местном публичном управлении Республики Молдова [5] в процессе принятия решений, как на центральном, так и на местном уровне «де-факто» не выполняются [8, 178].

Участие ромов и других национальных меньшинств, проживающих на территории Республики Молдова, на уровне законодательной власти:

Лица, принадлежащие к национальным меньшинствам, представлены в Парламенте Республики Молдова (их количество постоянно варьируется и составляет около 15-20%). Однако представительство национальных меньшинств в законодательном органе зависит исключительно от решения политических партий относительно включения либо не включения данных лиц в избирательные списки. Каких-либо квот для национальных меньшинств или же иных механизмов законодательством не предусмотрено. Национальные меньшинства, представленные в Парламенте, ограничены в своих действиях программами партий. Кроме того, они не несут ответственности перед соответствующими этническими сообществами, так как не делегированы ими. Примеры:

1) в 2005 году бывшая парламентская Комиссия по правам человека и национальным меньшинствам была преобразована в Комиссию по правам человека, никто из представителей национальных меньшинств официально не возразил против данного решения;

2) на данный момент фактически заморожен вопрос о ратификации Европейской хартии региональных языков и языков меньшинств. Ни один из представителей национальных меньшинств, депутатов Парламента не поднимает активно данный вопрос.

Участие ромов и других национальных меньшинств, проживающих на территории Республики Молдова на уровне центральной исполнительной власти:

Каких-либо механизмов реального обеспечения представительства национальных меньшинств законодательством не предусмотрено. Кроме того, предусмотренный законодательством механизм конкурсного отбора при поступлении на государственную службу, фактически не работает.

В соответствии с оценочными данными, процент национальных меньшинств в структуре центрального публичного управления не пропорционален статистическим данным о проживающих в Республике Молдова этнических меньшинств.

Участие ромов и других национальных меньшинств, проживающих на территории Республики Молдова на уровне местной власти:

Представительные органы. Отсутствуют механизмы по обеспечению представительства национальных меньшинств. Национальные меньшинства представлены в той или иной степени в местных советах (районных, городских, сельских), где они составляют значительную часть населения.

Исполнительная власть. Представительство национальных меньшинств в структуре исполнительных органов местной публичной администрации не является примерно пропорциональным.

Совещательные и консультативные органы. Инструменты, обеспечивающие участие национальных меньшинств в процессе принятия решений, постоянно сужаются. В период с 2001 по 2009 годы были упразднены следующие консультативные органы: Комиссия по межнациональным отношениям при Президенте Республики Молдова, Парламентская комиссия по правам человека и национальным меньшинствам, гарантированное представительство национальных меньшинств в составе Наблюдательного совета Компания «Телерадио-Молдова». Была ликвидирована должность заместителя министра просвещения – представителя национальных меньшинств, курирующего вопросы образования национальных меньшинств, а также Управление по вопросам образования национальных меньшинств Министерства просвещения и молодёжи. В настоящее время при Бюро межэтнических отношений в качестве консультативного органа действует

Координационный совет этнокультурных организаций. В состав совета входят руководители этнокультурных общественных организаций национальных меньшинств со статусом республиканских объединений.

Механизм консультирования с Координационным советом отсутствует. Нет реального учёта мнения национальных меньшинств органами власти, а также механизма влияния на принимаемые властью решения. В силу отсутствия чёткого механизма консультирования, указанный координационный совет работает неэффективно. Так, например, при реформировании структуры Бюро межэтнических отношений, Министерства просвещения (ликвидация Управления по вопросам образования национальных меньшинств) в 2005-2006 годах, каких-либо консультаций ни с Координационным советом при Бюро межэтнических отношений, ни с национальными общинами проведено не было.

Правовое поле. Проблемным вопросом остаётся соблюдение действующего законодательства. В частности, Парламент, Правительство позволяют себе игнорировать положения Закона о функционировании языков на территории Республики Молдова при принятии правовых актов, а также в повседневной деятельности.

В настоящее время актуальным остаётся вопрос развития законодательства Молдовы в области межэтнических отношений, в том числе:

I. внесение изменений и дополнений в некоторые правовые акты – изменение Закона о функционировании языков на территории Республики Молдова; устранение многочисленных несоответствий различных нормативных актов, регламентирующих сферу межэтнических отношений;

II. принятие новых нормативных актов – принятие Закона о недискриминации национальных меньшинств, в том числе и ромов; Программы мер по обеспечению прав ромов (в настоящее время какой-либо правительственной программы или стратегии в этой области не существует); Положения о финансовой поддержке программ и проектов организаций лиц, принадлежащих к ромскому этносу, которое должно предусматривать открытость и прозрачность выделения и расходования финансовых ресурсов для поддержки культурных мероприятий организаций ромов и национальных меньшинств;

III. присоединение к некоторым международным актам – ратификация Европейской хартии региональных языков или языков меньшинств; Протокола №12 к Конвенции Совета Европы о защите прав человека и основных свобод; поправки в ст.8 Международной конвенции о ликвидации всех форм расовой дискриминации; принятие декларации о признании компетенции Комитета по ликвидации расовой дискриминации в соответствии со ст.14 Международной конвенции о ликвидации всех форм расовой дискриминации;

IV. подписание двусторонних соглашений с другими странами – подписание двусторонних межправительственных либо межгосударственных соглашений об обеспечении прав лиц, принадлежащих к национальным меньшинствам с Украиной, Россией, а также с государствами, являющимися местами пребывания граждан Молдовы.

Основной причиной отсутствия прогресса в проведении политики по обеспечению прав ромов является неэффективная деятельность (часто отсутствие таковой) основного органа центрального публичного управления, находящегося в подчинении Правительства, ответственного за проведение государственной политики в этой области – Бюро межэтнических отношений.

В последнее время деятельность Бюро межэтнических отношений вызывает особую тревогу. Начиная с 2004 года, руководство Бюро сводит свою работу в основном к проведению различных культурных мероприятий, вычеркнув серьёзную работу в области межэтнических отношений из своих приоритетов.

Все вышеупомянутые вопросы, которые накапливаются как снежный ком, не только не решаются руководством Бюро межэтнических отношений, а целиком игнорируются.

Всё более очевидным становится утрата профессионализма основного подразделения Бюро – Управления национальных меньшинств, межэтнических отношений и функционирования языков. На протяжении последних четырёх лет сотрудники управления привлекаются нынешним руководством Бюро практически только к организации культурных мероприятий и были фактически лишены возможности выполнять свои функциональные обязанности, а также постоянно повышать свой профессиональный уровень. В силу этого, опыт сотрудников, накопленный в предыдущие годы, практически утрачен. Практически все сотрудники Управления перешагнули пенсионный возраст. Управление постоянно недокомплектовано. Почти два года не назначается начальник Управления национальных меньшинств.

Помещения в Доме национальностей (культурного центра республиканских этнокультурных организаций при Бюро межэтнических отношений), предназначенные для этнокультурных организаций национальных меньшинств, сдаются в аренду коммерческим организациям. Значительную площадь, вопреки положениям действующего законодательства, занимает коммерческое предприятие.

Деятельность других механизмов, призванных обеспечивать права ромов, также регрессируют. В частности, речь идёт о Комиссии по правам человека Парламента Республики Молдова. В 2004-2008 годах данная Комиссия являлась ответственной за осуществление постоянного контроля за

выполнением Национального плана действий в области прав человека. Из основных 17 пунктов Плана, касающихся обеспечения прав национальных меньшинств, 12 выполнено не было, в том числе:

- подготовка к ратификации Европейской хартии региональных языков и языков меньшинств;
- приведение действующего законодательства в соответствие со стандартами Европейской хартии региональных языков и языков меньшинств;
- подготовка к ратификации Конвенции СНГ об обеспечении прав лиц, принадлежащих к национальным меньшинствам, от 21 октября 1994 г.;
- соблюдение принципа пропорционального представительства в органах власти, суде, полиции, Вооруженных Силах;
- обеспечение изучения государственного языка в средних специальных и высших учебных заведениях в группах с русским языком обучения и введение выпускного экзамена по данному предмету;
- изучение вопроса о преподавании цыганского языка в некоторых учебных заведениях;
- образование в государственных средних специальных и высших учебных заведениях групп с преподаванием всех дисциплин на русском языке;
- издание справочника, содержащего информацию о порядке создания и деятельности этнокультурных общественных объединений;
- включение проблематики межэтнических отношений в учебные программы Академии публичного управления при Президенте Республики Молдова;
- учреждение печатного органа Бюро межэтнических отношений;
- включение (по возможности) представителей общественных объединений национальных меньшинств в состав официальных делегаций, отбывающих за рубеж, в состав межправительственных и межведомственных комиссий;
- установление критериев уровня владения молдавским языком для различных категорий государственных служащих в зависимости от должности.

Ответственным за большую часть вышеуказанных мероприятий было Бюро межэтнических отношений.

Как результат неэффективной политики в области межэтнических отношений, в марте 2008 года Комитет ООН по ликвидации расовой дискриминации принял крайне жесткие заключения [13] о реализации Молдовой положений Международной конвенции о ликвидации всех форм расовой дискриминации.

Правительство Республики Молдова должно глубоко проанализировать ситуацию в области межэтнических отношений в стране, более серьёзно и профессионально подходить к данной проблематике в будущем.

В случае если Правительство Республики Молдова, откажется от своей политики игнорирования проблем ромов и начнёт реализацию требований Европейского Союза в отношении ромов и других национальных меньшинств, то скажется личностный фактор участия ромов в евроинтеграции Молдовы, т.к. европейское сообщество ромов консолидировано, и способно лоббировать свои интересы в странах проживания, в связи с тем, что являются политической силой, а так же есть представители ромского этноса в Европейском Парламенте.

Таким образом, исходя из всех вышеперечисленных факторов, и существующих проблем можно прийти к следующему выводу: развитие ромского сообщества в Республике Молдова является совокупной работой местных неправительственных организаций ромов, местных и центральных органов власти Республики Молдова, международных неправительственных и межправительственных организаций.

Библиография:

1. European Treaty Series №5. Текст, измененный в соответствии с положениями Протокола №3 (ETS, №45), вступившего в силу 21 сентября 1970 года, Протокола №5 (ETS № 55), вступившего в силу 20 декабря 1971 года и Протокола №8 (ETS №118), вступившего в силу 1 января 1990 года, и содержащий также текст Протокола №2 (ETS №44), который согласно пункту 3 статьи 5 данного Протокола является составной частью Конвенции с момента его вступления в силу 21 сентября 1970 года.
2. Бюллетень AMNESTY INTERNATIONAL, Индекс МА: EUR 59/001/2005, 9 августа 2005, АСП 207/05 (www.amnesty.md изъято 08.11.2009 г.)
3. Дело Харкомич С.Ф. Министерство Внутренних Дел Республики Молдова, Комиссариат сек. Рышкань, мун. Кишинэу. Дело №16717052004 от 10.06.2004.
4. Доклад Международной Амнистии за 2005 г. - Москва. 2006.
5. Закон о местном публичном управлении от 28.12.2006 г. №436. // Monitorul Oficial Nr.32-35. - Кишинёв. 2007.
6. Неница С. Социальный мониторинг в 2005 году. Доклад. – Страсбург, 2005. http://www.ertf.org/plenary_discussions/Moldova.html (изъято 18.03.2010)
7. Обобщённый доклад представителей Европейского Союза по результатам встречи представителей ромской общественности Европы с пре-

- дставителями Европейского Союза». - Кордоба, Испания, 2010.
http://roma.md/index.php?option=com_content&view=article&id=59&Itemid=28&lang=ro (изъято 8.09.2010 г.)
8. Обобщённый доклад ромских НПО для встречи представителей ромской общественности Европы с представителями Европейского Союза. - Кордоба, Испания, 2010.
http://roma.md/index.php?option=com_content&view=article&id=59&Itemid=28&lang=ro (изъято 01.09.2010 г.)
 9. Официальный доклад №7 «О социально-политической ситуации ромов в Молдове» Объединенного Альянса Ромов Республики Молдова от 8.08.2010 г.
 10. Перепись населения 2004.
http://www.statistica.md/public/files/serii_de_timp/populatie/structura_demografica/2.1.14.xls (изъято 3.08.2010 г.)
 11. Постановление Nr.1453 от 21.12.2006 об утверждении Плана действий по поддержке цыган/ромов Республики Молдова на 2007-2010 годы. // Monitorul Oficial Nr.203. – Кишинев. 2006.
 12. Постановление Верховного Совета СССР «О приобщении к труду цыган». – Москва, 1956.
 13. Резолюция Комитет ООН по ликвидации расовой дискриминации CERD/C/SR.1861 от 27.06.2008.
 14. Ромы: дискриминация начинается на этапе начального образования. Amnesty International Индекс МА: EUR 05/004/2006, №288 от 16 ноября 2006 г.

Поступила в редакцию
24 ноября 2010 года

DEMOCRAȚIA ÎN DIMENSIUNEA CRONOGEOPOLITICĂ

Iulia GORINCIOI

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Catedra Științe Politice, Doctor în filosofie, Conferențiar

În articolul prezentat autorul ne prezintă o analiză politico-filosofică a democrației. Astfel, multitudinea formelor de manifestare a ei în perspectivă axiologică ne redă democrația ca o valoare politică și socială de sinteză.

Perspectiva analizei cronogeopolitice efectuează delimitarea nivelului local și celui național al democrației la general și a modelelor formelor antice de realizare a politicului: spațiul politic al obștii civile și spațiul politic al imperiului. În special, autorul se oprește la analiza comparată a abordării formaționale și civilizaționale a democrației. Astfel, pentru optimizarea analizei efectuate, autorul introduce dimensiunea continuumului spațiu-temporal al democrației.

Dans l'article «Démocratie en dimension cronogéopolitique» l'auteur présente une analyse politico-philosophique de la démocratie. Ainsi, de nombreuses formes de sa manifestation dans la perspective axiologique représentent la démocratie comme une valeur politique et sociale de synthèse.

La perspective d'analyse cronogéopolitique effectue la délimitation du niveau local et national de la démocratie et des modèles de formes anciennes de la réalisation de la politique: l'espace politique de la communauté civile et l'espace politique de l'empire. En particulier, l'auteur s'arrête sur l'analyse comparative de l'étude formationnelle et civilisationnelle de la démocratie.

Pour l'optimisation de l'analyse, l'auteur introduit la dimension du continuum espace-temps de la démocratie.

Democrația ca formă de guvernare apare și funcționează în dimensiunile unui spațiu social și geografic la o anumită etapă istorică de dezvoltare a societății. Definierea clasică a democrației este strâns legată de sensul etimologic al ei. Termenul provine de la cuvântul grec compus din două rădăcini: *demos* – popor și *kratos* – putere, conducere. Tot în acest sens noțiunea de democrație este folosită și astăzi atât în cercetările politologice, cât și în practica politică contemporană.

Odată cu modificarea și creșterea complexității tabloului politic, suprapunerii doctrinelor ce apelau la democrație, aceasta capătă interpretări variabile.

Pe lângă interpretarea clasică a democrației ca putere a poporului în literatura politologică și politică această noțiune se folosește și în alte sensuri:

1. în plan politico-instituțional pentru caracterizarea regimului politic, care se deosebește printr-un ansamblu anumit de indici politico-juridici, de exemplu, prezența societății civile, principiului divizării puterilor în stat, constituirii prin alegere alternativă a organelor reprezentative de putere ș.a.m.d.

2. în aspect procedural – pentru caracterizarea activității unei oarecare comunități atât la nivel statal, cât și local, inclusiv partidele și organizațiile politice, în care domină principiul subordonării minorității voinței majorității, membrii cărora sunt înzestrați cu drepturi și obligațiuni egale și pentru care este declarat accesul egal la discutarea și luarea deciziilor.

3. în aspect culturologic democrația este strâns legată de o anumită cultură a societății, inclusiv și de cultura politică, care se bazează pe principiul autonomiei individului, toleranței și responsabilității civile.

4. în aspect axiologic noțiunea de democrație indică o anumită valoare politică și socială, indisolubil legată de principiul libertății, drepturilor omului și creării condițiilor maxime pentru autodezvoltarea personalității. Interpretarea democrației ca valoare politică și socială este una de sinteză vis-a-vis de celelalte, menționate mai sus.

În cazul definiției clasice a democrației ca putere a poporului referitor la îmbinarea noțiunilor „popor” și „puterea poporului” inevitabil apar întrebări:

- Ce trebuie de înțeles prin cuvântul „popor”?
- Cum este gândit mecanismul de participare?
- Ce condiții sunt necesare pentru așa o participare?
- Care este domeniul corespunzător activității democratice: cuprinde doar sfera politică, sau include de asemenea și sfera economicului și relațiilor internaționale?
- Este oare obligatorie supunerea conducerii poporului?
- Ce loc ocupă obligațiile și dreptul la neacceptarea deciziei?
- În ce condiții, dacă așa ceva este posibil, democrația folosește mecanismul de constrângere față de acei reprezentanți ai poporului, care refuză ascultarea guvernării legitime?
- Ce fel de mecanism de constrângere trebuie să fie creat în atitudinea celor, care evită participarea în „conducerea poporului” sau conștient nu participă la conducere? [1, 3]

Dacă ne vom adresa la gândirea politică antică (Platon, Aristotel), la cea a epocii Renașterii (N.Machiavelli), la cea a Iluminismului și a revoluțiilor burgheze timpurii (Th.Hobbes, Jh.Locke, J.J.Rousseau, Ș.L.Montesquieu), la concepțiile politice ale secolului XIX (J.S.Mill și A.de Tocqueville), la sociologia și politologia secolului XX (M.Weber, R.Dahl, R.Mihels, G.Mosca, V.Pareto, G.Sartori, I.Șumpter și mulți alții), atunci vom vedea, că multe din problemele filosofice eterne menționate mai sus iar și iar se reproduc în fiecare epocă istori-

că la un nivel calitativ nou. Aceste idei, ce ating esența democrației, au fost elaborate în coraport atât cu realitatea epocii respective, cât și cu experiența istorică acumulată.

Iată de ce democrația nu este un fenomen static pentru toate timpurile, ci prezintă în sine fenomenul, care se găsește în proces permanent de dezvoltare, mișcare, innoire și autoreproducere. Normal, că democrațiile diferitor epoci istorice nu sunt identice una alteia. De exemplu, democrația antichității se deosebește de așa zis „oazisele” democratice ale perioadei medievale, iar democrația burgheză a Americii secolului XIX se deosebește de democrația contemporană a SUA sau Europei Occidentale.

Însă de-a rîndul cu modificările caracterului democrației se păstrează totuși unele particularități esențiale generale, care ne permit să definim această orînduire social-politică anume prin termenul „democrație”. Alt moment este, că în diferite epoci istorice în țări diferite, în primul rînd, în practică se modifică conținutul acestor caracteristici esențiale și în al doilea rînd, în teorie însăși noțiunea de democrație este completată cu noi caracteristici, ce determină modificările dimensiunii și conținutului ei.

În legătură cu aceasta o importanță majoră în analiza diferitor tipuri și forme istorice ale democrației o au metodele istorică și logică de cercetare, luate în ansamblu, elaborate de filosofia dialectică. Așa cum se știe, metoda istorică ne permite să arătăm geneza și dezvoltarea unui sau altui fenomen al istoriei, inclusiv condițiile concret-istorice ale apariției și dezvoltării lui, iar metoda logică stimulează cunoașterea mai profundă a caracteristicilor esențiale ale acestui fenomen, a legităților și particularităților lui.

Referitor la analiza democrației unitatea logicului și istoricului, pe de o parte, permite analiza instituțiilor și procedurilor democratice a unei sau altei țări în diferite epoci istorice în ansamblul lor în dimensiunea anumitor hotare istorice, iar pe de altă parte - ne permite să evidențiem momentul succesiunii și consecutivității între diferitele forme și tipuri istorice ale democrației, descoperind un oarecare nucleu unificator și integrator. E necesar să ne îndepărtăm și să ne refuzăm de viziunile asupra trecutului ca față de un „prezent” nedevelopat și primitiv [2, 32]

Astfel, pentru un studiu sistematic al democrației și a tendințelor principale de dezvoltare ale ei o importanță metodologică majoră o are, în primul rînd, analiza democrației în contextul timpului și spațiului social-istoric, ce-i definește dimensiunile existenței formelor concret-istorice; în al doilea rînd, cercetarea procesului democratic din perspectiva relațiilor subiect-obiect, ce ne permite să definim actorii principali – purtătorii activității politice, care conștientizează și apără interesele și necesitățile sale de pe pozițiile idealului și valorilor democrației.

Din această perspectivă trebuie să menționăm, că noțiunile de „spațiu” și „timp” sunt poate unele din cele mai puțin elaborate în știința politică. Tot odată, este evident, că toată viața socială, inclusiv și cea politică a societății decurge în spațiu și timp. Deseori, spațiul și timpul vis-a-vis de realitate, inclusiv și realitatea social-politică, sunt interpretate ca noțiuni învecinate, când și spațiul și timpul, fiecare aparte sunt autosuficiente. Însă, doar evidențierea dimensiunii spațial-temporale unice a proceselor politice, altfel spus, a continuului spațial-temporal ne permite să înțelegem, în primul rând, specificul formelor și tipurilor istorice ale democrației, și în al doilea rând, să răspundem la întrebarea de ce în unele și aceleași dimensiuni ale timpului istoric forme ale democrației, funcționând cu succes în unele țări, sunt neefective în altele țări.

Ce prezintă în sine spațiul politic? Filosofia dialectică, caracterizând noțiunea spațiului, evidențiază două aspecte ale lui: substanțial și relaționist.

Dacă din punctul de vedere al abordării substanțiale spațiul politic este definit ca un domeniu relativ constant, în care funcționează sistemul politic și decurg procesele politice, atunci abordarea relaționistă, inclusiv și parametrii substanțiali ai lui, indică, în primul rând, la întinderea relativă a legăturilor și relațiilor sociale, și în al doilea rând, permite să fie evidențiate mai multe nivele ale spațiului social – atât legătura reciprocă dintre aceste nivele, cât și independența lor relativă.

Spațiul politic ca și spațiul fizic, are trei dimensiuni: 1. Spațiul ca premiză sau mediul organizării politice; 2. Spațiul ca scop al proceselor politice (geopolitica); 3. Spațiul ca condiție de constituire și realizare a hotărârilor și deciziilor politice sau ca mediu în care se desfășoară procesele politice [3].

Spațiul politic antic se prezintă ca un spațiu nelimitat (infinat) al politicii. El apare ca rezultatul concentrării resurselor instituționalizate și incorporate în ordonarea universului social și prezintă în sine sa în comparație cu spațiul fizic ansamblul forțelor conduse și concomitent care conduc integrarea societății. Cu alte cuvinte, acesta este spațiul, în care conducerea integrează iar integrarea conduce. Fiecare poziție, ce aparține spațiului politic este nu altceva decât locul apariției și dezvoltării omului în ipostaza homo politicus. Acest loc este absolut din punctul de vedere însăși a posibilității existenței lui și relativ din punctul de vedere al diversității istorice caracteristice lui și a capacității de aranjare într-un tip sau altul de societate. Orice loc din acestea apare ca o oarecare formă etnică a orînduirii sociale – diferența și deosebirea acestor forme, de fapt, și caracterizează tot spațiul politic în întregime.

Astfel, spațiul politicului este spațiul, definit reeșindu-se din hotarele dintre etnosuri, adică, vorbind altfel, descris în corespundere cu particularitățile și nivelurile de interdependență a unor sau altor popoare între ele. În epoca Antichității organizarea societății, caracteristică unui oarecare etnos, se prezintă ca o expresie organică a ordinii naturale a lucrurilor. Are loc naturalizarea etnicului.

Consecința acestui proces este manifestarea problemei integrității teritoriale, problemă, care la rîndul ei, provoacă discursuri spațiale, mai corect, face spațiul noțiune a reflecției filosofice și juridice. Pe lîngă aceasta, specificul strategic al primei este concentrarea în jurul temei dreptului natural, iar specificul strategic al celei de a doua apare adresarea la bunul simț, conservarea căruia se face scopul și totodată mijlocul oricăror cugetări. Dreptul natural prezintă în sinea sa rezultatul universalizării pretențiilor politice la superioritatea teritorială a unui popor peste altul. Bunul simț conține în sinea sa o universalizare analogică politică a dominației unora asupra altora deja în interiorul fiecărei societăți – dominație ce capătă calități mult mai dure și stricte, cînd este vorba despre fundamentarea diferendelor dintre liberi și sclavi, reeșindu-se din deosebirea între acei, care nu sunt capabili să-și stăpînească și stopeze emoțiile prin rațiune și cei care pot face acest lucru.

Spațializarea politicului presupune că orice acțiune politică capătă caracter și totodată sens sacral. Obiectul principal al acțiunii de sacralizare politică devine hotarul, granița, care fixează delimitarea dintre domeniul intern și extern. Grecii din totdeauna venerau ceea ce socoteau concentrarea lumii interioare – casa, în centrul căreia se găseau căminul sau vatra părintească și care era identificat ca obiect de odorare și zeificare însoțit de ritual. În corespundere cu închipuirile religioase Zeus, Apollon și Heracle erau capabili să întoarcă îndărăt de la vatra părintească orice răutate. În Roma Antică, deasemenea există o mulțime de zeități chemate să contrapună și să protejeze sfera internă celei exterioare, însă aici sfera internă deja este reprezentată nu atît de modelul casei, în care este localizat căminul părintesc, cît de modelul orașului văzut ca centru al vieții civile (cu toate că și în Grecia și în Roma antică casa și orașul constituiau un tot întreg).

Tot odată, spațiul fizic nu doar corelează cu „politica”, dar și funcționează ca unul politic. Politicul, creînd un spațiu unic și neîntrerupt, avînd ca model un teritoriu pe care locuiește un oarecare etnos sau grupă de etnii, concomitent se subiectivează, incluzînd totalmente în interiorul său și exprimînd prin sine un oarecare mod național de existență a realității. Spațializarea politicului se identifică pur și simplu prin aceea, că politica în sensul direct al cuvîntului se transformă în ceva ce are loc. Pe de altă parte, problema localizării singură devine o problemă politică – ea este arena, unde se realizează evenimentele, arena unde se realizează Istoria Societății.

Istoria ca o istorie politică – nu este istoria îngustării sau extinderii spațiului politic, ci este istoria organizării teritoriale a statului și concomitent istoria segregării sociale. Primul tip al istoriei (ca organizare teritorială a statului) își găsește expresia în multitudinea formelor unificării spațiale, iar cea de a doua (ca istoria segregării sociale) – în multitudinea formelor ordonării ierarhiilor sociale. Expansiunea spațială fortifică delimitarea socială în dimensiunile statului, ce își

lărgeste hotarele. Izolaționismul spațial fortifică delimitarea geopolitică, împiedicând crearea unor formațiuni statale mai globale. În primul caz, ca justificare a expansiunii spațiale, noi ne ciocnim cu fel de fel de diversificări a ideii creării imperiului universal, iar în cel de al doilea caz, ca justificare a izolaționismului spațial, noi venim în contact cu multitudinea de varietăți a ideii conservării poporului ca o integritate organică. Expansiunea spațială și izolaționismul spațial sunt niște strategii care nu se exclud reciproc, dar care foarte des coexistă sau uneori chiar se completează reciproc. Starea privilegiată a locuitorilor băștinași își găsește exprimarea în faptul, că ei sunt mai mult cetățeni decât supuși și apar în calitate de purtători ai unității teritoriale și etnice. Starea umilitoare de supunere a celorlalți, a aborigenilor este evident demonstrată prin îndepărtarea lor de la instanța puterii: chiar câștigând cetățenia, ei totuși mai mult se simt ca supuși decât ca cetățeni. În așa mod, expansiunea „exterioară” duce la izolarea în „interior”, iar izolarea „exterioară” duce la „expansia” interioară.

Spațiul politic al Antichității – este spațiul însușit de popoare, ce nu se aseamănă unul cu altul, fiecare din ele fiind înclinat să-l vadă pe celălalt vecin al său ca barbar, iar pe sine ca model de civilizare. Concomitent putem spune, că spațiul fizic însușit de spațiul politic antic este spațiul de autonomizare a etniilor. Popoarele dominante concentrează în mâinile lor multe resurse naturale și sociale, transformând spațiul existenței proprii ca centrul definirii scopurilor întregii omeniri și tot odată ca locul în care este posibilă realizarea lor. Aristotel în Grecia Antică și Polibius în Roma Antică insuflă celor învinși gândul, că ei sunt ocupați în corespundere cu necesitatea, dictată de normele generalumane și/ sau echitatea juridică. Posibilitatea existenței în comun și caracterul complementar al strategiilor izolaționismului și expansionismului nu trebuie să ne ducă în eroare referitor la faptul, că aceste strategii în realitate se deosebesc principial una de alta după proveniența lor. Ele poartă în sine modele diferite a formei antice de organizare spațială a politicului – unul din ele este cel local – spațiul politic al obștei, comunei civile, iar altul – cel global – spațiul politic al imperiului, organizat după principiul contrapunerii metropolei și provinciei. Însă opoziția „agora – casa”, care determina organizarea spațială a polisului, își păstrează importanța și aici, cel puțin pînă atunci, pînă cînd imperiul Roman rămîne devotat tradiției „viacului de aur” al Republicii și tinde să organizeze viața în centru și la periferie în așa mod, ca ea să se asemene vieții unei obști (comune) mari.

Odată cu trecerea la Imperiu e corect să vorbim nu despre limitarea sau încetarea activității politice în rezultatul centralizării imperiale, ci mai degrabă, despre constituirea spațiului complex, compus: a unui spațiu mai exins, nu atît de interminant (discontinuu) și mai puțin închis, decât spațiul statelor-cetăți mici, - și concomitent a unui spațiu mai dinamic, diferențiat și tot atît de strict ierarhizat ca și în Imperiul autoritar biurocratizat, care se constituie pe parcursul marelui crize a secolului III. Acesta este spațiul multiplelor centre de putere, dive-

rselor forme de activitate, tensionări, conflicte, care se dezvoltă în toate dimensiunile, echilibrându-se prin diverse acorduri și înțelegeri. Cel puțin, monarhiile eliniste, au încercat nu atât să înlăture, să limiteze sau să reorganizeze de sus până jos puterea locală, cât să se sprigine pe ea, folosind-o ca instanță mediatore necesară pentru colectarea regulată a birului, strângerea impozitelor exagerate și aprovizionarea armatei. Fără îndoială, imperialismului roman de asemenea îi era caracteristic, în primul rând, rezolvarea acestor probleme, decât administrarea directă: politica municipalizării purta un caracter destul de stabil și stimula viața politică a orașelor în dimensiunile mai largi ale Imperiului.

Dacă frontiera romană făcea tranziția de la delimitări de ordin cultural (ca la greci) la cele de ordin civilizațional, odată cu ascensiunea islamului și imediat după nașterea ideii de naționalitate în contextul medieval al post-romanității creștine, frontiera își găsește redefinirea prin delimitarea spațiului creștin-european de cel musulman. Colonialismul de mai târziu și perioada sa imediat următoare, post-colonialistă, aduce conceptului de frontieră noi sensuri de delimitare, care vor constitui problema alterității și a străinului. Transcendând interpretarea conceptului de globalizare și eliminând orice fel de delimitare, frontiera devine tot mai puțin folosită ca termen ce ar descrie diferența dintre două spații, culturale sau nu, civilizate sau nu, ci mai degrabă înglobat și înghițit de sensurile multiculturalității, pluri-culturalității și trans-culturalității. Globalismul folosește astăzi ideea de granițe transparente, ceea ce presupune ca spațiile, de orice natură, să interacționeze și să comunice între ele, cu alte cuvinte, sensul frontierelor nu mai presupun astăzi, delimitarea spațiilor diferite, ci o delimitare minimală, care ține de o esență ce nu poate fi schimbată, constând în specificități de natură cultural-istorică.

Din antichitate până acum frontiera a trecut de la o reprezentare cultural-conceptuală, la una concret-civilizațională, pentru ca azi, după ce a trecut prin stadiul degradării sale din sensurile inițiale, care presupuneau o delimitare strictă, între un "noi" și un "alții", între un aici și un acolo, mereu diferiți și într-un conflict perpetual, să fie un concept din ce în ce mai comunicativ și mai transparent, care nu mai aparține cuiva anume, așadar, devine un concept lipsit de proprietate. Frontiera nu mai este a unui noi, ci a tuturor celor ce și-o împart, iar limes-ul inventat de Romani, care avea valoare de instituție (chiar dacă numai doar pentru aceștia), devine astăzi, o instituție administrată în comun de părțile aflate de-o parte și de alta.

Dimensiunea spațială a democrației atinge încă o problemă foarte importantă – democrația la nivel local și național, cât și coraportul dintre ele. În procesul dezvoltării istorice, comasării formațiunilor statale-teritoriale, constituirii și dezvoltării statelor naționale mari, importanța acestei probleme crește. Dacă în dimensiunile statelor - cetăți în Grecia Antică și orașelor-comune medievale aces-

te două nivele ale democrației coincid în timp și spațiu, atunci în perioadele de mai târziu se observă necesitatea evidențierii și delimitării lor relative.

Exemplu demonstrativ de dezvoltare a democrației de la spațiile mici (democrația comunitară) pînă la dimensiunile naționale ni-l prezintă istoria politică a SUA. Încă în primele decenii ale secolului XVII în raioanele de nord ale teritoriului lor au început să se constituie adunările orășenești, care pe calea dezbaterilor directe și generale rezolvau toate problemele gospodărești curente, cît și întrebările despre reglarea raporturilor între colonialiști. A. de Tocqueville, analizînd procesul de constituire al democrației americane spunea, că către anul 1650 în America comuna era acel loc, care unea și strîns lega între ei oamenii și unde ei puteau să-și manifeste interesele, să-și realizeze drepturile și să-și îndeplinească obligațiile.

Un rol nu mai puțin important î-l are și factorul temporal. Doar mediul social-economic și cultural, spre deosebire de cel geografic, nu constituie realitatea dată o dată și pentru totdeauna, ci este în permanentă modificare și schimbare, ce decurg cu intensitate mai mare sau mai mică. Și dacă la un anumit interval de timp istoric spațiul social sau părți componente ale lui sunt neadecvate procesului de democratizare, atunci la alt stadiu temporal al dezvoltării social-istorice în dependență de gradul de stabilitate sau eroziune a mediului cultural propriu starea lucrurilor poate să se schimbe.

Timpul politic al Antichității – este timpul eternității formelor antice ale politicului și cuprinde în sinea sa devenirea și constituirea modelelor arhaice de ordonare a universului social. Timpul politic al grecilor și romanilor prezintă în sinea sa timpul nașterii și existenței forțelor, ce produc și reproduc integrarea comunitară sau imperială a societății, măsoară durata dominației unor sau altor varietăți de organizare a conducerii în societate, în sens mai larg, prezintă ritmurile și durata dezvoltării diferitor manifestări ale socialului. Tot odată, acesta este și timpul apariției lui homo politicus, cu a lui tendință irepetabilă spre dominarea politică, cu a lui voință de putere multidimensională asupra tuturor, aspect cuprins în cele mai timpurii definiții ale politicului.

Una din cele mai importante particularități ale timpului politic este caracterul lui ciclic (repetabilitatea lui): modelul unei întoarceri permanente. Schimbarea, modificînd realitatea, presupune renașterea trecutului și caracterul nestrămutat al tradițiilor. Din cele mai vechi timpuri grecii și romanii visau „viacul de aur”, cînd oamenii erau asemeni zeilor și nu știau nenorocirile vieții de pe pămînt. Viața lor era protejată de bătrînețe, iar existența lor nu necesita muncă, nimeni nu cunoștea ce este boala și neputința, moartea venea ușor și pe neobservate ca o adormire bruscă. „Viacul de aur” era asociat cu împărăția captivă a lui Kronos (Saturn), unde domina eternitatea și nimic trecător nu avea loc. Cînd domină Kronos, universul își deschide atractivitatea sa dumnezeiască, rămînînd proporțional, nestrămutat și identic sie. Cînd, însă începe să domine Zeus, uni-

versul își descoperă partea sa corporală - proporționalitatea, caracterul nestrămutat și identitatea se pierd – universul începe să existe în corespundere cu normele sale arbitrare. Istoriei, în corespundere cu aceste închipuiri, îi sunt caracteristice oscilații și pendulări permanente de la prima stare a universului la cea de a doua, și, invers, de la starea a doua la prima. Aceste pendulări sunt determinate de faptul, că universului îi sunt caracteristice atât perfecțiunea (desăvârșirea), cât și imperfecțiunea. Caracterul universului ca unul neproporțional, schimbător și neidentic se riscă pentru totdeauna să rămână incomplet și nelegitim [4, 19]. Deci, existența pămîntească atât în sensul adevărat al cuvîntului cât și metaforic este înscrisă în ciclurile de pendulare: ciclul îndepărtării de la tot ce este ferm, nestrămutat se schimbă cu ciclul întoarcerii spre această fermitate și statornicie, dar nu pe mult timp, foarte repede totul revine la inițial. De această permanentă reîntoarcere la punctul inițial este legată însăși posibilitatea existenței - noul se prezintă ca descoperire a eternului, descoperire, care presupune încremenirea universalului și se exprimă prin intermediul orientării spre ceea ce nu poate fi întors. Însă aceasta nu înseamnă că tradițiile cu adevărat se restabilesc într-o formă neschimbată, iar încercările de a restabili trecutul se realizează după unul și același model nestrămutat. Timpul politic al Antichității nu este nici timpul de rutină (prin care este măsurat cotidianul), nici timpul mitologic (în dimensiunile căruia importanța schimbărilor este redusă la realizarea arhetipurilor eterne). Mai degrabă, putem să vorbim despre aceea, că timpul politic – este timpul înrădăcinării, întăririi și încremenirii raporturilor sociale, în special a formelor de guvernare, dominație și supunere. Doar timpul devine politic atunci, cînd puterea politică sistematic impune realizarea a tot ceea ce ea prezice spre realizare.

Timpul politic al Antichității este “spațializat”, așa cum definește starea de existență, descrie locul acțiunii, arată ceea ce este nestrămutat în procesul de schimbare. El este chemat să fixeze dimensiunile prezenței trecutului, descoperind urmele trecutului în prezent și găsind semnele a ceea, ce demonstrează, că tradițiile contemporane vor putea fi moștenite în viitor. Conceperea timpului, în așa mod, se bazează pe ipoteza caracterului epuizabil al retrăirilor individuale. Totul se schimbă și – nimic nu se schimbă; modificările sunt limitate din punctul de vedere al eternității, caracterul nestrămutat este nemărginit în statornicia și variabilitatea sa.

Politica nu răspunde de consecutivitatea timpului – nu e în puterile ei să asigure această consecutivitate între trecut, prezent și viitor. Coraportul ei cu timpul este de așa natură, că politica anticipează trecutul, apără prezentul și alege viitorul. De aici și cele trei funcții ale practicii politice: a prognoza ceea ce va avea loc, a susține și proteja ceea ce există și a fixa ceea ce se schimbă.

Antichitatea este epoca politicului. Pe lîngă aceasta, însăși puterea politică ferm se bazează pe anticiparea specifică a trecutului. Ca consecință, timpul în

realitatea antică cuprinde în sine și repetabilitatea și stagnarea, care transformă viața într-o acțiune ritualică. Repetabilitatea dă început tuturor acelor lucruri, care duc la restabilirea a ceea ce este recunoscut că s-a înlăptuit. Stagnarea prezintă în sine și etapa de pregătire a repetabilității și tot odată încetinirea ei, amânarea ei pentru mai apoi. Repetabilitatea și stagnarea cel mai mult caracterizează timpul societăților agrare, în care este răspândit modul de viață sezonier. Caracterul naturalist al timpului dependent de oscilațiile anotimpurilor simbolizează două posibilități dependente una de alta a timpului: posibilitatea întreruperii timpului istoric (adică întreruperea devenirii civilizației) și concomitent posibilitatea abolirii sau anulării timpului social (adică desființarea civilizației). Evident că așa exersări au nu doar o importanță simbolică, dar și una reală, care constă în aceea, că timpul politic – ca timp al stagnării și repetabilității ce înscriu dezvoltarea în cercul permanentelor întoarceri în trecut, - devine rezultat al realității. Realității, construită și înnoită ca ceva arhaic-neschimbător și ceva nestămatat-arhaic.

Timpul politic al democrației, spre deosebire de timpul fizic, nu poartă un caracter liniar, ci prezintă în sine și mai repede un proces ciclic. Plus la toate, aceste cicluri nu întotdeauna sunt inevitabile. Apariția fiecărui din ele în dimensiunea spațiilor locale, fie acestea polisele-cetăți ale Greciei Antice sau statele naționale contemporane, depinde de condițiile concrete ale țărilor respective, de situația economică, echilibrul forțelor politice, particularitățile culturii politice ș.a.m.d.

Continuumul spațiu-temporal al procesului democratizării include în sine și încă o problemă filosofico-metodologică foarte importantă : coraportul dintre abordarea formațională și civilizațională în analiza democrației. Abordarea formațională este una de schematizare a istoriei mondiale și de ignorare a aspectelor ei civilizaționale. Neajunsurile științifice ale ei decurg din hiperideologizarea și dogmatizarea teoriei marxist-leniniste, din determinismul economic și subaprecierii influenței inverse a factorilor politici și socioculturali asupra proceselor economice, neajunsurilor prognozei formațiunii comuniste, deformării abordării clasiale, în special, în caracterizarea tipurilor istorice ale democrației. Totuși, abordarea formațională are și anumite merite: sublinierea rolului modului de producție asupra proceselor social-politice; evidențierii la un înalt nivel abstract a etapelor procesului istoric, prin care au trecut multe popoare europene și istoria cărora pe deplin se înscrie în paradigma formațională marxistă.

De-a rândul cu abordarea formațională a problemelor democrației, o importanță nu mai mică o are și abordarea civilizațională, așa cum anume civilizația și nu formația este mai la direct legată de dimensiunea spațial-temporală a procesului istoric. Pe lângă aceasta, prin civilizație se subînțelege comunitatea, care este definită prin așa particularități ale ordinii obiective ca ansamblul elementelor culturii materiale, limba, istoria, obiceiurile, instituțiile, cât și autoidentifica-

rea subiectivă a oamenilor [5, 34]. Așa, după calculele lui Toynbee, istoria omnirii a cunoscut 21 de civilizații. O mare rezonanță a avut și publicarea în 1993 a articolului lui Huntington „Ciocnirea civilizațiilor”, în care autorul afirmă, că în lumea contemporană s-au constituit civilizațiile occidentală, confucianistă, japoneză, islamică, indusă, slavonă, latino-americană și posibil africană [5, 35]. Autorul este convins că după finisarea războiului rece și destrămării blocului sovietic principala linie de delimitare în lumea contemporană va decurge anume între aceste civilizații.

Din această perspectivă este important să vedem dacă democrația este exclusiv rezultatul civilizației occidentale, sau ea se prezintă ca o valoare universală generalumană [5, 17]. În esență ideile occidentale ale democrației fundamentale se deosebesc de acele, care sunt caracteristice altor civilizații. Efortul Occidentului, orientat spre propagarea priorității și superiorității democrației definesc o reacție ostilă „împotriva imperialismului drepturilor omului” și stimulează fortificare valorilor culturii proprii [5, 43]. Huntington accentuează ideea necorespunderii dimensiunii spațial-temporale la nivel local și global. Ar fi corect, după noi, să vorbim nu atât despre starea statică stabilă a civilizațiilor neoccidentale, sau, invers, despre vesternizarea lor, cât despre convergența unui șir de valori esențiale ale civilizațiilor neoccidentale și occidentale, despre ce ne vorbește exemplul Japoniei, multor state din America de sud, parțial India și un șir de state din Asia de sud-vest. Această convergență a valorilor include în sine și confirmarea treptată a normelor democratice. În plan extins, este vorba despre realizarea unei corespunderi între nivelele local și global a continuumului spațial-temporal al democrației [5, 19]

În acest aspect, atingând încercările de democratizare ale țărilor africane la începutul anilor 60 ai secolului XX, adică în primii ani după cucerirea de către acestea a independenței, Toynbee menționa, că în structura politică a Africii contemporane putem evidenția trei elemente cheie: tradiția locală în descompunere; moștenirea colonială, în care cu greu se recunosc unitățile politice artificiale create; nuanțele exotice ale culturii occidentale. Filosoful arată ce consecințe pot fi când elementele culturale sunt răspândite într-un mediu străin. El descrie distanța enormă dintre idealul abstract al conducerii democratice și realitatea, care încă nu este gata pentru democrație. Elementul cultural occidental, rupt de mediul cultural natal, devine un non-sens și își pierde valoarea [6, 580–581]. Această constatație a filosofului și istoricului englez Toynbee este o confirmare importantă a necesității de a ține cont nu numai de aspectele geografice, ci și de diferite alte aspecte ale spațiului social-politic.

Paralel cu dimensiunea temporal-spațială locală a democrației există dimensiunea globală spațial-temporală a procesului democratic, care cuprinde perioada de constituire a formelor democratice de conducere și orînduire democratică în întregime, ori, dimpotrivă, perioada de criză și degradare în unele sau în mul-

te state, în strânsă dependență de caracterul epocii. În plan general, problema constă în realizarea corespunderii între continuumul temporal-spațial global și local.

Țările democratice europene, totuși, au o filozofie a democrației izvorâtă din ideile antichității grecești. În aceste condiții, elementele democrației: egalitate și libertate le putem considera elemente dintr-un joc al timpului și spațiului ca în fizică. Aceste idealuri ale omenirii ar trebui să fie drept conceptele de bază ale oricărei societății, ar trebui considerate izvorul spiritului dătător de viață al sistemului democratic de guvernare. Pentru noi democrația ar trebui să fie forma de guvernare ce combină un timp larg posibil de libertate și un spațiu adecvat de libertate. Noțiunea de libertate, la modul general, are un caracter dualist: libertatea de acțiune și libertatea de a nu fi constrânși în acțiunile noastre. Prima este o afirmație, cea de-a doua este o negație. Se cunoaște faptul, că libertatea se caracterizează prin absența constrângerii, dar a nu fi constrâns înseamnă, că cetățeanul dispune de libertatea de acțiune. Abuzând de aceasta, acțiunile exercită efecte asupra nerespectării legilor și asupra altor persoane.

Tocmai această realitate de a înțelege greșit libertatea au determinat eșecurile perioadei de tranziție. Libertatea de acțiune este îngrădită de o obligație socială. Fapt ce nu l-au înțeles unii dintre noi, s-au nu au dorit să-l înțeleagă, ne luând în considerație postulatul, că libertatea în sensul negației este antagonică cu libertatea în sensul afirmației atunci, când cele două sunt înțelese în termeni extremi. Se poate rezolva această dificultate prin introducerea unor repere limite, altfel spus, când libertatea negativă și cea pozitivă sunt înțelese ca relative.

Egalitatea, asemeni libertății, a fost înțeleasă greșit, datorită educației și propagandei regimului trecut. Asemeni libertății, egalitatea are conotații diferite: egale în cazul când condițiile sau împrejurările în care oamenii trăiesc sunt identice, sau dacă persoanele respective sunt tratate identic. Fapt înțeles greșit și aplicat eronat de către "democrația" socialistă, prin care am trecut. Înțelegere greșită, ce s-a perpetuat și după dobândirea independenței. În țara noastră forțele politice guvernamentale și-au asumat dreptul de proprietate asupra virtuților egalității, prin vorbe, în realitate îmbogățindu-se furând, sau eludând legea, în detrimentul majorității sărăcite. Numai selecția biologică și intrarea în politică a tineretului educat în societatea democratică, sperăm, va echilibra partidele pe adevăratul făgaș al ideologiilor. Coerența ca legătură dintre egalitate și libertate o găsim în expresia egalitate de șanse. În sensul acesta toți suntem egali, toți suntem liberi, mai precis, toți suntem liberi în egală măsură. Dar întrucât candidații noștri câștigă alegerile, în virtutea evidenței, ei încetează să fie egali cu ceilalți.

Bibliografie

1. Held D. Models of Democracy. – London, 1987

-
2. Ковлер А.И. Исторические формы демократии: проблемы политико-правовой теории. – Москва, 1990.
 3. Венгеров А. Политическое пространство и политическое время. // Общественные науки, 1992, №6.
 4. Платон. Собрание сочинений в четырёх томах. – Москва, 1994, Т.4
 5. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций? // Полис, 1994, №1.
 6. Тойнби А. Дж. Постижение истории. – Москва, 1991.

Prezentat la redactie
la 20 octombrie 2010

ПОЛИТИЧЕСКОЕ ИНТЕГРИРОВАНИЕ ГАГАУЗОВ – ПЕРСПЕКТИВА ОПТИМИЗАЦИИ ПОЛИТИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА.

Светлана МИРОНОВА

Республика Молдова, Комрат, Центр по правам человека в Республике Молдова

Начальник представительства, докторант кафедры политологии Молдавского государственного университета

In presented article political integration gagauzians from the point of view of definition of prospect of optimization of political attitudes between a central power of Republic Moldova and regional authority of independent territorial formation Gagauzia is analyzed. The given problem of vital topics, that a level of integration gagauzians in the Moldavian society directly defines progress of stability in the state and the decision of interethnic problems.

In research of the subject of quality of political attitudes established between the central and independent authorities, absolutely the key role is played with a level of participation of population Gagauzia in political processes in Republic Moldova. It reflects in what measure the population of region perceives itself as the Moldavian citizens, a part of people RM, as the carrier of the national sovereignty. It is especially actual after recently not taken place constitutional republican referendum on September, 5th, 2010 where voters Gagauzia have shown the smallest represented on republic – 8,63%.

В исследовании субъекта качества политических отношений установленных между центральными и автономными властями, абсолютно важную роль играет уровень участия населения АТО Гагаузия в политических процессах в Республике Молдова. Это отражает, в какой мере население региона воспринимает себя в качестве молдавских граждан, частью народа Республики Молдова, в качестве носителя национального суверенитета. Это особенно актуально после недавно несостоявшегося конституционного республиканского референдума 5 сентября 2010 года, где избиратели АТО Гагаузия показали самую малую явку по республике – 8,63%.

Насколько население АТО Гагаузия больше принимает участие в национальных избирательных процессах, наряду с большинством населения Республики Молдова, настолько уровень интегрирования в молдавское общество более высок, и настолько отношения между представительными властями автономии и центральными властями имеют более законный и эффективный характер.

Первым вопросом, подверженным анализу, будет участие населения автономного региона в национальном избирательном процессе. По мнению авторов, это участие может служить способом тестирования уровня интегрирования населения автономного региона из перспективы доверия, которую оно проявляет. Следует отметить непосредственно парламентские выборы, которые из-за социально-политических отношений в Республике Молдова, в большей части были единственными выборами национального типа.

С точки зрения участия в национальном избирательном процессе (парламентские выборы) положение является достаточно динамичным, что позволяет нам сформулировать некоторые выводы. После сложного периода становления АТО Гагаузия в 1989-1993 годах, уровень участия населения Республики Молдова в первых парламентских выборах 1994 года на основе плюрализма, был достаточно высок. Это произошло, в большей части, из-за ожиданий возврата к политической и экономической стабильности в стране. Гагаузы также активно участвовали в избирательном процессе, в ожидании преимущественных выходов в разрешении враждебных отношений, существовавших на юге республики. В итоге, выборы от 27 февраля 1994 г. были охарактеризованы очень высоким участием электората – около 80%, как на всей территории страны, так и населённых пунктах компактного проживания гагаузов [1, 52].

Парламентские выборы 1998-го года являются первыми выборами данного типа, которые проходят уже в рамках АТО Гагаузия. Через национальное законодательство по выборам, принятое в канун соответствующих выборов было установлено, что парламентские выборы на территории Республики Молдова пройдут в рамках одного единственного округа на основании пропорционального представительства. Этот момент пробудил определённые недовольства со стороны некоторых представителей руководящего класса региона, которые настаивали на формировании в АТО Гагаузия отдельного округа [2]. Что касается участия гагаузского электората, то по сравнению с положением в 1994 г., наблюдается уменьшение уровня участия в парламентских выборах от 22 марта 1998 г., когда к урнам пришло около 70,59% избирателей АТО Гагаузия. Однако данный спад нельзя рассматривать и расценивать динамическими терминами, если исходить из общего положения по стране, которое в главе уровня участия полностью можно сравнить с непосредственным уровнем участия в Гагаузии - 69,12% [3].

Эта тенденция падения процента избирателей, принимающих участие в выборах, была замечена и во время последующих парламентских выборов. Уменьшение числа избирателей, воспользовавшихся правом голоса не было драматическим, но точным. К примеру, в выборах февраля 2001 г.

уровень участия, как на республиканском уровне, так и на уровне автономии поднимается до 67%. Уже в рамках выборов 2005 г. устанавливается тенденция по уменьшению уровня участия электората АТО Гагаузия, по сравнению в среднем по стране. В выборах от 6 марта 2005 г., в среднем по Республике Молдова, к урнам голосования пришло 64,84%, тогда как в АТО Гагаузия участие было 60,64%. Данная тенденция наблюдается и на протяжении следующих национальных избирательных циклов. В выборах от 5 апреля 2009 г. голосовало 57,55% из избирателей, включённых в национальные списки, а в АТО Гагаузия к урнам голосования пришло 53,72% [4]. В итоге, для заполнения статистической базы данных, касающейся участия в парламентских выборах, проводимых в Республике Молдова, полезны и результаты участия в выборах, зарегистрированные на протяжении голосования от 29 июля 2009 г.: - 58,77% - в среднем по стране; и 55,73% в АТО Гагаузия [5]. Особенно показателен уровень участия в республиканском конституционном референдуме от 5 сентября 2010 года, когда явка по республике составила 30,29%, а в Гагаузии – 8,63% [7].

Ретроспективный статистический экскурс участия электората гагаузской автономии позволяет нам установить стабильное и акцентированное падение уровня участия в выборах на протяжении 1994-2010 годов. На протяжении этих 16-ти лет было зарегистрировано уменьшение от примерно 80% до 8%. Соответствующая разница может показаться абсолютно категорической и негативной в перспективе анализа уровня интегрирования гагаузского электората в избирательный процесс. Однако выводы не должны быть поспешными, так как для их формулирования следует учитывать и другие аспекты социально-политической жизни Республики Молдова. Это падение активности электората АТО Гагаузия с точностью вписывается в общую картину по стране. Постепенное проявление отсутствия электората - это процесс, который «заразил» всё молдавское общество [7]. Несмотря на то, что на последних парламентских выборах участие электората АТО Гагаузия было чуть меньше средней по стране, в частности, есть административно-территориальные единицы второго уровня, где участие в выборах было намного меньше, чем в Гагаузии, к примеру, районы Глодень, Леова и Сынжерей (внеочередные парламентские выборы от 29 июля 2009 г.). Хотя и уровень явки избирателей на республиканский референдум 5 сентября 2010 года действительно самый низкий по республике, но в данном случае сработали несколько факторов. Во-первых, нельзя сбрасывать со счетов левую политическую ориентацию избирателей АТО Гагаузии, выражающейся в поддержке Коммунистической Партии Республики Молдова, которая призывала бойкотировать референдум. Во-вторых, население АТО Гагаузии крайне негативно воспринимает действия правя-

щего Альянса за евроинтеграцию и доверие к нему падает с каждым днем [7].

Отсутствие электората АТО Гагаузия ни в коем случае нельзя расценивать, как отказ принимать участие в национальных избирательно-политических процессах. Оно должно быть включено в ряд общих проблем, характерных Республике Молдова, в целом. В основу этих тенденций авторы разместили бы следующие объяснения. В первую очередь, уровень в 80% участия, отмеченный в первые годы независимости, является высоким (местами даже преувеличенным) для стабильной демократии, соответственно, его падение не следует воспринимать как что-то трагическое и невосстановимое. При стабильной демократии политическое отсутствие (неучастие) обусловлено незаинтересованностью политикой, в условиях стабильно высокого и благоприятного жизненного уровня, а в случае Республики Молдова, плохое положение, касающееся активности электората зависит, в первую очередь, от малого доверия политическому классу и тому, что он сможет решить существующие социально-экономические проблемы. Во-вторых, существует большое число граждан, активных с избирательной точки зрения, но которые находятся за рубежом и не располагают условиями и возможностями голосовать по месту нахождения по различным причинам. Этот вывод присущ всему молдавскому обществу, но и в отдельности для АТО Гагаузия, которая является регионом со слабо развитой промышленностью и где проблема занятости населения достаточно острая [8].

Вопрос об уровне участия населения АТО Гагаузия в национальном избирательном процессе можно прояснить через сравнение уровня участия в парламентских выборах с уровнем участия в выборах в руководящие органы автономии. Начиная с 1995-го года, в регионе проходят выборы в Народное Собрание и на должность Башкана (Главы). Голосование на этих выборах не было слишком высоким. Так, если в 1995 г., в выборах обеих властей, приняли участие около 68% от числа избирателей, то в следующие годы имеет место падение этого показателя. Выборы 1999 г., и особенно внеочередные (выборы Башкана) 2002 года характеризуются вероятным «провалом» - 55,12% и соответственно, неучастие, которое привело к повторным выборам. В дальнейших выборах 2006 (выборы Башкана) и 2008 г. (выборы в Народное Собрание) наблюдается «возврат к нормальному», в том смысле, что процесс участия увеличивается до 62,6% и соответственно 60,5%. Анализ результатов участия в упомянутых выборах позволяет нам установить, что в принципе, существует стабильность в вопросе участия электората региона в процессе комплектования политической элиты автономии. Однако процент участия не слишком высок, чтобы говорить об электорате заинтересованном в определении политического про-

цесса на уровне автономии. С другой стороны, мы не наблюдаем постоянных падений как в случае с парламентскими выборами.

Сложно говорить категорически на эту тему, так как цифры не предоставляют нам обобщающего материала для формулирования выводов, не имеющих двойного смысла. Динамика участия электората АТО Гагаузия в выборах в Парламент Республики Молдова является негативной. С другой стороны, цифры, указывающие участие в выборах в органы автономии не такие уж высокие по отношению к цифрам, указывающим участие в выборах в парламент. Негативная тенденция должна насторожить руководящие политические элиты Республики Молдова, так как это сигнал того, что гагаузские избиратели разочаровались в политике центра. Этот вопрос ни в коем случае нельзя оставлять в стороне, так как участие избирателей АТО Гагаузия в выборах в Парламент Республики Молдова это намного больше чем избирательное упражнение. Это отражение уровня доверия, легитимности предоставляемой центральной власти. Это показатель уровня интеграции в национальную политическую систему.

Анализ вопросов о политической активности молдавских граждан АТО Гагаузия должен учитывать фактор непосредственно действительный только для них – большое число избирательных кампаний. Можем говорить даже, что гагаузский электорат это «уставший» электорат. Существует опасность, что он может отказаться от правил демократической игры и просто-напросто бойкотировать избирательные процессы. В АТО Гагаузия выборы проходят чаще, чем в остальной части Республики Молдова, здесь наряду с парламентскими и местными выборами проводятся и региональные выборы – в Народное Собрание и на должность Башкана. На каждый календарный год приходится по одному избирательному соревнованию. К примеру, за последние 4 года последовательность была такой: 2010 г. – конституционный референдум, 2009 г. – парламентские выборы; 2008 г. – выборы в Народное Собрание; 2007 г. – местные выборы; 2006 г. – выборы Губернатора. К концу 2010 года ожидаются сразу две избирательные кампании – досрочные выборы в Парламент и выборы Башкана, которые планируется провести к декабрю 2010 года. Ситуация могла быть осложнена возможностью (вероятностью) избрания Президента Республики Молдова общим прямым голосованием.

Вместе с поведенческой составной, возникает естественным образом и финансовая составная. Бюджет АТО Гагаузия несёт большие расходы на проведение избирательных процессов, а в последний период обращаются и к центральному бюджету, что обуславливает недовольства со стороны специализированных центральных властей, которые считают, что финансирование организации и проведения выборов в органы автономии является внутренним вопросом АТО Гагаузия.

С нашей точки зрения, было бы своевременным, чтобы выборы в руководящие представительные органы автономии проходили одновременно, что значительно уменьшило бы расходы, а также электорат в регионе не «уставал» бы.

Обеспечение активного участия гагаузского электората в национальных выборах зависит не только от поведения политиков на национальном уровне, но и отражает уровень сотрудничества между национальными и региональными элитами. Перспектива по улучшению отношений, в условиях ответственного восприятия политических процессов, может быть обеспечена через создание и деятельность региональных партий, в качестве связующего мостика между гагаузским электоратом и национальным политическим классом. Если центральные власти осознают возможности, предоставляемые наличием региональных партий, и узаконят их создание, то ответственность гагаузских лидеров будет несоизмеримой. Региональные партии не должны быть созданы по принципу клиентуры или клана, потому что таким образом идея с самого начала может быть дискредитирована. Идеологический, доктринный, прагматический фактор, комбинированный с духом прагматизма может обеспечить успех миссии по более активному включению молдавских граждан из АТО Гагаузия в национальный политический и административный кругооборот. Создание региональных партий далеко не является панацеей, однако с уверенностью можно сказать, что может быть решением (в условиях соблюдения определенных требований) в преодолении безучастия, идеологического равнодушия и изоляции избирателей АТО Гагаузия на региональном уровне.

Следует понимать, что перспективы развития политических отношений между центральной властью государства и властью автономии будут зависеть целиком от уровня социально-политического интегрирования и межэтнического сотрудничества внутри молдавского государства. Как гагаузы, так и представители других этнических меньшинств должны осознавать тот факт, что вместе они формируют народ Республики Молдова и что общей целью всех граждан этого государства, независимо от этнической принадлежности, является создание развитого общества с экономической точки зрения, в условиях правового государства и толерантного межэтнического климата. Следовательно, уровень участия гагаузских избирателей в политических процессах Республики Молдова должен быть повышен. Негативные стереотипы (предубеждения) и эмоции должны быть полностью преодолены политическими лидерами, отвечающими за развёртывание институционных отношений в государстве.

Библиография

1. Petruți D. Un model empiric al relațiilor interetnice reflectat în Etnobarometru. // Etnobarometrul în Republica Moldova. - Chișinău: Gunivas, 2006.
2. Alegerile din Găgăuzia ar putea fi amânate și chiar anulate. // „Flux”, nr. 200838, 4 martie 2008.
3. Moșneaga V., Rusnac Gh. Republica Moldova și alegerile parlamentare (1994): geografia politică a electoratului. - Chișinău: CEP USM, 1997.
4. Catană V. Cetățenie și identitate națională în Republica Moldova. // Etnobarometrul în Republica Moldova. - Chișinău: Gunivas, 2006, p.112-133
5. Electorala 2009. 5 aprilie 2009. Documente și cifre cu privire la alegerile Parlamentului Republicii Moldova de legislatura a XVII-a. Partea I. Comisia Electorală Centrală. - Chișinău: „Tipografia Centrală”, 2009
6. Прохницки В., Попа А., Опруненко А. [и др.] Автономно-Территориальное Образование Гагаузия: Анализ экономического положения и потенциала развития. - Кишинэу: Bons Offices, 2008.
7. Rezultatele явки избирателей [online]. 2010. [http:// www.cec.md](http://www.cec.md), просмотр 8.09.2010
8. Нужен ли референдум Гагаузии? [online]. 2010. <http://www.edinstvocomrat.com> просмотр 7.09.2010

Поступила в редакцию
24 октября 2010 года

ITALIA: DINAMICA PARADIGMELOR MIGRAȚIONALE**Victor MORARU**

Republica Moldova, Chișinău, Institutul Integrare Europeană și Științe Politice
al Academiei de Științe a Moldovei,
Profesor, doctor habilitat în științe politice, director

Valeriu MOȘNEAGA

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de
Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Catedra Științe Politice,
Profesor, doctor habilitat în științe politice, șef-catedră

Europa a cunoscut în ultimele decenii frământări de o profunzime majoră: sfârșitul războiului rece, efortul de edificare a unei comunități integrate, căutarea insistentă a identității europene, afirmarea proceselor de globalizare, accelerată datorită amplificării schimburilor comercial-economice, dezvoltării noilor tehnologii comunicaționale, devenirii societății informaționale etc., astfel, încât destinul omului – martor și participant al acestor metamorfoze – a devenit din ce în ce mai mult marcat de aceste schimbări. Este o realitate, a cărei transformare profundă ilustrează configurarea unei situații noi și complexe care impune atât pentru West, cât și pentru Est necesitatea reexaminării esenței abordărilor tradiționale și dezvoltării pertinente a noilor tendințe înregistrate în diverse domenii.

Una dintre cele mai semnificative trăsături ale timpului, cu implicații adânci în procesul de transformare a tiparelor existente ale vieții sociale, rezidă în amploarea care caracterizează în prezent contactele dintre oameni, dintre popoare și culturi, dezvoltarea cooperării internaționale, aprofundarea diverselor forme de colaborare dintre state, respectiv, sporirea mobilității oamenilor, determinând accentuarea proporțiilor unui astfel de fenomen ca migrația, care a cuprins în ultimul timp milioane de oameni.

Astfel, migrația se constituie astăzi, se pare, într-una din cele mai ostentative provocări cu care se confruntă societatea contemporană, iar ponderea acestui fenomen în viața de fiecare zi și pentru o perspectivă previzibilă generează, pe de o parte, o legitimă îngrijorare, pe de altă parte, determină necesitatea supunerii acestui fenomen unei examinări atente.

Datele statistice denotă faptul că migrația reprezintă un fenomen de dimensiune mondială, cu evidente implicații politice, sociale și economice. Conform datelor ONU, în anul 2000, numărul migranților în lume se ridica la cifra de 175 de milioane de oameni, aproape 3% din populația globului. Datele mai recente indicau deja asupra a 200 de milioane de migranți. În orice caz, la începutul secolului al XXI-lea, statisticile internaționale arătau că o persoană din 35 este mi-

grant, și, dacă s-ar face o presupunere că toți aceștia s-ar putea afla într-un anumit teritoriu delimitat, ei ar constitui o a șasea țară din lume ca număr al populației.

Experții constată că incidența imigranților asupra populației rezidente este cu mult mai mare în țările cu o dezvoltare avansată: 8,9%, în raport cu 1,9% atestate, în medie, în alte țări [7, 2].

Cel mai relevant pol de atracție imigrațională în lume este considerat în prezent continentul european, în care se atestă prezența unei treimi din numărul total al migranților din ultimii ani, peste 20 de milioane de persoane (2001) sau peste cinci procente din totalul populației. Datele mai recente indică asupra faptului că, ținându-se cont de persoanele care, chiar născute în altă parte, au obținut cetățenia unuia dintre statele membre ale UE, numărul imigranților în Europa atinge cifra de 26 de milioane. Există state în care incidența imigranților asupra totalului populației, la data de 31 decembrie 2000, era destul de elevată, ca, de exemplu, Austria (un imigrant la fiecare zece locuitori), Germania (8,9%), Belgia (8,4%), Grecia (6,4%), Franța (5,6%). În cea mai mare parte, motivele migrației evidențiază, drept o tendință stabilă, căutarea unui loc de lucru [8, 5].

Bineînțeles, Statele Unite ale Americii, care întrec în acest sens Europa (cu 35 milioane de cetățeni născuți în afara țării), dar și Canada, și alte arii teritoriale, sunt marcate, de mai mult timp, în mod pronunțat de fenomenul migrației. Europa însă se remarcă azi tocmai prin numărul și dinamica înregistrată a proceselor imigraționale. Dela la 1 ianuarie 2001 în Uniunea Europeană erau înregistrați aproape 20 de milioane de imigranți, în anii care au urmat, fiind evident proliferarea procesului respectiv. Explicațiile sunt la suprafață: fenomenul este determinat, pe de o parte de avansarea globalizării, care slăbește și chiar anulează barierele în fața fluxurilor internaționale de oameni, bunuri, servicii, capital și informații, iar, pe de altă parte, de procesele ce au însoțit extinderea Uniunii Europene, deschizând noi posibilități și oportunități pentru mobilitate umană. Urmare a acestor procese a fost sporirea fluxurilor migraționale dinspre est spre vest, mai ales, din Europa Centrală și de Est spre Occident (în special, după destrămarea Uniunii Sovietice și a lagărului socialist, odată cu căderea cortinei de fier, când menținerea cetățenilor în hotarele propriei țări a pierdut din rigiditatea proprie perioadei comunismului, în care emigrația era un proces controlat de stat cu o deosebită duritate).

Firește, nu este de neglijat, datorită proporțiilor pe care le-au demonstrat, nici valurile migraționale din Asia Centrală și Africa spre Europa, "fluxuri de neoprit", în viziunea unor autori, ca U.Eco: "Lumea a Treia bate la porțile Europei și va intra, chiar dacă Europa nu este de accord". Scriitorul Italian este dispus să se resemneze în fața acestor realități, constatând: "Nu există nici o posibilitate de a întrerupe această mare migrare. Pur și simplu, este necesar să ne pregătim să trăim o epocă nouă a istoriei culturii afro-europene" [9, 97].

Astfel, fenomenul global al migrației apare marcat de noi trăsături semnificative, și, într-o mare măsură, conștientizate, ceea ce oferă anumite premise pentru gestionarea adecvată a proceselor migraționale. Oricum, trăsăturile de bază ale acestor procese, moștenite din secolul trecut, continuă și, probabil, vor continua și în viitorul previzibil, să contureze un tablou complex, marcat de anumite particularități relevante:

- a) factorul globalizării, care anulează distanțele, facilitând mobilitatea populației din orice loc în orice parte a lumii;
- b) regionalizarea migrației: direcționarea prevalentă a mobilității originarilor din America Latină spre SUA, celor din Estul Europei și din Nordul Africii spre țările Uniunii Europene, fluxurile migraționale intense în interiorul Asiei etc.
- c) accelerarea cantitativă: la scara mondială au fost înregistrate 75 de milioane de migranți în anul 1965, 120 de milioane – în anul 1990; 175 de milioane – în anul 2000; mai mult de 200 de milioane în primul deceniu al secolului al XXI-lea;
- d) aprofundarea implicațiilor politice, economice și sociale în cadrul proceselor migraționale;
- e) internaționalizarea continuă a activității economice și financiare;
- f) migrația, determinată de căutarea unui loc de muncă, drept o tendință în continuă fortificare: între imigrare și sfera muncii se constată o reală simbioză;
- g) sporirea componentei feminine a migrației;
- h) manifestarea pronunțată a imigrației ilegale;
- i) afirmarea elementelor migrației circulatorii
- j) multitudinea cauzelor migrației, accentuarea exodului forțat al populației din cauza sărăciei, războaielor, conflictelor etnice ș.a.
- k) diversificarea motivației pentru migrare ș. a.

O motivație generalizatoare însă poate fi găsită în cuvintele, citate pe larg, ale lui M.Moussalli, Director în cadrul Înaltului Comisariat pentru refugiați al ONU: “Nu trebuie de uitat că atunci când bărbații, femeile, copiii decid să-și abandoneze rădăcinile, e rezultatul al unei dureroase dileme: ei sunt convingși că aceasta reprezintă unica lor șansă pentru supraviețuire” [11].

Fiecare țară își are propriul destin, și acest lucru se manifestă în toate aspectele, inclusiv componenta migrațională. Din perspectiva migrațională, itinerarul, parcurs de Italia, se prezintă drept unul particular, specific și, într-o anumită privință, curios.

De-a lungul anilor, Italia era considerată “țară a emigrației”. Din 1876 până în 1976 au fost înregistrate 25 800 000 de emigranți italieni, iar dacă s-ar lua în calcul și migrația clandestină, această cifră ar trebui estimată la peste 30 de milioane [12]. Anul 1876 a fost luat convențional ca punct de reper pentru aceste statistici, întrucât tocmai în acel an a început cuantificarea oficială a numărului

de plecări a cetățenilor italieni din patrie (chiar dacă emigrarea în scopuri de muncă peste hotare a fost vizibilă în țară deja de câteva decenii). De menționat, că în perioada în cauză emigrarea din Italia se estima la aproximativ 100 000 de cazuri anual, fapt care a permis calificarea acestui exod drept o emigrare de masă. Pentru emigranții de atunci Italia era o țară cu condiții nefaste. O mărturie elocventă în acest sens, aparținând unui emigrant: “Ce fel de Patrie e pământul în care nu se reușește a trăi din propria muncă?” [13]. Specialiștii remarcă trei perioade esențiale ale emigrației italiene: din 1876 până în anii Primului război mondial; perioada dintre cele două războaie, 1916-1945, perioada postbelică (1946-1976). Intensitatea maximă a mării emigrări a fost înregistrată în anul 1913, când au plecat din țară 870 000 de italieni.

Impactul acestui proces a fost constituirea unei consistente diaspore italiene în lume, numărând peste 60 de milioane de descendenți ai familiilor italiene, dispersate pe glob în 198 de țări. Peste 4 milioane de cetățeni italieni (4 028 370), conform estimărilor Ministerului Italian de Afaceri Externe [15, 7], sunt rezidenți ai altor state (43% se află în continentul nord-american, iar 42,9% – în Europa. O “a doua Italie”, cum au numit-o sociologii [15], o resursă semnificativă de ordin demografic, economic și civil în contextul altor popoare. Nu întâmplătoare a fost, astfel, instituirea unui departament special sub auspiciile MAE al Republicii Italiene, “Italienii în lume”.

Procesul emigrării italienilor a continuat pe tot parcursul secolului, cu diferită intensitate, și a fost nevoie exact de un secol pentru a observa că din țară de emigrare, Italia a devenit o țară de imigrare.

Examinarea raportului dintre cei ce emigrau din Italia și cei ce soseau în Italia, a permis, în anul 1970, a constata faptul că se produce o modificare a tendințelor migraționale: numărul imigranților în Italia în acel an constituia 144 000 de persoane, adică, destul de aproape de numărul celor care au ales calea exodului din Italia (152 000 de italieni). În acea perioadă Italia continua să rămână pe primul loc în Europa ca țară-exportatoare a forței de muncă. Din 1976 exodul italienilor se reduce, și începe să constituie mai puțin de 100 000 persoane pe an. Firește, în anumită măsură, emigrarea este proprie și Italiei de la sfârșitul secolului al XX-lea-începutul secolului al XXI-lea, ce-I drept, fiind de proporții mai reduse și manifestându-se, în special, prin fenomenul “fugii creierilor” (procentajul plecării în străinătate a tinerilor absolvenți ai universităților italiene în decurs de un deceniu, 1991-1999, de exemplu, a sporit de patru ori [2, 8]. Oricum, aceasta nu influențează în mod hotărât tabloul general al migrației în spațiul Italian, în care se observă înclinația tot mai sigură spre ponderea tot mai accentuată a fenomenului imigrării în Italia. Pe parcursul ultimului deceniu, de exemplu, ca număr de imigrați, Italia s-a deplasat de pe locul al șaptelea în topul țărilor cu cel mai mare număr de imigranți în Europa, pe locul al treilea în vechiul continent.

Transformarea tendințelor în cadrul acțiunii migraționale în Italia a fost, așadar, lentă, dar sigură. De fapt, semnalează cercetătorii, acum douăzeci de ani “însăși idea de imigrare în Italia, care a fost o țară a emigrării pe parcursul întregii istorii sale moderne, era ca și cum ireală” [6]. Devenirea țării drept una de “imigrare”, de rând cu Spania, Portugalia și Grecia, dar de o amploare aparte [14, 177], a fost determinată, de fapt, de o serie de cauze.

În primul rând, succesele creșterii economice și respectiva îmbunătățire a calității vieții. Din cel de-al Doilea război mondial Italia ieșise distrusă, cu 46 de milioane de cetățeni, cărora, în circumstanțele procesului dificil de refacere a economiei, le trebuia asigurat un minim nivel de trai decent, iar agricultura țării înregistra doar 67% din nivelul atins până la război, și industria – abia 29%. Totuși Italia a reușit să depășească dificultățile și și-a revigorat potențialul economic. În consecință, s-a diminuat interesul pentru emigrare din partea populației italiene, și a crescut atractivitatea țării în ochii eventualilor imigranți. Un alt element care poate elucida interesul migranților pentru Italia ține de structura social-demografică a Italiei, cu accentuate tendințe spre îmbătrânirea progresivă a populației sale și necesitatea de a antrena în activitățile productive și, mai ales, în sectorul activităților de ordinul asistenței sociale, a unui număr tot mai mare de imigranți. În plus, relativa deschidere pentru imigrare a fost – voit sau mai puțin voit – determinată de conștientizarea faptului că fără acceptarea străinilor, Italia, ca și multe alte țări europene, ar ajunge la o diminuare evidentă a numărului populației, mai ales, active.

În acest context, nu pot fi neglijate nici particularitățile sferei economice în care dubla piață a forței de muncă (existente ca regulată, pe de o parte, dar și, în proporții semnificative, ilegală, pe de altă parte) a stimulat atragerea brațelor de muncă imigrate, remunerate mai ieftin decât munca băștinașilor. Nu în ultima instanță, un rol semnificativ pentru atragerea imigranților l-a avut și ponderea economiei tenebre, care acoperea, în anii începutului procesului imigrațional, de la 20% până la 40% din PIB [6], situație cu profit vădit pentru exploatarea muncii “la negru”, caracteristică în contextual prezenței imigranților. Tot aici, de menționat: în virtutea poziției sale geografice, Italia s-a dovedit a fi foarte expusă fluxurilor migraționale clandestine care utilizau teritoriul Italian drept platformă pentru pătrundere în alte țări ale continentului. Se estimează, astfel, că din patru migranți, ajunși ilegal în Italia, cel puțin trei o concep drept țară de escală, cu intenția de a se deplasa imediat sau ulterior în alte state ale Europei. Italia constituie, de fapt, o răscruce pentru fluxurile imigraționale spre Europa, care provin fie din Africa de nord, dar și din cea subsahariană, fie din Europa Balcanică, dar și din cele mai îndepărtate colțuri ale Asiei.

Odată pornit, procesul imigrării în Italia a cunoscut ritmuri accelerate. Numărul rezidenților străini, evaluat la 143 838, în anul 1970, a crescut până la 300 000 în 1980 [10], iar la mijlocul anilor optzeci a ajuns la jumătate de milion, în

1990 la 800 000. În anii nouăzeci, acest indicator era deja de 1,5 milioane de persoane, cu o diversificare spectaculară a spectrului țărilor de origine. Pentru acel moment, avansarea rapidă a fenomenului migrației se explica de experți prin circumstanțele particulare în care se producea, inclusiv: amploarea mobilității internaționale; disproporția dintre proporțiile muncii necalificate și gradul avansării tehnologice atins; nivelul redus al mobilității interne; segmentarea sporită a pieței muncii și insuficiența brațelor de muncă autohtone [17, 19].

Dinamica imigrării în Italia configurează un proces polivalent, cu multe fațete. În acest sens, pot fi distinse câteva modele ale imigrării, prevalente la o anumită etapă a dezvoltării fenomenului. Astfel, inițierea imigrării de masă este legată de o puternică prezență a tunisienilor în sudul Italiei, în baza unei serii de factori de ordin istoric, social, economic și al oportunităților, apărute către sfârșitul anilor șaizeci și cu un puternic impact pentru stabilirea viitoarelor punți de imigrare. Un sistem migrațional similar caracterizează pentru această perioadă și nordul Italiei (Friuli – Veneția Giulia).

O altă tendință, cu rădăcini istorice, în afirmarea modelelor italiene de imigrare derivă din legăturile tradiționale, stabilite de marile orașe ca Roma sau Milano cu acele țări cu care Italia avea relații de tip colonial, în modul direct sau indirect, fapt care a favorizat mobilitatea spre Italia și constituirea aici a unor comunități, uneori destul de numeroase, ce descindeau din Eritreea, fosta colonie italiană, sau Libia. În același context se înscrie și modelul relațiilor privilegiate pe care Italia le stabilise cu o serie de țări în baza prezenței misionare active (Capo Verde și Filipine), care, în acest temei s-au constituit drept surse primare de imigrare, caracterizate de prevalența feminină, de tinere, recrutate în sfera domestică, în familii italiene.

Cu trecerea anilor, situațiile în domeniul imigrării devin din ce în ce mai complexe din cauza fluidității structurale a fluxurilor, care înregistrează diverse mutații. Astfel, întâietatea, ca număr, a comunității filipineze este preluată treptat de originarii din țările Magrebului (în special, Maroc). Apoi, la hotarul anilor optzeci-nouăzeci ai secolului trecut, situația se schimbă radical. Este atestată o puternică prezență a senegalezilor, dar și a imigranților proveniți din Pakistan și Bangladesh. În sfârșit, se produce deschiderea Italiei pentru țările Europei de Est și balcanice.

Prima țară din Est care a stabilit o comunitate consistentă în Italia a fost Polonia. Este adevărat, în anii din urmă s-a observat o reducere a proporțiilor acestei comunități, datorată tendinței pronunțate de revenire a polonezilor în Patrie, favorizate de îmbunătățirea situației economice în țara de bastină. Anii nouăzeci devin marcați de o masivă prezență în Italia a albanezilor, tendință perpetuată continuu, albanezii reprezentând, pentru moment, cea de-a doua națiune ca număr, aflată în Italia.

După cum se conturează, fenomenul imigrării, ilustrat prin cazul italian, nu este deloc unul unitar. Metaforic vorbind, așa cum l-au caracterizat cercetătorii, imigrarea trebuie privită și examinată ca „un arhipelag, constituit din insule, mai mari sau mai mici” [5, 30]. Totuși, în fața acestui policentrism se asistă, oricum, la o stabilizare a migrației, la o afirmare și dezvoltare a rețelelor de imigrare, la o concentrare a acțiunii migraționale.

O astfel de concentrare ilustrează pregnant cazul migranților români. În prezent, insula cea mai mare din arhipelagul imigrării în Italia este constituită de cetățenii români. România, de fapt, a furnizat, după disoluția Uniunii Sovietice și căderea blocului comunist, poate, cel mai mare număr de emigranți Vestului Europei. Și tocmai Italia reprezintă principala destinație a românilor care muncesc în străinătate. Conform datelor statistice, dar și datelor oferite de sondaje sociologice, 50% dintre plecările la lucru în străinătate ale românilor au fost în Italia.

În general, conform datelor Istat, care se referă la 1 ianuarie 2010, sunt prezenți în Italia 4.279.000 de cetățeni străini, ceea ce reprezintă 7,1% al totalului populației, înregistrând o creștere, în raport cu anul precedent, de 10%. Aceste cifre nu includ referințe la naturalizări (59.000 de persoane, fenomen, cum se vede, deocamdată relativ limitat, chiar dacă în creștere constantă în ultimii ani), și nu reflectă, firește, persoanele aflate în teritoriul Italiei în mod ilegal.

În ansamblu, imigranții în Italia înglobează o serie de trăsături care se rezumă la: vârsta medie categoric mai tânără decât cea a italienilor; minorii sunt înregistrați în număr de 862 de mii de persoane (între o pătrime și o cincime din totalul imigranților), în timp ce străinii născuți în Italia (așa-zisa “cea de-a doua generație”) sunt acum 519 mii persoane, adică, 13,3% din totalul cetățenilor străini, aflați legal în Italia.

Deja datele recensământului din 2001 arătau că cea mai mare parte a imigranților este stabilită în Nordul Italiei (un număr relativ mai mic – în zonele din Centru, și cei mai puțini – în sudul Italiei și în insule), este de vârstă tânără și provine dintr-o țară europeană.

Analizând zonele de proveniență, de notat că în ultimii ani s-a produs o creștere hotărâtă a fluxurilor imigraționale ce-și au originea în Europa Orientală, cu o depășire manifestă a unor astfel de fluxuri provenite din țările Africii de Nord, de altfel, destul de însemnate până în anii nouăzeci.

Această tendință se datorează, în particular, intensificării și creșterii rapide a comunității române care, în special, în anul 2007, practic s-a dublat ca număr, înregistrând un spor de la 342.000 cu 625.000 persoane, devenind, astfel principala comunitate de străini în Italia. La aceasta a contribuit, cu o mare doză de plauzibilitate, accesarea României în Uniunea Europeană, fapt care a facilitat fluxul respectiv. Pe lângă cea română, principalele comunități străine prezente în Italia sunt cea albaneză, marocană, chineză și ucraineană (Tabelul 1).

Tabelul 1. Principalele comunități străine rezidente în Italia (datele ISTAT)

	2005	2010	+ %
România	248.849	953.000	283
Albania	316.659	472.000	49
Maroc	294.945	433.000	46,8
China	111.712	181.000	62
Ukraina	93.441	172.000	84,1
Filippine	82.625	120.000	45,2
Moldova	37.971	109.000	187,1
Polonia	50.794	107.000	110,6
Tunisia	78.230	105.000	34,2
India	54.288	104.000	91,6
Macedonia	58.460	98.000	67,6
Ecuador	53.220	85.000	59,7
Peru	53.378	83.000	55,5
Egipt	52.865	78.000	47,5
Șri Lanka	45.572	75.000	64,6
Bangladeș	37.785	74.000	95,8
Serbia/Montenegro/Kosovo	58.174	71.000	22
Senegal	53.941	71.000	31,6
Pakistan	35.509	60.000	69
Nigeria	31.647	48.000	51,7

Notă: comunitățile sus-menționate constituie ca număr peste 80% din străinii rezidenți în Italia la 1ianuarie 2010.

Cifrele prezentate indică creșteri semnificative față de datele din 2005, însă, trebuie menționat faptul că aceste creșteri sunt datorate totuși nu atât valorilor noi de migranți (unde migratorii în ultimii ani își păstrează mai mult ori mai puțin dimensiunile), cât oficializării sau legalizării situației multor migranți.

Desigur, așa cum recunosc mai mulți autori, aceste cifre oficiale trebuie privite ca valori minime în ceea ce privește proporția migranților. Cu referire la imigranții români, de exemplu, datele unor sondaje CURS din 2008, efectuate la solicitarea Bibliotecii Metropolitane din București în zonele metropolitane Madrid și Roma, arată că o treime din forța de muncă românească din aceste spații lucrează fără contract sau autorizație de muncă, unii desfășurând chiar activități infracționale [1]. De altfel, o cincime dintre românii migranți recunosc că locuiesc clandestin în Italia și Spania.

Diferite surse indică cifre diferite. Astfel, conform Raportului Caritas "Romania". *Immigrazione a Lavoro in Italia*", la începutul anului 2008 în Italia erau prezenți 1016000 migranți români (dintre care 749000 lucrători români - 73,7%, 239000 membri de familie - 23,5% și 28000, adică 2,8%, alte categorii). Datele însă ale Institutului Național de Statistică (ISTAT) fac referință la 953000 de români. Același lucru se produce și în cazul stabilirii numărului cetățenilor Republicii Moldova, aflați în Italia, al căror număr a-l stabili cu precizie este, firește, dificil.

Italia „a descoperit” fenomenul imigrării relativ mai târziu decât țările europene ca Germania sau Franța. Respectiv, experiența, dar mai ales, exigențele partenerilor din nordul Europei au jucat în rol însemnat în conceptualizarea și implementarea politicilor sale migraționale. Chiar dacă se atestă o anumită ezitare în elaborarea politicilor, uneori, inconsecvența și caracterul ambiguu sau discutabil al unor dispoziții normative, totuși elaborarea legislației, necesare pentru gestionarea imigrării nu putea să nu constituie obiect de atenție al guvernelor ce s-au perindat la cârma Italiei de-a lungul anilor [4].

La sfârșitul anului 1986, prima dispoziție în acest sens stabilea condiții egale de muncă pentru extracomunitari în raport cu italienii și încerca să contribuie la legalizarea imigranților ilegali. Totuși, ieșirea din clandestinitate s-a produs atunci doar pentru 115 000 de persoane, și în anii următori a fost nevoie de a recurge la o serie de amnistii (sanatorii).

Anul 1990 a fost marcat prin apariția așa-zisei “Lege Martelli”, prin care se încerca, în premieră, introducerea unei programări a fluxurilor de intrare, concomitent reprezentând și o “sanatoria” pentru acele persoane care se aflau deja în teritoriul italian: la sfârșitul celor șase luni prevăzute de lege s-au produs în jurul a 200.000 de regularizări ale străinilor, proveniți, preponderent, din Africa de Nord. Atunci când, în anul 1991 Italiei s-a confruntat cu criza albaneză, soldată cu prima imigrare în masă, provenind din Albania, o soluție a fost găsită prin semnarea unor acorduri bilaterale. În anii ce au urmat, acorduri bilaterale au fost încheiate și cu alte state, în principal, din zona mediteraneană.

În anul 1998 a fost adoptată “Legea Turco-Napolitano”, prima dispoziție organică asupra imigrării. Prin această lege se încerca aprofundarea reglementării în domeniu, vizând problema fluxurilor de intrare, urmărind, printre altele, des-

curajarea imigrației clandestine și instituind, pentru prima dată în Italia, centre de ședere provizorie pentru acei străini care cădeau sub incidența “procedurii de expulzare”. Drept obiectiv al acestei legi a fost constituirea condițiilor pentru integrarea imigranților în societatea italiană. Legea prevedea câteva tipuri de intervenție, vizând securitatea, nivelul minim de drepturi asigurate imigranților, drepturile sociale ale acestora, respectul diversității culturale și religioase.

Domeniul va fi supus unor reglementări suplimentare în anul 2002, prin așa-zisa “Lege Bossi-Fini”, care nu modifica cadrul general precedent, dar sporea rigiditatea în privința intrării în țară, prevedea, printre altele, posibilitatea expulzării imediate a clandestinilor, efectuate de forțele ordinii publice, renouarea permiselor de ședere. Printre obiectivele legii date era crearea unor condiții mai adecvate pentru promovarea unei migrații de tip temporar, corelate cu necesitățile pieței muncii, și era orientată mai puțin spre absorbirea imigranților de către societatea italiană.

Sloganele care au însoțit afirmarea fenomenului imigrării pe parcursul anilor au fost diferite. Conștientizarea existenței fenomenului a generat, mai întâi, sloganul „Timpul integrării!”, racordat, deci la „Planeta imigrării: de la conflict – la solidaritate”. Ceva mai târziu, s-a formulat simplu și sugerând posibilitatea multitudinii de variante de atitudini față de fenomen: „Italia – țară a imigrației”.

Oricum, percepția fenomenului imigrării manifestă un spectru larg de viziuni, diferite, de multe ori, și controversate. Se încearcă inocularea ideii că „imigrația din țările de Est poate fi o ocazie de dezvoltare” [3], dar nu mai puține sunt atitudini ostile. Oricum, viitorul Italiei nu este imaginabil, dintr-o perspectivă realistă, fără imigranți. Unele pronosticuri desemnează scenarii cu o incidență, peste câteva decenii, chiar de la 16% la 18% de imigranți (deveniți cetățeni italieni) asupra rezidenților în Italia, cu toate consecințele de rigoare.

Viața, în dinamica ei, va confirma sau va infirma aceste prognoze și va contura noi tendințe în procesele migraționale.

Bibliografie:

1. Abraham A., Șufaru I. Trei milioane de români la muncă în străinătate. // „Jurnalul Național”, 2009, 11 noiembrie.
2. Becker S.O., Ichino A., Peri G. How large is the “brain drain” from Italy? // *Giornale degli Economisti e Annali di Economia*, 2004, Vol.63.
3. Brunetta R. L’immigrazione dai Paesi dell’Est può essere occasione di sviluppo. // „Il Sole 24 ore”, 2004, 29 februarie.
4. Caritas Italiana. Romania: Immigrazione a Lavoro in Italia. Statistiche, problemi e perspective (a cura di F.Pittau, A.Ricci, A.Silji). - Roma: Nuova Anterem, 2008.
5. Colombo A., Sciortino G. Gli immigrati in Italia. – Bologna: il Mulino, 2004.

6. Коданьоне К. Открытие иммиграции в Италии. - <http://demoscope.ru/weekly/2002/079/analit03.php>. Accesat 12.09.2010.
7. Dossier Statistico Immigrazione 2003. Caritas-Migrantes. XIII Rapporto sull'immigrazione. – Roma: Nuova Anterem, 2003.
8. Dossier Statistico Immigrazione 2001. Caritas. XI Rapporto sull'immigrazione – Roma: Nuova Anterem, 2001.
9. Eco U. Cinque scritti morali. – Milano, Bompiani, 1997.
10. Eurispes. Centro Studi politici, economici, sociali. Rapporto Italia. - Roma, 2007.
11. <http://www.istitutochiarulli.it/public/giornalino/GIORNALEmaggio2010.pdf>. Accesat 24.10.2010.
12. Italiani nel mondo. Diaspora italiana in cifre. - <http://www.migranti.torino.it/Documenti%20%20PDF/italianial%20ster05.pdf>. Accesat 25.10.2010.
13. <http://pozzebon.br.tripod.com/pozzebon/id1.html>. Accesat 24.10.2010.
14. King R., Rybczuk K. Southern Europe and the International Division of Labour: From Emigration to Immigration. // King R. (ed.). The New Geography of European Migrations. - Rapporto Italiani nel Mondo 2010. - Roma: IDOS, 2010.
15. Olivero F. Cento anni di emigrazione italiana (1876-1976). - <http://www.migranti.torino.it/Documenti%20%20PDF/emigrazioneFr.pdf>. Accesat 22.10.2010
16. London: Belhaven Press, 1993.
17. Scartezzini R. Stati. Nazioni. Confini. Elementi di Sociologia delle relazioni internazionali. – Bologna: Carocci, 2000.

Prezentat la redactie
la 3 decembrie 2010

PARTICULARITĂȚILE PROCESULUI ELECTORAL DIN UNITATEA TERITORIALĂ AUTONOMĂ GĂGĂUZIA

Natalia PUTINĂ

Republica Moldova, Chisinau, Universitatea de Stat din Moldova, facultatea
relatii internationale, stiinte politice si administrative, catedra stiinte politice
Lector, doctorand

Cercetarea structurii procesului electoral a demonstrat că formarea deciziei de vot a alegătorilor, în mare măsură, este influențată, mai degrabă, de apartenența persoanei la unele grupuri sociale mari, decât de preferințele politice raționale (conștientizate). Tendințele existente la moment au determinat pe mulți cercetători să vorbească despre fenomenul „exploziei etnicității” sau despre „renașterea etnică de la sfârșitul secolului XX”. Deși, cu siguranță asemenea fenomen nu este caracteristic doar secolului XX, activismul etnic fiind prezent de-a lungul întregii evoluții a procesului istorico-politic, ba chiar fiind considerat un factor mobilizator al acestuia [1]. Găgăuzia este o unitate teritorială autonomă care s-a format ca rezultat al unui fenomen similar, a obținut un statut special și reprezintă, în esență, o formă de autodeterminare a găgăuzilor, dar parte integrantă și inalienabilă a Republicii Moldova. Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia este recunoscută și există „de jure” și „de facto” în baza Legii Republicii Moldova privind statutul juridic special al Găgăuziei [2]. Ca entitate autonomă ea dispune de organe de conducere la nivel regional: Guvernatorul (Bashkan), Adunarea Populară (Halk Toplushu), precum și Comitetul Executiv (Bakannik kometeti). Modul de formare și funcționare a acestor instituții este stabilit prin lege organică, precum și de legile locale, adoptate de forul legislativ al autonomiei. Funcția de Guvernator, precum și membrii Adunării Populare (deputații) se formează în bază de alegeri directe pe teritoriul unității autonome. Prezentul articol este consacrat analizei procesului electoral din Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia, în general, și alegerile Guvernatorului (Bașkanului), în special, abordarea subiectului privind alegerile pentru Adunarea Populară a Găgăuziei, urmînd să fie reflectat într-o altă cercetare.

Alegătorii din localitățile populate preponderent de găgăuzi au fost, după destrămarea URSS, solicitați destul de frecvent să-și exprime voința politică la urnele de vot. De cele mai multe ori, aici s-a remarcat un grad de participare la votare extrem de ridicat. Votanții din această parte a Republicii Moldova au avut în perioada respectivă de cele mai multe ori preferințe față de valori și priorități diferite de cele ale populației majoritare. În perioada 1989-1991 o majoritate a găgăuzilor, de la Moscova orchestrați ideologic de lideri locali și importanți s-au împotrivit unei Moldove non-sovietice. Ei au replicat prin crearea republicii sovietice socialiste găgăuze, ca parte inalienabilă a URSS, la declarația de suve-

ranitate a Republicii Moldova, au răspuns favorabil în referendumul privind păstrarea Uniunii Sovietice, boicotat de Chișinău, au salutat puciul de la Moscova din 1991, au creat structuri paramilitare etc. Lungul proces de confruntări și negocieri Chișinău-Comrat început în 1992 s-a încheiat în mai-iunie 1995, prin votarea și alegerea noului guvern al autonomiei gagauze care urma să realizeze funcționarea acestei structuri autonome [3].

Este important de remarcat că, în aspect general, electoratul gagauz este unul suprasolicitat la urnele de vot, fiind implicat atât la alegerile parlamentare naționale și locale, precum și la alegerile regionale - ale Bașcanului și Adunării Populare. Acest fapt determină crearea unei atitudini mai speciale, se manifestă pasiv, este fragmentat și dezorientat politic. În cazul alegerilor în organele reprezentative, alegătorul gagauz își dă votul nu în baza convingerilor politice, dar are la baza unele aspecte psihologice precum ar fi relațiile de rudenie, personale sau profesionale [4]. Aceste caracteristici ale deciziei de vot a alegătorilor din Găgăuzia se explică și prin tipul de sistem electoral, care este unul majoritar în baza de circumscripții uninominale, favorizând candidații electorali independenți. În general, procesul electoral din autonomia găgăuză se caracterizează prin următoarele tipuri de alegeri: *parlamentare*- în cadrul cărora sînt aleși deputații în Parlament; locale - în cadrul cărora se aleg consilierii locali și primarii; prezidențiale - pînă în anul 2000; regionale – alegerea deputaților pentru Adunarea Populară și a Guvernatorului Găgăuziei.

Cum am menționat anterior, demersul nostru vizează analiza alegerilor regionale din Autonomia Găgăuză, în special, alegerile Guvernatorului (Bașcanului). Analiza separată a procesului electoral regional va permite realizarea unei cercetări ample, în raport cu manifestarea electoratului găgăuz la procesul electoral republican. În același timp, intenționăm să determinăm gradul de interes și de participare a populației UTA Găgăuzia la formarea organelor de conducere a autonomiei; gradul de credibilitate și legitimitate ca instituții politice pentru cetățenii din autonomie; particularitățile, asemănările și deosebirile de procesul electoral republican; delimitarea elitei politice regiunile și imaginii acesteia în autonomie, relațiile cu elitele republicane etc.

Alegerile autorităților Găgăuziei se organizează și desfășoară în conformitate cu Legea privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri) [2], Regulamentul Găgăuziei (Gagaz Yeri) [5], precum și Legea locală cu privire la alegerile în Adunarea Populară (Halk Topluşu) a Găgăuziei (Gagauz Yeri) [6] și Legea locală cu privire la alegerile Guvernatorului (Bașcanului) Găgăuziei (Gagauz Yeri) [7].

Retrospectiva ciclurilor electorale la funcția de Guvernator (Bașkan)

Conform Regulamentului Găgăuziei, Guvernatorul este persoana oficială supremă a Găgăuziei, căreia i se subordonează toate autoritățile administrației

publice ale autonomiei și care asigură funcționarea coordonată și interacțiunea autorităților publice, reprezintă autonomia pe teritoriul Republicii Moldovași în relațiile internaționale. La funcția de Bașkan poate candida orice cetățean al Republicii Moldova care a împlinit vârsta de 35 de ani, locuiește sau a locuit pe teritoriul Găgăuziei și posedă limba găgăuză. Durata mandatului este de 4 ani și nici o persoană nu poate îndeplini funcția de Guvernator decât cel mult pentru două mandate consecutive. Alegerile se organizează pe bază de scrutin uninominal majoritar în două tururi și sînt valabile dacă la primul tur de scrutin au participat mai mult de jumătate, iar în cazul organizării celui de al doilea tur de scrutin - mai mult de o treime din alegători. Se consideră ales candidatul care a întrunit mai mult de jumătate din voturile electoratului care a participat la votare [5]. Art.69 al Legii cu privire la alegerea Guvernatorului (Bașkanului) Găgăuziei stipulează că turul II de scrutin se organizează în termen de două săptămîni după I tur. Este considerat ales candidatul care a acumulat cel mai mare număr de voturi [7].

Conform art.46, al.2 al Legii cu privire la alegerea Guvernatorului (Bașkanului) Găgăuziei, de dreptul de a înainta candidați pentru alegerile Bașkanului dispun: a) partidele și organizațiile social-politice înregistrate conform prevederilor legislației în vigoare; b) blocurile electorale; c) candidații independenți – adică cetățeni ai Republicii Moldova care locuiesc sau au locuit pe teritoriul Găgăuziei; d) grupurile de inițiativă, formate din cetățeni cu drept de vot, locuitori ai autonomiei în număr de cel puțin 25 de persoane. Înregistrarea candidaților se face la Comisia Electorală Centrală a Găgăuziei prin prezentarea listelor de subscripție ce conțin cel puțin 5000 de semnături a alegătorilor din 1/3 din primăriile autonomiei [7].

De la crearea autonomiei pînă la etapa actuală s-au succedat patru cicluri electorale privind funcția de Guvernator: 1995, 1999, 2002, 2006.

Anul 1995 a fost unul de pornire în dezvoltarea și funcționarea construcției autonome din regiune. Astfel, că circa 107 mii de alegători din cele 30 localități, incluse în autonomie prin mecanisme de referendum teritorial, au fost chemați la urnele de vot. Electoratul a trebuit să voteze concomitent pentru alegerea Guvernatorului (Bașkanului) și deputaților Adunării Populare (Gagauzianin Halk Toplușu). Pentru caracteristica complexă a acestor alegeri trebuie să ținem cont și de situația general-politică la acel moment. Aceste alegeri veneau să pună în funcțiune mecanismul de realizare a administrației autonomiei ca o parte a unui tot întreg. Atît pentru Republica Moldova, per ansamblu, cît și pentru regiunea autonomă era importantă asigurarea stabilității, calmarea spiritelor și dispozițiilor cu caracter separatist, precum și dezvoltarea politică și social-economică de mai departe a statului. Pentru autoritățile de la Chișinău era prioritar promovarea unui candidat moderat, care pe de o parte să fie susținut de populația din regiune, dar, totodată, care să nu provină din cercurile politice „compromise” ce

aspirau la autodeterminarea externă a poporului găgăuz. Unii lideri găgăuzi invocau nemulțumiri privind concesiunile făcute de autoritățile centrale prin *Legea cu privire la statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz Yeri)* [2].

La 28 mai 1995 au avut loc primele alegeri, care s-au realizat în opinia unor observatori din partea organismelor internaționale, conform principiilor democratice [8]. La scrutin au participat 71 519 persoane, ceea ce constituiau 67,8% din numărul total de alegători din regiune incluși în listele electorale. Alegerile s-au desfășurat în două tururi de scrutin, fiind supravegheate de către observatori străini și locali.

În cursa electorală s-au înscris patru candidați:

- S.Topal, care la acel moment era președintele autoproclamatei republici găgăuze, înaintat ca candidat din partea unui colectiv de muncă din orașul Comrat;

- Gh.Tabunșic, reprezentant al asociației financiare „Menatep”, în perioada sovietică fiind lider al organizației raionale din Comrat a Partidului Comunist al Moldovei, propus în calitate de candidat de un grup de delegați ai unui kolhoz din raionul Ciadîr-Lunga;

- D.Croitor – președinte al executivului raional Ciadîr-Lunga, înaintat de un număr de colective de muncă;

- M.Kendighelean, președinte al sovietului suprem al autoproclamatei republici găgăuze, desemnat să candideze de către Partidul Popular Vatan (Patria) [3].

Toți acești candidați erau vechi activiști politici din perioada regimului sovietic comunist. Atât M.Kendighelean, cât și S.Topal au fost inițiatorii și susținătorii autodeterminării poporului găgăuz, precum și activiști ai mișcării separatiste din sudul republicii. Candidaturile lor la funcția de Guvernator nu erau privite cu ochi buni de autoritățile de la Chișinău, fiind categorizați ca lideri separatiști radicali. S.Topal și M.Kendighelean, în virtutea activității lor politice, puteau fi considerați ca lideri cu cel mai mare capital politic și șanse reale de a ajunge în turul II de scrutin, dar erau conștienți de ponderea concurentului Gh.Tabunșic. În scopul neadmiterii participării acestuia în cursa electorală S.Topal și M.Kendighelean cereau introducerea în actul de constituire a autonomiei a prevederii, conform căreia la funcția de Bașkan pot concura doar persoanele care au locuit ultimii 5 ani pe teritoriul Găgăuziei. Această inițiativă nu și-a realizat obiectivele, fiind respinsă pe motive că contravine prevederilor Constituției Republicii Moldova [8].

Discursurile politice, precum și întreaga oferta electorală a tuturor candidaților la funcția de Bașkan era destul de omogenă, evitându-se divergențele sau contrasturile. Programele electorale ale candidaților erau similare, problemele cheie pe care și-au axat propaganda fiind - dezvoltarea durabilă a entității autonome în cadrul Republicii Moldova, soluționarea problemelor sociale și în spe-

cial redresarea situației economice, care era una deplorabilă. Divergențele de opinie ale concurenților constau, în special, în viziunea radicală sau mai puțin radicală cu care se aborda problema „autodeterminării găgăuzilor”. Este important de remarcat că, toți candidații au manifestat o atitudine extrem de loială față de colhozuri și față de prevalarea sectorului de stat în economie, respingând de pe poziții socialiste sau comuniste reformarea fundamentală a agriculturii. O asemenea poziție era dictată și de către predispozițiile majorității alegătorilor, care erau foarte receptivi la un asemenea mesaj propagandistic. Pe parcursul campaniei electorale atât presa locală, cât și din republică a fost destul de reticentă și discretă în ceea ce privește vehicularea mesajelor electorale ce se refereau la problematica identificării etnice a comunității găgăuze, astfel evitând tensionarea situației. Aceasta a fost o acțiune destul de binevenită, deoarece anterior, invocarea continuă a prolemelor etnice a servit, pentru un grup de lideri politici locali, ca pretext și detonator al dispozițiilor separatiste de anvergură în rîndurile cetățenilor simpli [3].

În urma turului I de scrutin voturile s-au repartizat în modul următor: Gh.Tabușnic - 45,53%, M.Kendighelean - 24,5%, D.Croitor -16,9%, S.Topal – 10,9%. Lupta electorală dintre cei patru concurenți nu a fost una de fond, dar s-a avut ca scop principal eliminarea din cursa electorală a celor doi lideri radicali – S.Topal și M.Kendighelean. Chișinăul considera mult mai confortabilă venirea la guvernarea autonomiei a unui lider moderat. Victoria lui Gh.Tabușnic era dorită de Partidul Democrat Agrar – partidul de guvernămînt din republică la acea perioadă, considerat un lider politic oportun pentru crearea unui mediu de colaborare a autorităților găgăuze cu puterea centrală.

Alegerile din anul 1999 pentru funcția de Guvernator al Găgăuziei au reardus în procesul electoral aceiași candidați, ca și la cele anterior desfășurate. De această dată, favoriții cursei electorale au devenit Gh.Tabușnic – primul Guvernator al autonomiei și D.Croitor - ex-vice ministru al Afacerilor Externe, promovat de Partidul Democrat, fost deputat pe listele formațiunii respective. De remarcat este faptul că, odată cu schimbarea puterii centrale s-au schimbat și preferințele la nivel central privind liderii politici din autonomie. În acest scrutin electoral omul susținut de Chișinău, și în mod special de forța polică aflată la guvernare, Mișcarea pentru o Moldovă Democratică și Prosperă (Mp.MDP), era candidatul D.Croitor. În acest mod constatăm faptul că din nou în Găgăuzia alegerile sînt cîștigate de liderul politic susținut la nivel central. Această modalitate este una foarte „convenabilă”, guvernanții statului asigurînd în regiune o stare ce predispune spre dialog, colaborare și stabilitate.

D.Croitor era un lider politic ce facea parte din opoziția lui Gh.Tabușnic și îl învinuia pe acesta de docilitate față de guvernul central, de lipsă de caracter și putere de decizie în treburile autonomiei. Situația social-economică dificilă din regiune, problemele existente în societatea autonomiei, nemulțumirile atît a ce-

tătenilor, precum și a liderilor regionali privind distribuirea defavorabilă a surselor financiare din bugetul central, nerealizarea în practică a prevederilor Regulamentului Găgăuziei, precum și caracterul formalizat și nefondat constituțional a actelor constitutive ale Autonomiei Găgăuze au determinat pierderea alegerilor din partea ex-Başkanului Gh.Tabunșic și preluarea funcției a unui candidat din opoziție. D.Croitor în cursa sa electorală a primit și sprijinul unor așa oameni politici de esență radicală ca M.Kendighelean și S.Topal, dar deși era adeptul unor idei propagate de aceștea, prestația lui ca politician era de natură moderată. Mai târziu, după alegerile deputaților din Adunarea Populară a Găgăuziei sus-menționatului M.Kendighelean a devenit Președintele forului legislativ găgăuz.

Schimbarea forțelor politice de la conducerea regiunii găgăuze a fost condiționată în mare parte și de metamorfozele realizate la nivel de conducere centrală a statului prin ascenderea la putere a democraților. Decalajul de voturi dintre cei doi candidați, ieșiți în turul doi de scrutin – Gh.Tabunșic (38,5%) și D.Croitor (61,5%) a fost destul de mare [9]. Fapt ce ne determină să conchidem că, victoria lui D.Croitor a însemnat pentru ex-Başkanul Găgăuziei, un vot de neîncredere, față de direcția politică promovată în activitatea sa ca șef al administrației găgăuze, din partea locuitorilor autonomiei. În acel moment situația generală în țară, precum și raioanele din sudul republicii se confruntau cu serioase probleme de sorginte economică. Pe fundalul acestor probleme din societatea găgăuză au apărut opinii negative referitor la realizarea principiilor autonomiei, vechii activiști ai luptei de renaștere etnică găgăuză au revenit în centrul acțiunilor politice din regiune.

Alegerile parlamentare naționale care s-au desfășurat în februarie 2001 au generat noi schimbări în vectorul de politică a statului, precum și venirea la guvernare a Partidului Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM). Acest partid s-a bucurat de o susținere covârșitoare din partea electoratului găgăuz, acesta acordând circa 80 % din voturile sale în susținerea comuniștilor. O asemenea derulare de situație nu era percepută pozitiv de către actorii politici din autonomie. Ei erau îngrijorați și deranjați de succesul exagerat al PCRM în regiune, ceea ce însemna prin urmare un eșec subit și inevitabil la alegerile regionale ulterioare. În același timp, PCRM manifesta nemulțumiri în ceea ce privește predispozițiile politice existente în regiune și aducea învinuiri conducerii autonomiei de colaborare cu liderii sepațiști transnistreni și tentativă de destabilizare a situației politice din republică [10].

Administrația centrală tindea spre înlăturarea de la putere a forțelor politice existente în autonomie și organizarea de alegeri anticipate ale Guvernatorului Unității Teritorial Autonome Găgăuze (UTAG). În urma unui acord tacit cu deputații din Adunarea Populară s-a inițiat procedurand demitere din funcție a Guvernatorului D.Croitor. În consecință s-a inițiat un referendum cu privire la

demiterea din funcție a Guvernatorului care trebuia să aibă loc la 24 februarie 2002. Pînă în final acest referendum a fost sabotat prin participarea liderilor găgăuzi, majoritatea secțiilor de votare fiind închise. Această acțiune organizată în comun acord atît de actorii politici din regiune D.Croitor, M.Kendighelean, I.Burgundji, cît și cu susținerea structurilor de forță ale autonomiei. Analistii locali consideră că aceste jocuri politice au avut drept efect paralizia puterii executive în regiune și eșuarea implimentării unor proiecte investiționale extrem de importante pentru întreaga regiune de sud a Republicii Moldova. Urmărirea penală a Bașkanului și a aderenților acestuia l-au determinat să demisioneze, aducînd criza politică din regiune în albia deznodămîntului alegerilor anticipate [10].

Aceste acțiuni nu au rămas fără reacție din partea puterii centrale și, ca rezultat organizatorilor evenimentelor analizate mai sus, li s-au intentat dosare penale, însă acțiunea de arest s-a înfăptuit doar în cazul lui I.Burgundji. Guvernatorului D.Croitor s-a pomenit într-o situație destul de delicată fiind presat pe de o parte de forțele police locale, cît și de cele centrale. El demisionează din funcția de Guvernator al Găgăuziei.

Analiza acestor evenimente controversate ne determină să realizăm următoarele concluzii: că puterea centrală nu era pregătită să accepte persoane „nesu-puse” Chișinăului la conducerea autonomiei găgăuze; că gradul de autonomie acordat acestui grup etnic nu se realizează în măsura în care s-a declarat în actele fondatoare ale autonomiei; că implicarea directă sau voalată în treburile interne ale autonomiei compromite puterea centrală atît în rîndurile populației UTAG, cît și pe plan extern; totodată, prin tendințele de influențare a alegerilor regionale de către guvernanta statului se urmărește dorința de a controla procesul de realizare a politicilor în Autonomia Găgăuză și de prevenire sau evitarea apariției unor eventuale conflicte.

În octombrie 2002 au urmat alegeri anticipate. Pe fundalul evenimentelor încordate care au provocat aceste alegeri, campania electorală care a urmat a fost destul de tensionată, deseori invocându-se din partea unor lideri politici din autonomie suspiciuni privind legalitatea acestor alegeri prin posibile falsificări a voinței alegătorilor din regiune. În cursa electorală s-au înscris cinci candidați:

Gh.Tabunșic - fost Bașkan al Gagauz Yeri în perioada 1995-1999,

M.Formuzal – primar în exercițiu al orașului Ceadăr-Lunga,

I.Stamat – fost șef al Direcției pentru relații economice externe al executivului din Autonomia Găgăuză,

S.Topal – fost Președinte al autoproclamatei „republici autonome găgăuze”,

K.Taușanji – primar în exercițiu al orașului Comrat.

Inițiativa lui D.Croitor de a participa la aceste alegeri a fost zădărnicită prin refuzul înregistrării acestuia de Comisia Electorală Centrală a Găgăuziei pe motive că dosarul lui nu este complet. Această acțiune poate fi interpretată ca o ex-

cludere premeditată a acestui lider din campania electorală. Autoritățile centrale erau îngrijorate de faptul că populația din autonomie ar putea susține candidatura lui D.Croitor, în așa mod manifestându-și protestul față de demiterea forțată a acestuia din funcția de Bașkan al entității autonome, funcție care a fost obținută pe bază de alegeri democratice în baza votului majorității electoratului găgăuz. După eșecul care avea loc să urmeze prima rundă de alegeri anticipate, D.Croitor este numit prin decret prezidențial de către V.Voronin în funcția de Reprezentant al Republicii Moldova pe lângă Oficiul Organizației Națiunilor Unite de la Geneva, iar mai târziu Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar la Organizația Mondială a Comerțului [9].

De facto, lupta electorală pentru funcția de Bașkan s-a dat între Gh.Tabușcic pe de o parte - și ceilalți candidați, care într-un fel sau altul reprezentau opoziția din autonomie față autoritățile centrale. Se consideră că oponenții lui Tabușcic au preferat să înregistreze mai multe candidaturi pentru a dispersa voturile, în scopul evitării obținerii de către acesta a majorității din I tur de scrutin. În turul II urma să aibă loc unirea eforturilor prin susținerea comună a contracandidatului ieșit învingător [11]. Sondajele de opinie realizate pe teritoriul autonomiei îl plasau ca favorit al cursei electorale și candidat care va ajunge în turul doi de scrutin pe S.Topal. Aceasta se datora mesajului său electoral axat pe subiecte național-patriotice. Totodată programul său electoral pune în evidență activitatea lui în perioada preliminară formării autonomiei. S.Topal era considerat unul dintre arhiteții autonomiei găgăuze. El era un ponent al PCRM și nu dorea extinderea influenței lor politice în organele de guvernare a Găgăuziei. Propaganda lui electorală era orientată spre aprecierea favorabilă a guvernării Bașkanului D.Croitor, punând accent pe succesele și realizările acestuia, astfel mizând pe voturile simpatizanților fostului Guvernator demisionat Pe de altă parte critica candidatului susținut de comuniști, astfel că votul acordat lui S.Topal să semnifice într-o mare parte un „contra” lui Gh.Tabușcic [8]. Rezultatele scrutinului din 6 octombrie au fost însă altele. Liderii cursei electorale devenind Gh.Tabușcic (42,52%) și M.Formuzal (21,05%). Venirea comunistilor la guvernarea statului a însemnat pentru Gh.Tabușcic o relansare în viața politică a autonomiei, anterior fiind și deputat în Parlamentul Republicii Moldova din partea aceluiasi partid. M.Formuzal era o persoană nouă pentru alegerile de acest nivel, dar cu personalitate și caracter puternic, avînd viziuni pragmatice și de reformator, ceea ce a creat un avantaj față de ceilalți participanți în cursa electorală [9].

Esența și caracteristica de bază a acestui scrutin nu s-a bazat pe dimensiunea ofertei electorale sau determinarea raporturilor de forță dintre concurenți, dar absenteismul electoral ca formă de protest manifestat de alegătorii din regiune. Participarea la aceste alegeri a fost sub cota necesară validării scrutinului. Prin prezența la vot număr de doar 41,43% electoratul găgăuz a deligitimat pu-

terea regională, a sancționat în manieră politică implicarea guvernului central în viața politică a autonomiei și și-a exprimat dezacordul față de aceste acțiuni.

La 20 octombrie 2002 în unitatea autonomă sînt organizate alegeri repetate. Unii candidați au ieșit din cursa electorală pe motivul refuzului de fi înregistrați ca concurenți electorali de către Comisia Electorală Centrală din Gagauz Yeri. Acesta invocă nereguli în listele de subscripție ale candidaților I.Stamat și S.Topal. Astfel, la al doilea scrutin au participat doar trei candidați. În urma alegerilor repetate candidații au obținut următoarele rezultate: Gh.Tabunșic (50,99%), M.Formuzal (43,22%), C.Tamanji (5,78%) [9]. Candidatul care a ocupat cea de-a doua poziție alegerile repetate pentru funcția de Bașkan (Guvernator) al Găgăuziei, primarul de Ceadir-Lunga M.Formuzal, a contestat în instanță rezultatele scrutinului din 20 octombrie. El revendică anularea deciziei privind validarea alegerilor și desemnarea lui Gh.Tabunșic, candidatul oficial al Partidului Comunistilor, în calitate de învingător al acestora. Reclamantul invocă în sprijinul cererii sale o serie de încălcări ale legislației electorale, care ar fi fost comise de CEC în cunoștință de cauză. Printre acestea se numără nerespectarea termenilor prevăzuți pentru formarea circumscripțiilor electorale, a consiliilor electorale locale, tipărirea și difuzarea buletinelor de vot, precum și o serie de încălcări ale procedurii de votare, comise în ziua alegerilor cu aprobarea membrilor comisiilor electorale locale și în prezența observatorilor [12].

Obținerea victoriei de către Gh.Tabunșic a fost condiționată de mai mulți factori: înlăturarea celor mai puternici oponenți din cursa electorală (D.Croitor, S.Topal, I.Stamat), susținerea vădită din partea partidului de guvernământ din republică, dar și elaborarea unui program electoral atractiv pentru, fiind echilibrat și promițător pentru alegători.El viza următoarele priorități: - continuarea politicii anterioare de guvernare a autonomiei; asigurarea stabilității politice și social-economice în regiune; dezvoltarea rapidă și modernizarea întregului complex economic al Găgăuziei; îmbunătățirea radicală a calității vieții; consolidarea și dezvoltarea poziției statale a autonomiei; dezvoltarea Găgăuziei ca o componentă a Republicii Moldova capabilă constructiv să influențeze constituirea și realizarea politicii interne și externe a statului; adoptarea de către Parlamentul Republicii Moldova a legii cu privire la diviziunea puterii în stat între centru și autonomie; prioritatea dezvoltării limbii și culturii poporului găgăuz, respectându-se în același timp interesele și drepturile reprezentanților altor naționalități și grupuri etnice conlocuitoare pe teritoriul autonomie [13]. În așa mod fiind agregate interesele de ordin general, atât a locuitorilor autonomiei, a liderilor politici din regiune, cât și reprezentanților administrației publice centrale.

În concluzie, putem spune că în istoria de existență și funcționare a autonomiei găgăuze, alegerile din 2002 s-au remarcat prin a fi cele mai dificile și tensionate. Pe de altă parte, s-a compromis din start legitimitatea acestor alegeri prin nevalidarea lor, ca urmare a neprezenței la vot a alegătorilor din autonomie în

prima rundă de alegeri anticipate. Caracterul legal al acesteia a fost pus la îndoială prin constatările observatorilor locali, cât și a celor din partea Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) și Consiliului Europei (CE).

Scrutinul din 2006 reprezintă al patrulea ciclu electoral al alegerilor Bașkanului Autonomiei Găgăuze. La acel moment trecuse mai bine de un deceniu de la crearea autonomiei teritoriale găgăuze, timp în care locuitorii ei au reușit să facă anumite concluzii vis-a-vis de schimbările care s-au produs în societatea lor. Exercițarea în mod multiplu a dreptului de vot în cadrul alegerilor de orice nivel de către alegătorii din regiune a avut impact complex asupra dimensionării acestuia. În aspect pozitiv vorbim de o creștere a calității deciziei de vot, participarea la alegeri devenind un mecanism/procedeu realizat conștient și nu din inerție. Maturitatea electoratului găgăuz se manifestă prin capacitatea lui de protestare (gradul mic de participare la alegerile anticipate din 2002, care a determinat nevalidarea acestora și organizare de alegeri repetate); de sancționare – rezultatele alegerilor parlamentare republicane din 2005 ne determină să conchidem că Partidul Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM) și-a pierdut susținerea și încrederea alegătorilor din autonomie ca urmare a nerespectării promisiunilor electorale și devierii de la programul politic în materie de politică externă.

Aceste alegeri, totodată, au prezentat interes sporit pentru forțele politice din republică, dat fiind faptul că dau startul unui nou ciclu electoral la nivel național [14]. Primul tur de scrutin a avut loc la 3 decembrie 2006 și la el au participat 4 candidați: Gh.Tabunșcic, M.Formuzal, N.Dudoglo, A.Stoianoglo. Gh.Tabunșcic – Guvernatorul în exercițiu al Găgăuziei candida a treia oară la această funcție. Participarea ca concurent la aceste alegeri era avantajată de mai mulți factori: deținerea și utilizarea resurselor administrative în virtutea funcției sale; susținerea directă din partea Partidului Comuniștilor din Republica Moldova și a Președintelui Republicii Moldova, V.Voronin, care în repetate rânduri a făcut apel la populația UTAG întru susținerea candidaturii lui Gh.Tabunșcic. Atât M.Formuzal, cât și N.Dudoglo erau reprezentanți ai elitei politice de nivel local, la moment fiind aleși locali la funcția de primari în or.Ceadîr-Lunga și, respectiv Comrat, foști deputați în Adunarea Populară a Găgăuziei [14].

La începutul campaniei electorale se considera că lupta politică se va da între Gh.Tabunșcic și M.Formuzal. Ultimul și-a axat promovarea imaginii sale pe două direcții: critica și distorsionarea imaginii candidatului Gh.Tabunșcic ca Guvernator al autonomiei în perioada anilor 1995-1999, 2002-2006. Activitatea lui în calitate de șef al administrației găgăuze era caracterizată ca una docilă față de guvernarea centrală în defavoarea Găgăuziei. Totodată, victoria lui M.Formuzal la aceste alegeri era nedorită de partidul de guvernământ, în acest sens fiind scenarizate careva impedimente (spre exemplu urmărirea penală în circa 8 dosare).

Interesul manifestat față de aceste alegeri a fost unul pe măsură, acțiunea alegerilor fiind în vizorul multor observatori, experți naționali și internaționali, dar și populația UTA Gagauzia, a manifestat un grad relativ ridicat de activism în raport cu scrutinele anterioare regionale și republicane, rata de participare atingând cifra de 62,6%. Rezultatele primului tur de scrutin au fost destul de surprinzătoare: Gh.Tabușnic a fost exclus din lupta electorală, suferind un eșec considerabil, necalificându-se în turul doi al alegerilor Guvernatorului Găgăuziei. Favoriți ai cursei electorale au devenit M.Formuzal (33,89%) și N.Dudoglo (31,40%), obținând scoruri relativ egale, ceilalți candidați – Gh.Tabușnic și A.Stoianoglo acumulând câte 24,14% și respectiv 10,58%. Insuccesul electoral al lui Gh.Tabușnic a fost determinat în mare măsură de lipsa de amploare a campaniei sale electorale, de „sineîncrederea” în forțele proprii ca rezultat al susținerii deschise a guvernului de la Chișinău, dar și de absența unui plan de acțiuni și program politic consecvent și competitiv pe piața electorală.

Reacția guvernanților de la Chișinău privind rezultatele primului tur de scrutin a fost una negativă, sursele mass-media vorbind despre o tentativă de nevalidare a acestor alegeri, activitatea Comisiei Electorale Centrale din Comrat fiind una intransparentă și tergiversantă în procesul de numărare a voturilor. În final, PCRM a decis redimensionarea susținerii sale în favoarea liderului politic N.Dudoglo, care în propaganda sa electorală a avut o atitudine reticentă și mai puțin dură față de cominiști. N.Dudoglo, în același timp, era membru a Partidului Democrat, deși la alegeri a participat în calitate de candidat independent. Miza se făcea pe o nouă colaborare între PCRM și PDM. La 17 decembrie 2006 în turul II de scrutin populația cu drept de vot din Autonomia Găgăuză și-a exprimat decizia electorală în modul următor: M.Formuzal - 56,23%, iar N.Dudoglo - 44,77%. Misiunea OSCE din Moldova a concluzionat că cel de-a doilea tur de scrutin pentru alegerea Bașkanului Găgăuziei s-a desfășurat într-o manieră mai puțin tensionată. Pentru turul doi, în comparație cu primul au fost asigurate condiții administrative și de campanie mai bune, candidații având șanse egale de acces la mijloacele de comunicare în masă [14].

Victoria candidatului opoziției la alegerile din 2006 a demonstrat că în pofida unor carențe ale procesului electoral din regiunea autonomă, totuși acesta poate fi categorizat ca fiind unul legal și legitim. Susținerea lui M.Formuzal de către alegătorii de aici, și în același timp, cota mare de participare la acest scrutin (turul II - gradul de participare a fost de 64,3%), denotă creșterea interesului față de viața politică la nivel regional; dezacord privind încercarea autorităților centrale de implicare în procesul electoral regional, precum și micșorarea stabilită a ratingului PCRM în rândurile unuia dintre cele mai fidele segmente electorale. Opțiunea în favoarea lui M.Formuzal a fost și susținerea programului său politic „11 pași în întâmpinarea oamenilor” [15], care conținea propuneri concrete și fezabile de schimbare, dezvoltare a vieții social-economice în societatea găgăuză.

În concluzie, putem spune că aceste alegeri s-au remarcat prin proeminența factorului politic în raport cu cel administrativ, și determină noi tentințe și caracteristici ale procesului electoral din regiune. Acesta a cunoscut evoluții pozitive atât pe plan juridic prin ajustarea legislației în domenii la unele noi rigori. Se are în vedere adoptarea Regulamentului despre reflectarea în mijloacele de informare în masă ale UTA Găgăuzia și ale Republicii Moldova a campaniei electorale pentru alegerea Guvernatorului găgăuziei care prevede că concurenții electorali beneficiază de condiții și posibilități egale în mass-media, stabilirea unui dialog deschis și constructiv între Comisia Electorală din Comrat și societatea civilă. Totodată, s-au evidențiat și unele lacune, precum: statutul juridic neclar al legilor locale și necorespunderea lor cu Cod Electoral al Republicii Moldova, implicarea nejustificată a autorităților publice centrale în mersul procesului electoral, utilizarea de către Guvernatorul aflat în funcție a pîrghiilor administrative pentru obținerea unor avantaje electorale, lipsa de transparență a organelor electorale, lipsa fața urnelor de vot. O asemenea atitudine este determinată de lipsa de încredere în însăși procesul politic la general de condiții egale pentru toți concurenții. În același timp populația / alegătorii din regiune evită implicarea și participarea la activități de agitație electorală, gradul lor de activism politic manifestându-se strict în fața urnelor de vot. O asemenea atitudine este determinată de lipsa de încredere în însăși procesul politic la general [14].

Bibliografie:

1. Булова М. Электоральное пространство Республики Молдова в этнополитическом измерении. // Национальные образы мира: Единство – Разнообразие – Справедливость. - Кишинев, 2003.
2. Legea privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri) nr.344-XII din 23.12.1994. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.3-4 din 14.01.1995.
3. Canțîr A. Primele alegeri legale în enclava găgăuză // Arena politicii, an.I, nr.3, septembrie 1996, pp.18-19.
4. Moșneaga V., Mironova S. Instituționalizarea relațiilor politice dintre puterea centrală a Republicii Moldova și cea regională a Unității Teritoriale Autonome Găgăuzia: aspect social-politice. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), nr.3 (XLVI), - Chișinău: CEP USM, 2009, pp.5-22.
5. Regulamentul Găgăuziei (Gagauz Yeri). // „Вести Гагаузии”, № 38-41 (6561-6564), 11 июля 1998.
6. Местный закон «о выборах в Народное Собрание (Халк Топлушу) Гагаузии (Гагауз Ери)» // „Вести Гагаузии”, №42-44 (6565-6567), 18 июля 1998.
7. Закон о выборах Главы (Башкана) Гагаузии (Гагауз Ери). // „Вести Гагаузии”, №59-60 (652-65831), 17 октября 1998.

8. Ангели Ф. Гагаузская автономия. Люди и факты (1989-2005). – Chișinău: Universul, 2006.
9. Informație privind alegerile anterioare pentru funcția de Guvernator al UTA Găgăuzia. [online]. <http://www.alegeri.md/previous-elections/> (citată la 11 mai 2010).
10. Alegerile bașkanului autonomiei Gagauz Yeri. [online]. <http://www.e-democracy.md/comments/political/20061130/> (citată la 1 iulie 2010).
11. Boțan I. Alegerile din Găgăuzia – un nou început sau deja vu? // Guvernare și democrație în Moldova, e-journal, an.IV, nr.87, 15-30 decembrie 2006. [online]. <http://www.e-democracy.md/comments/political/200612302/> (citată 1 iulie 2010).
12. <http://www.azi.md/print/21290/ro>. (citată 21 iulie 2010).
13. <http://www.alegeri.md/opponents/tabunscic/program/>. (citată 20 iulie 2010).
14. <http://www.e-democracy.md/files/elections/gagauzia2006/report-ladom-1-ro.pdf>. (citată la 12.07.2010).
15. Boțan I. Alegerile din Găgăuzia ca preludiu al alegerilor parlamentare. // Guvernare și democrație în Moldova, e-journal, an.VI, nr.118, 15-31 mai 2008. [online]. <http://www.alegeri.md/gagauzia2008/comments/200805311/> (citată la 20 iulie 2010).

Prezentat la redacție
la 26 octombrie 2010

ASPECTE ALE DILEMEI CIVILIZAȚIONALE ALE TINERETULUI DIN REPUBLICA MOLDOVA

Rodica RUSU

Republica Moldova, Chișinău, Academia de Administrare Publică de pe lângă
Președintele Republicii Moldova

Doctor în științe politice, conferențiar

This study is dedicated to the main aspects of the civilizational dilemma of the youth from the Republic of Moldova: political identification and the role of the studies abroad as a components and factors which determine the civilizational choice. There are examined the attitude of the youth people toward politics, the level of the political interest toward political events, the sympathy to political parties according the geographical, gender, and the national criteria. Generally, we mention the low level of the political involvement of the youth in the political and social life of the community. Also, we detect the fact that the political differentiation of the interviewers depends on their nationality and geographical position.

Rolul tineretului în contextul transformărilor tranziționale este destul de relevant; deoarece una dintre forțele esențiale, resursa și valoarea care creează alte valori, legate de majoritatea evenimentelor ce presupun transformările civilizaționale reprezintă tineretul. În perioada transformărilor sociale intense este deosebit de importantă implicarea tineretului în activități social-politice. Conform datelor oficiale la 1 ianuarie 2008 tineretul constituia 27% din numărul total al populației [9]. Statul, conștientizând rolul tineretului elaborează politica de tineret care reprezintă sistem de măsuri menite să asigure condiții și garanții social-economice, politico-juridice și organizatorice pentru formarea socială a unei personalități multilateral dezvoltate [6]. În această ordine de idei, a fost aprobată Strategia națională pentru tineret pe anii 2009-2013 [7], documentul principal de politici de tineret, care determină obiectivele generale și cele specifice de dezvoltare a domeniului tineretului în Republica Moldova până în anul 2013.

A acțiunile întreprinse de către stat sunt insuficiente în condițiile proceselor contemporane globale și a crizei identitare locale. Principale dilemă civilizațională a Republicii Moldova se caracterizează prin prezența influenței civilizațiilor „estice” și „occidentale”. Anume aceste civilizații au un rol important în formarea tineretului. Globalizarea crează noi provocări. Conform lui S.Huntington, factorul fundamental și cel mai relevant al dezvoltării globale va deveni ciocnirea civilizațiilor care se deosebesc esențial [4]. Dilema civilizațională reprezintă determinarea și implementarea în practica civilizațională a totalității reprezentă-

rilor despre civilizație – ideea națională, doctrina ideologică, identitatea cultural-civilizațională, forma viitorului [1, 248].

Identitatea socială a tineretului Moldovei depinde de modul de realizare a proiectelor de identitate general-civică, a noilor orientări valorice și atitudini culturale, a actorilor sociali în mediul tineretului. Cu acest gen de probleme legate de dilema orientării civilizaționale se confruntă nu doar Republica Moldova, dar și o serie de state din spațiul ex-sovietic – Georgia, Ucraina, Azerbaidjan. În vederea menținerii suveranității politice și a identității etnice sunt necesare resursele cultural-istorice și civilizaționale. Conceptul de „civilizație” se caracterizează prin totalitatea semnelor, elementelor distincte (genealogice, lingvistice, religioase, culturale, etc.) proprii unei națiuni sau grupuri. În literatura de profil aceste semne distinctive sunt interpretate în mod diferit de către autori.

Spațiul postsovietic se caracterizează prin transformările tranziționale, edificarea instituțiilor democratice autentice necesită condiții specifice sociale și culturale de desfășurare a proceselor de modernizare și post-modernizare, condiții care lipsesc în această regiune [5].

După cum am menționat anterior, problema cheie a Moldovei se referă la identitate. Țară aflată la intersecția zonelor de influență a Uniunii Europene, României și Rusiei, dependentă istoric de vecinii săi mai puternici și mai bogați, nu poate evita legătura strânsă dintre interesele sale și „jocul identităților” [8]. În acest context, deși are modeste șanse de realizare în practică, discursul de integrare europeană, apartenența la valorile europene democratice, este relevant pentru autoidentificarea moldovenilor. Neînțelegerea Kremlinului de ce Comunitatea Statelor Independente (CSI) nu îndeplinește rolul de atractor pentru Moldova, grație trecutului în URSS, se explică prin ignorarea faptului că CSI nu propune un model civilizațional atractiv și o strategie corespunzătoare. Teoria „dependenței de calea precedentă” (path dependency), cedează în plan epistemologic viziunii constructiviste asupra lumii ca luptă a identităților [8].

Confirmarea alegerii vectorului european reprezintă politica oficială a statului; discursul de integrare europeană fiind abordat de majoritatea forțelor politice naționale, dar și fiind susținut de către tineret. Datele reflectate în tabelul de mai jos confirmă această situație. Aceste date au fost obținute în urma realizării unui sondaj sociologic în rândul tineretului din Republica Moldova și a inclus tineri din Chișinău, Bălți, Comrat, Taraclia în vederea unei reprezentări mai obiective a atitudinilor tinerilor față de politică, evenimentele care au loc în societate. Sondajul sociologic a fost realizat în cadrul proiectului comun bilateral 09.820.07.05 UF „Tineretul în fața dilemei civilizaționale: în baza materialelor din Republica Moldova și sudul Federației Ruse” în perioada aprilie-mai 2010 pe un eșantion reprezentativ de 1226 persoane din Moldova.

Tabel 1. „Vă rugăm să alegeți cea afirmație, care în cea mai mare măsură corespunde opiniei Dvs.?”

<i>Afirmații</i>	%
Moldova – țară europeană și parte a civilizației occidentale	24,0
Moldova – țară europeană estică și periferia civilizației occidentale	25,0
Moldova – punte de legătură dintre Vest și Est	19,4
Moldova – mai degrabă Est decât Vest	5,1
Moldova – nici Est, nici Vest, are propria cale de dezvoltare	22,9
Fără răspuns	3,6
În total	100

Conform acestor date, putem menționa faptul că tinerii sunt de părerea că Republica Moldova este o țară europeană, parte a civilizației occidentale (25% și respectiv 24%). Remarcăm faptul că valorile europene, normele și idealurile europene se regăsesc tot mai mult în rîndul tineretului din Republica Moldova. Această atitudine prooccidentală poate fi explicată prin declanșarea după 1990 a proceselor de modernizare și democratizare, drept exemplu în acest sens, servind statele din Europa de Vest; adoptarea vectorului european de către guvernare; intensificarea migrației în statele europene, etc.

Totodată 22,9% din tinerii chestionați au menționat faptul că Moldova are propria cale de dezvoltare. 19,4% din participanții la sondaj percep Moldova drept o punte de legătură dintre Est și Vest, probabil reeșind din argumente de ordin geopolitic, dar și din considerentul că ne aflăm la intersecția influenței acestor două civilizații: estice și occidentale, împrumutînd elemente culturale din ambele.

Apartenența la civilizația estică este sesizată doar de 5,1% dintre participanții la sondaj, credem că este vorba despre respondenții de etnie rusă și ucraineană în general. Un procentaj destul de mic -3,6% din respondenți au avut dificultăți în aprecierea țării noastre din punct de vedere al apartenenței civilizaționale.

În vederea identificării rolului civilizației în cadrul proceselor de globalizare, s-a încercat determinarea predispozițiilor tineretului față de procesele globale care au loc.

Tabel 2. „Globalizarea reprezintă una din trăsăturile caracteristice ale contemporaneității. În accepțiunea Dvs., globalizarea este..?”

<i>Afirmațiile</i>	%
Posibilitatea de a se percepe pe sine ca parte a omenirii	45,7
Posibilitatea de a călători în toată lumea	44,4
Posibilitatea de a găsi un loc de muncă în altă țară	33,9
Posibilitatea de a cumpăra mărfuri produse în toată lumea	14,8

Posibilitatea a comunica liber cu reprezentanții diferitor culturi	50,3
Posibilitatea pentru Republica Moldova de a se ralia la statele occidentale	25,5
Posibilitatea de pierdere a percepției cine sunt eu	8,1
Posibilitatea de pierdere a specificului propriu în cadrul altor culturi	21,0
Posibilitatea de eșec în lupta concurențială cu alte state	9,2

Analizând datele obținute, conchidem că globalizarea în viziunea tinerilor reprezintă în primul rând posibilitatea de a comunica liber cu reprezentanții diferitor culturi – 50% din respondenți, posibilitate accentuată și de avantajele pe care ni le oferă dezvoltarea intensă a tehnologiilor informaționale, rețeaua Internet, rolul site-urilor de socializare, dar și cunoașterea limbilor străine (în special engleza) care facilitează comunicarea dintre persoane din diferite state ale lumii. 45,7% din cei chestionați consideră că globalizarea este anume posibilitatea de a se percepe pe sine ca parte a omenirii. Această abordare filosofică a globalizării se explică prin creșterea interdependenței dintre state, comunități, grupuri sociale, etnice, ecologice, etc. care urmăresc realizarea unor interese care depășesc hotarul statelor naționale, activează la nivel global în numele omenirii, sensibilizează populația la nivel mondial asupra unor probleme sociale comune. Posibilitatea de a călători în toată lumea este văzută ca o formă a globalizării de către 44,4% din tineret, astăzi, în special în condițiile dezvoltării și diversificării rețelilor și mijloacelor de transport. 33,9% consideră drept globalizare posibilitatea de a găsi un loc de muncă în altă țară, fapt ce se explică prin intensificarea relațiilor dintre state în domeniul pieței forței de muncă calificate în special, recunoașterea actelor de studii și a capacităților migranților, politica demografică a statelor respective. Atât posibilitatea de a călători cât și cea de a munci în alte state, sunt opțiuni ale tineretului, care este influențat de situația migrațională, economică a Moldovei, în condițiile în care, fiecare al treilea cetățean apt de muncă se află peste hotarele țării.

Totodată, un aspect negativ al globalizării - posibilitatea de pierdere a specificului propriu în cadrul altor culturi este menționat de către 21,0% dintre cei chestionați; în acest context, 8,1% din respondenți sunt de părerea că globalizarea este posibilitatea de pierdere a percepției „cine sunt eu”. Aceste momente reprezintă atitudinile negative, antiglobalizare, evidențiind riscurile globalizării; în general tinerii apreciază pozitiv procesele ce țin de globalizare.

14,8% dintre cei chestionați, consideră că globalizarea reprezintă anume posibilitatea de a cumpăra mărfuri produse în toată lumea; întrevădem aici mai cu seamă rolul companiilor transnaționale (McDonalds, Nestle, BMW, etc.) care dețin filiale în toată lumea, Republica Moldova nu reprezintă o excepție în acest sens.

Pentru 25,5% din participanții la sondaj, globalizarea reprezintă posibilitatea de a se ralia la statele occidentale. Această opțiune vizează în mod deosebit globalizarea economică care presupune o uniformizare a statelor lumii, o interdependență economică care nivelează dezvoltarea economică, oferă șanse statelor sărace să participe la schimbul economic mondial. Totodată, 9,2% din respondenți consideră că globalizarea nu este altceva decât posibilitatea de eșec în lupta concurențială cu alte state. În pofida acestui fapt, în accepțiunea tinerilor, globalizarea reprezintă un fenomen pozitiv, care nu atentează ostentativ la identificarea civilizațională, fenomen care atrage după sine o serie de facilități de ordin economic și social în primul rând.

Tineretul reprezintă forța, grupul social care participă intens la procesele de globalizare. Globalizarea economiei mondiale influențează diferențiat regional comportamentul migrațional al absolvenților instituțiilor de învățământ superior. În condițiile globalizării pieții muncii, tineretul este orientat spre emigrare după finalizarea studiilor. Globalizarea și liberalizarea relațiilor, transparența hotarelor contribuie la creșterea mobilității specialiștilor calificați. Spre deosebire de migrația de muncă, migrația tineretului pe lângă interesele materiale oferă posibilitatea studierii limbilor străine, cunoașterea tradițiilor, culturii altor popoare.

Republica Moldova are încheiate acorduri bilaterale de colaborare, de schimb de studenți cu multe țări ale lumii. Reeșind din predispozițiile civilizaționale, alegerea unde să continue studiile la fel se divizează între civilizațiile „occidentală” și „estică”. Civilizația „estică” reprezintă în general studiile în Federația Rusă, care este atractivă pentru tineretul vorbitor de limbă rusă din Moldova. Spre exemplu, pentru anul de învățământ 2010-2011 Rusia a acordat Moldovei 110 burse. Ucraina a acordat 100 locuri în învățământul superior, dintre care 90 pentru cetățenii Republicii Moldova de origine ucraineană, 10 locuri pentru alte etnii și 3 burse la doctorat.

Alte state care au acordat burse cu finanțare de la buget pentru tinerii din Moldova sunt: Bulgaria, Turcia, Lituania, Ungaria, etc.

Însă, cele mai solicitate rămân a fi universitățile din România, ca parte a „civilizației occidentale”, afirmație susținută de faptul că România este stat membru al Uniunii Europene și al NATO. Deci, România este percepută în calitate de țară europeană, democratică, cât și rolul acesteia în calitate de vecin al Moldovei, trecutul istoric comun.

Pentru anul de studii 2010-2011 România a acordat aproximativ 5000 mii de burse, un număr record de burse, oferit de statul român până la moment [2].

Rolul studiilor drept factor al dilemei civilizaționale nu presupune doar posibilitățile acordate de alte state, dar și de tipul intern al sistemului de învățământ. În acest context, Moldova a confirmat alegerea civilizațională, aderând la Procesul de la Bologna în mai 2005, sistem de organizare în învățământ, care

stimulează mobilitatea studenților. Considerăm că, un dezavantaj al acestui proces ar constitui favorizarea „exodului de creieri”.

Mobilitatea academică nu oferă doar posibilități de studiere în instituții de învățământ, dar și crează premise reale de consolidare a valorilor general-umane. Procesul de la Bologna asigură o bază pentru armonizarea învățământului și participării active a tinerilor la europenizarea spațiului comun european. Acest program oferă posibilități de asimilare și diseminare a valorilor europene de către tineri. Realizarea reformelor va favoriza dezvoltarea unor generații de specialiști calificați, competenți pe piața europeană a muncii, creșterea cercetărilor științifice, schimbul de cunoștințe și experiență dintre studenți. În acest context, reformele din învățământ pot contribui la dezvoltarea durabilă, socială, economică, culturală a statului nostru. Procesul de implementare a reformei în domeniul învățământului superior poate fi un indicator pentru alte domenii. În această ordine de idei, este indubitabil rolul tineretului în informarea, asimilarea și diseminarea valorilor europene, valori cu caracter general-uman, în spiritul democrației, care vor avea un impact esențial în procesul de democratizare și modernizare a Republicii Moldova.

Deci, alegerea politică rațională a Moldovei nu poate exclude vectorul pro-european de cooperare și integrare. Uniunea Europeană este vecin al Moldovei, cultura europeană, modul de viață și valorile acesteia sunt atractive pentru cetățenii moldoveni, drept dovadă fiind și numărul persoanelor emigrate în țările europene la muncă sau la studii.

Pe de altă parte, Moldova va rămâne mereu o punte de legătură dintre Est și Vest. În această ordine de idei, chiar dacă se optează pe integrarea europeană civilizațională, nu trebuie de întrerupt relațiile cu Rusia. În primul rând este vorba de interesele economice (piața rusă de desfacere a produselor agricole), care necesită menținerea și dezvoltarea relațiilor tradiționale cu Rusia și alte state CSI. În al doilea rând, fără implicarea Rusiei este imposibilă soluționarea diferendului transnistrean. În al treilea rând, menținerea relațiilor culturale cu Rusia este vitală pentru populația rusă din Moldova. Dacă Uniunea Sovietică era o super-putere cu interese globale, atunci Rusia este o putere importantă cu interese regionale și civilizaționale.

Evenimentele care au avut loc în aprilie 2009 la Chișinău, acțiunile din Georgia și criza internă din Ucraina – denotă căutarea unor noi identități, procese care se desfășoară concomitent cu modernizarea statelor respective.

Reflecțind asupra factorului decisiv în procesul de devenire a statelor post-comuniste, J.Snider menționează că noile state pot decide probleme interne ale tranziției postimperiale doar în condițiile integrării în ordinea internațională liberală. Stabilitatea internă, reformele economice, integrarea europeană sunt niște procese interdependente. În acest caz, e necesar o formare mai clară a viitoru-

lui european pe dimensiunile economice, interne și externe, o atenție corespunzătoare tineretului, care va realiza aceste transformări.

Deci, pentru Moldova, ca țară aflată în mijlocul proceselor de modernizare, autodeterminarea național-civilizațională reprezintă factorul decisiv ce determină modelul de dezvoltare și, în final, succesul modernizării statului [10, 502-515]. Confirmarea vectorului european în calitate de alegere civilizațională simplifică sarcina de modernizare a țării. Modernizarea realizată cu succes, afectează codurile culturale, de identificare a națiunii. Prin urmare, problema transformării adaptive a identității este una din problemele fundamentale ale modernizării. Conform filosofului rus G.Fedotova „procesul modernizării poate fi abordat ca un proces de creare a noilor instituții și relații, valori și norme, care necesită anumite modificări ale identității persoanelor, proces care finalizează cu schimbarea identității” [3, 91].

În acest context, este foarte important ca procesele de formare a noii identități contemporane, să fie însoțite de căutarea unor metode de fuziune organică a imperativelor modernizării cu imperativul de păstrare a fundamentelor identității culturale.

Pe de altă parte, conform lui S.Huntington, Moldova este parte a civilizației „estice” reeșind din factorul religios. Rusia, ca succesoare a URSS a devenit un bloc civilizațional asemeni altor blocuri occidentale din Europa (Franța, Germania), care este legată de Bielorusia și Moldova, și Kazahstan unde 40% populație sunt ruși, Armenia care este un aliat istoric al Rusiei. Acesta consideră că „țările ortodoxe exsovietice ocupă un loc central în crearea unui bloc rusesc comun în politica euroasiatică și mondială. După colapsul Uniunii Sovietice aceste state au luat direcții ultra naționaliste, accentuând rolul independenței obținute și distanțându-se de Moscova. Însă, la scurt timp, conștientizarea realităților economice, geopolitice și culturale au determinat alegerea guvernelor proruse” [4].

În calitate de concluzii, menționăm faptul că lipsa mecanismelor interne de autoidentificare și autotransformare a societății moldovenești obstrucționează alegerea civilizațională spre Est, Vest sau o cale proprie de dezvoltare, în calitate de obiective ale modernizării. Un rol semnificativ în cadrul acestor procese complexe de autoidentificare și de alegere civilizațională revine tineretului, ca element esențial al acestor transformări și al construirii modelului viitorului.

Bibliografie

1. Аксюмов Б.В. Конфликт цивилизаций в современном мире и цивилизационный выбор России. - Ставрополь, 2009.
2. www.edu.md
3. Федотова В.Г. Модернизация и глобализация. Мегатренды мирового развития. - Москва, 2001.

4. Huntington S.P. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. - New York, 2003.
5. Inglehart R. Global Trends: A Glimpse Ahead Globalization and Postmodern Values
http://muse.jhu.edu/journals/washington_quarterly/v023/23.1inglehart.html
6. Legea cu privire la tineret. Nr.279-XIV din 11 februarie 1999.
www.mts.gov.md
7. Legea nr.25 din 03.02.2009 privind aprobarea Strategiei naționale pentru tineret pe anii 2009-2013. // Monitorul Oficial nr.68 la 07.04.2009
8. Макарычев А. Интересы и "мягкая сила": Россия и Молдова в поиске общего языка <http://vedomosti.md> (accesat 03.11.09)
9. Население и демографические процессы в Республике Молдова. Статистический сборник Национальное бюро статистики Республики Молдова. - Кишинев. 2009 www.statistica.md/publications
10. Русу Р. Политическая модернизация. // Политология. - Кишинев, 2008, с.502-515

Prezentat la redactie
la 10 octombrie 2010

INTERESUL NAȚIONAL CA MECANISM AL POLITICII EXTERNE A STATULUI ÎN TRANSFORMARE

Victor SACA

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Catedra Științe Politice
Doctor habilitat în științe politice, profesor

Cet article a examiné le mécanisme de l'influence des intérêts nationaux sur la politique étrangère dans les soins démocratie. Une transition particulière est accordée aux principes points d'intersection des intérêts nationaux et la politique étrangère de la République de Moldova. L'article met en évidence quelques éléments sur l'influence des intérêts nationaux sur la politique étrangère: - s'assurer que les valeurs suprêmes du pays: la souveraineté, l'indépendance, la sécurité, l'intégrité territoriale, la position de l'État dans le système de relations internationales. - la politique étrangère vecteur d'optimiser, de la stabilité. - optimiser les liens entre politique intérieure et étrangère. - nécessite d'assurer un consensus entre le gouvernement et l'opposition.

Problème de recherche est basé sur la pratique politique sous le gouvernement communiste, et le gouvernement libéral-démocratique.

Interesul național și politică externă ocupă un loc deosebit în cadrul teoriei și practicii politice și relațiilor internaționale contemporane. Privit în diversele sale ipostaze acest fenomen determină caracterul și direcțiile de manifestare și influență a diferitor procese sociale și politice, inclusiv de natură tranzitorie, permite a percepe practica politică internațională și politica externă a statului în toată complexitatea lor, a iniția și realiza cercetările în domeniul științelor politice. Iată de ce, a cunoaște în profunzime interesul național, natura și rolul lui în funcționarea mecanismului politicii externe este important atât pentru actorul politician, care activează în sfera politică și rolul lui în funcționarea mecanismului politicii externe, cât și pentru savantul a cărui demers științific este axat pe această sferă. Dacă acțiunile celui dintâi trebuie să corespundă unei percepții raționale și realiste a intereselor țării pe arena internațională, atunci efortul investigativ a celui de al doilea – să pornească de la axioma că viața politică internațională niciodată nu poate fi privită în limitele unor scheme teoretice stricte.

Conexiunile între interesul național și politica externă, se disting astăzi printr-un dinamism sporit, uneori chiar neașteptat, depășind considerabil capacitățile analitice existente de a le identifica în toată multivalența, fapt ce le face să nu se conforme la careva scheme statice elaborate de factorul științific. Anume deficitul de abordare în literatura de specialitate a interesului național ca mecanism de realizare a politicii externe în afara schemelor științifice clasice cu ca-

racter determinist, care să fie axată pe modalitățile iregularului, ne-linearului în cercetare, oferă studiului de față actualitate și importanță. De bună seamă, dimensiunile corelative a ambelor fenomene reflectă legăturile lor complexe și contradictorii ca fenomene relativ independente cu potențial propriu de dezvoltare și transformare, dar, totodată, permanent interdependente. Dacă independența ține de un anumit specific al fenomenelor date în procesul general integrativ de existență, atunci interdependența este legată de unitatea lor organică în acest proces. Privite ca totalitate, într-o ipostază de reciprocitate, independența și interdependența interesului național și politicii externe permit acestora să se realizeze ca complementare, permit a valorifica legăturile între ele nu numai de ordin determinist, de cauză-efect, ci și funcțional. Absolutizarea sau, dimpotrivă, subestimarea unui sau altui gen de legătură poate conduce în extremis la deformări serioase în natura interesului național, dar și a politicii externe.

Totuși, fenomenele în cauză capătă cu adevărat sens determinist sau funcțional sau, după cum atestă, de obicei, practica politică internațională, sens mixt, determinist-funcțional, atunci când ele, luate împreună, au unele priorități specifice unul față de altul. Fără a avea careva intenții de supraestimare a interesului național, acestuia îi aparține un rol primar în sistemul corelațiilor sale cu fenomenul politică externă, fapt confirmat de un șir de factori obiectivi. În primul rând, interesul național se impune drept mobil, generator al activităților externe. Adică acest interes este în felul său o proiecție a politicii externe, o cauză prim pentru ca statul, inclusiv în transformare, să organizeze și să întrețină legături cu alte state. În al doilea rând, interesul național este factorul de orientare a politicii externe, fie spre menținerea sau spre schimbarea rolului statului pe arena internațională, spre auto-păstrarea și auto-dezvoltarea securității lui naționale și internaționale. În al treilea rând, interesul național este izvorul de alimentare a politicii externe, de formare și funcționare a mecanismului acesteia. În al patrulea rând, interesul național este un mijloc de transformare a politicii externe, de creștere sau descreștere a rolului ei în sistemul relațiilor internaționale.

La rândul său politica externă, prin efortul exponenților și purtătorilor săi (actorilor și agenților politici, îndeosebi a celor ce dețin puterea), prin realizarea subiectivității acestora, joacă un rol activ față de interesul național, oferindu-i acestuia posibilități de modernizare a mecanismului de influență. Asemenea rol se manifestă în definirea și orientarea interesului, în exprimarea și promovarea lui în anumite limite de timp și spațiu, iar în caz de necesitate, în transformarea, reformularea și redefinirea lui. Desigur, dacă ținem cont de capacitățile reale ale actorilor antrenați în activitatea externă, de gradul lor de maturitate și voință, potențialul de rol al politicii externe în evoluția interesului național este diferit: în unele cazuri acest rol poate fi pozitiv-constructiv, în alte cazuri – negativ cu tentă distructivă, iar în cazurile de slăbiciune și imaturitate a actorilor această politică are o semnificație nulă. Realitățile politice actuale adesea demonstrează

o suprapunere sau o vecinătate imediată a acestor variante de rol a politicii externe, fapt ce împiedică a observa și a înțelege la timp influențele ei complexe și chiar paradoxale asupra interesului național.

Deci, punctele principale de intersecție a interesului național și a politicii externe sunt acolo unde definim interesul național, drept mecanism al relațiilor externe, unde identificăm menirea politicii externe, unde există și necesită soluționare problema auto-păstrării, dezvoltării (și chiar auto-reconstituirii) națiunii și statului, colaborării lor cu alți actori internaționali. Definirea interesului național ca necesitate conștientizată a națiunii în auto-păstrare și dezvoltare, în asigurarea securității [2, 51], ca cele mai vitale nevoi ale statului ce țin de asigurarea suveranității, independenței și integrității teritoriale [3], ca instrument al politicii externe axat pe securitatea națională [4, 228] și este punctul inițial ce actualizează, apropie și unește interesul național și politica externă. Or, unitatea acestora este relativă și nu absolută. Ea are caracter mixt, statico-dinamic, ceea ce oferă în ultima instanță necesarul de stabilitate și dinamism, de dezvoltare și transformare.

Gradul unității interesului național și politicii externe depinde în mare măsură de desfășurarea procesului de acumulare, afirmare și valorificare a elementelor integrative de care ele au nevoie. Printre acestea distingem anumite motivații, argumente, concepții (de exemplu, elaborarea și implementarea unei concepții echilibrate, raționale și realiste a politicii externe), idei, scopuri (adoptarea și realizarea unei idei general naționale, unui scop general național în stare să unească toate comunitățile sociale, etnice, teritoriale, profesionale ale societății), programe, resurse (economice, sociale, politice etc.), mijloace, stimulente (socio-psihologice, ideologice, morale, materiale etc.). Astfel de elemente necesită capacități și eforturi conjugate din partea actorilor ce exprimă interesul național și promovează cursul politicii externe.

În conformitate cu tezele teoretice expuse mai sus este important a specifica rolul de mecanism al interesului național față de politica externă în condițiile Republicii Moldova. Astăzi, în spațiul științific al țării, investigarea acestui mecanism este destul de modestă. Până la moment nu avem lucrări fundamentale, ci doar unele articole [1; 5; 6] în domeniu. În cazul Republicii Moldova abordarea interesului național în raport cu politica externă nu este suficientă nici în Constituția țării, nici în actele legislative legate de activitatea externă, nici în Concepția politicii externe (1995), nici în cea a securității naționale. În aceste documente sunt lansate prioritățile politicii externe care să asigure edificarea statului independent și unitar în corespundere cu interesele naționale ale țării, însă, fără să fie definite interesele propriu-zise. De aceea, timp îndelungat a devenit problematic însăși răspunsul la întrebările fundamentale de pe ordinea de zi: cum vrem să optimizăm raportul dintre interesul național și politica internă și externă; ce vrem de la Europa, de la CSI, de la statele vecine; cum vrem să realizăm

reforme în diferite domenii, inclusiv în cel al securității ca nucleu al interesului național?

Pe parcurs de două decenii de suveranitate a statului au fost diferite variante de răspuns la aceste întrebări, care până la urmă nu au condus la avansări serioase în sistemul corelativ de tip „interes național - politică externă” nici față de Europa, nici față de CSI, nici față de țările vecine. Examinând potențialul mijloacelor interesului național al Republicii Moldova prin prisma obiectivelor politicii externe pot fi evidențiate un șir de trăsături. În primul rând, există problema asigurării de sens real valorilor supreme ale țării, fără de care e de neînchipuit statul contemporan, interesele sale naționale. Aceste valori țin de suveranitate, independență, securitate, integritate teritorială, de bunăstarea cetățenilor, poziția favorabilă a statului în sistemul relațiilor internaționale. Anume spre astfel de valori și trebuie canalizată activitatea externă. Pe parcurs, sub influențe atât de ordin intern, cât și extern, aceste valori au fost în mare parte știrbite. Actorii politicii externe nu au reușit să asigure suficient un loc favorabil al statului în relațiile internaționale, nici integritate teritorială, nici bunăstare. Deși guvernării au depus eforturi, activitatea externă a acestora încă nu a devenit un factor stabil în promovarea interesului național, îndeosebi în asigurarea componentelor de bază – securității statului și integrității lui teritoriale. După aproape douăzeci de ani de independență a țării conflictul din partea stângă a Nistrului încă nu este soluționat, Republica Moldova rămâne a fi dezintegrată. Deci, formulele de până acum de soluționare a conflictului nu au fost eficiente. Violarea integrității teritoriale a statului vizează în mod negativ și alte componente ale interesului național: suveranitatea, independența, securitatea și bunăstarea.

În al doilea rând, în sistemul corelativ „interes național – politică externă” nu a existat o optimă, deoarece timp îndelungat guvernarea nu a avut o alegere clară a priorităților în relațiile externe. Nu au existat orientări și scopuri strategice general recunoscute la nivel național în domeniul securității. Mai bine de un deceniu guvernarea a preferat așa numita politică multivectorială de balansare între Est și Vest, între CSI și Structurile Europene. Factorul de decizie sa dovedit a fi incapabil de a promova în mod rațional această politică.

Vectorul european, precum a devenit mai clar odată cu semnarea în 2005 a Planului de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană precum și cu negocierile actuale pe marginea Acordului de Asociere între Moldova și UE. Totuși, și după acest eveniment vectorul dat nu este destul de stabil, își croiește cale prin multiple dificultăți, rămânând dominat de declarații. Guvernarea comunistă, de exemplu, sa distins, ca de obicei, prin standarde duble în promovarea eurointegrării. Odată cu venirea noii guvernări, liberal-democratice, lucrurile se schimbă, orientarea proeuropeană capătă nu doar sens declarativ, ci și real. La ședința în plen a Parlamentului Republicii Moldova Comisarul European pentru Extindere și Vecinătate, Ș.Fulle, a făcut publică intenția UE de a susține în con-

tinuare eforturile de eurointegrare ale țării noastre. La rândul lor liderii Alianței pentru Integrare Europeană și-au manifestat poziția comună de europenizare a țării. În acest sens este semnificativă aprecierea relației dintre UE și Republica Moldova parvenită din partea AIE, că „UE a ajuns în Moldova, în curând Moldova va ajunge în UE”. Desigur, această apreciere nu are încă destulă substanță, cauza fiind determinată în ultima instanță de problemele cu care se confruntă interesul național al țării. Acesta necesită o conformare adecvată la procesul europenizării, să acumuleze cu adevărat conținut european, să se conducă de metodologii care iar permite de a se înscrie în mod firesc în Europa Unită. A ajunge la un asemenea interes e posibil doar prin promovarea unei politici externe raționale și consecvente care să țină cont atât de opțiuni, cât și de realități. Atare politică e chemată să fortifice toate componentele structurale ale interesului național ce țin de activitatea externă: poziția statului în sistemul relațiilor internaționale, conștientizarea la justa valoare a acestei poziții de către actorii respectivi, stabilirea de scopuri, obiective și mijloace în stare să amelioreze imaginea țării în lume, implementarea acestor scopuri și obiective prin acțiuni constructive.

În al treilea rând, capacitățile interesului național de a influența politica externă depind de situația politicii interne, de faptul în ce măsură această politică dispune de potențialul de a consolida bazele interne ale interesului, pe de o parte, și de a corespunde obiectivelor și necesităților politicii externe, pe de altă parte. În condițiile Republicii Moldova problemele ce apar în realizarea interesului național sunt mai întâi condiționate de latura internă a acestui interes, și anume de slăbiciunea și instabilitatea bazelor sale economice, sociale, demografice, politice, culturale, informaționale și de altă natură. În cei aproape douăzeci de ani de independență actorii politicii interne nu au demonstrat consecvență în promovarea reformelor care să întărească și să modernizeze bazele respective, dar și să asigure o interconexiune benefică a acestora atât pentru obiectivele interne, cât și externe ale țării. Pe parcurs între bazele interesului național au existat și există disproporții, condiționări cu tentă negativă. De exemplu, resursele naturale limitate ale țării au generat probleme serioase în promovarea reformelor social-economice ce țin de liberalizarea economiei, protecția socială, modernizarea sistemului sănătății, învățământului etc., iar acestea la rândul lor au condus la turbulență demografică (reproductivă, migraționistă, de gen), informațională (problema libertății mass media, securității informației, protecției valorilor culturale naționale).

Or, caracterul disfuncțional al raportului dintre bazele sus-numite ale interesului național a fost cauzat preponderent de factorul politic de decizie, în particular de incapacitatea acestuia de a asigura integritatea teritorială a statului, continuitatea cursului democratic al țării. Îmbinarea paradoxală a scopurilor democratice cu mijloacele autoritare, folosirea din plin a mecanismelor autoritare de conducere, în special în cei opt ani de guvernare comunistă, a condus la devalo-

rizarea democrației moldovenești (considerată pe drept cvazidemocrație), la monopolizarea unor ramuri întregi ale economiei, a vieții sociale, informaționale, educaționale, științifice.

Abaterile serioase ale factorului de putere de la obiectivele țintă ale reformării democratice au frânat până la urmă promovarea interesului ei național pe arena internațională. Funcționalitatea acestuia a devenit redusă din cauza dezacordurilor frecvente în realizarea sarcinilor politicii interne și externe ale statului. Dacă în țările cu democrație consolidată sistemul interesului național este pătruns de raporturi relativ echilibrate între cele două câmpuri ale politicii, în care interesul statal și cel civil devin împreună instrument activ al politicii externe pentru a reflecta voința întregii națiuni în relațiile internaționale, atunci în țările de tipul Moldovei aria de manifestare a interesului național este limitată, vizând de obicei aspectul intern al politicii în mare măsură izolat de cel extern sau insuficient concordat cu el. Acest fapt se explică prin două momente principale:

- Guvernările moldovene de până acum au acumulat o tradiție nefastă pentru țară de a supune orbește interesul ei național conjuncturilor externe fără a avea o acoperire favorabilă de ordin intern de natură politică, economică, socială, informațională etc. Astfel, am devenit complet dependenți de factorul extern, de influențele lui nu atât pozitive, cât negative. De exemplu, perioada existenței de până acum a Republicii Moldova poate fi considerată drept perioadă de supunere permanentă a interesului ei național interesului geopolitic al Rusiei în regiune. Anume interesul Rusiei de a-și menține influența în această zonă a Europei, de a-și păstra contingentul său militar în raioanele din stânga Nistrului, de a tărgăna evacuarea lui, de a stimula și a susține secesionismul și regimul de aici știrbesc din interesul național al Republicii Moldova. Desigur, în astfel de condiții, participarea Rusiei în calitate de arbitru în formatul „5+2” în vederea soluționării conflictului transnistrean nu este imparțială, fiindcă e binecunoscut faptul că țara care este implicată în inițierea și desfășurarea conflictului în altă țară nu este cointeresată până la urmă în stabilizarea situației de aici. De aceea, interesul național al țării noastre nu are destulă substanță valorică, el pare a fi mai mult un cvaziinteres național;

- Lipsa de capacități în promovarea unei politici interne raționale, consecvente, axată strict pe componentele în parte și în ansamblu ale reformării democratice a condus la inconsecvență în politica externă, la dominarea în cadrul acesteia a elementului reactiv față de cel activ. Deci, am avut parte de o politică externă relativ pasivă, în întârziere, în tărgănare. Dar dacă și apărea elementul activ în activitatea externă (de exemplu reorientarea pe parcurs a conducerii țării spre structurile europene, spre euro-integrare) el nu era stabil, nu oferea încredere partenerilor occidentali față de Republica Moldova. Iar în timpul guvernării comuniste acest element avea în mare parte un caracter extrem, o conotație negativă, de „șmecherism” față de vecini, de insinuări nefondate (îndeosebi față de

România), de apropiere față de Est în detrimentul Vestului sau viceversa. Din această cauză a și avut de suferit interesul național al țării. Acesta este lipsit de creativitate în dezvoltare, transformare și promovare, de purtători care să se orienteze la timp și adecvat în complexitatea relațiilor internaționale actuale.

În al patrulea rând, discordanțele dintre politica internă și externă, precum și din cadrul sistemului corelativ interes național-politică externă, sunt condiționate de lipsa unui consens general național în țară, între guvernare și opoziție, de situația multipolară în câmpul politico-partinic, de deficitul de relații partenariale între stat și societatea civilă. Acel consens din 2005 dintre putere și opoziție vis-a-vis de măsurile necesare de soluționare a conflictului transnistrean și de euro-integrare a Republicii Moldova așa și nu a fost actualizat.

Relația putere-opoziție, privită în contextul specificității câmpului politic moldovenesc, inclusiv al raportului dintre interesul național și politica externă, are un caracter contradictoriu, este pătrunsă de multiple controverse, paradoxuri. Paradoxul principal ține de faptul că din 1991 încoace dezvoltarea țării a fost determinată, în mare parte de transformarea miraculoasă a nomenclaturii comuniste în administratori democrați, iar în unele cazuri și în opoziție democratică.

La capitolul specificității, chiar unicității, influenței relației putere-opoziție asupra interesului național și politicii externe raportăm în special anii 2001-2009, care au coincis cu aflarea la putere a Partidului Comuniștilor, perioadă ce constituie aproape jumătate (opt ani) din existența de pînă acum a Republicii Moldova. Această perioadă, care în opinia noastră necesită a fi supusă unei analize profunde din partea cercetătorilor interni și externi pentru a o percepe la justa valoare, este unică în felul său după experimentele neobișnuite, fără seamăn, ale guvernanților comuniști moldoveni de a imita exercițiul democratic, prin decoruri democratice ce nu sau întâlnit pînă la ei, care în fond au deformat însăși dimensiunile sistemului interes național-politică externă. În acest sens comuniștii au acumulat o bogată experiență, și iscusință care au fost puse în uz la maximum pînă în ultimile zile de guvernare când liderul partidului puterii, V.Voronin declara: „odată cu retragerea noastră de la guvernare se încheie perioada creativității și progresului în țară, iar cei ce vin după noi nu dispun de capacități de a întreține progresul și stabilitatea în relațiile interne și externe.”

După alegerile parlamentare din iulie 2009 reprezentanții acestui partid în Parlament la fel manifestă iscusință în imitarea exercițiului democratic numai că deja în ipostază de opoziție, modificându-și strategia și tacticile de activitate. Ei au ajuns pînă la negarea ofertelor guvernării liberal-democratice, inclusiv de natură externă, socotindu-le antidemocratice. În așa mod au ignorat alegerile prezidențiale, orientînd societatea spre alegeri parlamentare anticipate. Acest fapt deja demonstrează neafilierea opoziției comuniste la valorile democratice, întrucât prin comportamentul ei este negată alternanța puterii.

Cât privește guvernarea liberal-democrată, ea sa pomenit într-o situație extrem de dificilă atât internă, cât și externă. Mai întâi este puternic afectat câmpul politic al țării, fapt ce rezultă din deficitul de dialog cu opoziția, din eșecul alegerilor prezidențiale și, respectiv, din fenomenul alegeri parlamentare anticipate. Nu mai puțin afectat este și câmpul economic. Liberal-democrații au primit în moștenire de la fosta guvernare comunistă o economie cu un deficit bugetar enorm.

În pofida impedimentelor provocate de cei ce au guvernat țara timp de opt ani, dar și a problemelor noi ce-au apărut în activitatea guvernării liberal-democratice (ciocnirile de opinii în cadrul Alianței), aceasta și-a asumat toate responsabilitățile de a governa, s-a bucurat de susținerea organismelor internaționale, a celor mai influente țări ale lumii. În orice un an de guvernare a liberal-democraților a demonstrat că ei sunt fideli cursului democratic, dispun de voință politică de a gestiona o economie în criză profundă, de capacități de a asigura achitarea la timp a pensiilor și salariilor, de a promova o politică externă activă întru ameliorarea imaginii țării pe arena internațională. Mai mult, în activitatea lor liberal-democrații au demonstrat pragmatism, punând în prim plan în condițiile actuale de criză ale țării, nu factorul doctrinal ci necesitățile practice ale populației (mai întâi de ai asigura supraviețuire, apoi prosperare), scoaterea țării din impas. Aceasta este o condiție primordială în susținerea și promovarea interesului național.

Bibliografie

1. Ciobu E. Interesul național – sprijin imparțial în realizarea politicii externe a statului. // *Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe socioumanistice”*. Vol. II. – Chișinău, 2006, pp.181-188.
2. Основы политологии. Краткий словарь терминов и понятий. – Москва, 1993.
3. Pîntea Iu. Interesele naționale ale Republicii Moldova. Riscuri și pericole. <http://www.ipp.md/>
4. Oxford Dicționar de politică. – București, 2001.
5. Saca V., Cebotari S. Identificări conceptuale în cadrul sintagmei „proces integraționist – interes național – politică externă”. // *Revistă de Filozofie și Drept* Nr.3 (142), 2006, pp.57-66.
6. Saca V. Interesul național al Republicii Moldova în contextul diversității europene. // *Unificarea Europeană: Filosofia diversității (Materialele Conferinței Internaționale)*. – Chișinău, 2004, pp.283-291.

Prezentat la redacție
la 15 octombrie 2010

MANAGEMENTUL POLITIC ÎN REPUBLICA MOLDOVA: ASPECTE TEORETICO-PRACTICE

Constantin SOLOMON

Republica Moldova, Chisinau, Universitatea de Stat din Moldova, facultatea de istorie,
doctor habilitat în științe politice, profesor

The article focuses on theory-practice aspects of political management in the Republic of Moldova. The author considers that political management represents one side of the management and administration relationship that allows solving such issues, as image of a state and political leader, creation of a favorable conditions for the activity of a state institution or a political party, formation of electoral preferences of the population, formation of the alliances or political blocks, etc.

The political leadership of the Republic of Moldova is the only body that establishes the approaches and solutions of a problem that the state community faces, and that is based on the political program accepted by the population and confirmed through the voting.

Nowadays a new type of political management imposes itself: it is based on modern scientific principles, conducted by professionals, elected by people's vote and independent from the will of certain groups of interests. Only in this way the Republic of Moldova would be able to move toward progress and democracy.

Istoria societăților umane, este în ultimă instanță, rezultatul succesiunii reușitelor sau eșecurilor acțiunilor inițiate de oameni, mai ales în sfera conducerii, întrucât la acest nivel deciziile au drept miză destinul indivizilor și al colectivităților. Ca atare, din cele mai vechi timpuri a existat interesul pentru înțelegerea elementelor materiale și spirituale care pot asigura o conducere eficace a activităților umane, fie că aceasta se realizează în vederea îndeplinirii unui scop economic, tehnic, cultural, militar sau politic.

Managementul politic este o temă puțin cercetată însă foarte actuală pentru Republica Moldova. Studiarea acestei probleme va permite găsirea soluțiilor adecvate ce vor favoriza tranziția spre o societate democratică. Cu atât mai mult că problema fundamentală a Republicii Moldova privește modernizarea de ansamblu a societății, reducerea decalajelor social-economice în raport cu celelalte state din Europa și ridicarea standardului de viață a populației.

Actualitatea temei este confirmată atât de evenimentele legate de campaniile electorale parlamentare din anul 2009, precum și de realitatea constituită în țară la momentul actual.

În procesul democratizării societății moldovenești studierea problematicei conducerii politice a căpătat o amplă extindere. Partidele politice, oricare ar fi orientarea lor doctrinară, manifestă un interes deosebit pentru desfășurarea unor activități de pregătire a propriilor cadre, mai ales a celor tinere, în concordanță cu nivelul actual al cunoștințelor de conducere politică în cadrul unor cursuri de management politic.

Pregătirea profesională în problemele conducerii politice nu este o problemă nouă. Profesionalismul politic a fost cerut și apreciat în toate timpurile, deși semnificațiile sale s-au schimbat, deoarece de la Platon și Aristotel până astăzi, viața socială a evoluat. Societățile contemporane sânt preocupate, ca și în trecut, de ameliorarea binelui social, dar altele sânt mecanismele și mijloacele ce le stau la îndemână pentru a-l realiza.

Este general cunoscut că nu sunt țări bogate și țări sărace, dar sunt țări bine administrate și prost administrate. Un singur exemplu. Republica Singapore, stat situat în Asia de Sud-Est, care are o suprafață de 710 km² cu o populație de 5076700 locuitori. Stabilitatea social-politică și opțiuni judicioase au consacrat în prezent economia Singapore ca una dintre cele mai dinamice din lume. Nivelul de viață în Singapore este de 4 ori mai înalt decât nivelul de viață în Federația Rusă și „sic!” de 10 ori mai înalt decât în Republica Moldova.

Astfel spus, gradul de dezvoltare a unei țări este într-o strânsă corelație cu nivelul profesionalizării activităților și numărul cetățenilor calificați să contribuie la realizarea bunăstării sociale. Asemenea exigențe se manifestă și față de oamenii politici, cetățenii având așteptări mult mai mari în ce privește calitățile intelectuale și morale ale celor pe care îi propulsează în posturile de conducere politică.

Toate formele de conviețuire umană, oricare ar fi mărimea lor (stat național, stat federal sau reuniune de state, unitate teritorială de tipul raioanelor, orașelor sau statelor), se confruntă cu probleme de natură politică, pe care trebuie să le rezolve. Se consideră că o problemă devine politică atunci când interesează întreaga comunitate, iar rezolvarea ei are consecințe atât pentru întreaga viață politică, cât și pentru viața fiecărui membru al comunității.

Întrucât, în orice comunitate unele chestiuni privesc pe toți membrii ei, sau devine o problemă de interes comun, politicul în diferitele sale expresii concrete (instituții, conducători, decizii) este un element structural al vieții sociale contemporane. Conducerea politică stabilește scopuri și propune mijloace pentru realizarea lor, ca oricare alt fel de conducere, însă particularitatea acestor acțiuni constă în faptul că ele au ca obiect elaborarea și aplicarea de decizii și politici „în numele și pentru folosul comunității”.

Conducerea politică este singura instanță care stabilește calea de urmat în abordarea și rezolvarea unei probleme cu care se confruntă comunitatea unui

stat, în baza programului politic acceptat de populație și apreciat pozitiv prin vot.

Adică, „politica de succes” este politica care reușește să îndeplinească funcțiile guvernării în acel mod care îi permite să fie mereu mai aproape de echilibru al diferitelor interese politice, economice, sociale.

Dacă politica este activitatea de guvernare a societății prin decizii ce se referă la direcționarea dezvoltării spre anumite obiective, mobilizarea și alocarea resurselor necesare, asigurarea stabilității sociale, promovarea schimbării și inovării, reglarea raporturilor unui stat cu mediul internațional, atunci managementul politic se referă la domeniul aplicativ a științei politice, vizând o gamă foarte vastă de manifestări legate de organizarea diferitor campanii de promovare a ideilor și a imaginii actorilor politici, de lobbyism, de cercetare a opiniei publice, de colectare a fondurilor etc.

Managementul politic este unul dintre aspectele relațiilor de conducere, administrare, gestiune în politică care permite soluționarea unor astfel de probleme cum ar fi imaginea unui activist de stat sau politic, crearea unor condiții favorabile pentru activitatea unei instituții de stat sau al unui partid politic, formarea preferințelor electorale ale populației, formarea alianțelor și blocurilor politice etc. Pentru a conduce efectiv țara, conducătorii ei trebuie să se bucure de autoritate în rândurile cetățenilor; pentru a obține victorie în alegeri trebuie de cucerit simpatia alegătorilor; pentru a ieși cu cinste dintr-o situație de conflict, trebuie să poți influența asupra adversarilor săi.

Obiectivele politice enumerate nu pot fi rezolvate prin metode tradiționale – pe calea adoptării unor hotărâri, a elaborării unor norme, reguli sau legi impuse cetățenilor. Ele pot fi soluționate doar prin intermediul managementului politic.

Cum scopul principal al activității politice este accesarea la guvernare sau, cel puțin, influențarea guvernării, managementul politic țintește în optimizarea relației „efort-beneficiu”, la fel ca și în orice alt domeniu de activitate.

Numai că în politică, la modul ideal, spre deosebire de business, efortul actorilor politici ar trebui să fie îndreptat nu spre beneficiul personal, ci spre beneficiul public. Aici sânt ascunse izvoarele eticii politice. În acest sens, politica ar trebui să fie o acțiune sufletească dezinteresată în favoarea cetățenilor, singurul privilegiu al actorilor politici fiind stima și recunoștința celor guvernați. Ca să fie așa, în conformitate cu ideile lui Platon și Machiavelli, elitele politice ar trebui să fie constituite din „înțelepți”, care nu ar avea o altă satisfacție decât profesarea artei guvernării. Partidele politice, în virtutea locului special pe care îl au în sistemul politic, sânt chemate să participe activ la punerea în funcțiune a mecanismului puterii politice. Cea mai importantă funcție a partidelor politice este cea de asigurare a medierii între cetățeni și stat, între societatea civilă și societatea politică. Această funcție se manifestă plenar în timpul alegerilor. Ele rămân unica modalitate a partidelor de a cuceri puterea politică. Cetățenii, la rân-

dul lor, pot accepta sau respinge un partid sau altul, o orientare politică sau alta doar participând la scrutinul electoral. Partidul, prin urmare, oferă cetățenilor posibilitatea să valideze sau nu orientarea politică a societății.

În campaniile electorale politicienii se străduie să se mențină cu orice preț la putere, iar noi, alegătorii, suntem acei care-i alternăm (uneori nereușit) la putere.

Pentru a atrage electoratul în timpul campaniilor electorale partidele politice utilizează cele mai ademenitoare slogane. Astfel, în campania din martie 2005 Partidul Țărănesc Creștin Democrat s-a lansat cu sloganul „Dreptate pentru țărani!” având în vedere că starea de lucruri în Moldova nu se va schimba spre bine atâta timp, cât statul nu va susține micii proprietari de pământ la sate.

În campania electorală pentru alegerile anticipate din 28 noiembrie 2010 Partidul Liberal Democrat din Moldova s-a lansat cu sloganul „Moldova fără sărăcie!” [12, 3]. Partidul Comuniștilor din Republica Moldova a mers în campania electorală cu sloganul „Moldova alege Victoria!” – aceasta fiind întreaga Moldovă, fără excepție, fără favorit, fără divizare prin ai săi și străini, întreaga Moldovă formată în primul rând din femei, bătrâni, copii, tineri, dar nu din partide aflate în conflict [17, 1]. Partidul Democrat din Moldova s-a lansat în campania pentru alegerile parlamentare anticipate cu sloganul „Pentru Moldova, PENTRU TINE!” [13, 4], iar Partidul Moldova Unită – cu sloganul „Noi vom face ordine în țară!”.

Sloanele electorale care au o anumită țintă și un obiectiv de a obține un scor bun deseori sânt sărace în informație, dar bogate în imagini frapante, în cuvinte-șoc. Ele au scopul de a ritma comunicarea în campaniile electorale.

Pentru un studiu comparat, reamintim exemplul Franței în timpul alegerilor prezidențiale din 1981. Sloganul „Forța calmă” exprimă obținerea pentru socialistul Mitterand. În prezidențialele din 1995 sloganul „Franța pentru toți” exprima opțiunea pentru J.Chirac.

În perioada de tranziție, mai ales în timpul campaniilor electorale, un obiect de discuții, de altfel, foarte aprinse, este *calitatea puterii*. Doar nu e secret că în condițiile tranziției de multe ori la putere ajung persoane corupte, demagogi, afaceriști care, apărându-și propriile interese, formează mersul înainte al societății. Practica perioadei de tranziție în Moldova a confirmat această situație.

De regulă, oamenii de stat care doresc să instaureze democrația politică își concentrează deseori eforturile asupra instituirii unui număr formal de instituții democratice și asupra adoptării Constituției. Însă pentru dezvoltarea unei guvernări democratice stabile și eficiente „se cere ceva mai mult. Dacă cultura politică nu este în stare să susțină sistemul democratic, șansele de succes ale acestuia nu sunt mari” [1, 56].

Sunt mai multe componente ce determină calitatea elitei de conducere care necesită a fi abordate, ca: filosofia elitei, sociologia elitei, psihologia elitei, etica elitei, tehnologia elitei etc.

Dacă e să ne referim la psihologia elitei politice, considerăm că aici e destul de binevenită ruga fostului om politic din Federația Rusă R.Abdulatipov cu care el își începe cunoscuta lucrare „Власть и совесть”: „Doamne Dumnezeu De Sus! Tu care dăruiești oamenilor putere, nu uita să-i înzestrezii cu minte și cinstite” [18, 3].

Conducătorii statului – de la nivel central până la nivel local, deputații din Parlament trebuie să fie oameni cinstiți, principiali și onești.

Considerăm că anume de calitatea puterii, de cultura politică a elitei de conducere depinde foarte mult, dacă nu totul, în republică, de aceea electoratul trebuie să fie foarte prudent, atent, înțelept și la alegeri (prezidențiale, parlamentare, locale) să voteze „cu cap”.

Limbajul devine o armă puternică din tezaurul de presiune și captare a maselor electorale în campania de creare a imaginii liderului politic. Principele în opțiunea ilustrului gânditor italian N.Machiavelli (1469-1527) – trebuie să însușească o atitudine cuvioasă, plină de compasiune și de sinceritate caracteristică omului cumsecade în relațiile cu supușii: „Nimic din ceea ce comunică el popoului nu trebuie să piardă din vedere exprimarea acestor virtuți, respectiv ceea ce principele transmite către auditoriu trebuie să conțină nu doar informații, ci și persuasiune” [10 38].

Limbajul politic, deseori populist, demagogic se caracterizează prin retoricism excesiv, sentimentalism primitiv și belșug de promisiuni seducătoare însă improbabil de îndeplinit. Acest limbaj este specific unor lideri ai partidelor politice și chiar unor persoane din eșaloanele de vârf ale puterii.

Limbajul politic îndoctrinează, manipulează, influențează sau informează. Adesea, concomitent distrage atenția de la problemele majore, poate plictisi sau exagera.

Un limbaj propagandistic care aproximează destul de bine ceea ce ar trebui să fie limbajul politic în democrație este limbajul așa-zis „corect din punct de vedere politic”. Scopul acestui limbaj politic este integrarea unor categorii defavorizate din punct de vedere politic, dar și economic și social. Calea practică o reprezintă politicile afirmative descentralizate ale societății civile și ale administrației locale. Ele cuprind acțiuni și programe, prin care agenții economici, școlile și alte instituții sporesc oportunitățile de afirmare pentru membrii grupurilor minoritare. Astfel, limbajul „politic corect” are un rol esențial în stimularea unui mod de gândire democratic și promovează toleranța și normalitatea raporturilor între grupurile sociale cu identități diferite.

În Republica Moldova s-a făcut și se face mult haz pe seama exprimării greoaie, anoste, echivoce, macaronice a unor parlamentari, însă foarte puțin pentru

a-i ajusta să se debaraseze de greșelile care se țin lipite de ei [11, 97]. Excepție în acest sens este revista „Limba Română” care (începând cu nr.4 1994) a inițiat un ciclu de articole de cultivare a limbii cu genericul „Rostiri parlamentare”.

În martie 2010 la Chișinău a fost publicat studiul „Dezideratul reformei constituționale în Republica Moldova. Aspecte prioritare” [16]. Autorii lucrării susțin că în Republica Moldova la moment este o criză politică și nu constituțională. Forțele politice trebuie să găsească un compromis pentru a depăși această criză întrucât cultura politică presupune respectarea principiilor democratice, a principiilor democrației constituționale.

La 25-26 februarie 2010, în cadrul vizitei sale la Chișinău, Președintele Comisiei Europene pentru democrație prin drept a Consiliului Europei (Comisia de la Veneția), G.Buquicchio, a declarat că Comisia de la Veneția este un organ consultativ, ea poate da anumite sfaturi, recomandări, iar politicienii trebuie să soluționeze problema, subliniind că pentru Moldova, prioritară este ieșirea din criză și nu modificarea Constituției.

Calitatea managementului politic este, parțial, testată doar în timpul campaniilor electorale, când rolul manipulațiilor riscă să devină determinant. În Republica Moldova succesul formațiunilor politice la alegeri, ca peste tot în lume depinde de:

- imaginea liderului;
- oferta electorală atractivă (ademenire, minciună pentru alegători);
- competența și motivația staffurilor electorale;
- gradul de ramificare a structurilor teritoriale;
- suportul mass-media;
- resursele financiare pentru punerea și menținerea în funcțiune a întregului mecanism partinic.

Ponderea fiecărui din acești factori variază și nu poate fi estimată cu exactitate. Dar, o combinație doar a câtorva din factorii menționați este necesară pentru succesul electoral al partidelor.

Actualmente, când spectrul politic autohton este animat de 29 [3, 1-4], de partide și formațiuni politice, devine imperativă necesitatea de a cunoaște ce, când și cum trebuie să codifice sau să decodifice în comportamentul și mesajele sale un subiect electoral, ce model de imagine politică este mai binevenit într-un context situațional sau altul.

Relațiile dintre politicieni în Republica Moldova, mai ales în timpul campaniilor electorale, se exprimă prin formula „bellum omnia contra omnes”. Anume în timpul campaniilor electorale se răspândesc minciunile, iau amploare promisiunile ademenitoare, politica populistă a liderilor politici.

În vederea îmbunătățirii situației și climatului social-politic din republică de care, în mod firesc, se fac responsabili oamenii politici, și mai ales cei care dețin vre-

melnic puterea, este necesar ca aceștia să valorifice, în scop benefic, pentru întreaga societate, unele orientări și clarificări conceptuale ale guvernării.

Este necesară elaborarea unor tactici mai vulnerabile și mai eficace de convertire, de manipulare chiar a opțiunilor electorale. Publicul a devenit mai imun la așa-numita minciună electorală (minciuna politică), prin urmare, consilierii de imagine încearcă să identifice noi mecanisme de gestionare, capabile să reînnoiască periodic sau ocazional imaginea actorului politic.

După cucerirea puterii, managementul politic al învingătorilor este testat de eficiența și calitatea guvernării, care mai depinde în mare măsură și de gradul de concurență din partea partidelor de opoziție.

Atât puterea cât și opoziția pot să se manifeste doar în condițiile unei stabilități politice și sociale, atunci când interesele diferitor grupuri vor coincide. Aceste interese „pot fi contradictorii ba chiar aflate în confruntare, dar echilibrul și, prin urmare, stabilitatea între grupurile sociale devine posibilă în cazul când prevalează coincidența de interese” [6, 99].

Lupta pentru interese în societățile tranzitorii, spre deosebire de democrațiile avansate, capătă deseori forme schimonosite, pocite chiar, atât pentru imaginea puterii cât și cea a opoziției. Puterea, în scopul autoconservării, supraviețuirii în totalitatea instituțiilor ei, încearcă prin câmpul mediatic să manipuleze pozițiile unor grupuri de interese pentru a le radicaliza până la confruntare. Exagerând pozițiile radicale ale anumitor grupuri, mai ales ale opoziției, „puterea la momentul potrivit își avântă toate resursele administrative și mass-media subordonată pentru distrugerea opoziției” [19, 5-10].

Calitatea opoziției moldovenești, din păcate, lasă mult de dorit, lucru care se manifestă prin obținerea de către partidul de guvernământ a statutului de partid dominant [4, 28]. Pericolele care vin din dominația îndelungată a unui partid sânt, într-un fel, echivalente cu pericolele generate de întreprinderile monopoliste în economie. Este vorba, despre aceleași vicii – sublinierea eficienței, generarea corupției, manipularea opiniei publice etc.

Manifestarea viciilor semnalate se accentuează mai ales atunci când cultura politică a categoriilor sociale este fragmentară, subdezvoltată. În Republica Moldova, atât elita de conducere, cât și categoriile sociale, oamenii de rând trebuie să însușească cultura democrației, pentru a avea o mentalitate politică avansată, aceasta din urmă fiind determinată de capacitatea de a pune în aplicare cunoștințele acumulate, de a confrunta faptele și fenomenele, de a le aprecia la justa lor valoare, de iscusință de a trage concluzii de rigoare și de a găsi calea optimă de rezolvare a diverselor sarcini și probleme. Pentru a contribui la schimbarea mentalității este nevoie de educație la toate nivelurile sociale: pe categorii de vârstă, pe categorii profesionale sau pe categorii de interese.

Viciile semnalate sânt expresia erodării eticii politice, care are consecințe catastrofale pentru credibilitatea partidelor. Astfel, credibilitatea partidelor poli-

tice din Republica Moldova este pe ultimul loc printre instituțiile publice și private, fiind de doar 20%. În consecință, crește absenteismul și scade dramatic legitimitatea instituțiilor publice eligibile.

În Republica Moldova au avut loc deja opt scrutine parlamentare (1990, 1994, 1998, 2001, 2005, 2009, 2010). Și cu toate că în această perioadă a crescut activitatea socială și politică a oamenilor, a sporit semnificativ interesul lor față de problemele politice și de stat, atitudinea negativă a alegătorilor față de parlamentari continuă să mai persiste. Diminuarea autorității parlamentarilor a fost provocată de mai multe cauze, printre care putem evidenția:

- majoritatea alegătorilor așteaptă schimbări urgente și vădite spre bine în viața țării, însă rezultatele activității deputaților sânt mult mai modeste decât cele preconizate;

- realizarea intereselor alegătorilor se reflectă slab în comportamentul deputaților, ei având grijă mai mult de interesele personale, de lupta insistentă pentru putere;

- marea majoritate a deputaților nu posedă un limbaj corect din punct de vedere politic și cultură politică;

- lipsa profesionalismului politic și a unei concepții transparente a dezvoltării societății. Cunoștințele teoretice slabe ale majorității reprezentanților puterii legislative și executive îi fac să aibă o atitudine neglijentă față de opinia socială;

- conduita multor deputați deseori nu se înscrie în normele deontologice.

Ca răspuns „electoratul votează, de cele mai multe ori, la îndemnul unor lozinci populiste, irealizabile, vehiculate de unele partide în campaniile electorale” [14, 90].

Politica nu se limitează doar la guvernare, însă guvernarea este „finalitatea activităților politice” [15, 202]. Prin intermediul guvernării, gândirea politică, proiectele și programele, ce aparțin acelor partide care au câștigat competiția electorală, capătă posibilitatea de a fi îndeplinite.

Desigur, pentru ca să se producă transformarea ideilor politice în fapte de viață, mai este necesar să fie îndeplinită o condiție esențială și anume, ca deciziile și politicile guvernării să fie acceptate de societate. Altfel, există posibilitatea ca „puterea străzii” să împiedice realizarea lor, pe diferite căi (demonstrații, greve, nesupunere civică etc.). În legătură cu această precizare, este necesar să subliniem că manifestările de „putere” implică și actorii politici din opoziție, care prin activități parlamentare sau extra-parlamentare pot influența, uneori decisiv, deciziile și politicile elaborate de partidele ce au câștigat majoritatea voturilor și exercită prerogativele ce revin actelor de guvernare.

Fondatorul științei acțiunii eficiente (praxiologia) T.Kotarbinski considera că atunci „când apreciem comportamentul cuiva drept eficient, anti-eficient sau indiferent o facem din punct de vedere al scopului pe care l-a urmărit sau îl urmărește cineva [7, 38]. Acest mod de a judeca eficiența acțiunilor este pe deplin

aplicabil și în sfera conducerii politice. Fundamentarea praxiologică este esențială pentru desfășurarea activităților de conducere, deoarece o conducere lipsită de eficacitate este inutilă și costisitoare pentru societate. În acest context, pregătirea științifică îndeplinește în prezent un rol fundamental în procesul profesionalizării activităților de conducere, în toate domeniile de activitate socială.

Factorii politici care au o atitudine responsabilă față de electorat sânt obligați să analizeze ce șanse are o inițiativă politică de a deveni un instrument real de schimbare a realităților sociale în direcția propusă. Ei trebuie să fie interesați să cunoască: a) în ce măsură politicile inițiate servesc scopului declarat; b) nivelul de performanță care poate fi atins în urma aplicării măsurilor preconizate (consecințele care pot afecta în rău viața cetățenilor).

Unii politicieni consideră că în Republica Moldova am avut și continuă să avem un management politic defectuos, în care predomină nu înțelegerea necesității îmbunătățirii legilor, a vieții oamenilor, asigurării unei creșteri economice sănătoase, ci mai degrabă promovarea unor interese personale și de grup, în detrimentul masei largi a populației [5, 31-32].

S-au rostit crezuri ideologice diverse și înflăcărâte, s-au încheat programe doctrinare în pas cu vremea, s-au desprins disidențe din partidele apărute după proclamarea independenței, dar situația politică mereu este perpetuată de zguduirile ciclice ale cataclismelor inventate și aduse cu dibăcie în scena politică.

Pe parcursul a celor nouăsprezece ani de existență a statului Republica Moldova morala s-a dovedit a fi ușor modelată, iar memoria istorică extrem de vagă. Confruntarea dintre cele două lumi: una care făcea abia primii pași pe calea democrației și alta care nu dorea să fie trecută în analele istoriei, se manifestă și astăzi. Mentalitatea depășită a unei părți a populației este menținută în mare parte de impactul reformelor parțiale. Probabil, anume prin acest decalaj de concepte, viziuni poate fi explicat faptul că în Republica Moldova doar în timp de zece ani au fost instaurate regimurile: **prezidențial** (3 septembrie 1990 – 28 iulie 1994), **semiprezidențial-semiparlamentar** (29 iulie 1994 – 4 iulie 2000), **parlamentar** (5 iulie 2000).

De fiecare dată modificarea sistemului politic se făcea nu fiindcă așa o cerea interesul național sau fiindcă astfel se obținea un randament politic maximal. Modificarea sistemului era produsul divizării puterii între diverse grupuri politice, reflecta rezultatul luptelor de moment, încercarea diverselor grupuri de a controla procesele de privatizare, de a avea acces la resurse. De exemplu, la 5 iulie 2000 s-a votat republica parlamentară, pentru a-l lipsi pe P.Lucinschi de putere reală. (Adică, legea a fost adoptată contra unui singur om)! Efectele acestor jocuri de-a politica sânt triste. Modificarea permanentă a sistemului politic, a formei de guvernare erodează legitimitatea puterii, devine un impediment serios pentru investiții și creșterea economică, un factor de instabilitate și scindare continuă a societății.

La fel și Codul electoral. În preajma fiecărei campanii electorale în Republica Moldova se modifică pragul electoral. Dacă în anii 1994-1998 era de 4%, în anul 2000 Partidul Comuniștilor din Republica Moldova și Partidul Popular Creștin-Democrat modifică pragul electoral de la 4% la 6%. Astfel după alegerile parlamentare din 25 februarie 2001, potrivit rezultatelor definitive ale Comisiei Electorale Centrale, în Parlament au trecut doar 3 forțe politice: a) Partidul Comuniștilor din Republica Moldova – 71 mandate; b) Blocul electoral „Alianța Braghiș” – 19 mandate; c) Partidul Popular Creștin-Democrat – 11 mandate [2, 1].

În anul 2002, iarăși, este modificat Codul electoral, conform căruia un partid, pentru a depăși pragul electoral, trebuia să acumuleze 6%, o alianță din 2 partide – 9%, din 3 și mai multe – 12% [8, 14]. În anii 2005-2006 după campania parlamentară, pragul este coborât la 4%, dar nu pentru a democratiza sistemul, ci invers, a răsplăti Partidul Popular Creștin-Democrat și Partidul Democrat pentru gestul de trădare a propriului electorat. Nu a trecut nici un ciclu electoral și în anul 2008, cu 10 luni înaintea alegerilor, pragul, iarăși, este readus la 6%. Este clar că acest management era orientat contra partidelor din opoziție, a fost o încercare a fostei guvernări de a rămâne cu orice preț la putere.

La 2 februarie 2009 a fost dat startul campaniei electorale pentru alegerea, la 5 aprilie, a Parlamentului Republicii Moldova. Modificările Codului electoral, efectuate un an mai înainte, au generat comentarii diverse. Partidul Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM) și Partidul Popular Creștin Democrat (PPCD), care au promovat ideea ridicării pragului electoral până la 6%, deopotrivă cu interzicerea blocurilor electorale, și-au argumentat opțiunea prin necesitatea evitării fragmentării excesive a componenței viitorului Parlament. Pe de altă parte, „Alianța Moldova Noastră” (AMN), în calitate de cea mai puternică formațiune de opoziție, a criticat amendamentele, lăsând totuși să se înțeleagă că este, totuși, satisfăcută că nu va trebui să suporte presiunile eventualilor condrușeți electorali cum s-a întâmplat la alegerile parlamentare din 2005. Celelalte formațiuni au fost mai sincere în nemulțumirile lor împotriva modificărilor, referindu-se la faptul că acestea sânt contrare recomandărilor instituțiilor internaționale – OSCE, Comisia de la Veneția etc.

Atitudinile față de amendamentele menționate se explică, în primul rând, prin interesul partidelor cu „șanse mari” de a beneficia de pe urma redistribuirii „voturilor pierdute”, de cele cu un rating la limita trecerii pragului electoral, iar în al doilea rând, grija partidelor mari ca partidele mici să nu formeze un bloc comun. Adică, ridicarea pragului electoral și interzicerea blocurilor electorale ar putea avea efecte neașteptate pentru designer-ii modificărilor. În acest sens, cel mai vădit pericol pentru PCRM era că putea fi lipsit de eventuali parteneri de coaliție.

La 29 iunie 2010 Codul electoral este din nou modificat și completat. Conform modificărilor pragul electoral pentru un partid politic este stabilit de 4%,

iar pentru candidații independenți pragul electoral a fost redus de la 3% la 2%. [9, 6-17]

Un capitol aparte, în care se observă managementul politic autoritar, îl reprezintă partidele politice ca formațiuni politice. Ultimele modificări produse în Legea despre partidele politice au înăspriț la limită procedura de înregistrare, au complicat și mai mult procedura de finanțare a acestora. Astfel, pentru orice încălcare, cât de mică ar fi aceasta, partidele pot fi eliminate din cursa electorală, pot fi sancționate, dizolvate etc.

Eficacitatea managementului politic, drept urmare a activității politice, depinde în mare parte de măsura în care subiectul conducerii cunoaște procedurile, mijloacele tehnologiile de soluționare a problemelor guvernării [20, 43].

Astfel, actualmente se impune utilizarea unui nou tip de management politic: unul bazat pe principiile științifice moderne, realizat de specialiști competenți, aleși prin votul popular și care nu vor fi dependenți de voința unor grupuri de interese. Doar astfel Republica Moldova va avansa pe calea progresului și a edificării unei economii competitive, a unui stat social și a unei adevărate democrații.

Bibliografie:

1. Almand G., Verba S. The Civic Culture Revisited. – Boston, 1980.
2. Alegerile parlamentare – 2001. // „Moldova Suverană”, 2001, 17 martie.
3. Arhiva curentă a Ministerului de Justiție a Republicii Moldova. Dosarul: Lista partidelor politice înregistrate în Republica Moldova, 2010, filele 1-4.
4. Boțan I. Managementul politic în Republica Moldova. // Fin Consultant, 2008, Nr.5.
5. Braghiș D. Managementul în politica moldovenească: o realitate ambiguă. // Fin Consultant, 2008, Nr.5.
6. Frunțașu P. Stabilitatea sistemelor politice în condițiile democratizării. // Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria Științe socio-umanistice. Vol. III. – Chișinău: CEP, USM, 2001.
7. Kotarbinski T. Tratat despre lucru bine făcut. – București, Editura politică, 1976.
8. Lege pentru modificarea și completarea Codului electoral. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.20.
9. Legea pentru modificarea și completarea Codului electoral. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, Nr.108-109.
10. Machiavelli N. Principele. – București, Editura științifică, 2002.
11. Matcaș N. De la grotesc la sublim. – Chișinău, 1995.
12. PLDM luptă pentru o Moldovă fără sărăcie. // „Timpul”, 2010, 18 octombrie.

13. Partidul Democrat din Moldova s-a lansat oficial în campania pentru alegerile parlamentare anticipate. // „Timpul”, 2010, 19 octombrie.
14. Solomon C. Aspecte ale vieții politice în Republica Moldova (1989-2002). – Chișinău, CEP, USM, 2002.
15. Tămaș S. Dicționar Politic. Instituțiile democratice și cultura civică. Ediția II-a revăzută și adăugită. – București, 1996.
16. Vaculovschi Gh., Norbert N. Dezideratul reformei constituționale în Republica Moldova. Aspecte prioritare. – Chișinău, 2010.
17. Voronin V. Esența luptei politice a PCRM este să aducă la guvernare poporul Republicii Moldova. // „Moldova Suverană”, 2010, 12 octombrie.
18. Абдулатипов Р. Власть и совесть: политики, люди и народы в лабиринте смутного времени. – Москва, 1994.
19. Короп Е. Политическая провокация. // Диалог, 1999, Nr.9.
20. Пушкарева Т. Политический менеджмент. – Москва: Дело, 2002.

Prezentat la redactie
la 19 noiembrie 2010

ИМИДЖ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА В СРЕДСТВАХ МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ

Татьяна ТУРКО

Республика Молдова, Кишинэу, Молдавский государственный университет, факультет международных отношений, политических и административных наук, кафедра политологии
доктор политических наук, доцент

Родика СВЕТЛИЧНАЯ

Республика Молдова, Кишинэу, Молдавский государственный университет, факультет международных отношений, политических и административных наук, кафедра политологии
доктор политических наук, доцент

The present article stresses the problem of the reflection of image of the Republic of Moldova in mass-media. The problem of positive image for creation is a very update one in the contemporary in the world. Each state is interested in the creation of a own positive image both at national level and international one. Authors try to underline the idea that mass-media influences the process of positive creation image in the Republic of Moldova. The article stresses also the influence of migration and European integration process upon the image creation of Moldova. The Moldavian government elaborated the Strategy of image promotion for the Republic of Moldova. One of its goals is to increase the investment attraction of the country. Using the sociological studies authors take into consideration the process of image perception by its citizens. In the conclusions it is considered the idea that the image creation and promotion both among its citizens and abroad has to become one of the priorities of the Moldavian government.

Имидж государства является значимым феноменом индивидуального восприятия и массового политического сознания, которое по праву следует рассматривать как национальную ценность международного значения. Любое государство заинтересовано в создании и продвижении имиджа, который бы являлся привлекательным как для собственных граждан, так и для мирового сообщества. Поэтому в последнее десятилетие постсоветские государства, в том числе и Республика Молдова, начинают создавать стратегии формирования имиджа своего государства.

Имидж страны - это комплекс объективных, взаимосвязанных между собой характеристик государственной структуры (экономических, географических, национальных, демографических и т.д.), сформировавшихся в

процессе эволюционного развития государственности как сложной многофакторной подсистемы мирового устройства, эффективность взаимодействия звеньев которой определяет тенденции социально-экономических, общественно-политических, национально-конфессиональных и иных процессов в стране [1, 17].

Имидж государства представляет собой сложное, многоплановое явление, требующее комплексного исследования, включающего как анализ восприятия образа страны и ее гражданами (оно в значительной степени определяет внутривнутриполитическую ситуацию), так и анализ восприятия страны извне - другими государствами и цивилизациями. От международного имиджа страны зависит ее место, вес и значимость в системе международных отношений, в глобальной модели мирового порядка, в ряду мировых цивилизаций.

Имидж страны, являясь феноменом индивидуальной, групповой и массовой психики, возникает в результате отражения социальной реальности в процессе социального познания, под влиянием прямой (в результате пребывания) и/или косвенной (передаваемой через средства массовой информации и иных посредников) имиджформирующей информации о стране, государственной идентичности, национального самосознания, патриотических чувств и др. Политический имидж государства - это воображаемый образ данного государства у граждан страны и зарубежья.

Необходимо отметить, что имидж государства - это не просто психический образ сознания как отображение действительности. Это специально моделируемое целенаправленное отражение, т.е. отражение уже созданного профессионалами образа на основе некоторой реальности. Речь идет о виртуальном образе, включающем четыре компонента, которые можно рассматривать как уровни имиджа [2, 23].

Во-первых, это некоторый исходный материал, предварительно прицельно обработанный с целью минимизации негативных черт и максимизации позитивных.

Во-вторых, это сама такая модель, наложенная на предварительно подготовленный исходный материал.

В-третьих, это неизбежные искажения, вносимые каналами трансляции имиджа (прежде всего, средствами массовой информации) и способами его тиражирования.

В-четвертых, это результат активной собственной работы аудитории или отдельного субъекта восприятия, реконструирующих целостный итоговый имидж в своем сознании на основе навязываемой модели, но с учетом своих собственных представлений.

Имидж страны определяется характером и глубиной поступающей о ней информации; исторически сложившимся отношением к ней; оценка-

ми, пропагандируемыми в средствах массовой информации; наличием личных отношений и дружественных связей с жителями страны, принадлежностью к стране, степенью развитости государственной идентичности, национального самосознания, патриотических чувств и др.

Таким образом, имидж страны является понятием многозначным, некой знаковой моделью, содержащей представления о национальной общности и ее членах через доступные обыденному сознанию понятия и суждения. Далеко не всегда оно соответствует реальному положению дел и объективным показателям национальной развитости. Характер представлений о себе и о своем месте в мире ("внутренний" имидж страны) оказывает неоднозначное влияние на восприятие страны за ее пределами ("внешний" имидж). Имидж страны является динамичным элементом, который складывается из массового политического сознания и индивидуального восприятия, из бытующих представлений об особенностях поведения и мышления, с которыми ассоциируется национальный характер.

Обсуждая данную проблему, ученые все чаще обращаются к проблеме формирования позитивного имиджа государства. Изменяющиеся мировые условия - формирование информационного общества, глобализация, демократический транзит, расширение спектра угроз национальной безопасности, нестабильность международных отношений – порождает целый комплекс теоретических и практических проблем. Эти обстоятельства актуализируют проблему формирования, продвижения и поддержания государством своего имиджа: во-первых, собственного, оригинального; во-вторых, позитивного как внутри страны, так и на международной арене [3, 140].

Формирование образа страны в отечественном, и зарубежном общественном мнении не происходит само собой. Оно базируется на различного рода основаниях. На этот процесс оказывают воздействие самые разнообразные факторы: исторические, геополитические, цивилизационно-культурные, этнорелигиозные, демографические и т.д. В создании позитивного образа страны должны участвовать органы законодательной и исполнительной власти, общественные организации, ученое сообщество, PR-специалисты. Но в силу своей публичности весомое значение на продвижение имиджа государства оказывают средства массовой информации (пресса, радио, телевидение, Интернет и др.)

Политическая сфера тесно взаимосвязана со средствами массовой коммуникации, так как политика в большей мере, чем другие виды общественной деятельности, нуждается в специальных средствах информационного обмена. Политика невозможна без опосредованных форм общения и специальных средств связи между различными носителями власти, а также между государством и гражданами, поэтому эту связь призваны осуществлять средства массовой коммуникации. Средства массовой информации

обладают большими возможностями активного влияния не только на восприятие гражданами отдельных политических явлений и событий, но и на их отношения к политике в целом.

Огромные возможности активного воздействия средств массовой информации на политическое сознание граждан свидетельствуют о важнейшей роли «четвертой власти» в современном обществе и о ее возможности повлиять на имидж государства. Некоторые исследователи массовых коммуникаций говорят даже о грядущей эпохе «медиакратии» - власти средств массовой информации, которые не столько отражают и интерпретируют действительность, сколько конструируют ее по своим правилам и усмотрению. Политическое влияние средства массовой информации осуществляется через воздействие на разум и чувства человека. В этой связи, очевиден тот факт, что средства массовой информации обладают большой силой воздействия на формирование и дальнейшее продвижение имиджа государства.

Исследователи данной проблемы выделяют два основных психологических механизма влияния средств массовой информации. Первый из них в психологии изучен весьма основательно и связывается с реально существующей у людей информационной потребностью. Второй механизм влияния средств массовой информации обусловлен широко применяющейся системой психологических воздействий. Научные исследования показывают, что масс-медиа практически постоянно применяют следующие психологические воздействия: убеждение; внушение; мифологию. Если проанализировать методы психологического воздействия средств массовой информации, то за исключением убеждения, остальные его виды являются манипулятивными, то есть имеют вполне конкретные цели, часть из которых преподносится в трансформированном виде.

Средства массовой информации - это инструмент, который может использоваться как в конструктивных целях, так и для негативной манипуляции общественным мнением и настроениями. С их помощью быстро формируется устойчивое общественное мнение, ломаются устоявшиеся и создаются новые стереотипы, эталоны поведения и отношений, иначе говоря, формируется имидж того или иного объекта [4, 18]. При этом зачастую тщательно формируются иллюзорные образы. Вполне очевидно, что и имидж страны напрямую связан с тем, какая информация о стране попадает в средства массовой информации. И поэтому сегодня необходимо постоянно высвечивать различные, особенно наиболее привлекательные стороны государства с помощью активной и грамотно поставленной информационной работы.

Не всегда масс-медиа оказывают конструктивное воздействие на имидж страны. Иногда средства массовой информации предоставляют ло-

жную информацию о положении дел в стране, утрируя происходящие события. Поэтому имидж государства не должен быть представлен в информационном потоке совершенно случайным событием, а наоборот заранее обдуманым, ведь ежедневно в государстве происходит множество позитивных событий. Следовательно, долгосрочная продуманная стратегия по реализации политики взаимоотношений государства и средств массовой информации - один из ключевых моментов продвижения внешнего и внутреннего образа страны.

Как выглядит Республика Молдова в глазах своих граждан и международного сообщества через призму средств массовой информации? В данной статье авторы проанализировали материалы, опубликованные в русскоязычных печатных СМИ («Аргументы и факты»-Молдова, «Независимая Молдова», «Кишиневские новости», «Кишиневский обозреватель»), которые отражают имиджевую проблематику.

Как уже отмечалось, продвижение позитивного имиджа - стратегическая задача любого независимого государства. Процесс интеграции страны в глобальное мировое пространство определяют специфические для любого государства характеристики национальной модели развития. Одним из компонентов такой модели является отношение граждан к своей родине, которое зачастую точно отражает имидж страны. Те граждане, которые индифферентны к ее идеалу, могут продолжать жить на своей земле по привычке или в силу обстоятельств, но они никогда не сделают ничего на благо общества по собственной инициативе. Чтобы граждане соответствующим образом реагировали на имидж своего государства, его нужно сначала определить, распространить, сделать понятным, а не надуманным.

Главными рычагами в формировании внутреннего имиджа страны у различных групп населения (социальных, общественных, этнических и др.) становятся структуры органов власти и управления, отдельные личности, молдавская демократия, молдавская экономика, внешнеполитический имидж Молдовы, имидж информационной политики нашего государства, выступающие посредниками между государством и обществом. На основании социологических исследований проведенных центром «OVIS», а также исследований, проведенных Независимой Информационно-социологической службой «OPINIA» можно сказать, что однозначности восприятия современного образа Молдовы в общественном сознании нет.

На вопрос о том, удовлетворены ли Вы функционированием демократии в Молдове, только 14,5% опрошенных ответили утвердительно, 8,9% совсем не удовлетворены, 27,7% неудовлетворены функционированием демократии в стране. 35,2% респондентов не определились с ответом [5, 41]. Таким образом, менее пятой части опрошенных склонны в той или иной степени считать функционирование демократии в Молдове удовлет-

ворительным. Это связано, скорее всего, с тем, что в нашей стране серьезно подорван имидж демократии в целом, и многими гражданами демократия связывается с неудачными реформами и потерей уверенности в завтрашнем дне. Для государства, заявляющего о поступательном движении по пути демократии и постепенном строительстве гражданского общества, такой негатив крайне опасен, часть граждан фактически не считает Молдову демократическим государством.

Население вовсе не считает нынешнее устройство демократическим. Это явно не способствует улучшению сложившегося в сознании граждан имиджа Молдовы. Среди наших сограждан нет четкого представления о нынешней политической ориентации государства. Лишь небольшое количество граждан склонны в той или иной степени считать Молдову по праву демократическим государством.

Для восприятия образа государства в целом необходимо разностороннее изучение восприятия власти, а именно: как складываются отношения между властью и гражданами, как оценивается имидж личностей, олицетворяющих власть, поскольку близость к народу является основой восприятия власти в Молдове. В глазах наших граждан отрицательным компонентом имиджа нынешней власти является ее значительная закрытость от общества.

Одним из условий демократического общества является отношение индивида и власти. Особое значение имеет оценка массовым сознанием доверия к власти. В нашей стране доверие к органам государственной власти (правительству, парламенту, президенту) крайне низкое. Социологический опрос, проведенный в мае 2010 года, показал резкое падение доверия к власти. Доверие граждан к правительству (с ноября 2009 г.) упало с 44% до 27%, к парламенту с 41% до 26%, к институту президента – с 35% до 24% [14].

64% опрошенных граждан заявили, что страна движется в неправильном направлении [14]. Поэтому несостоявшийся из-за низкой явки избирателей референдум по изменению Конституции вполне вписывается в показатели уровня доверия граждан к органам государственной власти. Это подтверждает и социологический опрос *Vox Populi*, проведенный Ассоциацией социологов и демографов Республики Молдова, показал, что только 15% респондентов считают, что нынешняя власть способна объединить страну, 44% - что предпринятые действия провалятся, а 41% не знали, что ответить [6].

Говоря о будущем нашей страны, примерно половина респондентов (54%) выступают за интеграцию Молдовы в Европейский Союз (в январе 2010 г. этот показатель составлял 61%), против вступления Молдовы в ЕС высказались 21% опрошенных. 19% населения поддерживают вступление

Молдовы в НАТО (в январе 2010 г. – 21%), 47% граждан – против вступления нашей страны в эту организацию. [6]

79% опрошенных считают, что у Молдовы наилучшие отношения с Румынией, с Евросоюзом и Украиной – 66%, с США – 55%. Всего 31% считают, что у Республики Молдова хорошие отношения с Россией. В январе 2010 года этот показатель составлял 70%. Эксперты считают, что это вызвано решением и.о. президента М.Гимпу не принимать участие в параде 9 Мая в Москве, а также его указом об объявлении 28 июня 1940 г. днем советской оккупации. [6]

Одним из основных аспектов имиджа государства является отношение населения к проводимой властями экономической политике. Ни для кого не секрет, что Молдова государство с ослабленной экономикой. Более того, Республика Молдова претерпевает острый экономический кризис. Экономический кризис и спад производства, инфляция, растущая безработица, сокращение расходов на социальную сферу привело к росту трудовой миграции молдавского населения за пределы страны в поисках заработка, средств для выживания. Только в России в середине года, число молдавских граждан, работающих в этой стране, составляло 500 тыс. человек [7]. Но, кроме России, есть еще Италия, Испания, Португалия и другие государства, где также трудятся молдавские граждане. Веру в то, что Республика Молдова уже никогда не будет экономически развитой и цивилизованной страной, обретают все большее и большее число граждан, об этом свидетельствуют постоянно растущие миграционные процессы. Но в ее будущее граждане верят, правда, со сдержанным оптимизмом, который, в первую очередь, истекает из надежд вступления в Европейский Союз.

В кризисный период, переживаемый в настоящее время Молдовой, создается впечатление, что в стране не осталось ничего устойчивого и постоянного. Осталось ли в республике хоть что-то, чем могут гордиться молдавские граждане? Опрос, проведенный еженедельником «Аргументы и факты - Молдова» среди кишиневцев разных возрастов и профессий, говорящих как на русском, так и на молдавском языках, свидетельствует, что больше половины опрошенных (из 104 человек) уверены, что наша главная гордость – живописная природа, хороший климат и плодородная почва. 39% среди отечественных брендов назвали молдавское вино. 35% опрошенных ценят красивые молдавские обычаи и традиции, зажигательную музыку, танцы и народное творчество. 29% уважают Молдову за гостеприимство и доброту ее народа. Примерно столько же считают, что мы можем гордиться талантливыми и известными людьми, такими М.Эминеску, И.Крянгэ, Е.Дога, Г.Виеру, Э.Лотяну и др. Почти четверть опрошенных отмечают трудолюбие, ум и изобретательность молдаван. 15% ценят мол-

давскую национальную кухню, столько же – молдавские натуральные продукты, фрукты и овощи.

Оказалось, что ответы несколько различаются в зависимости от языка, на котором говорят опрошенные. Среди тех, кто назвал гордостью Молдовы национальные традиции, обычаи, музыку, молдоговорящих в два раза больше, чем русскоговорящих. По мнению исследователей, эти различия кроются в культуре, которая прививается человеку с детства. Естественно, молдавские традиции и фольклор ближе людям, для которых молдавский язык является родным. Ребенок жил в среде, где соблюдались эти традиции и обычаи. А русскоговорящие больше ориентированы на русскую культуру, так как воспитаны на русской литературе, поэзии. У разных народов разная культура, но к ценностям каждого народа надо относиться очень бережно, потому что в основе любой культуры лежат общечеловеческие ценности, моральные нормы и традиции, которые накапливались на протяжении веков.

Однако 8 человек считают, что Молдове абсолютно нечем гордиться. Вероятно, они думают, что если в стране не созданы условия для достойной жизни, то и нечем гордиться. Может не нравиться власть, политика, государственный строй, общественные отношения – то есть все то, что создано человеком, и они далеко не идеальны. Но не замечать прекрасную молдавскую природу, олицетворяющую мир и спокойствие, просто невозможно.

И все-таки в Молдове есть то, чем можно гордиться. В стране проживают граждане различных этносов, культур, происходит их соединение и гармоничное переплетение. Чем больше таких культур, тем богаче весь народ, в том числе и титульная нация. Именно на базе взаимоуважения и сплоченности народов рождаются все ценности культуры и материальные блага.

На имидж государства большое влияние оказывает проводимая информационная политика. Средства массовой информации - важнейшие коммуникационные каналы, позволяющие проводить основные политические идеи, формировать образ власти и государства, то есть осуществлять информационную политику. Восприятие имиджа страны во многом зависит от того, что транслируется в средствах массовой информации. Проводимая государством политика по отношению к средствам массовой информации не совсем ясна, общественность сомневается в независимости национальных средств массовой информации, многие считают, что предоставляемая информация предварительно контролируется государством и только потом поступает в сферу широкой общественности.

В настоящий момент молдавские власти пытаются запретить распространение идей и информации, наносящих вред государству. Но вывод одно-

значно сводится к тому, что в молдавском общественном сознании нет ясного понимания того, какую именно политику проводит государство относительно средств массовой информации. И для внешнего, и для внутреннего образа Молдовы это один из ключевых моментов. Видимо, пришло время серьезно подумать о долгосрочной стратегии по реализации политики взаимоотношений государства и средств массовой коммуникации.

А между тем отношения между властью и СМИ постоянно ухудшаются. Закрыта программа «TopNews» на ретранслируемом РЕН ТВ, лишена частот радиостанция «Серебряный дождь», которой отказано в продлении лицензии, закрыто муниципальное ТВ Бэлць, запрещена ретрансляция радиопрограмм канала «Голос России», постоянный прессинг на «Телерадио Гагаузии», частоты «Fresh FM» переданы в пользу «Vocea Basarabiei» - фактическому рупору парламентского большинства.

Это говорит о том, что новая власть ополчилась именно на те СМИ, которые позволяют себе высказывать точку зрения, противоречащую ей. Причем зачастую, как констатируют наблюдатели, это еще и русскоязычные СМИ.

В процессе формирования образа страны, адекватного действительности, в качестве основы используются позитивные характеристики, объективные преимущества и уникальные особенности государства. Вместе с тем, недопустимо игнорирование негативных тенденций национального развития. Желаем мы того или нет, но они неразрывно вплетены в базовую конструкцию национального образа, и забывать о них - значит сознательно создавать неблагоприятные условия для восприятия имиджа общественностью.

Внутригосударственный политический имидж является опорой имиджа страны на международной арене, поэтому так важно его правильное конструирование.

Развитие любого государства невозможно в отрыве от глобального мирового пространства. Накопленный за 20 лет в Молдове и других странах мира опыт государственного строительства неопровержимо свидетельствует о том, что в современных условиях решение внутренних государственных задач должно осуществляться при всестороннем учете глобальных международных тенденций.

На первый взгляд, каждая страна уже имеет свой сложившийся характер, задача имиджмейкера - отразить его в коммуникациях. Однако порой стихийный имидж оказывается негативным и вступает в противоречие с теми тенденциями, которые обещают нации доходы и перспективы. И тогда необходима целенаправленная работа по созданию позитивного имиджа страны.

Прежде чем говорить об имидже Молдовы на международной арене, необходимо дать краткую характеристику государства.

Республика Молдова - независимое государство в юго-восточной части Европы, появившееся после распада СССР. Молдова - малое государство с аграрно-индустриальной экономикой, ориентированной на переработку сельскохозяйственной продукции. Она бедна полезными ископаемыми (исключение - строительные материалы), энергетическими и водными ресурсами.

Республика Молдова полиэтнична. Представители титульной нации - молдаване составляют 76,1% населения страны. По данным переписи населения, проведенной в 2004 году, в республике проживают 8,4% украинцев, 5,8% русских, 4,4% гагаузов, 2,1% румын, 1,8% болгар, а также представители других национальностей. Необходимо отметить, что эти данные не включают население Левобережья Днестра и муниципия Бендер [10].

Республика Молдова - демократическое унитарное государство с парламентской формой правления. Политические, социальные и духовные трансформации переходного периода происходят трудно, в условиях глубокого социально-экономического кризиса (в 2001 году экономический потенциал составляет 40% от уровня 1990 года), обнищания людей (80% населения живет ниже уровня бедности). Огромных масштабов приобрела нелегальная трудовая миграция населения.

Тяжелое положение Молдовы отягощено нерешенностью конфликта в восточных районах страны, приведшего де-факто к нарушению территориальной целостности молдавского государства. Центральная власть не контролирует заднестровскую часть территории Республики Молдова, где в результате этнополитического конфликта, принявшего вооруженную форму (март-июль 1992 года), консолидировалось антиконституционное государственное образование - Приднестровская Молдавская Республика (Приднестровье). Непризнанная республика контролирует 12,4% территории, 15% населения, 40% промышленного потенциала, ее восточную границу.

Как выглядит Республика Молдова в представлениях жителей зарубежных стран? Бедное государство, Приднестровский конфликт, высокий уровень коррупции, гастарбайтеры.

Как уже отмечалось, растущая безработица и низкий уровень социального благосостояния привели к росту трудовой миграции молдавского населения. Большинство мигрантов работают в строительстве - 31%, сельском хозяйстве и малом бизнесе - 13,5%, домашнем хозяйстве - 30,9%, торговле - 10,8%, не менее 10% женщин занято в секс-индустрии.

Мигранты оседают преимущественно в России - 54,7%, Италии - 18%, Греции, Португалии, Турции - от 3,9 до 4,4%, Израиле - 2,8%, других стра-

нах - 9,8% [11]. Причем помимо традиционной трудовой миграции на восток появляются западный и юго-западный вектора трудовой миграции. Постепенно происходит переориентация трудовых мигрантов на «старое» зарубежье.

В Европе складывается определенное мнение о молдавских трудовых мигрантах. А.Негуца, бывший посол Республики Молдова во Франции, получивший по совместительству аккредитацию в Португалии отмечает, что он слышал много добрых слов в адрес молдаван: трудолюбивые, высокообразованные, талантливые. Так отзываются о наших соотечественниках в Испании, Португалии, Франции.

Необходимо отметить воздействие, оказываемое зарубежной прессой на имидж государства, так как она создает публичное мнение у мировой общественности.

Информацию о Молдове можно проследить в германской прессе, но, к сожалению, она не так позитивна. Республика Молдова представляется беднейшей страной, управляемой коррумпированными чиновниками, с нарушенной территориальной целостностью. Немецкие журналисты пишут о приднестровской проблеме, слабой экономике Молдовы, социальной ситуации и внешней политики, связанной отношениями с Россией, Румынией и Европейским Союзом. Удивляет предлагаемая идея отказа от Приднестровья, которая объясняется тем, что в течение стольких лет не нашлось решения данной проблемы. Самопровозглашенная Приднестровская Молдавская Республика оказывает отрицательное воздействие имиджу Республики Молдова на международной арене. Глазам германских исследователей Республика Молдова представляется слабой с политической, экономической и военной точек зрения, что представляет опасность границам Европейского Союза. [12, 19]

Достаточно похожая информация о нашей стране встречается и в рамках французской прессы, которая пишет о Молдове как одной из самых нищих стран Европы, о проблеме трафика людей и органов, высокой миграции.

Необходимо отметить, что помимо отрицательных моментов, встречается и информация о монастырях, Крикова, туризме, людях, франкофонии, Гагаузии, выдающихся молдавских деятелях Дмитрие Кантемире, Штефане чел Маре и т.д.

Формированию благоприятного имиджа Молдовы способствовало председательство в Комитете министров Совета Европы. Молдова с успехом выполнила свою роль председателя этого европейского форума, получив самую высокую оценку. Дипломатические, правительственные, политические круги за рубежом получили подтверждения того, что власти Республики Молдова руководствуются теми же принципами, что и страны ев-

ропейского сообщества, международные структуры. Улучшению имиджа Республики Молдова способствовали успехи, достигнуты в рамках Пакта стабильности для Юго-Восточной Европы вместе с государствами Процесса стабилизации и присоединения [13].

Создание и продвижение позитивного имиджа Молдовы возможно при помощи экспорта молдавской промышленности, в том числе и на западно-европейский рынок. В течение нескольких лет тенденция является переориентировка на европейские рынки. Так, на форуме экспортеров отмечалось, что в 2007 году экспорт в страны СНГ увеличился на 4,7%, в то время как в страны Европейского Союза - на 24,8%, а в страны Центральной и Восточной Европы - на 27%. Эта тенденция сохраняется и в настоящее время.

Несмотря на различные сложности во взаимоотношениях с Россией, она по-прежнему остается крупнейшим внешнеторговым партнером, и лидирует по объемам как экспорта, так и импорта. За январь-август 2010 года импорт из этой страны стремительно вырос на 76% и достиг 303,8 млн. долларов. Экспорт в Россию увеличился на 25,6% до 175,4 млн. долларов. Больше всего Молдова экспортировала одежды, напитков и табачных изделий [14].

Позитивно складываются торговые отношения Молдовы с Республикой Беларусь. Для Беларуси Молдова занимает четвертое место среди торговых партнеров на пространстве СНГ (после России, Украины и Казахстана) и четырнадцатое место среди 179 торговых партнеров в мире. В свою очередь, Беларусь для Молдовы является пятым в мире из партнеров по экспорту (после России, Румынии, Италии и Украины), в том числе вторым в мире партнером по закупкам винодельческой продукции. Белорусский рынок – это около 25% потребления молдавской вино-коньячной продукции и до 100 тысяч тонн плодоовощной продукции [15]. Также среди стран СНГ положительный торговый баланс сложился у Молдовы с Грузией и Казахстаном [14].

В числе основных проблем, которые необходимо решить для того, чтобы добиться увеличения экспорта - это создание положительного имиджа Республики Молдова на международной арене и развертывание государственных программ продвижения экспорта. Зависимость от одного рынка ставит компании в уязвимую ситуацию перед внешними факторами. Но вместе с тем, предприятия должны больше вкладывать в качество, чтобы иметь шансы пробиться на западные рынки.

Молдова всегда славилась своей винодельческой продукцией. Но, как отметил заместитель генерального директора агропромышленного агентства «Moldova-Vin», профессор Н.Таран: «Делать хорошее вино мы научились. Пора учиться его продавать» [16]. По его словам, большая часть экс-

порта вина приходится на страны СНГ, а всего винодельческая продукция экспортируется в 55 стран. В общем объеме доля стран Евросоюза достигла 15%. Если в 2002 году объем экспорта в ЕС составлял 5 млн. долларов, то в 2008 году – 25 млн. долларов. Также в 2008 году поставили продукции на 5 млн. долларов в Китай, Израиль, Турцию, США. Это перспективные рынки, на них нужно продвигаться.

Одна из проблем винодельческой отрасли состоит в том, что молдавские компании еще плохо работают над продвижением наших вин. Они научились делать хорошие вина и красиво их упаковывать, но не научились хорошо их продавать. Маркетинг – самое слабое звено всей цепочки. «Нужно приучать к молдавским винам рынки сбыта, чтобы их узнавали в мире, чтобы у них был собственный благоприятный имидж» [16].

Как уже отмечалось, формирование позитивного образа республики невозможно без инвестиционной привлекательности, во многом зависящей от создания благоприятных условий деятельности в области бизнеса. Однако пока показатели инвестирования в молдавскую экономику далеко не самые лучшие. Но есть и позитивные тенденции. Так, Молдова поднялась со 183 на 94 строчку таблицы мировой экономики Doing Business 2010. Об этом говорится в специальном докладе, подготовленном Международной финансовой корпорацией и Всемирным банком [17].

Из документа следует, что Молдова входит в десятку государств-реформаторов и осуществляла реформы в трех областях: открытие собственного дела, регистрация частной собственности и уплата налогов. Но с этим утверждением вряд ли согласятся те, кто пытался открыть собственное дело в нашей стране.

Еще одной позитивной тенденцией является вовлеченность страны в мировую торговлю. И в этом направлении у Молдовы также есть определенные успехи. Сотрудники Всемирного экономического форума опубликовали результаты исследования вовлеченности стран в мировую торговлю. Из 121 страны Молдова заняла 52 место (Румыния – 54 место, Украина – 71-е, Россия – 109-е, Чад – 121-е) [18].

По мнению специалистов, торговля сдерживается, в первую очередь, неблагоприятным бизнес-климатом и высокими пошлинами на импорт. Сам индекс рассчитывается по нескольким параметрам: доступ к внутренним и зарубежным рынкам, административная инфраструктура на границе, эффективность работы таможи. Лидерами по открытости стали Сингапур и Гонконг. Молдова занимает в списке очень даже неплохое место. Оно во многом обеспечено открытостью местного рынка, а также преференциями в торговле с Евросоюзом, и возможностью экспортировать товары в страны СНГ по правилам этой организации. По этому показателю на-

ша республика на 6 месте в мире. Румыния, член ЕС, только на 72-м. То есть возможности у нас немалые, но реализуются не совсем успешно.

А вот эффективность работы молдавской таможни ниже не только румынской, но и албанской, и филиппинской, и даже хуже, чем в некоторых африканских странах. С коммуникацией и бизнес-средой у нас тоже не все в порядке [18]. Однако в Молдове для развития экономики создана благоприятная законодательная база. Остается развивать инфраструктуру.

Имидж страны зависит и от той информации, которая освещается в средствах массовой информации. Имеет значение, когда показывают бомжей, которые спят на тротуарах, и, когда показывают светящиеся витрины, заполненные многочисленными кафе и террасы, улыбающихся людей, то есть совершенно разные зрительные образы. Большинство информации о нашей стране, которая известна за рубежом, свидетельствует о том, что она находится в глубоком кризисе. А те, кто решается посетить нашу страну, очень удивляются по приезду, не обнаружив хижин и опухших с голоду людей. Вместо этого они видят активное строительство, в том числе вполне приличных офисов и особняков. Эксперт компании „SGS” Г.Газда отмечает, что такого количества шикарных автомобилей престижных иностранных марок нет в Европе. Не менее бойко идет торговля, работают обменные валютные кассы, и чуть ли не на каждом шагу встречаются люди, говорящие по мобильным телефонам [19].

Поэтому необходимо учитывать, что средства массовой информации воздействуют на общественное мнение и представляют собой мощный инструмент формирования и продвижения образа государства на международной арене.

Абсолютное большинство потенциальных иностранных инвесторов, перед тем как непосредственно на месте ознакомиться с инвестиционными возможностями той или иной страны, наводят справки относительно политической и экономической ситуации. Среди источников информации, как правило, используется Интернет, изучаются официальные публикации авторитетных международных организаций - МВФ, Мирового банка, а также пресс-дайджесты информационных агентств - как международных, так и местных. Иностранцы видят ссылки на утверждения ведущих политических деятелей страны о том, что Молдова находится во власти коррумпированных чиновников и мафиозных кланов. Но, ознакомившись с такими данными, серьезные и здравомыслящие люди теряют малейшее желание посетить нашу страну даже в качестве туристов, не говоря уже о том, чтобы вкладывать сюда деньги.

По мнению специалистов, Молдова обладает многими преимуществами, которые должны сделать ее привлекательной для иностранных инвестиций. Одной из областей, через которые можно решить проблему поло-

жительного имиджа страны является туризм, есть много интересных мест для иностранных туристов, привлекательным можно сделать и сельский туризм, но он у нас абсолютно не развит. Между тем о развитии туристического бизнеса говорилось на протяжении двух последних десятилетий. Молдову представляли то второй Испанией, то второй Швейцарией. Но дальше разговоров дело не пошло.

Недавно в Кишиневе состоялась специализированная выставка «Туризм. Отдых. Гостиничное хозяйство». Корреспонденты еженедельника «Аргументы и факты» - Молдова» провели опрос среди тех, кто занимается туристическим бизнесом, и попытались выяснить причины того, почему Молдова не стала ни второй Италией, ни второй Швейцарией [20]. Основная причина – отсутствие приличной инфраструктуры. Плохие дороги, отсутствие придорожных пунктов питания, высокие цены в отелях.

Даже то, что есть хорошего, не можем представить в выгодном свете. Например, над Вадул-луй-Водэ в своеобразном сочетании дуют ветра и как-то интересно соединяются. Но об этом мало кто знает. Среди кишиневцев это место отдыха популярно, но необходимо устраивать аналогичные рекреационные зоны в кодрах, на Днестре.

По мнению других, у нас все-таки есть чем удивить иностранцев. Например, музей под открытым небом Старый Орхей, Цыповский монастырь с его богатой историей, но до него трудно добраться. Второе направление – винное. Самые известные – Криковский и Маломилештский подвалы. Пуркары тоже притягательны и дорога к ним неплохая, но далеко от столицы. Востребована Бендерская крепость. И вообще, Бендеры очень нравятся западным туристам как «очаг коммунизма», «островок советской жизни». Санатории тоже перспективны, но качество услуг невысокое.

Работники туристической сферы считают, что надо вкладываться, развивать внутренний туризм. Ведь многие жители севера республики не знают, как живут южане. Школьников надо возить по стране и показывать достопримечательности. Для этого нужно навести порядок и с сохранением памятников, и с дорогами. Пока сами хозяева не будут довольны местным туризмом, перед гостями нечем хвастаться. Государство должно финансово помочь крестьянам реконструировать дома и подворья для развития агротуризма. Ведь иностранцы давно оценили и молдавскую кухню, и природу, и гостеприимство.

Известно, что в Молдове очень доброжелательный и талантливый народ. Во всем мире известно имя оперной певицы Марии Биешу, которая на протяжении всей своей творческой деятельности способствовала продвижению имиджа Республики Молдова на международной арене. В 2005 году на конкурсе Евровидения успешно выступила группа „Zdob și Zdub”.

Продвижению имиджа страны также благоприятствует и золотая медаль, завоеванная торговой маркой "Chişinău". Пиво, которое получило одну из самых престижных наград за качество в рамках международного конкурса European Beer Star 2007 - золотую медаль в категории mild beer на международном конкурсе, доказывает, что в Молдове производится продукция высокого качества, способная достойно конкурировать на международных рынках.

Всё влияет на имидж страны - как молдаване работают за рубежом; сколько медалей завоевали наши спортсмены, виноделы; какой экономический результат достигнут; какой договор подписан; как выступил наш артист в ходе турне; как страна относится к своему гражданину и т.д. Если успехи в названных направлениях будут не эпизодическими, постоянными, тогда и имидж Молдовы будет изменяться к лучшему. Это зависит от государства, его структур, но и гражданин страны может повлиять на авторитет своей Родины в мире [21].

Внешний образ страны складывается из бытующих стереотипов. Так, бытующий стереотип восприятия Англии связан с идеей традиций и бытовой вежливости, Германии - добросовестности и качества, Франции – изысканной кухни и моды, Италии - стиля и певческой культуры, Бразилии – веселья и карнавала, Молдовы - гостеприимства и хорошего вина. Универсализация быта в нынешнюю эпоху глобализации пока что заметным образом не повлияла на эти стереотипы, поэтому Молдова должна делать упор на эти составляющие, способные позитивно воздействовать на ее имидж. Это как раз то, на чем страна должна делать свой капитал, и не просто капитал в денежном выражении, а в плане создания положительного имиджа.

Таким образом, можно выделить основные приоритеты в формировании позитивного образа Республики Молдова на международной арене.

а) Политический лидер Молдовы представляет государство на международной арене, и для повышения его внешнеполитического имиджа необходимо активизировать деятельность связей с общественностью, строить конструктивный диалог с оппозицией, наладить постоянный обмен информацией со средствами массовой коммуникации.

б) Стратегия развития туризма предусматривает поощрение малого туристического бизнеса и проведение маркетинга туристических маршрутов, этому может способствовать создание ассоциации туристических фирм, которые объединенными усилиями смогли бы привлечь в страну большие потоки туристов из-за рубежа.

в) Необходимо продвигать деятелей культуры и искусства, спортсменов, используя совместную финансовую поддержку государства и частных

спонсоров, бесплатно предоставлять им помещения, обеспечивать льготами.

г) Организация по продвижению экспорта Молдовы (МЕРО) разрабатывает стратегии действий для конкретных экспортеров Молдовы. Для улучшения результативности продвижения экспорта необходимо обеспечить сотрудничество предприятий с государством, проведение пиар-компаний за рубежом под общим флагом Молдовы, повышение деловой культуры.

д) Для продвижения позитивного имиджа молдавского государства за рубежом необходимо наличие действенного механизма, который можно обеспечить расширением информационных возможностей Молдовы. Опираясь на стратегию информационного общества необходимо поощрять малый бизнес в развитии электронных коммуникаций, расширять географию национального вещания и вещания на иностранных языках.

Формирование как внутреннего, так и внешнеполитического имиджа государства должно происходить под руководством и обязательным участием государственных структур - Президента и Правительства, Министерства Иностранных Дел, дипломатических и консульских учреждений и других ведомств, занимающихся внешними и внутренними связями в различных областях.

Продвижение имиджа Республики Молдова как современного европейского демократического государства, члена международного сообщества должно происходить с реальным соответствием ситуации в стране, которая собственно, и нуждается в серьезной корректировке. Имидж страны должен соответствовать и постоянно совершенствоваться с учетом сложившейся практики и изменяющихся условий, поскольку в основе позитивного имиджа страны лежат политические, экономические и социальные предпосылки. За имиджевой задачей на самом деле скрывается более глубокая проблема. Заключается она не в том, как сформировать привлекательный образ Молдовы, а как сделать саму Молдову привлекательной.

Библиография

1. Галумов Э.А. Международный имидж современной России. – Москва, 2004.
2. Задорожный В. Влияние политического имиджа государства на экономический рост. - Москва, 2007.
3. Турко Т.И. Республика Молдова: формирование и продвижение позитивного имиджа страны. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Часть XXXI. – Chisinau: USM, 2005.

4. Кыкотина О. Технологии формирования и продвижения имиджа политического лидера в условиях общества масс-медиа. // *Власть*, 2007, №7.
5. Barometrul opiniei publice din Moldova. Aprilie-mai 2008. - Chişinău, IPP, 2008.
6. Количество молдаван, желающих вступления республики в НАТО, снизилось на 2%. // «Кишиневский обозреватель», 2010, 2 сентября.
7. По количеству мигрантов в России Молдова из стран СНГ занимает пятое место. // «Кишиневский обозреватель», 2010, 29 июля.
8. Чем может гордиться Молдова? // «Аргументы и Факты» - Молдова, 2010, №6.
9. «
10. М.Гимпу: «Потихоньку доберемся до всех». // «Кишиневские новости», 2009, 11 декабря.
11. «Кишиневские новости», 2005, 20 мая.
12. Северина И. Миллионы современных переселенцев. // «Независимая Молдова», 2006, 10 марта.
13. Andries V. Reflectarea imaginii Republicii Moldova in presa germana (cazul ziarului “Frankfurter Allgemeine Zeitung”) in 2000-2005. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). – Chisinau: USM, nr.1 (XXXVI), 2007.
14. 2003 год был благоприятным для улучшения имиджа страны. // «Независимая Молдова», 2003, 25 декабря.
15. «Кишиневский обозреватель», 2010, 9 сентября.
16. «Кишиневский обозреватель», 2010, 2 июля.
17. Делать хорошее вино мы научились. Пора учиться его продавать. // «Кишиневские новости», 2009, 22 мая.
18. Молдова стала привлекательной для бизнеса. // «Кишиневские новости», 2009, 11 сентября.
19. Румыния плетется в хвосте Молдовы. // «Кишиневские новости», 2009, 21 августа.
20. Савина Э. Новый имидж для Молдовы. // «Независимая Молдова», 2004, 23 сентября.
20. «Аргументы и факты» - Молдова, 2010, №16.
21. Имидж Молдовы зависит как от государства, так и от каждого гражданина. // «Пульс», 2007, 13 июля.

Поступила в редакцию
29 октября 2010 года

REFERENDUMUL DIN REPUBLICA MOLDOVA REFLECTAT ÎN PRESA ROMANESCĂ

Vlad VASIU

Romania, Sibiu, Universitatea „Lucian Blaga din Sibiu, Facultatea de Științe Politice, Relații Internaționale și Studii Europene
Preparator, doctorand

The 5th of December Moldavian Republic referendum had the purpose of modifying the 78th article of the country's Constitution, a modification regarding the election of the head of the state through a direct universal vote and not by the Parliament. The referendum was quashed because of the low presence at voting, a fact that would cause the dissolution of the Parliament and the whip of a new round of elections for anticipatory parliamentary elections.

The article contains a short presentation of the statements from the Romanian press referring to the referendum which has been massively observed by the Romanian journalists, analysts and politicians.

There have been 128 issues on this matter (in newspapers and on TV), proving the fact that the Romanian mass media has showed a high interest on this Moldavian Republic political event.

Referendumul este procesul legislativ, componentă a democrației directe, prin care populația unei țări sau a unei unități administrative este consultată cu privire la anumite legi sau modificări ale constituției. Consultarea se face printr-un vot universal, cetățenii având la dispoziție doar două variante pentru a răspunde la întrebarea ce face obiectul referendumului – DA sau NU.

B.Kaufmann, R.Büchi și N.Braun spuneau în „Guidebook to Direct Democracy” că “niciodată în istoria omenirii nu au mai fost chemați atât de mulți oameni la vot pentru a decide asupra unor problematici de importanță majoră, cum s-a întâmplat la începutul mileniului al III-lea” [4, 6]. Numărul referendurilor a crescut considerabil, putând aminti aici chiar și teme ce se află în discuții avansate și care vor fi supuse cu siguranță unor plebiscite, teme cum ar fi adoptarea unei noi constituții în Turcia, modificare sistemului electoral în Regatul Unit, divizarea Sudanului și formarea a două state și multe altele.

Astfel, în data de 5 septembrie 2010, în Republica Moldova a avut loc un referendum în scopul modificării articolului 78 din Constituția țării, modificare ce viza alegerea șefului statului prin vot universal direct și nu de către 60% din numărul total al parlamentarilor, cum este în prezent. Acest referendum a fost inițiat de coaliția de guvernare formată din 4 partide: PL, PLDM, PD și AMN, cel mai aprig contestatar al acestui demers fiind Partidul Comunist. Referendu-

mul a fost invalidat din cauza prezenței scăzute la vot, datele oficiale anunțând o prezență de 30,29% (reprezentând 818.429 alegători dintr-un total de 2.662.052 alegători înscrși pe liste [5]) dintre cetățenii cu drept de vot, iar pentru validarea scrutinului era necesar ca minim 33% dintre alegători să se prezinte la vot. Invalidarea acestui referendum va provoca dizolvarea Parlamentului și evident convocarea unui nou tur de scrutin pentru alegeri parlamentare anticipate. Trebuie menționat că deși participarea a fost scăzută și referendumul invalidat, aproape 90 la sută dintre cei care s-au prezentat în data de 5 septembrie la vot au optat pentru alegerea directă a președintelui. Potrivit legiilor din Republicii Moldova, dacă un referendum eșuează, un altul pe același subiect poate fi organizat doar după ce trec cel puțin doi ani.

Referendumul a fost unul național, întrebarea adresată fiind: “Sunteți pentru modificarea Constituției care să permită alegerea Președintelui Republicii Moldova de către întreg poporul?”, existând evident variantele DA și NU pentru răspuns. Peste 87% din cei care s-au prezentat la urne au votat pentru modificarea constituției Republicii Moldova. Prin acest referendum se dorea depășirea crizei politice existente în Republica Moldova, modificarea Constituției prin vot parlamentar nefiind posibilă din cauza opoziției Partidului Comunist, actuala putere neavând suficiente voturi.

În faza inițială, Comisia de la Veneția a aprobat propunerea reformei constituționale inițiate de Alianța pentru Integrare Europeană, dar ulterior și-a modificat decizia, susținând mai degrabă organizarea de alegeri parlamentare anticipate în locul referendumului, pentru a se depăși criza politică.

Partidele politice s-au înregistrat la Comisia Electorală Centrală ca și participanți la referendum, fiind obligate să își prezinte poziția cu privire la întrebarea adresată prin referendum. Astfel, au răspuns cu DA:

- Partidul Democrat;
- Partidul Alianța Moldova Noastră;
- Partidul Liberal;
- Partidul Democrat Liberal;
- Mișcarea Acțiunea Europeană;
- Partidul Popular Republica;
- Partidul Național Liberal;
- Partidul Republican;
- Partidul Ecologist;
- Partidul pentru Neam și Țară;
- Partidul Umanist;
- Partidul Național Român;
- Partidul Muncii;
- Partidul Moldova Unită;
- Partidul Socialist Moldovenesc.

Au răspuns NU la întrebare, parte chiar boicotând referendumul, următoarele partide din Republica Moldova:

- Partidul Comunist;
- Mișcarea social-politică republicană „Ravnopravie”;
- Partidul Creștin Democrat;
- Partidul Conservator;
- Mișcarea Forța Nouă;
- Partidul Social Democrat.

În articolul ce urmează voi încerca să fac o scurtă prezentare a relatărilor din presa românească, cu privire la referendum mai ales că acest subiect a fost urmărit cu interes de jurnaliștii, analiștii și politicienii din România.

Articolul va prezenta acoperirea de către cele mai importante 3 cotidiane centrale de la București cu privire la referendumul din Republica Moldova, din perioada iulie-septembrie 2010. Publicațiile acoperite sunt „Jurnalul Național”, „România Liberă”, și „Gândul”. De asemenea, voi acoperi și știrile pe acest subiect difuzate la cele mai importante 2 televiziuni de știri din România, „Realitatea TV” și „Antena 3”, dar și relatarea subiectului de către principalele agenții de presă românești – „Agerpres” și „Mediafax”. Au fost luate în considerare doar articolele scrise de jurnaliști români, articolele preluate de la alte publicații sau agenții de știri străine nefiind monitorizate.

Astfel, în publicația „Jurnalul Național”, în perioada monitorizată au existat un număr total de 13 apariții din care 4 apariții au fost favorabile respingerii referendumului, 6 favorabile aprobării referendumului și restul de 3 au avut un caracter neutru, prezentând detalii tehnice și administrative.

Principalele titluri regăsite pe acest subiect sunt:

- Eșuarea referendumului din Moldova, o mare victorie pentru comuniști [1];
- Scenariu ucrainean pentru Moldova [2];
- Pista electorală a comuniștilor rămâne vectorul antiromânesc [3];
- Chișinău: Democrația e din nou în pericol!

În cotidianul „România Liberă”, subiectul a fost mai larg tratat, existând 19 apariții pe marginea acestui subiect, din care 6 articole au avut caracter neutru, 11 articole au fost favorabile aprobării referendumului și 2 apariții în favoarea respingerii referendumului.

Cele mai importante titluri regăsite sunt:

- Republica Moldova: Alegerile prezidențiale divid alianța guvernamentală;
- Nouă din zece moldoveni vor să-și aleagă președintele prin vot direct;
- Comuniștii moldoveni vor boicota referendumul privind alegerea președintelui;
- C.Pârvulescu: Confuzia post-referendum ar putea da posibilitatea Moscovei să influențeze politica de la Chișinău;

- Filat pune eșecul referendumului pe seama acțiunii de boicotare a comuniștilor;

- Comuniștii moldoveni sărbătoresc eșecul referendumului.

În ziarul „Gândul”, subiectul referendumului a apărut doar în 9 apariții, din care 2 articole au avut caracter neutru, 5 articole au fost favorabile aprobării referendumului și 2 apariții în favoarea respingerii referendumului.

Cele mai importante titluri regăsite sunt:

- Comuniștii moldoveni se declară învingători după referendumul constituțional din 5 septembrie;

- Referendum invalid, criză prelungită;

- Cetățenii moldoveni votează la referendumul privind alegerea directă a președintelui;

- Posibil atac cibernetic asupra sistemului de colectare a datelor la referendumul din Republica Moldova.

La capitolul televiziuni, subiectul referendumului din Republica Moldova a fost cel mai intens difuzat la postul de televiziune “Realitatea TV”, existând nu mai puțin de 16 știri pe marginea acestui subiect, știri care s-au repetat la fiecare oră în ziua difuzării. Ca și titluri de referință, le amintesc pe următoarele:

- Comuniștii ar câștiga alegerile anticipate în Moldova, arată sondajele;

- Voronin ar câștiga alegerile prezidențiale din Moldova;

- Republica Moldova a făcut progrese "incredibile" pe drumul spre UE, spune comisarul pentru extindere;

- Tiraspolul refuză să deschidă secții de votare pentru referendumul din Moldova;

- Chirtoacă: Republica Moldova va avea nevoie de o nouă reformă constituțională.

Știri despre referendum au fost difuzate constant și pe canalul „Antena 3”, dar într-un număr mai redus comparativ cu postul „Realitatea TV”, existând doar 12 titluri, difuzate tot în regimul de o știre – toată ziua, la un interval de maximum 1 oră. Astfel, cele mai importante știri au fost:

- Moldovenii vor să-și aleagă președintele prin vot direct;

- Referendum pentru schimbarea Constituției Republicii Moldova. Oamenii vor decide dacă își aleg direct președintele;

- Referendumul din Republica Moldova, invalidat din cauza numărului scăzut de participanți.

Cele mai active pe partea fluxului de știri cu privire la acest eveniment au fost agențiile de presă „Agerpres” și „Mediafax”. Știrile publicate de aceste 2 agenții au provenit în mare parte de la trimișii speciali în Republica Moldova, dar au existat de asemenea și câteva interviuri cu cei mai importanți lideri moldoveni, atât din opoziție cât și din coaliția de guvernare.

Numărul știrilor publicate de agenția „Agerpres” a fost de peste 39, toate fiind publicate pe site-ul agenției. Ca și titluri de referință amintesc:

- Referendumul din Republica Moldova s-a desfășurat în condiții parțial corecte și parțial libere;
- Republica Moldova: De la referendum la alegeri parlamentare anticipate;
- (Corespondență) Republica Moldova: referendumul constituțional, invalidat; rata de participare - 30,29%;
- C.Preda: Referendumul din Republica Moldova, un eșec usturător pentru partidele de la guvernare.

Agenția de presa „Mediafax” nu a acoperit la fel de mult subiectul, dar au exista totuși aproximativ 20 de titluri pe marginea acestui subiect, dintre care:

- Republica Moldova: Liderii AIE acuză și presa pentru eșuarea referendumului (Corespondență);
- 89,2% dintre electorii municipiului Chișinău s-au pronunțat pentru alegerea directă a președintelui;
- Chișinău: Prezența la vot raportată eronat de Comisia Electorală Centrală;

Pe lângă fluxul de știri, în perioada iulie – septembrie 2010, au fost publicate și o serie de interviuri cu liderii din Republica Moldova. Astfel, președintele interimar, M.Ghimpu a acordat 2 interviuri pentru „Jurnalul Național”, 1 interviu în „Evenimentul Zilei”, 1 interviu pentru „TVR 1”. Primul ministru V.Filat a acordat 1 interviu pentru „Hotnews”, 1 interviu pentru „Realitatea TV” și un interviu pentru cotidianul „Puterea”. Este interesant că nu au existat interviuri luate de publicațiile românești liderului comunist V.Voronin, fiind doar preluate anumite declarații făcute de acesta.

Au existat de asemenea și interviuri luate specialiștilor români pe spațiul răsarăritean, aici amintindu-i pe domnii A.Goșu și D.Dungaciu, primul fiind consilier al ministrului de externe român, iar cel din urmă fiind nu de mult timp și consilier al președintelui Republicii Moldova. Aici amintesc în special interviurile luate de „Europa Liberă”, cotidianul „Adevărul” sau site-ul de știri „Hotnews”.

Un alt aspect ce trebuie menționat este acela că în ziua votului, la cele mai importante 2 televiziuni private de știri, „Antena 3” și „Realitatea TV”, cât și la televiziunea publică, au existat transmisiuni în direct pe tot parcursul zilei. Mai mult, după anunțarea rezultatului privind prezența la vot și automat invalidarea referendumului, au fost organizate talk-show-uri cu invitați din clasa politică românească, care au analizat acest rezultat.

Dacă am aduna toate știrile publicate sau difuzate de presă menționată mai sus, reiese un număr de peste 128 de apariții, scrise sau televizate, articole sau interviuri, fapt ce demonstrează o atenție sporită acordată de presă românească acestui eveniment politic din Republica Moldova. Nu trebuie omis faptul ca mare parte din aceste știri au fost preluate fie de structurile locale ale trusturilor media din România fie de publicațiile locale independente.

După invalidarea referendumului, motivată nu doar de boicotarea acestuia de către Partidul Comunist, dar și tensiunile din cadrul coaliției de la guvernare, președintele interimar al Republicii Moldova, M.Ghimpu, a dizolvat parlamentul, alegerile legislative anticipate fiind programate pentru data de 28 noiembrie 2010.

De asemenea, compania americană de analiză „Stratfor” susține că eșecul acestui referendum va duce la o creștere semnificativă a activităților Federației Ruse în Republica Moldova, acest eșec fiind văzut ca un indice al creșterii influenței ruse în regiune, „Stratfor” menționând că „în timp ce Ucraina este vitală pentru supraviețuirea Rusiei, Republica Moldova, aflată între Munții Carpați și Marea Neagră, reprezintă ultima bucată de teritoriu de care Federația Rusă are nevoie pentru a-și asigura granița de sud-vest”

Bibliografie

1. Andriuta C. Eșuarea referendumului din Moldova, o mare victorie pentru comuniști. // „Jurnalul Național”, 2010, 7 septembrie
2. Călugăreanu V. Scenariu ucrainean pentru Moldova. // „Jurnalul Național”, 2010, 4 august
3. Călugăreanu V. Pista electorală a comuniștilor rămâne vectorul antiromânesc. // „Jurnalul Național”, 2010, 15 iulie
4. Kaufmann B., Büchi R., Braun N. Guidebook to Direct Democracy. – Kōniz, Elveția, Editura Ast & Jakob, Vetsch AG, 2010
5. <http://www.e-democracy.md/en/elections/referendum/2010/results/>
6. „Gândul”, iulie-septembrie, 2010.
7. „Jurnalul Național”, iulie-septembrie, 2010.
8. „România Liberă”, iulie-septembrie, 2010.
9. www.antena3.ro
10. www.realitatea.net
11. www.agerpres.ro
12. www.mediafax.ro
13. www.hotnews.ro

Prezentat la redacție
la 20 noiembrie 2010

COMPARTIMENTUL
RELATII INTERNAȚIONALE

**THE DANGER OF THE TRANSNISTRIAN CONFLICT
TOWARD THE EUROPEAN SECURITY**

Diana BENCHECI

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Catedra Științe Politice
Doctor in științe politice, conferențiar

În articolul curent autorul relatează pericolele conflictului transnistrean asupra securității europene. Sunt stipulate interesele altor state din regiune în menținerea pentru conflictul transnistrean a statului de conflict înghețat și tergiversarea soluționării acestuia. De asemenea, se argumentează importanța implicării active a instituțiilor europene în procesul de negocieri.

After Romania's accession to European Union in 2007 its borders are undelimited to those of Republic of Moldova. In this way transnistrian conflict automatically becomes a dispute hold at European Union border, which put in danger its security. As was mentioned in a lot of newspapers, this region is a paradise for activities of smuggling, corruption and organized crimes [1].

By this we'll try to emphasize that Transnistria is a black hole of Europe and its solving have to be one of the main accent in strengthening the European security. A Moldovan examination of temporary customs stamps used by Transnistria turned up 350 counterfeit versions [2], which suggests a poor control of borders in the region and ease of illegal transit of weapons, drugs and human trafficking. A good step in improving the situation was the establishment on 30 November 2005 of EU Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine (EUBAM), which is seeking to make a sustainable contribution to enhancing the delivery of good quality border and customs services to the citizens of Moldova and Ukraine [2]. They have declared themselves no full capable of monitoring the trafficking activity on the 12 hundred kilometer long border, of which 470 kms is transnistrian border. They have suggested that the Moldovan and Ukrainian police do the monitoring [3]. But it's common knowledge that some of these are utterly corrupt. So, even this measure is not enough for full border control. The author was witness when the bus which wasn't allowed to cross through transnistrian border guards control point, avoided it and on the other regional road get free to Odessa. That's why is not enough only the controlling of customs, but is necessary the increasing of the professional label of customers

and of frontier guards and most importantly is the increasing of the civic cultural and conscience of citizens.

A peril toward the European security is arms smuggling in Transnistria, due to the Soviet army depository near the village of Kolbasna; weapons stocks which still remained in some criminal groups from 1992's civil war and the presence of dual-use plants, with civilian and secret military-production lines. Transnistria is regarded by experts as a big player in underground arms traffic and a prime shopping ground for outlaw groups looking for weapons of every type. The porous borders and weak law enforcement in the region allow the buying and selling of instruments of risk for human security. Transnistria's weapons stocks have attracted the attention of black-market arms dealers worldwide. And they are for sale, according to U.S. and Moldovan officials and weapons experts. Conventional arms originating in Transnistria have been turning up for years in conflict zone from the Caucasus to Central Africa, evidence of what U.S. officials describe as an invisible pipeline for smuggled goods that runs through Tiraspol to the Black Sea and beyond. Transnistria's weapons exports also have been traced to war zones in the Congo and Ivory Coast, according to independent experts [4]. Now, governments and terrorism experts fear the same pipeline is carrying nonconventional weapons such as the radioactive Alazan, and that terrorists are starting to tap in. For terrorists, this is the best market you could imagine: cheap, efficient and forgotten by the whole world, said Vladimir Orlov, founding director of the Center for Policy Studies in Moscow, a group that studies proliferation issues [4].

A dirty bomb is not a nuclear device but a weapon that uses conventional explosives to disperse radioactive materials, which could cause widespread disruption and expose people to dangerous radiation [5]. In opinion of international analysts due to interests of some Ukrainian interest groups, Tiraspol has free access by shadow, illegal ways to the Port of Odessa, which has become a hotbed for the trafficking of weapons. 20 billion dollars worth of weapons are being smuggled through the Port of Odessa every year. In 2003 the co-rapporteurs of the Council of Europe Parliamentary Assembly, J. Durrieu and L. Vahtre emphasized the threat represented by arms trafficking in the transnistrian region. They have labeled Igor Smirnov's regime as "most corrupt", Smirnov himself being an owner of armament factories, while his son was and is chief of customs [3]. Taking advantage of the recent developments in the Middle East, a series of arms exporters from Russia may have already helped states that have been sponsoring terrorism (like Iran, Syria but also North-African Sudan), via Transnistria. It is believed that Russia has exported arms, but also fighter jets, helicopters, tanks, armored vehicles and air defense installations [3].

Western and Moldovan officials point to numerous incidents in which seized Russian weapons were traced back to Transnistria. In one well-documented

case in 1999, a truck halted by Moldovan police on the Transnistria border was discovered to contain Russian-made shoulder-fired anti-aircraft missiles, along with plastic explosives and detonators. Driving the truck were several members of Transnistria's army, along with Lt. Col. V. Nemcoff, a deputy commander of Russian peacekeeping troops in the enclave. Within days, he regained his old job as a Russian peacekeeper. On the same day, Nemcoff's son, an officer in Transnistria's ministry of security, was arrested while driving a vehicle that contained three Soviets made Igla surface-to-air rockets, similar to the U.S.-made Stinger missile [4].

The most recently case happened on September 2009 when in according with Transnistria's broadcast in Ribnitsa was found 304 antitank mines [6]. Such incidents are not the single and suggest that the Kolbasna arsenal is a „black hole” where dangerous weapons can be obtained.

A cause of the arms smuggling in the region is, also, the region's dual-use plants, with civilian and secret military-production lines. Some factories, such as the Electormash and factories Tochlitmash in Tiraspol are thought to be dual-use plants, with civilian and secret military-production lines [2]. Another plant, Pribor is privatized by the Russian military grounds. For the moment the plant produces parts for sea and aeronautic Russian military grounds. Adequate to some sources, it's not excluded that arms are dispatched by sea to others conflict zones [7]. These facts prove that the GOTR's control under the huge quantity of ammunitions and arms is relative.

The Kolbasna arsenal currently holds an estimated 20000 tons of munitions of all kinds, including large numbers of shoulder-fired anti-aircraft missiles. Russian arsenal at Kolbasna, partly manufactured before the Second World War, and which is stored in inappropriate conditions, can explode at any moment. Officials and NGOs declared that in case of a blast at Kolbasna none will survive across of 500 km, wreaking havoc on human communities and the environment. Therefore, if 20 thousand shells, bombs and missiles kept by Russia under the clear blue sky explode, not only the Republic of Moldova will be harmed, but also Romania and Ukraine. What's even worse is that a potential detonation would blow up the gas pipe crossing Transnistria, not far from Kolbasna [3]. This fact and that of numerous cases of stolen and smuggling arms denote a peril not only for human security risk but also for European human and environmental security.

Both Russia and Transnistria have used a variety of excuses to block or delay the removing of munitions from Kolbasna. The separatist leaders have opposed removing the stockpile because the Russian presence has helped guarantee Transnistria's survival as an autonomous region. The Russian government obliged itself in 1999, according with Istanbul OSCE Summit to complete the evacuation and disposal of the equipment and ammunition by December 2002,

which was also the deadline for withdrawing its troops from this part of Moldova [8]. Half of the Russian military equipment was to be destroyed while half was to be transported back to Russia. The schedule for removing equipment has not been met, a fact Russia chooses to explain away as the results of obstruction by the local authorities. By some experts, Russia didn't withdraw its soldiers from the transnistrian region, but transferred them to Smirnov's paramilitary organization. There were cases when officials of Russian foreign affairs ministry suggested Russian ethnics from Transnistria to fold the rails of railway for stalling the withdrawing of arms and ammunitions [9]. We have to mentioned yet that even if troop withdrawal becomes a fact this doesn't guarantee a solution to the transnistrian issue.

Another dangerous path to European security represent organized crime, especially drugs trafficking and human being trafficking in the region. The separatist region, Transnistria, in eastern Moldova is not controlled by central government and remains an important source for human trafficking [10]. Only local police discovered 70 cases of human trafficking in last year [11]. We have to mention that this threat to the European security comes, with regret, not only from the transnistrian region of Moldova, but is characteristic for the whole country. So, the Republic of Moldova is, especially, a country of origin rather than of destination and transit for women and girls trafficked for commercial sexual exploitation and men trafficked for forced labor. Their destination countries are: Turkey 38%, 32% Russian Federation, Poland 7%, UAE 6%, 6% of Cyprus, Bosnia, Serbia, Macedonia 6%, Germany 2%, other 3% (Israel, Austria, Bulgaria) [12].

NGOs from transnistrian region, in collaboration with similar organizations from Chisinau, implement development projects of social partnership in order to combat human trafficking in the region. Mechanisms to strengthen efforts to combat this phenomenon, the current situation in the field of human trafficking in Transnistria, cooperation for increasing the role of media in addressing social issues and to develop family institution as the factor preventing defects of social tolerance towards victims and for creating social conditions for people belonging to the risk groups are themes of different round tables, seminars organized with this purpose by the civil society representatives from both sides of the Dniester.

We believe that this danger could be reduced only as a result of awareness of the transnistrian authorities of the danger that it shows human trafficking and the measures taken jointly with the Moldovan authorities for purposes of preventing it. Bilateral cooperation should focus on collecting data on common criminals who committed crimes of human trafficking and greater efforts made to establish law enforcement, to use communal funds to assist and protect victims, to intensify efforts for identifying and protect trafficking victims, including child

victims, to consider prevention activities geared specifically towards reducing the demand for human trafficking in the region, implementation of both Moldova and Transnistria as a strategy on demographic common term and stable monitoring of the evolution of this phenomena. An important role in bilateral cooperation should have the Centre for Combating Trafficking of Persons (CCTP) of the Ministry of Internal Affairs of Moldova, which directly cooperates with international organizations. Also an important role in the region it is the International Organization for Migration in Moldova.

The local police also discovered 285 cases of drugs trafficking among operation "Poppy-2009". It is with 15 cases more than previous year [13]. There were destroyed 3000 shrubs of poppy and 14000 shrubs of hemp. Or, for example, on August 2006 there were begun the "Operation Poppy", where in the first two weeks of the operation, 45 acres of opium poppy fields were destroyed [14]. Nearby Odessa is said to be the main point of entry into Europe for Afghan heroin [14] and, as we mentioned, Transnistria has free access to its Port.

Whatever the type and quantity of contraband with drug, human trafficking and of supplying mortar tubes, small arms and sniper rifles to Africa, Abkhazia and Chechnya [15] sustains the separatist regime. In such a way Transnistria is a "offshore" zone, whose activities are set according to the ambitions and ruthlessness of those doing business and who get the huge profits made from illicit activities.

Many analysts are convinced that a key factor obstructing a settlement is the personal interests of the leaders of Transnistria and Moldova, Russia and Ukraine who profit from illegal activities that take place in Transnistria. These activities include illicit arms sales, human trafficking of women and girls and smuggling. Recently, a cache of 70 surface-to-air missile launchers disappeared from a former Soviet stockpile and officials are unable to account for their whereabouts. Moreover, there were reports that Russian troops in Chechnya used illegally produced weapons in Transnistria [16].

The status of a frozen conflict does not favor to the removal of these risks on European security. A dialogue between mediators and parties in the conflict would be a step towards mutual opening. Also it is very important that international public opinion knows as much as it is possible about this conflict. Also is needed a bigger involvement of the European Union's environment, economy, security institutions toward this dispute.

Bibliografie

1. Transnistria ar putea deveni teatrul unui conflict in 2009, Vineri, 02 Ianuarie 2009 (<http://www.ziare.com/articole/transnistria+conflict+2009>)
2. George J. Hotbed of weapons deals. // Associated Press. Published on January 19, 2004

- (<http://www.Washingtontimes.com/functions/print.php?StoryID=20040118-103519-5374r>)
3. Radulescu B.G. The Transnistria "Republic" and illegal arms exports. (http://www.europefront.com/news/267/the_transnistria_republic_and_illegal_arms_export.html)
 4. Warrick J. Dirty bomb warheads disappear. Stocks of Soviet-Era Arms for sale on black market. // "Washington Post", 2003, 7 December (<http://www.nuclearno.com/text.asp7336>)
 5. Deleu X. Transnistrie la poudriere de l'Europe // ed. Hugo doc, 2005
 6. В Рыбнице найдены противотанковые мины (<http://www.olvia.idknet.com/ol107-09-09.htm>)
 7. Interviu cu Valerii Prudnicov, colonel de poliție, comisar al municipiului Tighina (<http://www.gid-romania.com/Articolb.asp?ID=555>)
 8. Focus on transdnier, Monitor, Volume 8, Issue 16, January 23, 2002 (http://jamestown.org/print_friendly.php?volume_id=25&issue_id=2181&article_id=190...)
 9. Situatia militara a efectivelor si tehnicii concentrate in Transnistria Sinteza documentara cu privire la cadrul actual al situatiei geopolitice din flancul sudic al NATO realizata de IntelMedia grup de studii si analiza focalizat asupra Basarabiei (www.romanimea.com)
 10. Rapoartele Guvernului SUA despre Moldova, Raport cu privire la traficul de fiinte umane, 2009 Moldova (<http://romanian.moldova.usembassy.gov/tip-ro2009.html>)
 11. За последние два года правоохранительные органы ПМР возбудили более 70 уголовных дел по факту сексуального рабства (<http://www.olvia.idknet.com/ol92-07-09.htm>)
 12. Centrul pentru prevenirea traficului cu fremei, Raport de activitate pentru anii 2003-2006 (<http://www.antitraffic.md/index.php?cmp=3>)
 13. Подведены итоги операции «МАК-2009» (<http://www.olvia.idknet.com/ol106-09-09.htm>, cited on 16.01.2010)
 14. Western officials: No drug smuggling in Pridnestrovie (<http://pridnestrovie.net/drugtrade.html>)
 15. Over tea and biscuits EU plots to bring order to Moldova frontier (<http://www.transnistria.info/independent-transnistria-news/over-tea-and-biscuits-eu-plots-to-bring-order-to-moldova-frontier.html>)
 16. Trans-Dniester Region Denies Exporting Weapons to Chechnya. Case background Transnistria-Moldova Conflict: Territorial Dispute Feb 1, 2001 (<http://www1.american.edu/ted/ice/moldova.htm>; ITAR-TASS)
 17. Spanu V. Conflict in Moldova's Eastern Region of Transnistria: what is the way out? ([www.viitorul.org/.../VS%20-20Conflict%20in%20Transnistria%20\(eng\).doc](http://www.viitorul.org/.../VS%20-20Conflict%20in%20Transnistria%20(eng).doc))

18. Raport de activitate pentru anii 2003-2006, Centrul pentru prevenirea traficului cu femei (<http://www.antitraffic.md/index.php?cmp=3>)

MODELE ALE DIPLOMATIEI CULTURALE. IMPORTANTA IMPLICARII TINERILOR IN PROCESUL DE DEMOCRATIZARE

Helge FLEISCHER

Romania, Sibiu, Universitatea „Lucian Blaga”, Facultatea de Științe Politice, Relații Internaționale și Studii Europene
Asistent, doctorand

Andreea PIERSINARU

Romania, Bucuresti, Academia de Studii Economice,
Masterand

Introducere

Problematicile de interes general sau interesele comune, par a determina începutul implicării societății civile în procesele decizionale cu extindere considerabilă în zona tinerilor, a viitoarei societăți civile implicate, care va trebui să răspundă noilor provocări generate de globalizare cu responsabilitate, profesionalism și consecvență, dar mai ales cu un sistem de valori bine consolidat și promovat.

Noile tendințe în sistemul relațiilor internaționale sunt cele care cer reconsiderări și reconfigurări ale strategiilor și rezultatelor la care trebuie să se ajungă. Aceste aspecte enumerate succint, reprezintă baza prezentelor aprecieri. Ne aflăm într-o lume a interdependențelor și a proceselor de integrare regională care implică eforturi pe toate planurile din partea tuturor actorilor – statali, supra-statali sau non-statali.

Datorită acestor noi evoluții, se consideră necesară o analiză a instrumentelor de *soft power*, cum ar fi diplomația publică, actualele strategii de comunicare publică și de implicare a tinerilor în consolidarea procesului de democratizare, mai ales în zona Europei de Est și Centrale.

În vederea fundamentării acestor concepte și idei se va realiza un studiu de caz pe actori internaționali care aplică instrumentele de soft power, respectiv diplomație publică: ONG-urile (Institutul pentru Diplomație Culturală din Berlin) și Uniunea Europeană (proiectele de diplomație culturală de tip „capitală culturală” – modelul Sibiu, *Capitală Culturală Europeană*).

Studiile prezentate reprezintă modele de bună practică și substratul de know-how pentru țările în proces de democratizare, care pot fi valorizate prin

interconectarea experților, dezvoltarea resurselor și modalităților de comunicare. Urmărind această sumară traiectorie se pot atinge rezultate scontate și implementarea unor politici și strategii eficiente pe termen lung.

Tendențe în managementul relațiilor internaționale actuale

„Este din ce în ce mai greu să separe ceea ce există în interiorul unui stat, și în special divizarea puterilor în stat, de ceea ce are loc între state, mai precis relațiile lor de putere. Oricum ai privi lucrurile, te lovești de interdependența proceselor inter- și intra-statale”

Norbert Elias

Conform aprecierilor sociologului N.Elias, procesele de interdependență devin evoluții iminente la nivel global și la nivelul fiecărui stat în parte. Acestea nu trebuie acceptate sau refuzate, nu este necesar ca societatea să se afirme pro sau contra acestora, ci doar să se folosească de instrumentele de informare necesare pentru a înțelege noile tendințe și a folosi metodele adecvate în vederea menținerii păcii și a stabilității la nivel mondial.

În contextul interdependențelor globale, complexitatea sistemului de securitate determină reconsiderarea conceptelor clasice ale teoriei relațiilor internaționale. Terorismul internațional, proliferarea armelor de distrugere în masă, decăderea statelor și crima organizată sunt pericole la adresa securității internaționale; iar pentru contracararea acestora sunt necesare măsuri de o altă natură decât cele specifice Războiului Rece.

Mijloacele nemilitare sunt cele care produc de cele mai multe ori rezultatele dorite în procesul de gestionare și soluționare a crizelor internaționale. Carta ONU este unul din documentele care prevede modalitățile prin care actorii din mediul internațional trebuie să soluționeze pașnic disputele și diferendele dintre ei: „Părțile, în orice diferend a cărui prelungire ar putea pune în primejdie menținerea păcii și securității internaționale, vor trebui să caute să-l rezolve, înainte de toate, prin negocieri, anchetă, mediere, conciliere, arbitraj, pe cale juridică, recurgerea la organizații sau acorduri regionale sau prin orice mijloace pașnice la alegerea lor” [3].

Mijloacele pașnice de soluționare a conflictelor urmăresc îndeplinirea scopului principal prin utilizarea resurselor bazate pe drept, la care se recurge prioritar. În practica, curentă se utilizează și alte tipuri de soluții de rezolvare a conflictelor prin mijloace nemilitare, precum intervențiile umanitare sau diplomația, ca instrument de modelare a comportamentului statelor și al comunităților.

Globalizare și interdependență în contextul crizei internaționale

„Globalizarea va fi o forță a diversității, nu o uniformizare”

Bill Clinton [6, 4]

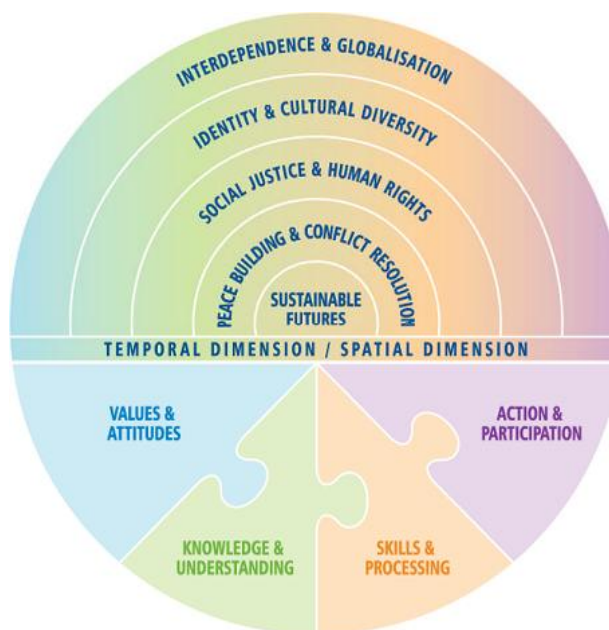
Globalizarea devine azi mai degrabă o formă de interdependență a națiunilor, nu o noutate care tinde spre uniformizarea societăților, este un proces, nu o finalitate.

Interdependența descrie relațiile de dependență reciprocă între toate elementele și formele de viață în cadrul și între culturi, medii sociale și sisteme. Ceea ce înseamnă că o decizie luată într-un anumit loc va afecta ceea ce se întâmplă în altă parte.

Criza internațională a început în sectorul financiar, continuând cu cel economic și ulterior social. Însă ar fi artificială analiza dacă ne-am oprit la aceste trei evoluții. Concomitent a existat și o sesizabilă criză politică și culturală. Soluțiile pentru depășirea acestei crize, consideră V. Pușcaș, sunt reorientate spre multilateralism, gândire globală și strategică și nu în ultimul rând implicarea tuturor actorilor în acest proces, fie aceștia statali sau non-statali [18].

Caracterul dinamic al globalizării, este sesizabil atunci când ne dăm seama că oameni, bunuri, bani și idei din întreaga lume sunt în mișcare, mai rapid, mai ușor și mai ieftin decât înainte, ceea ce înseamnă că înțelegerea interdependenței la nivel de culturi, locuri, medii sociale și sisteme devine o necesitate vitală pentru menținerea păcii și a dezvoltării durabile.

Toate aceste lucruri, care la prima lectură pot părea vaste și neclare sunt sistematizate de S.Bliss, prin figura de mai jos (Fig.1. Dimensiune Temporală / Spațială [1]):

Astfel, Bliss, este de părere că interdependența și globalizarea se suprapun cu 4 faze de învățare și de înțelegere a acestor procese – diversitate culturală, drepturile omului și justiție socială, aplanarea conflictelor și dezvoltare durabilă. Aceasta subliniază necesitatea de a avea o înțelegere mai profundă a globalizării în acest context al interdependențelor care duc spre o participare a societății „local-globale”.

O altă abordare a acestor concepte și procese, ar putea fi exportată prin intermediul *teoriei jocurilor cu sumă nenulă*, care prezintă o importanță deosebită în contextul geopolitic. Globalizarea a condus la exacerbarea interdependențelor atât la nivel individual, cât și la nivelul statelor sau organizațiilor internaționale. Cooperarea și alocarea unor resurse limitate devin, astfel, aspecte prioritare ale vieții cotidiene și ale oricărei agende politice.

Esența jocului cu sumă nenulă o reprezintă, în fond câștigul. Jucătorii raționali vor acționa negreșit spre maximizarea acestuia, dând dovadă de ingeniozitate în construirea unor strategii în acest sens. Spre deosebire de jocurile cu sumă nulă, jocurile cu sumă nenulă, în care suma câștigurilor este diferită de zero, permit soluții de compromis și cooperare, câștigurile jucătorilor fiind astfel correlate [23].

În acest sens, principiile teoriei jocurilor, atât în cazul gestionării relațiilor interumane, cât și al soluționării situațiilor conflictuale, este esențială pentru promovarea și susținerea eforturilor de menținere a păcii.

Rămânând tot în zona interdependențelor, trebuie avut în vedere și *modelul strategiilor regionale ale Uniunii Europene*.

Frecvent, chiar și la nivel de analiști se crează o confuzie între conceptul de global și internațional, care sunt diametral opuse. Pentru societatea civilă devine destul de dificil de înțeles o informare publică în care se fac aceste greșeli, însă aceasta nu va avea niciodată probleme de primire și stocare a informației atunci când se vor prezenta problematicile la nivel regional. Acesta este un model de bună practică al UE.

UE este și un exemplu al interdependențelor multiple prin gestionarea relațiilor dintre statele membre, prin gestionarea guvernelor la diferite nivele sau prin gestionarea politicilor și strategiilor [18].

Astfel, luând în considerare toate aceste elemente V.Pușcaș este de părere că lumea post-criză va avea nevoie de un nou sistem de gestionare al relațiilor de interdependență, iar acest sistem are nevoie de indivizi calificați. Clasa politică este calificată, însă nu suficient pentru a gestiona interdependențele. Este necesară formarea persoanelor potrivite pentru gestionarea acestui tip de management [18].

Noua abordare a comunicării publice

Realitatea globală schimbă în mod constant cunoșterea umană, educația, cultura și valorile. Datorită acestei dinamici, abordările comunicării publice sau mai bine spus a comunicării cu publicul, atât la nivel intern, cât și la nivel extern tind spre noi modalități de tip soft power. În prezentul studiu ne vom opri asupra unei singure modalități, și anume *diplomația culturală*, exemplificând aplicabilitatea acesteia prin studiile de caz care vor fi analizate spre final.

La fel cum este nevoie de un nou sistem de management al interdependențelor, sunt necesare și noi instrumente ale comunicării publice, sau aplicate cele vechi noilor tendințe.

Instrumente de tip soft power: diplomație clasică vs. diplomație publică

Sir H.Nicholson definea diplomația ca fiind „managementul relațiilor internaționale prin negociere; metoda prin care aceste relații sunt armonizate de către ambasadori și agenți diplomatici; ocupația sau arta diplomatică” [14, 52-53].

De asemenea, diplomatul român M.Malița realizează o tipologie a diplomației [11], după cum urmează:

- Diplomația ca știință;
- Diplomația ca activitate practică;
- Diplomația ca artă;
- Diplomația ca management al relațiilor internaționale, inclusiv al administrării intereselor naționale;
- Diplomația în sens de carieră sau profesie de diplomat;
- Diplomația ca formă de activitate a subiecților de drept internațional pentru realizarea politicii externe.

Diplomația publică, abordată ca domeniu relativ nou în aria relațiilor internaționale, este acea parte integrantă a diplomației clasice care presupune contactul cu societatea civilă – contact necesar în noul context global. Nu se poate vorbi despre o schimbare sau înlocuire a diplomației clasice, ci despre o evoluție a acesteia, a instrumentelor și metodelor.

Ca terminologie, dar și precum concept, *diplomația publică* a apărut în jurul anilor 60, însă mai concret a fost conceptualizată de Fletcher School of Law and Public Diplomacy, prin personalitatea decanului, Ambasador E.E.Guillon. Acesta a creat un centru de documentare în 1965, denumit E.R.Murrow Center of Public Diplomacy. Definiția Centrului pentru „diplomație publică” este următoarea: „diplomația publică ... tratează influențarea atitudinilor publice cu privire la formarea și implementarea de politici externe. Înglobează dimensiuni ale relațiilor internaționale în afara diplomației tradiționale; cultivarea opiniei publice în alte state de către guverne; interacțiunea grupurilor private și a intereselor unui stat cu ale altuia; raportarea afacerilor externe și impactul lor asupra politi-

cii; comunicarea între cei al căror job este comunicarea, la fel ca între diplomați și omologii lor străini; și procesul de comunicații inter-culturale” [21].

J.Melissen consideră că „este tentant să privești diplomația publică precum vinul vechi în sticle noi” [12, 3]. Conform acestei afirmații diplomația publică tinde să fie văzută ca o reconceptualizare a unor vechi domenii (ex. propaganda) și este deseori confundată cu domenii actuale precum: relațiile publice, marketing-ul politic sau branding - ul național.

Diplomația publică este un instrument de construcție al *soft power* [17], tocmai pentru că permite atingerea unor obiective strategice pentru interesul național. Cele trei surse ale soft power fiind: cultura unui stat, valorile politice ale unui stat, atâta timp cât sunt cu adevărat aplicate în politica internă și externă și unde creează modele de succes și politica externă a unui stat, când este percepută a fi morală.

Realitățile actuale înaintează cerințele unei diplomații, mai presus de diplomația tradițională și angajează un număr mai mare de oameni, care individual și colectiv au puterea de a stimula schimbarea în lume. Este vorba de acea parte a diplomației publice bazată pe fundamente culturale – diplomația culturală [10].

Atât cultura, cât și diplomația sunt domenii bazate pe dialog, reprezentând nevoia societăților de a se înțelege reciproc. În plus, ambele au tradiție în reprezentarea indivizilor, națiunilor și intereselor acestora [13, 9].

Rolul diplomației culturale este acela de a stârni idei și idealuri; strategii estetice și mecanisme; argumente filosofice și politice; percepții spirituale; modalități de a privi lumea, și de a le transmite publicului străin [19, 7].

Societatea civilă. Implicarea tinerilor în procesul de democratizare

Problematicile de interes general sau interesele comune, par a determina începutul implicării societății civile în procesele decizionale. Pentru a ajunge la această constatare însă, opinia publică a trecut prin procese sinuoase de constituire și consolidare.

Delimitând dimensiunile termenului „public” de construcția „opinie publică”, E.Noelle-Neumann realizează diferența dintre conținutul opiniei publice (probleme majoritare comune), purtătorii opiniei publice (persoane dintr-o anumită societate care doresc să-și aducă aportul la guvernarea politică prin capacitatea și capabilitatea de a-și exprima responsabil opiniile în mod critic față de cum este condusă societatea) și formele opiniei publice (acele opinii accesibile tuturor mai ales prin difuzarea lor prin intermediul mass-mediei). Ceea ce consideră a lipsi din definițiile opiniei publice realizate în secolul XX este dimensiunea psihosociologică a termenului „public”, care înglobează slăbiciunea și dependența umană față de judecata mediului în care trăiește. Considerație care dezvăluie caracterul său social sensibil [16, 84].

Sfera publică a presupus crearea și consolidarea viitoarei opinii publice, demnă de luat în seamă se numește acum *guvernarea poporului*, sau *democrația*. Odată consolidată această dimensiune, prin conștientizarea importanței unității și a activismului ei s-au elaborat strategii de manipulare și influențare în vederea constrângerii acestora pentru a acționa conform planurilor decidenților politici – ceea ce s-a numit în timpul regimurilor totalitare – *propagandă*.

Importanța susținerii guvernamentale de către societatea civilă a putut fi sesizată în cadrul diferitelor regimuri politice, un exemplu paradoxal ar fi uzanțele acestei dimensiuni atât în regimurile totalitare (prin manipularea maselor, în vederea susținerii decizionale a liderului politic), cât și în cele democratice (prin necesitatea participării și implicării cetățenilor în luarea deciziilor).

Statul nu ar exista fără societate, iar societatea nu s-ar putea afirma fără protecția juridică a unui stat, însă cum menționa și A.Burns „înțelegerea reală între două guverne depinde categoric de tipul de relație care există între popoare, mai degrabă decât între ministerele afacerilor externe și ambasadori” [22, 1].

În societățile democratice actuale, precum și în cele în proces de democratizare o importanță majoră o au tinerii. Acest segment al societății civile a devenit un actor esențial în cadrul strategiilor și politicilor naționale și internaționale, nemaiputându-se cataloga ca un simplu complement al acțiunilor guvernelor.

Astăzi tinerii sunt cei care au cel mai mare acces la informare și la acumularea de cunoștințe despre societate. Cu toate acestea, la nivel european, există o diviziune sesizabilă între instituțiile democratice, reprezentanții aleși și partidele politice, pe de-o parte și cetățeni. Lipsa de încredere în partidele politice și complexitatea procesului decizional creează un deficit democratic, care este în mod particular relevant pentru grupurile care sunt slab reprezentate sau puțin privilegiate, deoarece acestea în mod implicit devin neimplicate substanțial în procesul de luare a deciziilor.

Produsul revoluțiilor din Europa Centrală și de Est și Rusia a fost fragmentarea societății civile din aceste regiuni, asociațiile profesionale, studențești s-au dizolvat în momentul în care regimul a căzut. Societatea s-a divizat pe criterii de clasă și etnice, iar foștii activiști au fost atrași de funcțiile guvernamentale sau de mediul afacerilor, acesta fiind motivul dificultății întâmpinate în procesul de reconștientizare a importanței activismului lor [5, 33].

Liderii politici, instituțiile și societatea civilă conștientizează necesitatea consolidării participării active a tinerilor, în special prin intermediul organizațiilor de tineret în procesele de luare a deciziilor [4].

Chiar dacă democrația este prezentă diferit la nivelul structurilor europene – de la nivel local, regional, național la nivel european -, acesta depinde de participarea activă a indivizilor. Iar această participare implică exercitarea dreptului tinerilor la informare continuă [24].

Aplicabilitatea instrumentelor de tip soft power

Ultima parte a acestui studiu va fi dedicată analizei aplicabilității diplomației culturale de către doi actori diferiți: Institutul pentru Diplomație Culturală din Berlin (ONG) și proiectul Sibiu, Capitală Culturală Europeană 2007 (proiect de diplomație culturală europeană).

Institutul pentru Diplomație Culturală din Berlin (ICD)

Organizație non-guvernamentală internațională, fondată în anul 1999, cu sediul central în Germania – Berlin, ICD are ca scop principal promovarea păcii și a stabilității la nivel global prin susținerea și consolidarea relațiilor interculturale la toate nivelurile [8].

ICD promovează diplomația culturală unei audiențe internaționale diversificate. Acest instrument duce la conștientizarea și la înțelegerea istoriei, ceea ce prevede consolidarea și importanța sa [8].

Segmentul societal pe care se concentrează toate activitățile și programele ICD sunt tinerii liderii din domenii cheie precum: politică, economie, mass-media și cultură, societate (organizații non-guvernamentale). În urma forumurilor pe diferite tematici, inspirați de speakerii participanți, tinerii lideri crează proiecte capabile să atingă progresul în comunitatea în care activează ca lideri.

Cooperarea și înțelegerea altor comunități în noul context al globalizării este un alt obiectiv al ICD. Tinerii lideri care participă la aceste evenimente provin din diferite zone culturale, stabilind dialogul intercultural.

Folosind diplomația culturală ca instrument al soft power, ICD reușește să promoveze acest dialog intercultural și să inspire prin speakerii participanți viitorii lideri ai societăților.

Deosebirea dintre cele două studii de caz intervine la nivel de actori - ICD este un actor non-statal, pe când Uniunea Europeană este unul suprastatal. De aici traiectoriile culturale apelează la activități diferite, dar apare și asemănarea vizavi de instrumentele folosite. Deși par a fi doi actori diferiți, ei se aseamănă cu mult datorită valorilor și modelelor culturale pe care încearcă să le evidențieze, precum și datorită target-ului căruia i se adresează: societatea civilă.

ICD reușește să creeze o comunitate de experți în diplomație culturală și să formeze tinerii lideri prin activități consecvente cum ar fi: Forumurile Tinerilor Lideri (desfășurate sub forma combinației dintre două sau mai multe culturi, cum ar fi germană și rusă, turcă și germană, europeană și latino-americană, etc.) sau programelor academice de masterat în desfășurare, dezvoltate în cadrul forumurilor, la inițiativa speakerilor și tinerilor lideri.

Acest model de practicare a diplomației culturale de către un ONG devine un șablon puternic de construcție și consolidare a societății civile, cu perspective de dezvoltare și progres.

Tinerii care participă în cadrul acestor sesiuni de formare devin conștienți de capacitățile și capabilitățile lor, mult mai motivați și plini de inițiative pentru a implementa noi proiecte în propria comunitate. În atingerea acestui obiectiv, vorbitorii au un rol esențial. Profilul lor se pliază cu cel al unui mentor.

Prin dialog intercultural și prin exemple de bună practică, tinerii lideri reușesc să reconceptualizeze vechi valori, adecvate noii societăți, general valabile pentru toți, însă reglementate de așa manieră încât să poată atinge rezultatele scontate.

Revenind la paralelismul dintre cei doi actori implicați în diplomația culturală, se poate observa cu ușurință ca ambele entități urmează traiectoria *modelului cultural european, de unitate în diversitate, ca fundament al performanțelor culturale ale Uniunii Europene ca și entitate suprastatală*.

În continuare se va urmări doar un proiect din programul cultural al Uniunii Europene, aplicat și la nivel de România, cu implicații majore în punctarea rădăcinilor cultural-europene, și anume proiectul Sibiu, Capitală Culturală Europeană.

Proiectul Sibiu, Capitală Culturală Europeană 2007

România ca stat membru al Uniunii Europene își fundamentează rolul său în cadrul comunității europene atât la nivel politic, cât și economic și mai ales societal. Proiectul Sibiu, Capitală Culturală Europeană 2007, (titlu împărțit cu Luxembourg-ul și Marea Regiune) este exemplul cel mai elocvent al instrumentelor de soft power folosite de România prin intermediul inițiativelor culturale ale Uniunii Europene.

Conceptul de Capitale Culturale ale Europei a fost inițiată în 1985, după o idee memorabilă a Melinei Merkouris, ulterior ministru grec al culturii, în scopul de a reuni cetățenii la nivel european, și a le crea premisele necesare cooperării, în încercarea de a sprijini la nivel mondial eforturile contemporane, cu precădere centrate pe unificarea Europei. Cu trecerea timpului, pe lângă perspectiva culturală a orașelor europene au fost introduse și caracteristicile socio-economice ale fiecărui oraș în parte. La nivel juridic, inițiativa a fost reglementată prin Decizia Parlamentului European și a Consiliului 419/1999 din 25 mai 1999. Astfel, acest program devine un instrument de evidențiere a identității locale, regionale, dar și a unei integrări europene eficiente. Statele care propun capitale culturale europene sunt statele membre UE, prin rotație [9].

Diplomația culturală europeană este un important factor de network-ing aducător de dezvoltare pentru strategia și viziunea membrilor săi. Astfel statele membre pot dezvolta mult mai ușor programe și pot trasa acțiuni aducătoare de progres și modernizare doar plecând de la valori comune.

Modelul capitalei culturale este analizat și ca un proiect de succes al administrației publice locale și al aplicabilității diplomației culturale în acest sector, precum și o strategie de dezvoltare a parteneriatelor locale.

Un model de eficiență în administrația locală cu rezultate în cadrul administrației centrale și implicații la nivel internațional este corelarea obiectivelor locale și a scopurilor pe care le presupune diplomația publică. Această problemă oferă o nouă perspectivă în comunicarea statului cu cetățenii, precum și vice versa, având în vedere principiul subsidiarității, și deci procesul descentralizării.

Sibiul a fost ales Capitală Culturală Europeană în anul 2007 pe baza unui program de evenimente culturale marcante, capabile să evidențieze identitatea culturală europeană a orașului, maximizând valorile sale prin trăsături comune, dar și diversitate culturală europeană. S-a avut în vedere, de asemenea, importanța minorităților, obiectiv cheie pentru întărirea conștiinței cetățenilor europeni despre ei înșiși, vecini și comunitatea europeană ca întreg [15, 6].

Proiectul prezentat sub denumirea *Culturile își dau mâna pentru viitor. O sărbătoare a conviețuirii culturilor, o unitate în diversitate / Cultures Hand in Hand Towards the Future. A Celebration of Cultures Living together, of Unity and Diversity*, a vizat piloni esențiali precum: subprogramul de achiziții de echipamente culturale și reabilitarea infrastructurilor culturale locale, subprogramul de restaurare și reabilitare a monumentelor istorice din centrul istoric, programul cultural (oraș multicultural, multiethnic și multiconfesional, locuitorii Sibiului – cetățeni ai Europei, identitatea Europei - o Europă a identităților, ș.a.m.d.) și mai ales o strategie de comunicare și promovare a programului, realizată de Generic Audiovizual s.r.l. GAV Scholz&Friends. Toți acești piloni au avut integrate strategii de atingere impactul proiectului, precum și diseminarea și multiplicare obiectivelor sale principale [15, 35].

În urma evaluării programului, strategia de imagine s-a dovedit a avea un impact major atât la nivel național, cât internațional. Spot-urile create, *Sibiu. Oraș al culturii. Oraș al culturilor, precum și Sibiu, tânăr din 1191* au subliniat exact partea de substrat european, de valori europene comune, plasate într-un context specific, validând unitatea în diversitate a Uniunii Europene.

Ultimele două considerente remarcate se pot rezuma și cataloga în două categorii diferite: *impactul evenimentului Sibiu, Capitală Culturală Europeană (efecte soft) și impactul orașului Sibiu, Capitală Culturală Europeană (efecte hard)*. La efecte soft se încadrează partea de evidențiere a valorilor identitare europene, iar la cele hard dezvoltarea turismului, a evenimentelor culturale în zonă, etc.

La acest nivel, se poate chiar extinde analiza afirmând că s-a produs o revigorare urbanistică prin cultură. Cea mai eficientă modalitate de evaluare a impa-

ctului evenimentului asupra orașului în ansamblu devine cercetarea calitativă și cantitativă în rândul publicului-țintă.

Ceea ce a devenit interesant de urmărit în studiile ce au urmat după finalizarea acestui proiect, este că obiectivul primordial de model cultural european, poate fi considerat ca fiind și unul din elementele de branding național, pe care România le deține, alături de Hagi, Dacia, Ceaușescu, în opinia lui W.Olins [2].

Se crează astfel imaginea de succes a acestui proiect de diplomatie culturală realizat la nivelul României, fapt care poate genera recomandarea culturii existente în orașul Sibiu ca fiind parte integrantă a patrimoniului cultural european.

Concluzii

În urma analizelor prezentate se poate afirma că relațiile culturale sunt actualmente un instrument prin care se încearcă înlocuirea prejudecăților tradiționale cu înțelegere și cooperare. Cultura are avantajul de a fi acel lucru pe care cetățenii fiecărui stat îl poate împărtăși. Se poate vorbi, cum menționa și R.Taylor de o „cultură a lumii” [20].

Diplomația culturală devine în acest context unul din mecanismele funcționale ale managementului relațiilor internaționale în secolul XXI, prin care să poată consolida încrederea și înțelegerea, ca valori complementare ale democrației.

Cetățenii activi, cu precădere tinerii din statele democratice sau în proces de democratizare, înțeleg latura integrativă a culturii și a dialogului cultural în acest proces și în consolidarea sa. Reprezentând segmentul de participare cel mai activ la nivel societal, datorită informării, mobilității și dorinței de menținere a păcii și stabilității aceștia trebuie să vadă în orice potențial conflict o soluție și o prevenire a conflictului de orice tip.

Astfel, promovarea, la nivel mondial, a respectului pentru diversitatea și relativitatea culturală, are loc prin înțelegerea exhaustivă a culturii. La aceasta se adaugă identificarea și diseminarea obiceiurilor, reprezentărilor, formelor de exprimare, precum și a cunoașterii în toate formele ei, toate acestea reflectând cultura individuală sau de grup.

Este necesară cunoașterea și înțelegerea modelelor culturale, însă aceasta nu este o condiție de a trece de la o cultură la alta, deoarece ar apărea o problemă de pierdere a identității. Posibilitatea oferită de către actualul context este păstrarea identității culturale, dar și înțelegerea celorlalte, fapt ce devine condiție a menținerii păcii și a dezvoltării societăților, nu prin simetrie, ci prin diversitate. După cum menționează și Gr.Georgiu „*asistăm la o expansiune a diversităților, dar și la o pulverizare a lor în mediul unei lumi descentralizate și dezarticulate, cu identități multiple*” [7, 2].

Uniunea Europeană este construcția în cadrul căreia puterea grupurilor de lobby este una reală, iar deciziile se iau în funcție de capacitatea fiecărei părți de

a se poziționa și de a argumenta importanța interesului său din prisma interesului european comun.

Viața publică din România nu poate fi îmbunătățită în afara unui proiect social viabil, care să își dovedească eficiența în timp, și să producă dezvoltarea pe termen lung a societății, nu efecte de moment, care să fie cauza marilor crize de mâine. România viitorului trebuie să fie puternică din punct de vedere economic, având la bază proiecte care produc dezvoltarea durabilă a societății și care au în vedere plus valoarea pe care o poate adăuga fiecare individ care pornește cu șanse egale în comunitate.

Sibiu, Capitală Culturală Europeană rămâne în continuare un proiect de succes al diplomației culturale, realizat de către români, cu aprecieri internaționale, demn de pus la portofoliul României în prezentarea sa către publicul străin.

Provocarea mare cu care se confruntă România este asumarea unui model socio-cultural, și mai ales o organizare în baza acestuia, în concordanță cu provocările venite din mediul internațional și cu evoluția nevoilor umane.

Pentru dezvoltarea unor modele ale diplomației culturale este necesară implicarea tinerilor în sistemul decizional intern și în conturarea unor rețele culturale capabile să susțină valorile fundamentale precum libertatea individuală, respectul pentru spațiul comun (public) și regulile de bază ale democrației.

Bibliografie

1. Bliss S. Interdependence and Globalisation. A Global Education Learning Emphases, 2010.
”<http://www.globaleducation.edna.edu.au/globaled/go/pid/178>, Accesat în data de 09.10.2010
2. Botnaru A. Interesat de City Branding? - Iași, Ed. Lumen, 2009
3. Carta ONU, semnată la San Francisco în ziua de 26 iunie 1945, art.33
4. Council of Europe Documentation - Seminar - New ways of participation based on Information and Communication Technologies si Meeting young people needs, A European Youth Forum approach to Youth Policy; Document adoptat de Adunarea Generală, Noiembrie 2006
5. Diamond L., Chu Yun-Han, Plattner M.F., Tien Hung-Mao Cum se consolidează democrația? - Iași, Ed. Polirom, 2004
6. Discursul președintelui Clinton Prima conferință pe diplomație și cultură, la Casa Albă. - Washington DC, 28 Noiembrie, 2000
http://www.state.gov/r/whconf/final_rpt.pdf, Accesat în data de 02.10.2010
7. Giorgiu Gr. Națiune, cultură, identitate. - București, Editura Diogene, 1997
8. http://www.culturaldiplomacy.org/index.php?en_abouticd, accesat în data de 10.10.2010
9. http://www.ec.europa.eu/culture/our-programmes-and-actions/doc413_en.htm, accesat în data de 08.10.2010

10. Kennedy H. Diplomația culturală, Conferința “Relațiile Culturale Globale ale Franței”, Discurs susținut de Helena Kennedy la întâlnirea anuală a membrilor rețelei “Relațiile Culturale Globale ale Franței”, Paris, 23 Iulie 2001,
<http://ics.leeds.ac.uk/papers/vp01.cfm?outfit=pmt&requesttimeout=500&folder=7&paper=2225> , Accesat la data de 08.10.2010
11. Malița M. Diplomația. - București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1968
12. Melissen J. The New Public Diplomacy. Soft Power in International Relations. - Marea Britanie, Ed. Palgrave-Macmillan, 2007
13. Melissen J. Wielding Soft Power: The New Public Diplomacy, Netherlands Institute of International Relations. - Haga, Clingendael, 2005
14. Nicholson H. Arta diplomatică. - București, Ed. Politică, 1966
15. Nistor S. Comisar pentru programul Sibiu Capitală Culturală Europeană 2007, Raport Sinteză, Sibiu, Capitală Culturală Europeană, 2007, Ianuarie 2005-Decembrie 2007, București, martie 2008, Ministerul Culturii și Cultelor
16. Noelle-Neumann E. Spirala tăcerii. Opinia publică – învelișul nostru social. - București, Ed. Comunicare.ro, 2004
17. Nye J. http://www.cfr.org/publication/6939/soft_power.html?id=6939, Accesat la data de 04.10.2010
18. Pușcaș V. Berlin International Economics Congress 2010, Managing the Post Crisis Global Economic Interdependence. - Berlin, Institutul pentru Diplomație Culturală, 7 Februarie 2010,
<http://www.culturaldiplomacy.org/index.php?the-berlin-international-economics-congress-20104>; Accesat în data de 02.10.2010
19. Report. Advisory Committee on Cultural Diplomacy, Cultural Diplomacy. The Linchpin of Public Diplomacy. (U.S. Dep. Of State, 2005)
20. Taylor R Diplomație publică și războiul terorii. - Londra, 2004,
<http://ics.leeds.ac.uk/papers/vp01.cfm?outfit=pmt&requesttimeout=500&folder=7&paper=1781>, Accesat în data de 12.10.2010
21. The Edward R. Murrow Center for Public Diplomacy, The Fletcher School of Law and Diplomacy, Tufts University, “What is Public Diplomacy”, Medford, Massachusetts, <http://fletcher.tufts.edu/murrow/public-diplomacy.html>; Accesat în data de 10.10.2010.
22. Tuch H.N. Communicating with the world. U.S. Diplomacy Overseas, Ed. Palgrave-Macmillan, 1990
23. Wright R. Discurs despre optimism,
http://www.ted.com/talks/robert_wright_on_optimism.html; Accesat în data de 02.10.2010.
24. 0590-06 Meeting young people needs, A European Youth Forum approach to Youth Policy; Document adoptat de Adunarea Generală, Noiembrie 2006

REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL INTERACȚIUNII ȚĂRILOR CSI ÎN COMBATAREA TERORISMULUI INTERNAȚIONAL

Cristina EJOVA

Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Relații Internaționale, Științe
Politice și Administrative, Catedra „Relații Internaționale”

Doctor în politologie, conferențiar

Contemporary international terrorism seriously destabilizes the situation not only in individual countries and regions, but in the whole world. In these circumstances the international community strengthens the actions against terrorism as a socio-political phenomenon. Do not remain aloof from the development of international legal instruments of combating terrorism and international terrorism and the member states of the Commonwealth of Independent States (CIS). They advocate that, under the auspices of the UN and on the solid foundation of international law by the international community was formed and implemented a global strategy of counteraction to new challenges and threats. In the broader socio-economic context, the cooperation of the CIS countries narrows the possibility of international terrorism in the post-soviet space. The efficient organization of cooperation in combating international terrorism is a priority in the agenda of the Commonwealth.

La etapa contemporană terorismului internațional destabilizează grav situația nu numai în cazul unor țări și regiuni, ci și în întreaga lume. În aceste condiții, comunitatea internațională își pune sarcina de a consolida coordonarea acțiunilor, măsurilor internaționale împotriva terorismului, ca fenomen socio-politic. Nu rămân de o parte de la elaborarea instrumentelor juridice internaționale de combatere a terorismului și a terorismului internațional și statele membre ale Comunității Statelor Independente (CSI). Acestea pledează pentru ca, sub egida ONU și pe fundamentul solid de drept internațional, să fie formată și pusă în aplicare de către comunitatea internațională o strategie globală de contracarare a noilor provocări și amenințări. Spre aceasta sunt orientate, în primul rând, actele juridice fundamentale ale Comunității Statelor Independente: spre exemplu, articolul 7 din Acordul de instituire a Comunității Statelor Independente, semnat la Minsk pe 8 decembrie 1991 și articolul 4 din Carta Comunității Statelor Independente din 22 ianuarie 1993, menționează că domeniul comun de activitate al CSI include lupta împotriva crimei organizate; articolul 2 din Cartă stipulează că unul dintre obiectivele principale ale Comunității Statelor Independente constă în cooperarea între statele membre în menținerea păcii și securității internaționale [8, 44].

Într-un context socio-economic mai larg, cooperarea între țările CSI îngustează posibilitățile de manifestare a terorismului internațional în spațiul post-sovietic. Organizarea eficientă a cooperării în domeniul combaterii terorismului internațional este o prioritate în ordinea de zi a Comunității Statelor Independente. În acest context, toate aspectele teoretice și practice de îmbunătățire a acțiunilor antiteroriste la nivel global și regional, în mod direct, se referă și la țările vecine spațiului CSI. Cu toate acestea, există particularități specifice ale relațiilor dintre țările CSI, care afectează cooperarea lor în activitățile de combatere a terorismului.

În cadrul CSI, pot fi constatate o serie de rezultate pozitive în combaterea terorismului internațional și a altor amenințări la adresa securității statelor-membre din Comunitate. Un rezultat pozitiv de cooperare a țărilor CSI este elaborarea și semnarea la 4 iunie 1999 a Tratatului privind cooperarea în materie de protecție a frontierelor de stat din Comunitatea Statelor Independente cu state non-membre ale Comunității, în care statele CSI și-au declarat disponibilitatea de a coopera strâns în domeniul contracarării amenințărilor teroriste, decizia de a fonda un Centru antiterorist a statelor-membri ale CSI (de la 1 decembrie 2000), precum și Concepția de colaborare a statelor-membre ale Comunității Statelor Independente în combaterea terorismului și altor forme violente ale extremismului (2007), în care se indică faptul că terorismul și extremismul contemporan amenință direct interesele statelor-membri ale CSI și comunitatea mondială.

În Concepție, în special, se remarcă faptul că scopurile și obiectivele cooperării în lupta împotriva terorismului și extremismului sunt:

- Protecția țărilor-membre ale CSI, ale cetățenilor lor și altor persoane aflate pe teritoriile lor, de amenințările terorismului și extremismului;
- Eliminarea amenințărilor teroriste și extremiste în teritoriile țărilor CSI;
- Crearea unei atmosfere de respingere a terorismului și extremismului în toate formele și manifestările sale;
- Identificarea și înlăturarea cauzelor și condițiilor care ar conduce la apariția și răspândirea terorismului și extremismului pe teritoriul statelor-membri CSI;
- Consolidarea cooperării internaționale antiteroriste;
- Elaborarea unor măsuri de comun acord ale statelor-membre CSI în lupta împotriva terorismului și extremismului, inclusiv și prevenirea lor;
- Perfecționarea cadrului juridic privind cooperarea în combaterea terorismului și extremismului, dezvoltarea și armonizarea legislației naționale ale statelor-membre CSI cu principiile și normele dreptului internațional;
- Consolidarea rolului statului ca garant al securității indivizilor și al societății în condițiile sporirii amenințărilor teroriste și extremiste;
- Îmbunătățirea interacțiunii între autoritățile competente în prevenirea, depistarea, curmarea și investigarea infracțiunilor de natură teroristă și extremistă,

identificarea și stoparea activităților desfășurate de organizațiile și persoanele implicate în punerea în aplicare a terorismului și ale activităților extremiste, precum și contracararea finanțării terorismului;

- Punerea în aplicare de statele-membre CSI ale normelor de drept internațional privind combaterea finanțării terorismului și extremismului [6].

Remarcăm, de asemenea, importanța Regulamentului privind procedura de organizare și desfășurare ale activităților anti-teroriste comune pe teritoriile statelor-membre ale Comunității Statelor Independente, semnat la 7 octombrie 2002 în Chișinău. Regulamentul prevede organizarea activităților comune anti-teroriste pentru prevenirea acțiunilor teroriste, inclusiv: eliberarea de ostatici capturați de către teroriști, neutralizarea dispozitivelor explozive de mare putere sau altor dispozitive de atac complex; eliberarea obiectelor cu pericol tehnologic și de mediu, de industrie nucleară, transportului, energiei, combinatelor chimice și altor obiecte (clădirile și sediile misiunilor diplomatice, etc.), arestarea teroriștilor, lichidarea grupurilor teroriste și militare.

Un studiu profund problemelor existente a determinat decizia de a înființa un organ permanent specializat în cadrul Comunității Statelor Independente, destinat pentru asigurarea coordonării interacțiunii între autoritățile competente ale țărilor CSI în combaterea terorismului internațional și a extremismului. Un asemenea stat major de coordonare a și devenit Centrul antiterorist ale statelor-membre CSI (CAT CSI). Cu toate acestea, CAT nu are autoritatea de a reprezenta punctele de vedere și opiniile statelor membre CSI în relațiile internaționale.

Centrul antiterorist CSI monitorizează permanent situația operativă în domeniul combaterii terorismului internațional și a extremismului, identifică și prognozează tendințele de dezvoltare, formînd în acest scop o bancă de date specializate, în baza cărora se elaborează recomandări organelor competente Comunității Statelor Independente cu privire la cooperarea statelor-membre CSI în lupta împotriva terorismului. Centrul adună și, prin intermediul organelor competente ale statelor-membre CSI, extinde experiența pozitivă existentă în combaterea terorismului și extremismului, participă la organizarea și instruirea forțelor speciale CSI, în pregătirea materialelor didactico-metodice; în conferințele internațional-științifice și seminarelor practice, stabilește, menține și dezvoltă contacte de lucru cu centrele și organizațiile internaționale implicate în lupta împotriva terorismului [2].

Cu alte cuvinte, analizînd datele privind starea și tendințele terorismului internațional și altor manifestări ale extremismului în statele-membre CSI și alte state, Centrul antiterorist participă în realizarea politicilor statelor-membre CSI în domeniul combaterii terorismului internațional.

CAT CSI este unic în felul său, și pe bună dreptate ocupă o poziție de frunte în rîndul structurilor regionale și subregionale antiteroriste, recunoscute de comunitatea internațională și organisme sale. Centrul este autorizat de Comitetul

de combatere a terorismului al Consiliul de Securitate ONU de a realiza pe teritoriul Comunității Statelor Independente funcțiile de organizare și desfășurare a unor activități în temeiul Rezoluției Consiliului de Securitate al ONU, numărul 1373 (a.2001) [7, 45].

Dirijarea generală a Centrului este efectuată de Consiliul șefilor de securitate și serviciilor speciale ale statelor membre CSI. În activitatea sa Centrul colaborează cu Consiliul Miniștrilor de Interne, Consiliul Miniștrilor Apărării, Consiliul Coordonator al procurorilor generali, Consiliul comandanților trupelor de frontieră și organismele lor de lucru, precum și cu Biroul de coordonare a luptei împotriva crimei organizate și altor tipuri de infracțiuni periculoase pe teritoriul țărilor CSI.

Șeful Centrului este numit de către Consiliul șefilor de stat din Comunitatea Statelor Independente la propunerea președintelui Consiliului șefilor agențiilor de securitate și serviciilor speciale ale statelor membre CSI. Candidatura șeful CAT CSI este aprobată prin decizia CȘS din CSI; în prezent această funcție e deținută de general-colonel de poliție A. Novikov.

În activitatea sa șeful Centrului este ajutat de trei șefi adjuncți – reprezentanți ai Consiliilor de miniștri de interne, apărare și comandanții trupelor de frontieră din CSI. Șeful Centrului, primul adjunct și adjuncții acestuia sînt reprezentanți ai statelor membre. În îndeplinirea atribuțiilor sale, aceștia respectă interesele tuturor statelor membre CSI [5].

Completarea Centrului antiterorist CSI se efectuează pe bază de coaliție în conformitate cu cota de posturi, prevăzut pentru personalul Centrului. La momentul actual sunt prezente organele naționale de securitate și servicii speciale, organele de interne și ministerele apărării statelor membre CSI.

La momentul de față prioritățile Centrului sunt:

- îmbunătățirea coordonării interacțiunii între autoritățile competente ale statelor-membre CSI în combaterea terorismului internațional și altor manifestări cu caracter extremist;
- acumularea, sinteza și analiza datelor privind starea, dinamica și tendințele terorismului internațional și altor manifestări cu caracter extremist în țările CSI și alte țări;
- participarea la pregătirea și desfășurarea exercițiilor operațional-tactice antiteroriste, organizate de Consiliul șefilor de stat din Comunitatea Statelor Independente, elaborarea modelelor coordonate de operațiuni antiteroriste și acordarea asistenței în aplicarea lor;
- formularea propunerilor Consiliului șefilor de stat din Comunitatea Statelor Independente și altor organe ale CSI cu privire la direcțiile de cooperare ale statelor-membre CSI în combaterea terorismului internațional și altor manifestări cu caracter extremist;

- participarea la elaborarea proiectelor de acte legislative, documente normative și acorduri internaționale privind lupta împotriva terorismului internațional și alte manifestări de extremism [4].

Din 2001 pe teritoriul țărilor din CSI au loc instrucțiuni militare comune a detașamentelor serviciilor speciale împotriva terorismului. În anii 2001-2002, acestea au avut loc cu participarea serviciilor speciale din Kârgâzstan, Tadjikistan, Uzbekistan și Kazahstan ("Sud-Antiteror"), în 2003, cu participarea Rusiei și Ucrainei ("Azov-Antiteror"), iar pe 28-30 iunie 2004 pe teritoriul Moldovei – "Vest-Antiteror-2004", cu participarea serviciilor speciale din Belarus, Moldova, Rusia și Ucraina, urmate de instrucțiunile "Caspic-Antiteror-2005" (Kazahstan), "Atom-Antiteror-2006" (Armenia), "Baikonur-Antiteror-2007" (Kazahstan), "Bastionul Antiteror-2008" (Belarus).

De la sfârșitul anului 2002, Centrul desfășoară activități științifice, cu sprijinul activ al Consiliului științific consultativ al CAT CSI (CȘC), constituit prin decizia Consiliului șefilor organelor de securitate și serviciilor speciale ale statelor-membre CSI.

CȘC este un organ colegial independent, care participă la activitățile științifico-juridice, consultări informaționale și de experți, ce facilitează activitatea CAT din CSI. El este constituit din oameni de știință și specialiști implicați în lupta împotriva terorismului internațional și altor manifestări de extremism la recomandarea organelor de securitate și serviciilor speciale ale CSI. Reprezentanții CȘC participa activ la seminare internaționale, mese rotunde și conferințe științifice. De două ori pe an are loc reuniunea în plen a Consiliului, materialele căruia sunt trimise structurilor interesate ale Comunității Statelor Independente.

Pentru Republica Moldova, problema securității naționale este de o importanță primordială. Institutele naționale de securitate se află într-o strânsă colaborare cu instituțiile CSI. Până în prezent, Republica Moldova a reușit să evite manifestări de terorism pe teritoriul său și în țara noastră nu există nici o grupare locală teroristă. Cu toate acestea, în contextul globalizării, al unificării economice și politice ale comunității mondiale, Republica Moldova nu poate rămâne indiferentă față de problema terorismului și terorismului internațional, în special. Acest fapt se datorează atât așezării geografice a statului, precum și posibilităților de pătrundere pe teritoriul Republicii Moldova a imigranților ilegali și existența crizei socio-economice, ce a condiționat o scădere bruscă a nivelului de trai, instabilitatea structurilor și relațiilor sociale, exacerbarea contradicțiilor politice și sociale. În această situație, există o posibilitate ipotetică de a pune în aplicare de un grup de oameni metodele teroriste.

Menționăm că din 2003, Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova este autoritatea competentă ce menține legăturile oficiale cu Centrul antiterorist CSI. În cadrul Serviciului de Informații și Securitate funcționează o unitate, care era specializată în combaterea terorismului. Activitatea sa consta în

acumularea prealabilă a informațiilor privind intențiile sau planurile de natură teroristă a unor indivizi sau grupuri și suprimarea unor astfel de acțiuni. Dar din 2006 în Moldova a fost constituit Centrul antiterorist. Obiectivele unui astfel de centru constau în coordonarea tehnică a măsurilor de prevenire și combatere a terorismului; în evaluarea factorilor de risc și amenințărilor teritoriale la adresa securității naționale al Republicii Moldova; acumularea și analiza datelor privind statutul, dinamica și tendințe de extindere a fenomenului terorismului și altor manifestări cu caracter extremist; elaborarea și punerea în aplicare a sistemul național de avertizare în cazul unei amenințări teroriste; schimbul de informații cu structurile internaționale și străine implicate în activități de prevenire și combatere a terorismului etc.

Structura organizatorică a Centrului antiterorist de Informații și Securitate include: Direcția de Management al Centrului, Secția de monitorizare și analiză, Secția de coordonare, planificare și prognoză, Secția de evaluare juridică și Secția de resurse informaționale.

Cu asistența directă și participarea CAT din CSI, în Republica Moldova pentru combaterea finanțării terorismului a fost pus în aplicare sistemul de informatizare „Hotarul”, care asigură controlul după deplasarea teroriștilor peste granițele țării noastre [1, 159].

Izolarea teroriștilor de sursele de completare a armelor ar lipsi teroriștii de resursa lor cea mai importantă în activitatea lor. Un domeniu important și vital este desfășurarea operațiunilor speciale pentru a izola teroriștii de sursele lor de completare a armelor și materialelor, precum și punere în aplicare a măsurilor de în de control sistematic al producerii, importului și vânzării de armament. Pentru Republica Moldova, acest aspect este foarte important, deoarece în Transnistria există o mare „piață” ilegală de arme, unde armamentul relativ ușor poate fi procurat.

În concluzie constatăm că, printre posibilele direcții de cooperare internațională, la care ar putea adera și Republica Moldova în cadrul cooperării statele CSI în combaterea terorismului internațional, se pot distinge: organizarea instrucțiunilor comune a detașamentelor serviciilor speciale în lupta împotriva terorismului; schimbul de tehnologii și experiență în desfășurarea activităților antiteroriste; elaborarea și perfecționarea bazei legislative și a normelor juridico-internaționale privind cooperarea în combaterea terorismului; propunerea mecanismului de extrădare către stat a propriilor cetățeni sau a cetățenilor străini, aflați pe teritoriul său și acuzați de comiterea actelor teroriste; definirea rolului mass-media în scopul formării opiniei publice cu privire la nontoleranța terorismului.

Pentru realizarea unor strategii de succes împotriva terorismului în Republica Moldova trebuie să se întreprindă următoarele activități: acțiune de preîntâmpinare; existența diverselor modele de combatere a acțiunilor teroriste, în funcție de sarcinile de prevenire sau suprimarea activităților teroriste; asigurarea uni-

tății în acțiunile internaționale, interstatale și la nivel național; reunirea eforturilor instituțiilor statului de toate nivelele; diferențierea sarcinilor pentru activitățile de combatere a terorismului în condiții normale și de urgență.

Bibliografie

1. Denisenco L. Combaterea finanțării terorismului în Uniunea Europeană. Repere fundamentale pentru sistemul bancar din Republica Moldova. // Materialele Conferinței științifico-practice internaționale 18 mai 2006 „Prevenirea și combaterea fenomenului terorismului: actualități și perspective”. – Chișinău, 2006, p.156-163.
2. Антитеррористический центр СНГ // http://www.agentura.ru/dossier/_sng/atc/, accesat 30.09.2009
3. Метелев С.Е. Современный терроризм и методы антитеррористической деятельности. – Москва: ЮНИТИ, 2008.
4. Новиков А. Становление и развитие Антитеррористического центра государств-участников СНГ, как координационного штаба по противодействию международному терроризму на пространстве содружества. // http://www.geraldika.org/06_2007_08.htm, accesat 12.07.2010
5. Об истории создания Антитеррористического центра государств-участников Содружества Независимых Государств. // <http://www.cis.minsk.by/main.aspx?uid=1428>, accesat 1.08.2010
6. Решение Совета глав государств Содружества Независимых Государств от 26 августа 2005 г. "Решение о Концепции сотрудничества государств - участников Содружества Независимых Государств в борьбе с терроризмом и иными насильственными проявлениями экстремизма" . // <http://pravo.levonevsky.org/bazaby/mdogov/megd0159.htm>, accesat 30.09.2009
7. Устинов В. Международный опыт борьбы с терроризмом: стандарты и практика. - Москва, 2002.
8. Хлобустов О. О сотрудничестве государств СНГ в борьбе с терроризмом. // Российский следователь, 2002, №2, с.43-47.

Prezentat la redactie
la 20 octombrie 2010

ЕВРОПЕЙСКАЯ ПОЛИТИКА КИЕВА: СМЕНА ВЕКТОРОВ**Анатолий КРУГЛАШОВ**

Украина, Черновцы, Черновицкий государственный университет им. Ю.Федьковича, факультет истории и политологии, кафедра политологии и государственного управления

Доктор политических наук, профессор, заведующий кафедрой

В статье рассматриваются ключевые моменты изменений внешней политики Киева в 2010 году в итоге прихода к власти нового Президента Украины В.Януковича. Анализируется наследие президентства В.Ющенко, его успехи и промахи в реализации провозглашенных им европейского и евроатлантического курса страны. Изучается политическая риторика и дипломатические усилия новой властной команды в Киеве, его отказ от евроатлантической интеграции, усилия по достижении целей европейской интеграции. Подводятся итоги изменениям внешней политики украинского государства, делаются соответствующие выводы и высказываются оценки возможному развитию поведения Киева на международной арене в будущем.

Ключевые слова: внешняя политика Украины, В.Ющенко, В.Янукович, смена векторов, европейская интеграция, внеблоковость.

New president of Ukraine V.Janukovich has changed substantially foreign policy of Ukraine. The article analyses most important features of his predecessor – V.Jushchenko, pros and cons of his diplomacy and strategic course. Main focus is made on the EU – Ukraine relations. Author outlines principal shift of Ukraine policy towards NATO and unilateral proclamation of out of blocks policy. In the end, conclusions with regard to novelties of new president course of foreign policy are made and some prognosis proposed.

Key words: foreign policy of Ukraine, V.Jushchenko, V.Janukovich, change of vectors, European integration, out of blocks policy.

Введение

В 2010 г. внешняя политика Украины существенно изменилась, как в риторике, которой она сопровождалась, так и в динамике и направлении дипломатических усилий официального Киева. Эти изменения обусловлены, в первую очередь, приходом к власти В.Януковича. Он, став Президентом Украины, смог использовать разные, иногда непредсказуемые, методы укрепления своего положения и за очень короткое время обеспечил контроль над исполнительной и законодательной властью в стране. По ряду признаков, в том числе поведения Конституционного Суда Украины, мож-

но отметить преобладающее влияние его команды и на судебную систему государства.

Пользуясь фактическим политическим монополизмом, новая власть начала осуществлять ряд мероприятий, которые отразились на внешнеполитическом курсе Киева, что привело к отказу от одних и коррекции других ее приоритетов. В частности, Украина отказалась от стремления к членству в НАТО, которое она задекларировала еще начиная с 1993 года. Страна вновь возвращается на практике к, казалось бы, уже отвергнутой политике многовекторности. При провозглашенном сохранении приоритетности и стратегической неизменности курса страны на интеграцию в ЕС, основные усилия в сфере внешней политики Президента, Кабинета министров Украины и Верховной Рады после президентских выборов, направлены на «нормализацию» отношений с Россией. На этом направлении произошли наиболее динамичные, но далеко не однозначные по своему существу и потенциалу развертывания событий во внешней политике Украины.

Новые тенденции в политике Киева кажутся несогласованными между собой, актуализирует необходимость их обобщенного анализа, прежде всего в сфере взаимоотношений Украины и ЕС. Ведь именно интеграция в ЕС была и остается признанной стратегической целью украинского государства, поэтому так важно определить, насколько новая власть своей деятельностью способна продвинуть государство вперед на пути достижения этой цели. В этой статье последовательно рассмотрим внешнеполитическое наследие Президента В.Ющенко, новые ориентиры властной команды Президента В.Януковича на европейском и евроатлантическом направлении сотрудничества Украины со своими партнерами и возможные последствия этих изменений.

***Внешняя политика Украины В.Ющенко:
несоразмерность надежд и результатов***

Избрание В.Ющенко на пост Президента Украины породило ожидания качественно новой внутренней и внешней политики Украины. Обещания, которые щедро раздавались новым Президентом, можно свести к следующим основным их них. Украина отказывается от политики многовекторности, как таковой, что дискредитировала себя в глазах своих граждан и мирового сообщества, она будет проводить политику европейской и евроатлантической интеграции с целью вступления в ЕС и НАТО. Ее внешняя политика базируется на демократических, европейских ценностях и страна будет действовать в международных отношениях как ответственный партнер. Киев стремился строить стратегические, партнёрские, но не интеграционные связи с Россией и другими постсоветскими странами-членами СНГ. При этом Украина стремится играть существенную роль в регионе

Центрально-Восточной Европы, в частности, по предотвращению новых и разрешению старых региональных конфликтов (в первую очередь – Приднестровского). В общем, внешняя политика Украины станет чёткой, последовательной, непротиворечивой, ориентированной на экономические, оборонные и другие национально-государственные интересы, она будет направлена на утверждение авторитета Украины в мире, защиту интересов её граждан.

Попытаемся определить, удалось ли В.Ющенко добиться весомых успехов в двух приоритетных направлениях его политики, а именно в области европейской и евроатлантической интеграции. В первом направлении Киеву удалось получить ряд подтверждающих «сигналов» со стороны Брюсселя. Среди них упомянем символическое дополнение Плана действий Украина на 2005-2008 гг. рядом дополнительных пунктов. Это и признание Украины государством с рыночной экономикой (декабрь 2005 г.) за несколько лет до её официального вступления в ВТО (май 2008 г.). Наконец, это и начало переговоров о создании Зоны свободной торговли и подписание вместо устаревшего Соглашения о партнерстве и сотрудничестве, десятилетний срок действия которого закончился весной 2008 г., принципиально нового Соглашения с ЕС – Об Ассоциации. Такие шаги Киева и Брюсселя навстречу друг другу, наряду с подписанием Соглашения о либерализации визового режима, можно признать определенными успехами президентства В.Ющенко. Но это признание нуждается в некоторых оговорках.

Если в начале своего президентства В. Ющенко заявлял о возможности немедленной или хотя бы скорой подачи Украиной Заявки на вступление в ЕС, то ближе к завершению своей властной каденции ему не удалось достичь даже промежуточных целей на пути к получению статуса страны-кандидата на вступление в ЕС [19, 20]. Если в 2005 г. Украина, вследствие гражданских акций протеста, начавшихся после второго тура голосования на президентских выборах и мирного выхода из глубокого политического кризиса, получила существенный рост своего международного престижа, особенно в краях ЕС, то в конце президентства эти приобретенные страной позиции были утрачены [16, 6]. К предыдущему имиджу государства, которое поставляет в Европу криминалитет, проституток, нелегальных мигрантов, которым руководит коррумпированное чиновничество, добавилась еще и репутация страны, руководители которой сколь щедро раздают, столь часто не выполняют своих обещаний. Сама же политическая элита Украины представала погруженной в распри, а власть - неэффективной и обездвиженной конфликтом между В.Ющенко и Ю.Тимошенко. Эти последние проблемы составили печальное наследие.

Переговоры с ЕС о создании Зоны свободной торговли, и содержание

Соглашения об Ассоциации также не были завершены, несмотря на надежду Президента В.Ющенко, что они будут продолжаться не более, чем год-полтора. Впрочем, они не завершены и поныне [20, 4]. Одностороннее открытие границ Украины для граждан стран ЕС и некоторых других развитых государств принесли стране не только определенные финансовые выгоды, прежде всего, в сфере туризма и сервиса. Но они не привели к ожидаемым встречным шагам со стороны западных партнеров Украины. Политический сигнал о желательности появления Украины в ЕС после его будущих расширений, на получение которого возлагала большие надежды украинская дипломатия, не оправдался. Подобную перспективу недвусмысленно не подтвердила ни одна управляющая институция ЕС, за исключением Европарламента [2, 399]. Таким образом, определенные успехи европейском интеграционном направлении имели место. Однако они принципиально не изменили статус страны во взаимоотношениях с ЕС и не продвинули Украину в партнерстве с ним на такой уровень, который бы неоспоримо отличал ее среди других стран постсоветского лагеря.

Еще сложнее и противоречивее оказалась ситуация с евроатлантической интеграцией, отстаиваемой В.Ющенко (хотя начало самого процесса был положен при президентстве Л.Кучмы). В начале 2005-2006 гг. отношения с НАТО отличались оптимизмом с обеих сторон и положительной динамикой своего развития. Киев начал интенсивный диалог относительно членства в НАТО, что показало определенные перспективы вступления страны в Альянс. Однако Бухарестский саммит НАТО (2-4 апреля 2008 г.) продемонстрировал отсутствие единства в самом Альянсе относительно получения Украиной и Грузией членства в нем в перспективе ближайших лет. Решение саммита по этому вопросу не более чем абстрактно подтверждало возможность получения Украиной статуса члена НАТО в неопределенном будущем. На такое решение повлияло немало факторов. Прежде всего, отсутствие единства между членами НАТО относительно политики Альянса на постсоветском пространстве, и выросшая оппозиция той внешней политике США, которая проводилась администрацией Д.Буша-младшего. Немалое значение сыграла умелая, многоканальная дипломатическая и пропагандистская игра Кремля. Наконец, свое негативное влияние оказали и споры между украинскими политическими элитами, стимулированные извне относительно членства страны в НАТО, невысокая популярность Альянса среди граждан Украины. Вместе взятые факторы повлияли на решение данного саммита. Такое решение нельзя считать равноценным провалу евроатлантического курса и отказу Киева от его реализации, но оно существенно повлияло на осуществление этих шагов уже новой политической командой.

Таким образом, со стратегической точки зрения определенные успехи и

достижения официального Киева необходимо признать, во-первых, далеко не в полной мере соответствующим заявленным целям и основным ожиданиям украинского общества, и именно той его части, которая активно поддерживала в 2004-2005 гг. выбор президентом Украины В.Ющенко. Во-вторых, динамика отношений с основными партнерами Украины имела тенденцию к затормаживанию (в случае с ЕС, НАТО и США), а с Россией – даже к резкому обострению и приобретению все более конфликтного характера. Не раз артикулированные амбиции Киева в части регионального лидерства в ряде региональных структур (ЧЕС, ГУАМ, Содружество демократического выбора [12, 168-172]). также не получили подтверждения. Подводя итоги, общую стратегическую линию внешней политики Украины в 2005 – начале 2010 гг. сложно оценить как успешно реализованную, а тактику ее воплощения в жизнь – достаточно результативную.

Смена Ве(и)кторов: новый курс четвертого Президента

Вместе с тем, ни сам В.Янукович, ни возглавляемая им Партия регионов не отказывались формально от стратегической цели украинского государства – интеграции в ЕС, хотя периодические комментарии по этому вопросу свидетельствовали, прежде всего, о преобладании не ценностных, ориентированных на системную европеизацию страны и ее политики, а «прагматичных» ожиданиях нового Президента Украины. Ориентацию на Объединенную Европу продемонстрировал и первый государственный визит новоизбранного Президента, который он совершил в Брюссель, где встретился с руководителями ЕС [1, 4]. Хотя этот визит носил скорее символический смысл, но уже этим он подтверждал важность диалога новой власти с западными партнерами и Европейским Союзом. Тогда же В.Янукович пытался убедить как партнеров, так и своих сограждан в том, что он и его команда пойдут дальше своих предшественников в развитии отношений с ЕС и достижения целей европейской интеграции Украины. За время, которое прошло от вступления Януковича на пост Президента Украины, в этом направлении удалось достичь определенного прогресса. Важнейшим достижением на этом направлении внешней политики Украины можно считать ее вступление в Энергетическое Сообщество [11, 6], которое, правда, не было начинанием В.Януковича, а завершило усилия предыдущей команды. Это действительно важное достижение Украины, которое открывает возможности для экономического развития государства, позволит войти в интегрированный энергетический рынок Европы, способно помочь участникам национального рынка играть по цивилизованным правилам.

На других стратегических направлениях диалога Украина-ЕС, похоже, достичь существенного улучшения отношений пока не удалось. Хотя высшие должностные лица ЕС демонстрируют подчеркнутое и заинтересован-

ное внимание к Украине, переговоры по Соглашению об Ассоциации и созданию Зоны свободной торговли все еще продолжаются. Несмотря на оптимистичные недавние заявления отдельных чиновников Украины, в частности главы Администрации Президента С.Левочкина о возможности подписания Соглашения об ассоциации уже на ежегодном саммите Украина-ЕС 22 ноября этого года [6], этот оптимизм не разделяли брюссельские партнеры Киева по переговорам, называя сроки возможного подписания не раньше следующего года [14]. Так же непросто ведутся переговоры и по вопросу, который действительно беспокоит миллионы рядовых украинцев - введение безвизового режима для граждан Украины для поездок в страны ЕС. Украинская сторона, комментируя сложность этого переговорного процесса, как правило, пытается переложить ответственность за отсутствие его результата на европейских партнеров, что можно признать справедливым лишь отчасти. Требования Брюсселя относительно качества документов украинских граждан, режима реадмиссии, состояния границ Украины с соседними странами СНГ вряд ли стоит считать завышенными с точки зрения задач Общей внешней политики и политики безопасности ЕС, особенностей функционирования Шенгенской зоны. Соответственно, успехи переговоров в этой части во многом зависят от соответствующих действий и решительности именно украинской власти [15]. Все эти оценки вполне подтвердил очередной саммит Украина-ЕС, прошедший 22 ноября 2010 г. [17] Впрочем, общая неспешность Брюсселя в переговорах, иногда жесткая позиция ЕС в торгово-экономических вопросах может быть отмечена как усложняющий их успех фактор [18].

Атмосферу отношений Украины с ЕС и ПАСЕ начинают затмевать сигналы относительно сворачивания демократических свобод в Украине, которые поступают со стороны как отечественной оппозиции, так и международных организаций. На эти сигналы западноевропейские партнеры реагируют с все большим беспокойством [7]. И, хотя слушания и принятие резолюции о состоянии демократии в Украине на сессии Европарламента откладывали неоднократно [3], но ее принятие в ноябре 2010, продемонстрировало, наряду с оптимистическими надеждами на демократическое и европейское будущее страны и критику за состояние со свободой слова и по некоторым другим индикаторам демократического процесса в том числе по результатам октябрьских выборов в местные Советы [13].

***Внеблоковость: евроатлантическая пауза или московский тупик
политики безопасности Киева***

В сфере внешней политики и политики безопасности новой власти главным, но вполне ожидаемым от нового Президента его шагом стал отказ Киева от интеграции Украины в НАТО. Это решение должно было проде-

монстрировать как избирателям нового Президента, так и его приоритетным внешнеполитическим партнерам всю серьезность намерений и последовательность В.Януковича в выполнении собственных предвыборных обещаний. Так, не только в его многочисленных заявлениях последних лет, но и в официальной программе кандидата в Президенты Украины «Украина для людей!» указывалось, что В.Янукович выступает за внеблоковый статус страны, восстановление дружеских связей с Российской Федерацией и странами СНГ, а также за обеспечение партнерства с США, ЕС и странами «Большой двадцатки» [8]. Таким образом, несмотря на заявления о партнерстве с западными государствами и официальные декларации В.Януковича о стратегическом европейском курсе Украины, в реальной жизни еще более важными приоритетами для него и его команды, оказываются, все же отношения с Россией, которым придан статус «особых». Такие приоритеты и соответствующие им решения новой украинской власти возвращают Украину как минимум, в непосредственную сферу геополитического влияния, а как максимум – неограниченного доминирования Российской Федерации.

Соответствующий дрейф внешнеполитического курса новых хозяев Киева нуждался в правовом своем закреплении. И оно не заставило себя долго ждать. Предложенный Президентом Украины и принятый Верховным Советом Закон об основах внутренней и внешней политики Украины (пришедший на смену Закону от 1993 г.), фиксирует отказ Киева от интеграции Украины в НАТО, что не стало чем-то непредсказуемым. В соответствии с видением В.Януковича и Партии регионов этого направления внешней политики Украины речь идет о «соблюдении Украиной политики внеблоковости, что означает неучастие Украины в военно-политических союзах, приоритетность участия в совершенствовании и развитии европейской системы коллективной безопасности, продолжение конструктивного партнерства с Организацией Североатлантического договора и другими военно-политическими блоками по всем вопросам, представляющих взаимный интерес» [4].

Однако, на эти односторонние шаги в Киеве партнеры из НАТО отреагировали достаточно сдержанно, если не оптимистично. По их мнению внеблоковый статус Украины на ее сотрудничество с Альянсом не повлияет. Напротив, стороны будут стремиться углубить отношения, отмечают в штаб-квартире Североатлантического альянса в Брюсселе. Обещание о том, что Украина и Грузия станут членами НАТО, сделана на саммите в Бухаресте, остаётся в силе, заверил спикер альянса Дж.Аппатурай на встрече с украинскими региональными журналистами в штаб-квартире НАТО [10]. Правда, если раньше в Брюсселе отказывались назвать точную дату этого будущего членства, то теперь и официальный Киев снял этот

вопрос со своей повестки дня. В частности, федеральный канцлер А.Меркель на совместной пресс-конференции с президентом Украины В.Януковичем констатировала, что "вопрос членства (Украины) в НАТО не стоит сейчас на повестке дня" [9]. Однако сотрудничество от этого не пострадает, отмечает Дж.Аппатурай: «Кстати, альянс имеет очень хорошие отношения со Швецией, которая не является членом НАТО, и которая сейчас присутствует в Афганистане. Следовательно, нет никакого противоречия между содержательным практическим сотрудничеством с НАТО и внеблоковым статусом», - подчеркнул представитель Альянса. Подобную позицию по отношению к Украине занял и последний, Лиссабонский саммит НАТО [5].

Очевидно, что заявление о внеблоковом статусе Украины является широким жестом Киева в сторону хозяев Кремля, которых очень беспокоили натовские амбиции Украины. Расширение НАТО на восток в своей военной доктрине Российская Федерация называет самой большой внешней угрозой для страны, прежде всего потому, что оно существенно ограничивает возможности российского влияния на постсоветские страны, вошедшие в НАТО. Никакой угрозы впрочем Российская Федерация, которая пытается восстановить свое влияние на Украину, как и на остальные страны СНГ, не видит в другом военном союзе - Организации договора о коллективной безопасности (ОДКБ), куда, помимо России, входят Армения, Беларусь, Казахстан, Кыргызстан, Таджикистан и Узбекистан. Теоретически к данной структуре Украина могла бы присоединиться, но ее самопровозглашенный внеблоковый статус закрывает пока что и такую возможность.

Принятое Киевом решение в сфере обеспечения своей безопасности требует краткого сопоставления основных ее внеинтеграционных моделей. Итак, отметим, что модель внеблоковости и нейтралитета, как правило, являются очень затратными, и определяются не субъективным выбором политического руководства той или иной страны, а ее экономической мощью, общим контекстом безопасности государства, его интересами и возможностями их осуществления в определенном регионе. То есть как первостепенные угрозы безопасности государства, его национальные интересы и экономические и социальные ресурсы должны определять сам выбор оптимальной внешнеполитической модели и ее содержательное наполнение. Но в случае с Украиной обошлось без открытой, публичной разработки новых основ национальной безопасности, обсуждения потенциальных выигрышей и рисков, которые несет политика внеблоковости. Пока что центральная власть не инициирует ни профессиональную, ни публичную дискуссию по этому кругу вопросов, тяготеет к принятию важных решений в закрытом, кулуарном режиме, ограничивая круг субъектов процесса их обсуждения и принятия.

Ожидания же Киевом должного вознаграждения за отказ от евроатлантической политики со стороны России пока что ничем, кроме публичных комплиментов новой власти со стороны их российских визави не подтверждаются. Потому приходится согласиться с мнением тех аналитиков, которые отмечали, что украинский Президент отдал ценнейшие и вполне реальные свои переговорные аргументы - отказ от стремления Украины к НАТО и согласие на продление пребывания Черноморского флота Российской Федерации в Севастополе в обмен на довольно иллюзорные преимущества. Последние вовсе не компенсируют Украине ослабление ее геополитических возможностей и ограничивают свободу внешнеполитического выбора и маневра. Преобладание тактического, а иногда и откровенно корпоративного интереса пророссийского экономического и политического лобби над стратегическими государственными целями и общенациональными интересами можно определить, как доминирующую ныне черту внешнеполитического поведения новой властной команды.

Выводы

Подытоживая, отметим следующее. В 2010 г. внешняя политика Украины обозначена рядом изменений и проявлениями новых тенденций своего развития. Во-первых, произошёл очевидный отказ от той модели одновекторной политики, которую пытался ввести как основу внешней политики В.Ющенко, теоретически обосновывая ее целями и ценностями евроатлантической и европейской интеграции. Фактически Украина пытается вернуться к политике многовекторности. Однако она обозначена приоритетным направлением усилий отечественной внешней политики и внешнеэкономической деятельности в направлении развития особых отношений преимущественно с Российской Федерацией. Во-вторых, в сфере военной безопасности и военно-политического сотрудничества Украина фактически и на правовом уровне отказалась от предыдущего своего курса на евроатлантическую интеграцию, который заменен провозглашением внеблоковой политики Украины. Такой статус является скорее анахронизмом эпохи Холодной войны, чем средством обеспечения тех гарантий безопасности, в которых на самом деле нуждается страна. Реализация именно такого выбора ставит под вопрос степень самостоятельности Киева в определении и осуществлении выборе своего внешнеполитического курса в части военно-политической безопасности, ограничивает способность украинского государства обеспечить свой собственный суверенитет. В-третьих, официальный Киев продолжает утверждать свою приверженность стратегической цели государства - курса на полноценную европейскую интеграцию. Однако на этом направлении в 2010 г., кроме завершения ранее начатой процедуры вступления в Европейское энергетическое сообщество и полу-

чения Плана действия по введению безвизового режима существенных достижений официальному Киеву достичь не удалось. Впрочем, и в последнем, как в смысле ожиданий, так и темпов его реализации между Киевом и Брюсселем наблюдаются достаточно заметные разночтения. На дальнейший успех евроинтеграционной политики Киева все большее влияние будут оказывать внутривнутриполитические аспекты развития страны, состояние демократии и обеспечения прав и свобод граждан в Украине. В-четвертых, одним из отчетливых признаков изменения внешнеполитического курса Украины стала системная ревизия приоритетов внешней политики президента В.Ющенко. Больше всего это отмечается в сфере евроатлантической интеграции, но вполне заметно и в отношении Украины к традиционным для предшественников В.Януковича форматам регионального сотрудничества, в частности в таких организациях как ЦЕИ, ГУАМ и СДВ. Отмеченные изменения имеют тенденцию к дальнейшему развитию, однако им недостает как стратегической продуманности, так и публичной, прежде всего, экспертной дискуссии относительно избранных приоритетов, их сверки с национальными интересами украинского государства и первостепенными потребностями общества.

Библиография

1. Віктор Янукович: Для України європейська інтеграція – ключовий пріоритет зовнішньої політики, а також стратегія здійснення системних соціально-економічних реформ». // Євроінтеграційний поступ України. Інформаційний бюлетень з євроінтеграційних питань. Щомісячне електронне видання Бюро європейської інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України. – №82 (березень) 2010 р.
2. Деменко О.Ф. Європейський Союз після Лісабонської Угоди. // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – Київ, 2010. – Випуск 19.
3. Європарламент переніс розгляд резолюції про ситуацію в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rbc.ua/ukr/top/show/evroparlament-perenes-rassmotrenie-rezolyutsii-o-situatsii-21102010143300>
4. Закон України “Про засади внутрішньої і зовнішньої політики” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/12069.html>.
5. Лісабонський саміт НАТО зафіксував фактичний справ стан. Росія більше не ворог Заходу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://new-politics.org.ua/news/2486>

6. Львовчкін: Угода про асоціацію Україна-ЄС може бути підписана 22 листопада. // Дзеркало тижня /Новини. 20 вересня 2010 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.dt.ua/news/33530>
7. Наприклад: The Financial Times6 вибор Києва – Евросоюз или Россия? // Подробности. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://podrobsnoti.ua/outeropinion/2010/10/28/726809.html>
8. Передвиборна програма В.Януковича [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president2010.info/ua/page/263>.
9. Питання вступу України в НАТО не є актуальним [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.newsmarket.com.ua/2010/08/1006524>.
10. “Позаблоковий статус” України не віддаляє її від НАТО?” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/2101974.html?page=1&x=1>.
11. Приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства. // Євроінтеграційний поступ України. Інформаційний бюлетень з євроінтеграційних питань. Щомісячне електронне видання Бюро європейської інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України. – №8 (вересень) 2010 р.
12. Рассоха Л.С. Активізація ролі України у Спільноті Демократичного вибору: історико-політичний аспект. // Стратегічні пріоритети. – 2008. - №1 (6).
13. Резолюція Європейського Парламенту щодо України від 25 листопада 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/print/49013.htm>
14. Соммер І. У Брюсселі вкрай здивовані заявою Львовчкіна. // Deutsche Welle [Електронний ресурс]. – Режим доступу. - <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,6032846,00.html>
15. Туз І. Костянтин Єлісеєв: Україна наближається до ЄС. // Радіо Свобода. [Електронний ресурс]. – Режим доступу. - <http://www.radiosvoboda.org/content/article/1844861.html>
16. Україна на світовій арені: сучасний стан і перспективи. // Національна безпека і оборона. – 2010. - №2 (113).
17. Україна та Європейський Союз досягнули домовленості щодо прискорення переговорного процесу стосовно укладення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Офіційне Інтернет-представництво Президента України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/18752.html>
18. Україна-ЄС: Безвізовий режим все ближче. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.liga.net/ukr/articles/NUA10141.html>
19. Чалий О. Переосмислити стратегічні підвалини зовнішньої політики України. // Національна безпека і оборона. – 2010. - №2 (113).

20. Черговий раунд переговорів між Україною та ЄМС щодо створення зони вільної торгівлі. // Євроінтеграційний поступ України. Інформаційний бюлетень з євроінтеграційних питань. Щомісячне електронне видання Бюро європейської інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України. – №9 (жовтень) 2010 р.

CONSECINȚE ALE APLICĂRII PRINCIPIULUI „CAPITULĂRII NECONDIȚIONATE” ÎN TIMPUL CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL.

Pavel MORARU

Romania, Sibiu, Universitatea „Lucian Blaga”, Facultatea de Științe Politice, Relații Internaționale și Studii Europene
doctor în istorie, lector

The principle „unconditional surrender” had come into use during the U.S.A. Civil War, but it was included in the international law only during the Second World War. It lay at the basis of conclusion of the trust with Axis countries. Therefore, the Allies tied to stop militarism, revenge and the starting of a new world war. However, the outcome was different – the war was prolonged, the independence and sovereignty of the enemy countries was put in danger, the communism came to the Central and East Europe, the American nuclear weapon was tested in Japan which resulted in thousands of dead and wounded persons.

Keywords: unconditional surrender, Allies, principle, Second World War.

Pe parcursul perioadei moderne și contemporane, Marile Puteri au elaborat și pus în aplicare un șir de principii de drept internațional (dreptul popoarelor la autodeterminare, echilibrul european, libertatea navigației pe fluvii și mări, securitatea colectivă, etc.), unul dintre acestea – „capitularea necondiționată” – rămânând mai puțin abordat în literatura de specialitate.

A fost introdus în uz în timpul Războiului civil din S.U.A., însă a lipsit din dreptul internațional până în anii celui de-al Doilea Război Mondial.

În zilele de 14-16 ianuarie 1943, în capitala marocană, Casablanca, și-a desfășurat lucrările conferința Interaliată, la care au participat președintele american F.Roosevelt, premierul britanic W.Churchill, precum și unii înalți demnitari ai S.U.A. și ai Marii Britanii – generalul D.Eisenhower, comandant al corpului expediționar aliat din Africa, generalul H.Alexander, comandant al trupelor britanice în Africa ș.a. Reprezentanți ai Uniunii Sovietice la această conferință nu au participat.

În cadrul consfățuirii s-au discutat probleme referitoare la colaborarea militară în anul 1943, pe fronturile din Africa, Asia și bazinul mediteranean. Cea mai importantă decizie însă, cu impact major asupra desfășurării ulterioare a războiului mondial, a fost „capitularea necondiționată” – principiu ce urma să stea la baza tratatelor cu statele inamice (Germania, Italia, Japonia, România, etc.) și care a și fost respectat. Despre deciziile luate la Casablanca, F.Roosevelt și W.Churchill l-au informat pe I.Stalin [4, 33-34].

Ideea neangajării negocierilor cu statele Axei îi aparținea lui F.Roosevelt. Formula de „capitulare necondiționată”, președintele american a prezentat-o Congresului S.U.A. înainte de a pleca la Casablanca: „Mă cutremur – spunea el – față de ce va fi destinul umanității, inclusiv al nostru, dacă acest război se va termina printr-un compromis și un nou război va izbucni când copiii de azi vor ajunge la vârsta de a se bate”. Dorința de a elimina definitiv potențialul militar german, japonez și italian, și a evita pe viitor un nou război mondial, l-a făcut pe F.Roosevelt să promoveze „capitularea necondiționată”, care însă a dus la consecințe mai puțin așteptate [1, 306].

Istoricul englez A.Taylor, menționează că, „În ultima zi a consultărilor de la Casablanca, Roosevelt a declarat că scopul aliaților și unica condiție pentru încheierea războiului este capitularea necondiționată a statelor Axei. El își dorea, înainte de toate, să evite situația lui Wilson, care a fost de acord cu încheierea păcii cu Germania, în baza celor 14 puncte. E posibil că el în același timp își dorea să-i acorde lui Stalin o oarecare garanție că puterile occidentale nu vor accepta compromisul la încheierea păcii. Churchill a încercat să obțină ca această cerință să nu fie extinsă și asupra Italiei”. Premierul britanic nu a insistat, deoarece aceasta era doar dorința lui, pe care nu o împărtășeau și cei din cabinetul pe care îl conducea.

După conferința de la Casablanca, „capitularea necondiționată” a devenit politica oficială a aliaților. Taylor sublinia că „*Capitularea necon-*

diționată nu era atât o politică, cât o recunoaștere a stări de fapt. Puterile Axei nu cedau până când nu erau completamente distruse, iar capitularea lor necondiționată era unica soluție de a realiza acest deziderat” [9, 501]. Aici ar fi locul să facem referire la opinia cercetătorului L.Kettenacker, care considera pe bună dreptate că, deciziile luate la Casablanca se refereau mai mult la un război psihologic, decât la unul politic, deși însemnătatea lor politică rămâne incontestabilă [2].

Prima dintre marile forțe ale Axei, față de care s-a aplicat acest principiu, a fost Italia. Și aici trebuie să deschidem o paranteză pentru a sublinia că, principiul „capitulării necondiționate” nu prevedea ca inamicului să-i fie impuse neapărat condiții extrem de dure; adică, „capitularea necondiționată” putea să includă condiții mai grele sau mai ușoare (așa precum a fost în cazul Italiei).

La 10 iulie 1943, trupele anglo-americane au declanșat operațiunea „Husky”, de ocupare a Siciliei. În condițiile înaintării armatelor anglo-americane spre Nord, conducătorul Italiei, B.Mussolini, a fost înlăturat de la putere, cărma țării fiind încredințată generalului P.Badoglio.

Cu toate că noul guvern i-a oferit Germaniei garanții de fidelitate, la 5 august 1943, pe Sicilia s-au stabilit contacte secrete între anglo-americani și reprezentanții guvernului de la Roma, iar la 3 septembrie italienii au acceptat condițiile armistițiului [4, 34-35] (documentul final de capitulare a fost semnat pe Malta la 29 septembrie 1943).

Interesant este că, în privința Italiei anglo-americanii nu și-au dorit să aplice principiul „capitulării necondiționate”, pentru a o câștiga de partea lor fără vărsări de sânge. De aceea, s-au dus mai multe discuții în privința formei armistițiului. Spre exemplu, în zilele de 17-24 august 1943, și-a desfășurat lucrările Conferința de la Quebec, cu participarea delegațiilor americană și britanică, unde s-a discutat și problema capitulării Italiei. Serviciul Special de Informații (S.S.I.) al României, într-o „notă informativă” din 30 august 1943, aducea la cunoștință că, revizuirea principiului „capitulării necondiționate” „a fost pusă de către americani în sensul că, se va vedea dacă Aliații nu trebuie să modifice formula rigidă *capitularea fără condițiuni*, pentru a se putea folosi în viitor orice ocazie de a se atrage, pe rând, de partea Aliaților, toate statele care luptă alături de Germania. Se afirmă că Churchill a cedat la modificarea formulei, cu excepția Germaniei, care trebuie îngenuncheată. Ca urmare, s-a admis să se ofere Italiei o bază și posibilități de discuții numai pentru a o scoate din luptă” [5, 88].

Această intenție – a formulării unor condiții de armistițiu mai bune pentru Italia – venea în contradicție cu principiul „capitulării necondiționate”. Cu toate acestea, Italia a obținut recunoașterea statutului de țară cobeligerantă, după ce a intrat în război împotriva Germaniei, la 13 octombrie 1943 [8].

România a fost și ea printre statele care au cunoscut consecințele aplicării principiului „capitulării necondiționate”, fără a beneficia de excepțiile acordate italienilor.

Deși la București se știa despre decizia de la Casablanca, privind „capitularea necondiționată”, autoritățile române au încercat totuși, prin tratative, să obțină condiții onorabile de ieșire din război. Și ar fi greșit să afirmăm că, aceste acțiuni au demarat după agravarea situației politico-militare a României. Pentru încheierea păcii, conducerea de la București a început să se pregătească cu mult timp înainte.

În România, la fel ca și în alte state ale lumii (indiferent de tabăra în care se aflau), la puțin timp de la izbucnirea războiului mondial, s-au luat măsuri pentru studierea problemelor post-conflict, care urmau să fie discutate și adoptate în cadrul viitoarei conferințe de pace. Aceste probleme, de ordin economic, politic, militar, teritorial, etc., care puteau figura pe agenda conferinței păcii, erau date spre studierea și analiza institutelor și centrelor științifice, private sau publice.

Încă din octombrie 1939, pe lângă Subsecretariatul de Stat pentru Minorități de la București, s-a constituit o comisie pentru strângerea documentelor și studierea unor probleme legate de viitoarea conferință de pace. Comisia apoi a fost transferată la Ministerul de Externe, fiind condusă de Gh.Mironescu [3, 13].

După intrarea României în război (22 iunie 1941), s-a decis crearea unui birou special pentru pregătirea materialului documentar necesar la viitoarea conferință de pace. Șeful biroului era V.Stoica (născut în 1881 la Avrig, județul Sibiu), un om cu o experiență vastă în domeniu, care a făcut parte și din delegația română la Conferința de Pace de la Paris din 1919. El a condus biroul în toți anii războiului, inclusiv după evenimentele de la 23 august 1944 (care au dus la capitularea României) [3, 18].

La 16 iunie 1942, M.Antonescu vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ministru de externe, a trecut la reorganizarea substanțială a structurii menite să se ocupe de studiul problemelor păcii. Ea a fost numită *Comisia pentru pregătirea materialului documentar de informare și propagandă în vederea Conferinței de Pace* sau mai era cunoscută sub denu-

mirea scurtă de *Biroul Păcii*. În munca desfășurată de comisie – „o operă de interes național suprem”, așa după cum spunea M. Antonescu – au fost atrași numeroși intelectuali și instituții științifice. Începând cu 25 martie 1942, *Comisia* era formată din șapte secțiuni: 1) politică; 2) istorică; 3) presă și propagandă; 4) juridică; 5) etnică, biologică și statistică; 6) economică; 7) financiară; ulterior s-a format încă o secțiune – 8) pe problema reluării tratativelor cu Bulgaria [3, 19].

La 18 iunie 1943, o „notă informativă” a S.S.I. relatează despre comentariile postului de radio *America*, în privința capitulării totale și necondiționate cerute de Aliați. În acest sens, se sublinia că, „potrivit hotărârilor de la Casablanca, Anglia și America nu acceptă decât capitularea completă, atât pentru țările participante din Axă, cât și pentru satelitele lor”. Opoziția politică din România, refuza să creadă cererile atât de radicale ale Aliaților, considerând că „aceste știri au un caracter propagandistic” [5, 83-84].

În zilele de 18-30 octombrie 1943, la Moscova și-a desfășurat lucrările Conferința Interaliată a miniștrilor de externe. Uniunea Sovietică a fost reprezentată de V. Molotov, Marea Britanie – de A. Eden, iar S.U.A. – de C. Hull. Aici, printre altele, s-a hotărât ca dreptul de a decide în privința statelor-satelite ale Germaniei naziste, care se aflau în război cu U.R.S.S. (România, Ungaria, Slovacia, Finlanda), să-i aparțină Kremlinului. Această decizie, împreună cu principiul „capitulării necondiționate”, aveau să aibă cele mai grele consecințe pentru statele sus menționate (cu excepția Finlandei). Decizia de la Moscova ne explică de ce Italia (și Finlanda) a beneficiat de indulgența anglo-americanilor, iar celelalte state-satelite ale Germaniei nu: deoarece ele intrau în sfera de interes a Uniunii Sovietice, iar capitularea fără condiții pe care urmau să o impună sovieticii, însemna nu altceva, decât impunerea orânduirii politice și social-economice de tip sovietic.

La această conferință s-a mai hotărât înființarea Comisiei Consultative Europene cu sediul la Londra, formată din reprezentanții S.U.A., U.R.S.S. și ai Marii Britanii, care să elaboreze recomandări detaliate asupra clauzelor de capitulare [1, 307].

Trebuie subliniat faptul că, deciziile de la Moscova, nu au surprins clasa politică românească: încă la 20 iulie 1943, S.S.I.-ul informa despre profilarea „unei noi atitudini a anglo-saxonilor” față de „țările mici”, favorabilă Uniunii Sovietice, încât „clarificarea raporturilor cu U.R.S.S. devine o chestiune de existență pentru România” [5, 87].

Situația României în război, mai ales după pierderea bătăliei de la Stalingrad (încheiată la 2 februarie 1943), era extrem de grea: ea se afla în stare de război cu toate cele trei Mari Puteri ale Coaliției Națiunilor Unite, în relații tensionate cu aliatul german și cu vecinii – Bulgaria și Ungaria; era iminentă pierderea după război a Basarabiei, nordului Bucovinei și a Transilvaniei. Pe fondul pretențiilor teritoriale sovietice față de România, a respectării principiului „capitulării necondiționate” și a neglijării prevederilor *Chartei Atlanticului* [4, 282-283], pierderea Basarabiei și a nordului Bucovinei era o certitudine.

În 1943, erau cunoscute pretențiile teritoriale minimale și maximale ale Uniunii Sovietice față de România: „Revendicările minimale au în vedere Basarabia, Bucovina de Nord și Gurile Dunării. Asupra Gurilor Dunării anglo-americanii sunt încă foarte rezervați. ... Privitor la planul maximal, el se bazează pe principiul unității Moldovei” [5, 90]. Ministrul român în Suedia, F.C.Nanu, informa la 16 octombrie 1943 că “Aliații au hotărât să dea mână liberă rușilor în ceea ce privește România, cel puțin, și n-au să se opună la o eventuală ocupațiune rusă a întregii țări” [5, 95].

În unul din numerele ziarului „News Chronicle” de la mijlocul lunii octombrie 1943, era prezentată o corespondență de la Istanbul, potrivit căreia, o persoană „foarte informată” susține că România, Ungaria și Bulgaria își doreau să iasă din război în schimbul unor asigurări sovietice, chiar și verbale: „Gestul (sovietic – *n.n.*) așteptat este garanția pozitivă că Rusia nu are în Balcani revendicări dincolo de frontiera Basarabiei. România este gata a ceda fără condiții Basarabia, dacă Rusia și Aliații subscriu garanția” [5, 97].

La 30 octombrie 1943, Legația română din Spania telegrafia la București că „În anumite cercuri din societatea spaniolă se manifestă o oarecare resemnare în fața perspectivei împărțirii Europei de mâine în două: cea occidentală, sub hegemonia anglo-americană, cea orientală sub hegemonia Rusiei. Nu constat însă o egală resemnare în alte cadre, ale oștirii, care continuă să pledeze la anglo-saxoni pericolul unei hegemonii sovietice și a unei comunizări a întregului continent” [5, 100].

Așadar, situația Europei Răsăritene (și a României inclusiv) era destul de gravă, de aceea, diplomația românească – puterea și opoziția – a încercat să obțină condiții cât mai favorabile pentru ieșirea României din război, prin tratativele de la Madrid, Lisabona, Londra, Stockholm, Cairo, etc. Însă, peste tot erau impuse condițiile sovieticilor (capitularea Armatei române și continuarea războiului împotriva Germaniei, renunțarea la

Basarabia și nordul Bucovinei, eliberarea prizonierilor, în schimb recunoscându-se nulitatea dictatului de la Viena din 30 august 1940), care erau similare „capitulării necondiționate”.

În aceste condiții și mai ales atunci când trupele sovietice intrase pe teritoriul României, ocupând nordul Bucovinei și partea de nord a Basarabiei, mareșalul I. Antonescu a luat decizia fixării dispozitivului de apărare a României pe linia de fortificații Focșani – Nămolosa – Brăila, cu gândul că o rezistență îndelungată îi va determina pe Aliați să renunțe într-un final la aplicarea capitulării necondiționate în privința României. „Linia defensivă fortificată Focșani – Nămolosa – Brăila este una dintre cele mai importante alinamente strategice militare din al Doilea Război Mondial. Resturile ei mai pot fi văzute și astăzi (în anul 2010 – *n.n.*), printre gospodăriile și lanurile de porumb ale sătenilor din Corbu Veghi. ... Aliniamentul defensiv era compus din sute de cazemate care se întindeau pe o lungime de 180 km între Focșani și Brăila. *Erau atât cazemate pregătite de luptă cât și cazemate false menite doar a ține inamicul în loc și a crea o stare de neliniște combatanților. În 23 august 1944 trecuseră deja în spatele aliniamentului 16 divizii românești și urmau să mai treacă șase. Cel puțin între opt și zece luni trupele sovietice puteau fi oprite în această zonă*” [10].

Au urmat evenimentele din 23 august 1944 de la București – arestarea mareșalului I. Antonescu și a colaboratorilor săi –, care au dus la capitularea necondiționată a României. La 24 august România i-a declarat război Germaniei și a trecut de partea Coaliției Națiunilor Unite. Armistițiul cu U.R.S.S. a fost semnat doar la 12 septembrie 1944, la Moscova, după săptămâni de ambiguitate în relațiile sovieto-române, când nu exista nici stare de pace, nici de război. La Moscova, delegația română a acceptat necondiționat condiții foarte grele ale păcii [5, 310-324; 6] care s-au regăsit în cea mai mare parte și în tratatul de Pace semnat la Paris în 10 februarie 1947 [7, 413-435].

O continuare a deciziilor de la Casablanca și Moscova, a fost acordul de procentaj din 9 octombrie 1944, între Stalin și Churchill, care stabilea gradul de influență sovieto-anglo-americană în statele din Balcani, inclusiv în România: „România: Rusia - 90%, alții - 10%; Grecia: Marea Britanie în acord cu S.U.A. - 90%, Rusia - 10%; Iugoslavia: 50% - 50%; Ungaria: 50% - 50%; Bulgaria: Rusia - 75%, alții - 25%” [4, 43].

Țara care a avut de suferit cel mai mult de pe urma aplicării „capitulării necondiționate” (exprimându-ne în pierderi umane), a fost Japonia.

Problema încheierii războiului cu guvernul nipon s-a discutat la Conferința interaliată de la Potsdam (17 iulie – 2 august 1945), luându-se decizia ca și Uniunea Sovietică să participe la acțiunile militare împotriva Japoniei, urmând să primească drept „recompensă” sudul peninsulei Sahalin și Insulele Kurile.

Autoritățile de la Tokyo erau gata să asigure capitularea totală a armatei, marinei și aviației, cerând doar păstrarea dinastiei imperiale. La 26 iulie, H.Truman, C.Attlee și primul ministru chinez Jiang Jieshi, cu acordul secret al lui I.Stalin, au întocmit și înaintat un ultimatum Japoniei, prin care îi cereau capitularea necondiționată. De asemenea, Japoniei i se cerea înlăturarea militaristilor de la putere și pedepsirea criminalilor de război. În ultimatum se indicau teritoriile asupra cărora se va extinde suveranitatea guvernului nipon; Japonia urma să aibă industrie pentru a putea executa plata reparațiilor; era cerută lichidarea obstacolelor din calea renașterii și consolidării tradițiilor democratice, libertatea cuvântului, respectarea drepturilor omului, etc. În cazul respingerii acestor cereri, Japonia urma să fie transformată în ruine.

Unica condiție a japonezilor continua să rămână păstrarea dinastiei, însă în ultimatum nu se spunea nimic în acest sens. Unii dintre aliați, în mod categoric nu doreau păstrarea monarhiei, așa că, la 28 iulie guvernul nipon a respins ultimatumul aliaților.

Această situație l-a determinat pe președintele american să dispună lansarea a două bombe atomice asupra Japoniei: în primul rând, în acest fel se putea realiza o testare reală a armei nucleare americane și în al doilea rând, atacurile atomice determinau în mod sigur conducerea japoneză să semneze armistițiul. La 6 august 1945, a fost lansată asupra orașului Hiroshima prima bombă, care a dus la pierderi umane colosale: 78.150 de morți, 13.983 de dispăruți și 37.425 de răniți. La 9 august, a doua bombă atomică a fost lansată asupra orașului Nagasaki, care a dus la 73.884 de morți și 74.904 răniți, „adică 12 mii de victime la km², dintre care 6 000 de morți”.

La 10 august 1945, ambasadele Japoniei din Stockholm și Berna au fost informate despre acceptarea de către guvern a ultimatumului, cu condiția menținerii împăratului. Americanii nu doreau să accepte capitularea condiționată, de aceea în ultimatumul expediat la 11 august, se spunea că, „autoritatea împăratului va fi subordonată comandantului suprem al Forțelor aliate ..., forțele armate aliate vor rămâne în Japonia până când obiectivele finale ale Declarației de la Potsdam vor fi atinse”.

Deși declarația de capitulare a fost difuzată la radio Tokyo la 15 august 1945, Japonia a opus rezistență până la 22 august. Actul de capitulare necondiționată a Japoniei a fost semnat la 2 septembrie 1945, astfel încheindu-se cel de-al Doilea Război Mondial [4, 57-60].

Sigur că, principiul „capitularea necondiționată” nu a fost factorul decisiv în organizarea postbelică a lumii, însă a determinat cursul mai multor evenimente.

Reieșind din cazurile Italiei, României și a Japoniei, prezentate mai sus, putem susține că, aplicarea principiului „capitulării necondiționate” a:

1. prelungit durata războiului, având în vedere că un șir de state, precum România, Ungaria, Bulgaria, erau gata să renunțe în anul 1943 la rezistența militară, imediat ce li se acceptau condițiile minime de ieșire din război; și în Germania, atât opoziția, cât și puterea erau pentru o rezistență militară în cazul în care aliații nu vor accepta condiții onorabile de ieșire a Germaniei din război; atât opoziția, cât și puterea din Germania considerau că o „capitulare necondiționată” este similară „sfârșitului Germaniei” [2];
2. lezat grav independența și suveranitatea statelor vizate, ajungându-se în majoritatea cazurilor la înfeudarea lor;
3. constituit arma de răzbunare și umilire față de statele din tabăra adversă;
4. facilitat ocuparea de către Uniunea Sovietică a statelor din Europa Centrală și Răsăriteană în care a instaurat orânduirea sa politică și social-economică;
5. permis (după pretenția Japoniei de a introduce o clauză minimă în armistițiu – păstrarea monarhiei) testarea reală a armei atomice americane în Hiroshima și Nagasaki;
6. contribuit la formarea și configurarea taberelor care ulterior s-au confruntat în Războiului Rece.

Bibliografie:

1. Ciachir N. Marile Puteri și România (1856-1947). - București, Albatros, 1996.

2. Кеттенаккер Л. Безоговорочная капитуляция как основа англо-саксонского планирования на послевоенный период, <http://www.pereplet.ru/history/Author/Engl/K/Kettenacker/Articles/kapit.htm>
3. Pacea de mâine. Documente ale Comisiei constituite în vederea pregătirii conferinței de pace de după cel de-al doilea război mondial (1942-1944). Ediție îngrijită, studio introductive și indice de P.Otu. – București, Ed. Militară, 2006.
4. Petrencu A. Istorie Universală. Epoca contemporană. 1939-1995 (Europa, S.U.A., Canada). Prelegeri. Ediția a II-a, completată. - Chișinău, „Museum”, 1995.
5. România – marele sacrificat al celui de-al Doilea Război Mondial. Vol.I. Arhivele Statului din România. Coord. Mocanu M.R. - București, 1994.
6. România și Armistițiul cu Națiunile Unite. Documente. Vol.II. Arhivele Statului din România. Coord. Mocanu M.R. - București, 1995.
7. România în anticamera Conferinței de Pace de la Paris. Documente. Coord. Mocanu M.R. - București, 1996, pp. 413-435.
8. Системная история международных отношений. В двух томах. Под ред. А.Д.Богатурова. Москва, Московский рабочий, 2000, том первый (1918-1945), <http://www.obraforum.ru/lib/book1/index.htm> (http://www.obraforum.ru/lib/book1/chapter16_2.htm).
9. Тейлор А. Вторая мировая война. Вторая мировая война: два взгляда. - Москва, Мысль, 1995.
10. Udrea D. Reportaj pe fosta linie de apărare Focșani – Nămolosa – Brăila. Ultimul constructor de cazemate anti-rusești, http://www.adevarul.ro/locale/galati/Reportaj-Ultimul_constructor_de_cazemate_anti-rusesti_0_333566707.html

Prezentat la redacție
la 5 noiembrie 2010

DIMENSIUNEA INTERNAȚIONALĂ A GUVERNĂRII POLITICE: ASPECTE TEORETICO-METODOLOGICE.

Valentina TEOSA

Republica Moldova, Chișinău, Univeristatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Catedra Relații Internaționale

Doctor habilitat în științe politice, profesor, șef-catedră

Elena DOLGHII

Republica Moldova, Chișinău, Univeristatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Catedra Relații Internaționale

Doctorandă

The term governance has emerged within international relations in the course of the 1980s and has become increasingly popular during the 1990s. There are three basic governance mechanisms operating at the international level which have been found to play a crucial role in the international spread of environmental policy innovations: harmonization, imposition and diffusion.

In this study, the author analyses the types of the governance, making the distinction between governance and government.

International governance is the output of a non-hierarchical network of interlocking international institutions which regulate the behavior of states and other international actors in different issue areas of world politics. Global governance is the output of a non-hierarchical network of international and transnational institutions: not only IGOs and international regimes but also transnational regimes are regulating actors' behavior. In addition, global governance is equated with multilevel governance, meaning that governance takes place not only at the national and the international level (such as in international governance) but also at the sub-national, regional, and local levels.

Deși bazele conceptului sunt mai vechi, termenul de guvernare a apărut în cadrul relațiilor internaționale în perioada anilor 1980 și a devenit un termen popular în perioada anilor 1990. Pentru multe decenii problema guvernării internaționale a fost un „nucleu substanțial” în jurul căruia au generat diverse abordări teoretice în domeniu.

În fond, guvernarea nu este altceva decât forma directă și nemijlocită de exercitare a puterii politice. Termenul de guvernare, sau cel puțin sensul acestuia, a intrat în vocabularul uzual de mii de ani, alături de alți termeni, cum sunt cel de putere, autoritate sau supunere. O dată cu desprinderea sa din starea natu-

rală pentru a deveni cetățean al societății civile, omul a intrat în contact direct cu puterea, a cunoscut ce înseamnă guvernarea, s-a bucurat de avantajele ei și i s-a opus atunci când aceasta a devenit opresivă, tiranică și discreționară. Platon a fost cel care a intuit și apoi a demonstrat în dialogurile sale că a governa nu înseamnă a acționa conform legilor, ci a exercita arta conducerii.

Într-o definiție de dicționar, termenul de guvernare desemnează ansamblul procedurilor instituționale, raporturile de putere și tipurile de administrare publică sau privată formale și informale, care dirijează în special acțiunea politică reală [8, 116]. Un alt dicționar ne prezintă următoarele explicații: guvernare – de la latinescul „*gubernare*” – a dirija. 1. acțiune de „cîrmuire” a societății. 2. exercitare a conducerii și controlului asupra afacerilor publice prin intermediul instituțiilor puterii centrale și locale care utilizează un aparat specializat (birocrația) [18, 122]. O altă opinie susține că termenul de guvernare este foarte vechi și provine, într-o accepțiune modernă, din adaptarea verbului latin “*rego, regere*”, care înseamnă a conduce, a governa, a cârmui, la condițiile sociale și politice ale Evului Mediu, din care dispăruse statalitatea, o dată cu dispariția Imperiului Roman de Apus. Verbul *regere* prezintă similitudini etimologice cu termenul “*regimen*” (guvernare, conducere, comandă, cârmuire), precum și cu cel de “*gubernatio*”, care, într-un sens figurat, înseamnă tot guvernare și conducere.

Guvernarea este definită ca „procese și instituțiile formale și neformale care direcționează și limitează activitățile colective ale grupului” [9, 15]. Problema guvernării constă în modul cum diverse instituții și procese ale societății globale pot fi plasate mai efectiv ca să fie legitime prin încercarea lor de a controla public accesul la resurse importante. Guvernarea instituționalizată ridică probleme de design instituțional: în particular generînd responsabilitate, participare și persuasiune prin promovarea stimulentele materiale pentru ca acele practici să prospere. Spre exemplu, actualul Secretar General al Consiliului Europei în discursul debutant menționa că primul pilon este guvernarea [11], în vârful acestui pilon aflîndu-se Comitetul Miniștrilor.

În literatura de profil, întîlnim și opinii care susțin că guvernarea este un termen asociat cu integrarea europeană și instituțiile și procesele globale, fiind caracterizat prin difuzarea competențelor de luare a deciziilor la diferite nivele ale politicii [16, 47]. Are loc în rețele care pot include doar funcționari publici, dar și reprezentanți ai instituțiilor private. La nivel global, structurile guvernării sunt fragmentate și tind a fi mai mult neformale decît tradiționale forme de guvernare.

Termenul de guvernare este unul încă destul de ambiguu, R.Rhodes menționează că acesta este utilizat în diferite înțelesuri: stat minimal, guvernare corporativă, un nou management public, buna guvernare, sisteme social-cibernetice, rețele autoorganizate [12, 653]. M.Zurn plasează conceptul în extindere de la guvernare de către conducere (stat centric), guvernare cu guvern (mixt) la guve-

rnare fără guvern (societal, autoreglare) [23]. Conceptul susține ideea că problemele și provocările care depășesc capacitatea de intervenție a statului urmează să fie soluționate colectiv. Guvernarea semnifică faptul că activitatea statului nu aparține doar statului, dar poate fi transferată dincolo de statul-națiune, într-o dinamică incluzând varietatea actorilor și instituțiilor în cadrul diverselor arene politice. În contrast cu acțiunile interne ale guvernelor statale, guvernarea nu este limitată de teritoriu, se focusează asupra diverselor activități și cooperare internațională. Această guvernare se referă la stabilirea unui sistem de reguli între acești actori care promovează o cooperare sesizabilă, coordonează cooperarea și legitimitatea activităților și rezultatelor.

Drept rezultat al interdependenței, a crescut dramatic necesitatea pentru reglementarea politică „dincolo de statul – națiune”. Prin urmare, statele se văd constrânse să cedeze o parte din suveranitate. Crearea Curții Internaționale de Justiție, este un rezultat al delegării suveranității. În general, necesitatea pentru o cooperare internațională și o guvernare internațională a crescut semnificativ în ultimele decenii. Acest fapt a contribuit la crearea începând cu anii 1950 și mai ales 1970 a organizațiilor internaționale, în special a celor interguvernamentale, și a regimurilor internaționale. Aceste instituții au devenit parte a sistemului internațional și au influențat comportamentul statelor.

Termenul de guvernare se referă la un sistem de reguli, ordine normativă diferită de ordinea naturală, apare din interacțiuni nelimitate ale actorilor cointeresați într-un stat. Aceasta implică faptul că actorii recunosc existența unor obligații anumite și se simt constrânși să le îndeplinească indiferent de condiții [10, 393]. Altfel spus, „guvernarea înseamnă ordine și intenționalitate” [13, 5].

Guvernarea (*governance*) este deseori confundată cu guvernământul, guvern, conducere (*government*), deși sunt două concepte diferite. Termenul de guvernământ se referă la instituțiile formale ierarhice, care participă la stabilirea normelor și regulilor. Guvernământul are prerogative de a lua decizii și decreta legi, distribui autoritar valorile, cu anumite limite privind mijloacele și finalitățile [17, 17].

Guvernarea este mult mai complexă decât guvernământul. În calitate de „capacitate de realizare a lucrurilor” [7, 250], guvernarea poate avea mai multe forme; în timp ce nivelul statal este mai ales exercitat de către guverne (guvernare de către guverne), deasupra acestui nivel sunt alte forme de guvernare cu multiple guverne sau guvernare fără guverne. Aceasta din urmă este definită ca o reglementare exclusivă a comportamentului social în domenii ale actorilor non-statali, și se bazează pe instituții normative ce implică un model durabil de comportament al unui număr stabilit de actori în situații repetate.

Guvernarea nu este sinonim cu conducerea. Ambele se referă la comportamentul final, la activități orientate spre atingerea anumitor scopuri, sistem de conducere, dar conducerea sugerează că activitățile sunt susținute de autoritatea

formală, de forțele de ordine care asigură implementarea politică, pe când guvernarea se referă la activitatea susținută de obiective împărtășite de scopurile care pot sau nu deriva din responsabilitate, formală sau neformală care nu sunt însoțite de prezența forțelor de ordine.

Guvernarea este un fenomen mai complex decât guvernul, implică instituții guvernamentale dar și mecanisme non-guvernamentale generale, persoane, organizații. Teoria guvernării sugerează că un nou stil de guvernare apare care operează concomitent cu stilul tradițional de guvernare, dar care caută să cuprindă complexitatea.

Guvernarea este un sistem de reguli care funcționează doar dacă este acceptat de către majoritatea, pe când guvernele pot funcționa chiar și în prezența unei opoziții față de politica acestuia. Guvernarea reprezintă ordinea plus intenționalitatea. Ordinea globală consistă din aranjamente de rutină prin care trece politica mondială într-o anumită perioadă.

Conform cercetătorului J.Rosenau, „guvernarea include activitatea guvernelor dar... include și alți actori care dețin mecanismul de a crea cerințe, a stabili scopuri și a implementa politici” [14, 145]. Actorii non-statali, în termenii lui J.Rosenau crează o lume „multicentrică” în contrast cu „statul centric”. P.Wapner [19, 5] susține că trebuie să „înțelegem că statele nu mai dețin monopolul asupra instrumentelor de ce guvernează afacerile umane, dar mai degrabă forme non-statale de guvernare care sunt și pot fi utilizate în schimbările inițiate”.

Pentru a presupune prezența guvernării fără guvern trebuie să concepem funcțiile realizate într-un sistem uman indiferent de faptul dacă sistemul a evoluat organizațional și instituțional care să-l perfecționeze. Una din funcțiile esențiale sunt necesitățile prin care fiecare sistem trebuie să facă față provocărilor externe, să prevină disensiunile dintre membri, să dispună de resurse necesare de a se conserva și să formuleze scopuri și politici pe care să le realizeze.

În prezent, în condițiile schimbărilor globale rapide și considerabile, constituțiile guvernelor naționale, acordurile dintre acestea sunt subminate de revendicările, necesitățile, o mai mare coerență a grupurilor etnice și nu numai, globalizarea economiilor, apariția mișcărilor sociale ample, reducerea distanțelor politice de către tehnologiile microelectronice, apariția și intensificarea interdependențelor globale favorizată de crizele curente, poluarea mediului, terorismul, drogurile, comerțul, SIDA și alte probleme transnaționale care figurează pe agenda globală. Aceste probleme depășesc competențele guvernelor naționale, care în acest caz își pierd din autoritate, o parte din aceasta fiind direcționată spre colectivitățile subnaționale.

În cadrul guvernării internaționale delimităm guvernarea soft și hard. Guvernarea soft nu este limitată interacțiunilor formale, și poate genera din normele și valorile comune împărtășite și recunoscute de toate statele membre ale unei organizații (democrație, stat de drept, economie de piață). Guvernarea hard ac-

centuează rolul conducerii prin negocieri și implementarea acordurilor juridice, a deciziilor politice.

Spre exemplu, granițele guvernării Consiliului Europei delimitează aria de acces și participare a statelor membre la luarea deciziilor politice. Identificăm șase tipuri de granițe ale guvernării:

- Geopolitică – care a fost vizibilă în perioada războiului rece.
- Discursivă care este percepută atunci când ne referim la scopurile conștiente ce urmează a fi realizate de către organizație.
- Culturală – stabilește limita valorică, diferența între valori democratice și nedemocratice.
- Tranzacțională - permite organizației să stabilească relații privilegiate pentru alte țări nemembre. În acest context, Consiliul Europei a acordat statutul de observator pe lângă organismele interguvernamentale următoarelor state: Canada, Vatican, Japonia, SUA și Mexic
- Juridice – aria de aplicabilitate legislativă; totalitatea convențiilor și acordurilor Consiliului Europei care sunt aplicate de către statele membre.
- Instituțională – care definește nucleul guvernării; organele constituante.

Distingem guvernarea multinivel, care include următoarele nivele: local, subnațional, regional, global [6, 648]. Guvernarea multinivel se bazează pe realizarea constituționalismului occidental și federalismului secolului XVIII-XIX. Sursele se bazează pe experiența obținută în cadrul domeniului afacerilor interne: protecția drepturilor omului și a dreptului de proprietate, oportunități egale, justiție distributivă, democrație și conducere responsabilă, stat de drept, sistem de control. Aceste elemente au jucat un rol decisiv în modelarea viitorului drept internațional și al organizațiilor.

Prin guvernare ne referim la organizarea unor acțiuni colective printr-un set de structuri de conducere numite instituții sau regimuri [6, 678]. Instituțiile create stabilesc o serie de reguli prin a modela comportamentul membrilor acestei organizații. Utilizează diferite strategii de consolidare a eficacității acesteia, drepturile omului fiind una dintre strategiile aplicate de organizațiile internaționale în contextul edificării democrației în special în statele în tranziție.

Guvernarea internațională reprezintă rezultatul rețelei non-ierarhice ale instituțiilor centralizate (în special, dar nu exclusiv guvernamentale) care reglementează comportamentul statelor și altor actori internaționali în diverse domenii ale politicii mondiale. Guvernarea globală reprezintă rezultatul rețelei non-ierarhice ale instituțiilor internaționale și transnaționale: nu doar organizațiile internaționale și regimurile internaționale, dar și regimurile transnaționale reglementează comportamentul actorilor.

Spre deosebire de guvernarea internațională, guvernarea globală se caracterizează prin diminuarea proeminenței statelor și prin implicarea actorilor non-statali în procesele de stabilire a normelor și regulilor, monitorizarea realizării

acordurilor. Guvernarea globală este egalată cu guvernarea pe multinivele, ceea ce înseamnă că guvernarea are loc nu doar la nivel național și internațional (ca în cazul guvernării internaționale), dar deasemenea și la nivelul subnațional, regional, local. În timp ce în cadrul guvernării internaționale statele și alte instituții interguvernamentale sunt cele care crează norme și reguli, care le reglementează comportamentul; în cadrul guvernării globale pe lângă state și alte instituții interguvernamentale la procesul de creare a normelor și regulilor participă și actorii non-statali.

Guvernarea internațională a apărut în ultimii 150 ani, dar mai pregnant după al doilea război mondial. Guvernarea internațională poate fi definită în linii mari ca „totalitate de reguli, roluri și relații care definesc și reglementează practicile sociale ale statelor și actorilor non-statali în domeniul afacerilor internaționale” [22, 15] sau „mai multe modalități prin care actorii individuali, instituțiile, public și privat reglementează activitățile sale comune” [5, 2]. Guvernarea internațională este conceptualizată ca un proces multilateral, instituționalizat, centrat pe stat, în care guvernele negociază acorduri care apoi sunt implementate de către părțile semnatare.

Sistemul de guvernare internațională a eșuat în încercarea de a soluționa problemele apărute, să reacționeze la aspirațiile noilor actori: companiile transnaționale și asociațiile de business, organizații ale mișcărilor sociale transnaționale, rețele transnaționale de advocacy, și alte coaliții de organizații non-guvernamentale capabile să desfășoare campanii politice transnaționale. În aceste condiții, necesitatea pentru un sistem de guvernare mai eficient și sensibil la noile provocări a determinat transformarea guvernării internaționale [5].

Analiza modului în care guvernarea internațională influențează nivelul intern și afectează luarea deciziilor politice la nivel național este de o actualitate deosebită în cadrul relațiilor internaționale. În literatura de profil se menționează trei mecanisme importante ale guvernării internaționale: armonizarea, impunerea (obligativitatea) și difuziunea (răspîndirea) [4].

Armonizarea presupune modificarea conștientă a politicilor interne de către statele angajate în acorduri internaționale sau reglementări supranaționale cu care acestea sunt de acord, pe care le-au negociat multilateral. În dependență de nivelul de obligativitate ale acestor reguli sau norme, de eficiența lor, armonizarea contribuie în mod direct la convergența politicii naționale. Armonizarea internațională se caracterizează printr-un nivel înalt de centralizare. Armonizarea implică unele sacrificii ale autonomiei naționale și suveranității. Odată ce statele participă voluntar la procesul multilateral de luare a deciziilor, în principiu, pot să influențeze activ rezultatele acestuia, dar odată ce un acord este semnat, acestea sunt mai mult sau mai puțin obligate să se supună și să implementeze acordul respectiv în contextul național [1].

Obligativitatea sau „transferul coercitiv”, se referă la procesele în care actorii externi impun statele să adopte politici inovaționale exploatănd asimetrii în puterea economică și politică. În literatura de profil acest termen mai este numit și „convingere externă”, sau în studiile privind ajutorul acordat pentru dezvoltare acesta este denumit „condiționalitate”. Obligativitatea diferă de armonizare prin mai mulți parametri. Obligativitatea nu implică anumite alternative, oportunități la modificarea proceselor de luare a deciziilor politice, uneori poate veni în contradicție cu scopurile, obiectivele inițiale ale statelor. Acest schimb asimetric în resursele politice și economice vizează beneficii pe termen mai lung: accesul la resurse financiare, credite de dezvoltare, admiterea în cadrul unor organizații importante (ex. UE), etc.

Difuziunea se referă la procesele în care actorii politici naționali fără a fi obligați de acorduri internaționale sau fără a presați de actorii externi, adoptă inovații politice ghidându-se de modele, experiența din sistemul internațional. Deci, difuzarea se referă la procesele prin care „cunoștințele despre politici, administrare, instituții și idei dintr-un sistem politic sunt utilizate în dezvoltarea politicilor, administrării, instituțiilor și ideilor din cadrul altui sistem politic”. Acest proces de difuzare devine manifest prin acumularea imitărilor sau învățării și aplicării noilor politici.

Ca o instituție de guvernare globală să dețină legitimitate, aceasta trebuie să posede certe virtuți epistemice care să permită revizuirea critică a scopurilor sale prin interacțiunea cu agenții și alte instituții [3]. Drept instituții de guvernare globală pot fi numite: Organizația Internațională a Muncii, Fondul Monetar Internațional, diverse organizații de mediu, Consiliul Europei, etc. Aceste organizații sunt ca și guvernele, ele emit anumite reguli ce urmează a fi obligatorii, își impun autoritatea în vederea respectării angajamentelor asumate. Totuși aceste instituții nu realizează întreaga gamă de funcții ale unui guvern; nu caută asemeni guvernelor să monopolizeze utilizarea legitimă a violenței (forței) pe un teritoriu determinant, majoritatea acțiunilor întreprinse necesitând acordul statelor membre.

Penuria surselor bibliografice asupra autorității politice și legitimității Consiliului Europei eclipsează semnificația acestuia, nu doar ca organizație regională, dar ca cel mai important „câine de pază” al drepturilor umane pentru Europa [15]. De la debutul său din 1949, se pune problema legitimității organizației în condițiile deficiențelor designului instituțional; impactului redus al rezultatelor politicilor implementate, competiția externă din partea Uniunii Europene și interesul acesteia în subiecții soft ai integrării europene. Întrebarea constă în ce tip de legitimitate internațională se bucură Consiliul Europei ca organizație cu mandat democratic într-o regiune democratică. Structura instituțională a organizației este analizată reeșind din criteriile de performanță ale Consiliului Europei, rolul de protector al democrației europene și drepturilor omului [2].

Evaluarea legitimității nu se reduce doar la revendicările intereselor proprii, dar conceptul de legitimitate este central pentru instituțiile guvernării globale. Această legitimitate este constituită în baza unei responsabilități. Un element cheie al legitimității instituțiilor internaționale îl constituie relația dintre instituții și mediul lor socio-politic: îndeosebi, agenții externi care monitorizează și critică acțiunile instituțiilor internaționale, care sunt cruciale pentru consolidarea legitimității. Respectul față de valorile democratice este esențial pentru legitimitate, dar aceasta nu implică faptul că procedurile democratice interne sunt necesar de implementat la nivel global.

„Buna guvernare” s-a stabilit pe agenda mai multor organizații internaționale la sfârșitul războiului rece, când cererea pentru democrație și o mai bună guvernare a dezvoltării a devenit impetuoasă și a crescut și rolul acestor organizații în promovarea acestor scopuri. În prezent, majoritatea organizațiilor internaționale promovează și atenționează asupra standardelor reprezentării democratice, responsabilității și transparenței. „Buna guvernare” este apreciată de organizații în dependență de modul în care sunt acestea structurate și de implementarea deciziilor. Acest concept era tratat ca o condiție necesară pentru reforme eficiente, o nouă retorică asupra responsabilității și participării democratice. Unele organizații internaționale percep noua idee de „guvernare” sau „buna guvernare” cu sensul de „buna calitate a managementului” [20]. Această definiție stricto-sensum se referă la rolul limitat al funcțiilor statului.

O alternativă a înțelegerii „bunei guvernări” face legătura dintre instituții și societăți într-o mai largă concepție a guvernării; O.Young o definește drept „stabilirea și operarea cu reguli ale jocului care încearcă să definească practici sociale, să asume roluri și să interacționeze” [22, 15].

Eficacitatea pe termen lung a unei instituții necesită acordul asupra regulilor, identității și procesului de luare a deciziilor între membri. Această eficacitate depinde de *raison d'etre* care este recunoscut de către toți membrii organizației și un sistem coerent de idei care să stea la baza definirii problemelor și a soluțiilor, sistem care să fie perceput drept veridic de către membri, și capacitatea de a asimila noi idei.

O instituție eficientă trebuie să-și păstreze identitatea, dar și să fie aptă schimbărilor, să planifice direcții strategice globale și politici în condițiile modificărilor impuse de conjunctură. Mai mult, organizațiile au nevoie de proceduri pentru a determina politici pe care membrii să le implementeze.

Cele trei principii ale „bunei guvernări” în cadrul organizațiilor internaționale sunt: participarea, responsabilitatea și corectitudinea [21]. Participarea a devenit o problemă importantă în condițiile democratizării, implicarea statelor în procesul de luare a deciziilor oferă sentimentul de „proprietate”, de importanță, de implicare în proiect și încredere în succesul acestuia, consolidează sentimentul de încredere între organizație și membrii acesteia, crește responsabilita-

tea. Acest principiu este respectat în cadrul Consiliului Europei, cele 47 state membre fiind reprezentate prin intermediul miniștrilor afacerilor de externe în Comitetul Miniștrilor.

Responsabilitatea la fel, este un principiu important. În timp ce consensul luării deciziilor este adoptat de organizație, deseori pe motiv că aceasta asigură o mai mare participare a părților, în practică aceasta deseori reduce responsabilitatea.

Cel de-al treilea principiu – corectitudinea- include două aspecte: de fond și cel procedural. Corectitudinea procedurală necesită ca procesul de reprezentare, luare a deciziilor și executare într-o instituție să fie clar specificat, nediscriminatoriu și consistent. Aceasta necesită susținerea principiului de transparență și responsabilitate. În cazul corectitudinii de fond, ne referim la cât de echitabile sunt rezultatele instituției, la distribuirea puterii, influențarea și resursele, la o egalitate generală în cadrul organizației.

Drept concluzie, instituțiile de guvernare globală sunt importante deoarece acestea crează norme și valori în dependență de care statele membre și alți actori își coordonează comportamentul. Acestea stabilesc oportunități pentru statele membre, intervin în soluționarea anumitor probleme, promovează bunul public.

Bibliografie

1. Abbott K. W., Duncan S. Hard and soft law in international governance. În: International Organization, 2000, nr.54 (3), p.421-456.
2. Brummer K. [Enhancing intergovernmentalism: the Council of Europe and human rights](#). By: International Journal of Human Rights, Apr 2010, Vol.14 Issue 2, p280-299.
3. Buchanan A., Keohane R. The legitimacy of global governance institutions. // Ethics and International Affairs, 2006, nr.20(4), p.405-437.
4. Busch P.-O., Jörgens .H. Governance by diffusion? An analytical distinction of three international governance mechanisms Paper presented at the 45th Annual Convention of the International Studies Association, March 17-20, 2004, Montreal, Canada. www.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/0/7/2/5/2/pages_72524/p72524-1.php (accesat 24.01.2010)
5. Commission on Global Governance. Towards the Global Neighbourhood. The Report of the Commission on Global Governance. Oxford: Oxford University Press. 1995.
6. Cottier T. Multilayered Governance, Pluralism, and Moral Conflict. // Indiana Journal of Global Legal Studies, 2009, Vol.16, nr.2, p.647-679.

7. Czempiel E. O. Governance and Democratization. // Governance without Government. Order and Change in World Politics, Rosenau J.N., Czempiel E.-O. (eds). - Cambridge: Cambridge University Press, 1992, p.250-271.
8. Hermet G. et al., Dictionnaire de la science politique et des institutions politiques. - Paris: Armand Colin, 2000.
9. Keohane R. Power and governance in a partially globalized world. - London: Routledge, 2002.
10. Mayer P., Rittberger V., Zurn M. Regime Theory. State of the Art and Perspectives. // Rittberger V. (ed.) Regime Theory and International Relation. - Oxford: Clarendon Press, 1993. pp.391-430.
11. Noi Realități - Reforma Consiliului Europei. www.coe.ro/stire_ev.php?id=89 (accesat: 20/01/10)
12. Rhodes R.A.W. The New Governance: Governing without Government. // Political Studies, 1996, nr.44, pp.652-667.
13. Rosenau J.N. Governance, Order, and Change in World Politics. // Governance without Government. Order and Change in World Politics. Rosenau J.N., Czempiel E.-O. (eds) - Cambridge: Cambridge University Press, 1992. pp.1-29.
14. Rosenau J. Along the Domestic – Foreign Frontier: exploring Governance in a turbulent world. - Cambridge: Cambridge University Press, 1997.
15. Sithole K. Legitimacy and ‘value-laden state consent’: the Council of Europe. Paper presented at the annual meeting of the Southern Political Science Association, New Orleans, LA, Jan 07, 2009 http://www.allacademic.com/meta/p284637_index.html (accesat 21.01.2009)
16. Steffek J. Public Accountability and the Public Sphere of International Governance. // Ethics & International Affairs, 2010, nr.24, p.45-68.
17. Stoker G. Governance as Theory: Five Propositions. // International Social Science Journal, 1998, nr.50(155), p.17-28.
18. Tamas S. Dicționar politic. Instituțiile democratice și cultura civică. – București, ed. Academiei Române, 1993.
19. Wapner P. Environmental Activism and World Civic Politics. - New York: State University of New York, 1996.
20. Woods N. Good governance in International Organisations. // Global Governance, 1999, vol.5 #1. pp.39-61.
21. Wouters J., Ryngaert C. Good governance: lessons from international organizations. www.internationallaw.be accesat (25.08.2009)
22. Young O. International governance: protecting the environment in a stateless society. - Cornell: Cornell University Press. 1994.
23. Zurn M. Regieren jenseits des Nationalstaates: Globalisierung und Denationalisierung als Chance. - Frankfurt/Main, Suhrkamp. 1998.

MOLDOSCOPIE
(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ)

Nr.4 (LI), 2010

REVISTĂ ȘTIINȚIFICĂ TRIMESTRIALĂ

Bun de tipar 3.12.2010. Formatul 70x100 ¹/₁₆.
Coli de tipar 19,5. Coli editoriale 16,6.
Comanda 92. Tirajul 50 ex.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al.Mateevici, 60, Chișinău, MD 2009